

Vol. 198

Main volume text

ANNO DOMINI MCLII-MCX. GODEFRIDUS VITERBIENSIS

Godefridus Viterbiensis: GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON SIVE MEMORIA SAECULORUM (Edidit clarissimus MURATORIUS *Script. Ital.*, tom. VIII, praetermissis iis quae ad Veteris Testamenti historiam et prima post Christi nativitatem saecula spectant.)

[Col.0871]

GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON SIVE MEMORIA SAECULORUM
(Edidit clarissimus MURATORIUS *Script. Ital.*, tom. VIII, praetermissis iis quae ad Veteris Testamenti historiam et prima post Christi nativitatem saecula spectant.)

LUDOVICI ANTONII MURATORII PRAEFATIO.

[Col.0871B] Godefridus, seu *Gotfridus*, cujus Chronico eximius locus in Collectione nostra debetur, Viterbii in urbe Italiae natus est ac, propterea *Viterbiensis* titulo a reliquis ejus nominis distinguitur. Hanc ei [Col.0872B] patriam concordati calculo tribuunt eruditi, Baronio excepto qui, ad annum Christi 1186, eum appellat *Gotifridum Viterbiensem (ut vulgo fertur) sive Vitembergensem*. Cur hanc dubitationem de Gotfridi patria [Col.0873A] moverit doctissimus cardinalis ignotum mihi est. Certe in epistola dedicatoria ad Urbanum III papam, ut in editis libris habetur, ille se *Gotfridum sacerdotem indignum* inscribit, et ubi ms. codices contra non militent, Italiae ac Viterbio non est auferendus hic scriptor. Animadvertendum tamen, Gotfridum scriptum reliquisse, se *puerum* in Bambergensi Ecclesia educatum, ibique primarum litterarum studiis vacasse. In Chronici parte XVII ubi agit de secundo Henrico et *de civitate et Ecclesia Babenbergensi*, haec habet: *Ego, qui ibi prima documenta grammaticae artis didici, tanquam eorum alumnus caetera versibus declaravi*. Tum in carmine addit:

Prisca fuit puero mihi Babenberga magistra.

Accedit quod Godefridus scribe sive notarius fuit trium imperatorum, nempe Conradi III, Friderici I et ejus filii Henrici VI. In ejusmodi munere verisimile [Col.0873B] videtur Germanum potius quam Italum hominem a Germanis imperatoribus fuisse adhibitum. Verum ne ista quidem satis sunt ut Godefridum Italiae nostrae eripiant. Regnantibus enim in Italia Teutonicis Augustis, praeter communes, complures aliae intercedebant causae cur Italici homines in Germania saepe versarentur, atque illuc propterea deferri puer potuit Godefridus noster in Italia natus. Hic autem linguae non minus Germanicae quam Latinae gnarus, imperatori Germanico rite inservire potuit. Iterum ergo dicam: Nisi aliud decernat mss. fides, historicum hunc Viterbio, atque Italiae relinquemus, et praecipue cum in Chronico mss. Estensis bibliothecae, quod circiter annum 1320 conscriptum puto et cui in Collectione nostra suus erit locus, is evidentissime *Gothefridus Viterbiensis* appelletur.

Ut supra innui, Conradi III, Friderici I et Henrici VI notarius fuit Godefridus. In nonnullis Friderici I diplomatis apud Ughellum et Margarinum, et [Col.0873C] alios, subscribit *Godefredus imperialis aulae cancellarius, vice Philippi Coloniensis archiepiscopi, Italiae archichancellarii*. An Godefridus iste aliquid rei habeat cum historico nostro divinare non ausim. Haec solum de seipso habet Viterbiensis Chron. parte XVII, antequam de Henrico IV agat: *Nota*

me Gotfridum hujus libri auctorem, capellanum et notarium fuisse regis Conradi tertii et Friderici imperatoris, et filii ejus Henrici sexti, quorum temporibus haec omnia cis citraque mare per annos quadraginta sum perscrutatus ex omnibus armariis et Latinis, et barbaris, et Graecis, et Judaicis, et Chaldaeis. Haec autem verba Basilio Joanni Heroldo, qui primus Historiam hanc publicis typis imprimendam curavit, occasionem dederunt scribendi in Praefatione ad ipsam, Godefridum nostrum *Latinae, Graecae, Hebraeae, Chaldaee multarum quoque aliarum barbararum linguarum gnarum fuisse et peregrinatione omni terra totoque mari per totos XL annos exercitatum, omnium quas [Col.0873D] undique adiit gentium bibliothecas excussisse.* Parcat mihi Heroldus: ille mihi hoc in loco buccas nimium inflare videtur. Ex Godefridi verbis minime elucet miranda adeo tot linguarum in eo peritia, idque aevo illo in eruditione infanti miraculum quodvis superasset. Neque vero Viterbiensis *omnem terram totumque mare per totos XL annos* lustrasse credendus. Equidem longe minori labore cum animi, tum corporis illum fuisse usum puto, ut se erudiret suamque nobis Historiam relinqueret. Tanti certe ponderis non sunt ea quae narrat neque tam peregrina, ut se tot linguis, atque etiam barbaris, fuisse instructum ac omnium gentium bibliothecas excussisse persuadere nobis parum credulis possit. Homini illorum temporum ad eruditionis historicae gloriam comparandam sat erat Chronicon Eusebii in alicujus bibliothecae angulo reperisse. Sed veniamus ad ipsum Chronicon Godefridi.

Pantheon inscriptum ab ipso fuit, quippe ibi de [Col.0874A] omnibus mundi principibus agitur. Ampullosum sane vocabulum et quod fortassis auctori ipsi tribuendum non est. Nam Vossio teste De historic. Latin. lib. II, cap. 54, *a nonnullis citatur hoc titulo: Memoriae sanctorum, ut a Pignorio accepi.* Sed falli hic aut Pignorium monentem aut Vossium perperam legentem opinor. In Praefatione ad *Manipulum Florum*, quem in ista Collectione evulgabo, Gualvaneus de la Flamma, scriptor XIV saeculi, inter libros, quibus est usus ad suam texendam Historiam, *Gothifredi Chronicon* citat, nuncupatum *Memoria saeculorum*. His verbis indicari Godefridum nostrum, quae subinde ex eo libro afferebantur dubitare me non sinebant; ac propterea facile intelligas eum revera titulum libri fuisse, non autem *Memoriae sanctorum*. Addo Peregrinum Priscianum Ferrariensem, scriptorem multae eruditionis, qui, circiter annum Christi 1490, *Annales Estensium* adhuc mss. litteris mandabat. Hic citat *Gothifredum Viterbiensem* [Col.0874B] *in libro quem Memoriam saeculorum appellavit.* Ex quo patet jam tandem apud veteres, vel antequam typis excuderetur, Chronicon Gotfridi *Memoriam* potius *saeculorum* quam *Pantheon*, fuisse inscriptum, ipsumque auctorem *Viterbiensi* civitati attributum. Exorsus autem est Godefridus pro more temporum rudium Historiam suam ab initio mundi eamque perduxit usque ad pontificatum Urbani III, cui etiam opus ipsum dicavit. Desinit ergo in annum Christi 1186, ut Baronius antea animadverberat. Caeterum partim soluta oratione, partim metro, res gestas cum sacras, tum profanas, scriptor iste persecutus est, ac potissimum lusit ille versibus leoninis, rhythmis in medio aut fine sibi respondentibus, insulso interdum lusu.

Hic autem lectores monitos velim in Estensi bibliotheca asservari antiquum Chronicon in codice membranaceo ms., auctore anonymo, praeferens hunc titulum: *Incipit Liber de Temporibus et Aetatibus* [Col.0874C] *ad perpetuam rei memoriam. Breve compendium collectam ex variis Chronicis et per ordinem digestum de Temporibus, in quibus sederunt certi pontifices Romani et imperatores,* etc. Hinc excerpti ego quae ad Regiensi civitatis Historiam pertinent, in hac Collectione item legenda. Multos versus delibavit scriptor ille ex Godefridi nostri Historia, quam is laudat sub nudo solum nomine *Chronicae*. Mihi vero cum ipsa edita Historia codicem istum

conferenti apparuit, non paucos ex his versibus dissidere ab editis; imo occurrerunt multi in eodem ms. qui a vulgatis editionibus absunt, cum tamen omnes cumdem Godefridum parentem habuisse videantur. Specimen dabo. Ita ibi legitur de Diocletiano:

Dioclitianus pariter cum Maximiano
Imperium tenere simul nullo mediano.
Unus eis fuerat victus et una caro.

Hi contra Christum reparant speciale duellum,
Undique Christicolis pariunt per climata bellum,
Quos cum morte premant, omnia scripta cremant,

[Col.0874D] Hi duo sunt primi, qui gemmas veste tulerunt,
Nec prius in pedibus, nec vestibus ista fuerunt,
Purpureos dominos ante fuisse ferunt.

In editis Godefridi libris confusa est series imperatorum, ut videre est potissimum in Maximiano et Diocletiano, locatis ante Gordianum, Philippum, Decium, etc. Si quis cum supra allatis versibus editos conferre velit, dissimilitudinem continuo deprehendet. Alterum exemplum suppeditabit nobis carmen de *Constantino imperatore*, quod ita in Estensi codice se habet:

Nunc Constantinus, si vera referre velimus,
Verus Christicola fuerat pro tempore primus.
Credidit hoc Oriens occiduusque sinus.

Ipse tenens aratrum respexit ab ordine retro.
Eusebius post mersit eum baptisate tetro.
Fine malo claudit quae bene coepta peto.

Credidit in Christum populusque recepit ad ipsum;
[Col.0875A] Inde dedit licitum patulo praedicere Christum.
Condidit ecclesias laude, favore suas:

Arrianista manens miscet certamine tandem,
Nam scelus Eusebii vitam pervertit eandem.
Lege: Tripartita gesta leguntur ita.

Hunc alienigenam sibi Roma creavit alumnum,
Cui dedit imperii solium per saecula summum,
Qui quasi morte ream post viduavit eam.

Fraude, dolo proceres subtraxit ab Urbe Latinos,
Et quasi captivos mox esse coegit Achivos,
Constituens Romam rebus et arte novam.

Transtulit imperium, Danais dedit ipse favorem,
Dans alienigenis quem Roma tenebat honorem,
Romula destituens, Graecula regna colens.

Spurius hic fuerat, quem praetulit aurea Roma.
Interimens dominum, fertur rapuisse coronam.
Cum foret ante bona, nunc mala fama volat.
Roma suis studiis, *etc.*

Et haec quidem specimina de variantibus in carminibus [Col.0875B] Godefridi lectionibus. Nunc eorum quae in editis desiderantur, exemplum dabo. Cap. 86, codicis Estensis *ostenditur, unde Theotonici venerunt ante adventum Christi.*

Jam satis est Romae regum recitasse decores;
Me vocat ad Priami juvenis mea musa labores,
Cujus progenies grandia gesta movet, *etc.*
Ad Priamum redeo de quo generosa propago
Karolus est genitus, cujus et acta dabo.
In duo dividimus Trojano semine prolem:
Una per Italiam sumpsit diademata Romae;
Altera Theotonica regna beata fovet.
Karolus in Berthae Pipini semine ventre
Haec duo continuat, conceptus utroque parente,
Romuleus matre, Theonicusque patre, *etc.*

Tum agitur de *Priamo juniore, et de Antenore, qualiter a Troja destructa in Germaniam venerunt, et de eis principes et reges thestonici sunt oriundi.*

A Priamo Priamus juvenis, patiente sorore,
[Col.0875C] Sorte nepos oritur, patrio recolendus honore,
De cujus prole promere musa volet, *etc.*

Hinc refertur *quo tempore Sicambri, id est Trojani, invaserunt Germaniam et tunc vocati sunt Germani.* Nonnulli ex his versibus editi sunt Chronici parte X, sed haec omnia fabulosa. Sequitur in ms.: *Qualiliter Germani et Romani facti sunt amici.*

Dum fortuna duces tanta virtute decorat, *etc.*

In sequenti capitulo habetur: *Qualiter Germani deleverunt Alanos, propter quod etiam vocati sunt Franci.*

Interea gens terribilis, cui nomen Alani,
Tendit ad interitum, quae mea musa canit, *etc.*

Capitulum centesimum primum est *de terminis verae Franciae.* In subsequentibus capitulis agitur *de gestis post mortem Caesaris. De Cildiberto rege Francorum in civitate Maguntia. De Mirobeo rege Francorum. De Lothario, Celperico, Glothario, Dagumberto, Ildrico. De antiqua consuetudine Francorum, ubi leguntur hi versus:*

[Col.0875D] Fertur apud Francos tunc consuetudo fuisse

Ut unus portare vices regis potuisset.
Major et ille domus munere ferret onus.

[Col.0876A] Nomen id officii nescit per metra moveri,
Fiat ut ad placitum quaerit mea musa mereri.
Sic mihi possibile promere carmen erit.

Sic major domus placita ratione vocetur,
Qui regis portare vices regimenque meretur
Et tenet, et repetit regis ubique decus.
Pipinus dux, *etc.*
Sequitur *de Pipino Grosso duce Francorum, patre Carli Martelli.*

Dux ex Alfeida genuit non conjugate natum,
Karlum Martellum vulgi ratione vocatum, *etc.*
Post haec habetur *de Pipino Nano duce Francorum, filio Martelli, qualiter adeptus est regnum in civitate Maguntia.*

Dum regimen patriae Nanus Pipinus haberet,
Rex tamen Ildricus vacuus, vilisque sederet,
Nanus Apostolico scripta subacta feret.
Reliqua leguntur in editis, sed in multis dissimilia [Col.0876B] a lectione codicis nostri. Cur autem tanta diversitas occurrat inter Godefridi versus non aliam divinare causam possum, nisi quod aut ipse Historiam suam jam editam, tempore procedente, ad limam revocarit et politiores versus effecerit quales certe sunt editi; aut quisquam alius, e vivis sublato Godefrido, hunc laborem pro illo susceperit.

Primus ergo, ut supra innui, qui *Pantheon*, sive Historiam Godefridi, publica luce donarit, fuit Basilius Joannes Heroldus, Basileae an. Chr. 1559. Tum idem opus Francofurti an. 1584, ac deinde Hanovriae an. 1613, in Collectionem Germanicorum scriptorum illatum est a Joanne Pistorio. Verum ne sibi quaeso persuadeat bonus noster Godefridus me Collectioni huic integrum velle nunc inserere Chronicon suum. Quae ille habet ante Christi Nativitatem equidem non sperno; sed tum quod fabulis non carent, tum etiam quod eruditis nulli ferme usui esse possunt, ego rursus edere minime sustinui. Habeant [Col.0876C] illa qui velint e praecedentibus editionibus. Quod solum ex ea parte retinere volui illa sunt quae Chronici parte XVI habentur, utpote ad Italiam pertinentia et propius ad saeculum V juxta institutum nostrum pertingunt. Superest et alterum Godefridi nostri opus, a Chronico supra laudato diversum, quod nondum lucem vidit mss, in Caesarea Vindobonensi bibliotheca, teste Lambecio, Comment. de biblioth. Vindob. Lib. II, cap. 8. Ejus titulus est: *Speculum regum, sive de genealogia omnium regum et imperatorum a diluvii tempore ad Henricum VI imperatorem.* Dempstis iis quae a Godefridi aetate nimium absunt ac aliunde petere praestat, litterariae rei interesset et hunc libellum e tenebris ereptum publici juris facere. Nam praeterquam quod nullus tam ineptus est Historiarum scriptor, qui saeculo quo scripsit ac duobus aut tribus etiam praecedentibus aliquid lucis non afferat, Godefridus certe ex ingenio et eruditione commendandus est, et [Col.0876D] in aula imperatorum exercitatus multa nos docere posset, quae aliunde frustra exspectaremus. Atque haec sufficiant de Godefrido Viterbiensi.

**AD DOMINUM PAPAM URBANUM HUIUS NOMINIS TERTIUM GODEFRIDI
VITERBIENSIS EPISTOLA AC PROOEMIUM.**

[Col.0875]

Summo et universali papae Urbano tertio, domino et patri suo reverendissimo, Gotfridus Viterbiensis [Col.0876D] sacerdos indignus, seipsum in omni obsequio et obedientia subjectissimum.

[Col.0877A] Dum sacrosanctae matris nostrae Romanae Ecclesiae culmen inspicio et ejus eminentiae considero majestatem, illud ante omnia necessarium esse intueor, ut, sicut ipsa omnibus noscitur praeesse principibus ita omnes reges et principes, et universae orbis Ecclesiae doctrina ejus et regimine adornentur, et ab ea, tanquam a fonte justitiae, totius sapientiae regulis instruantur; quia nullum Scripturarum elogium noscitur esse authenticum, nisi ab ejus sapientiae fluminibus sitientibus propinetur. Quare, si quod historiarum opus nova per aliquem institutione conficitur, ratio suggerit ut antequam in publicum deveniat, apostolico examini praesentetur; quatenus, si acceptione dignum esse perpenditur, ejus mandato et judicio approbetur et ab eo [Col.0877B] vires auctoritatemque recipiat, cui terrena et coelestia divinitus sunt commissa.

Eapropter, reverendissime pater, hoc opusculum longo tempore simplicitatis meae studii aggregatum et de Veteri et Novo Testamento atque de omnibus fere historiis in unum volumen sub compendio redactum, ad honorem Dei et emendationem, seu approbationem sanctae Romanae Ecclesiae, ante vestrum examen perferre disposui vestraeque gratiae praesentare curavi; ut, si auctore Deo per vos fuerit approbatum, ad alias Ecclesias ulterius derivetur et non solum clerici, sed etiam reges et principes habeant hoc opus a vestrae sanctitatis auctoritate. Impossibile enim est perfecti regiminis [Col.0877C] et regiae potestatis excellentiam convenienter attingere his qui mundi cursum et originem, aut Scripturarum dogmata ignorant. Imperator vero aut rex qui caeteris principibus potestate praeponitur, si fuerit philosophiae nescius, errare saepius quam regnare videtur; quia dum in causis reipublicae sapientia indiget, cogitur eam ab aliis frequenter emendicare, et ex hoc aliena saepius quam sua cernitur virtute regnare. Omnes namque reges debent rerum statum et justitiae disciplinam cognoscere, quam sola bruta animantia ignorant. Oportet etiam eos Creatori de his omnibus reddere rationem, quia ipsi cum legibus sint absoluti, non in legem, sed in Deum potius videntur peccare: unde dicitur: *Tibi soli peccavi*. Cum ergo [Col.0877D] reges non in leges, sed in Deum peccent, et Dei solius vestroque examini reserventur, antiquorum regum vitam et gesta atque historias oportet eos cognoscere; ut causae praecedentium fiant eis in posterum cautio futurorum. Ipsi quoque principes, inter alia beneficia sanctae Romanae Ecclesiae, gaudeant se hunc historiarum libellum de fonte sanctitatis vestrae suscipere; cujus instructi adminiculo, poterunt subjectos sibi populos rationabilius gubernare.

Hoc autem opus, non tantum in prosis, sed versibus adnotavi; ut lectores ejus, si aliquando prosas [Col.0878A] legendo fuerint fatigati, cum versus sequentes inspexerint, consonantia et

delectatione metrorum ad legendum ulterius provocentur; illi autem qui versus forte non intelligunt, prosarum saltem lectionibus delectentur.

Intentionis autem nostrae est in hoc opere, ab ipsa prima rerum creatione incipere, imo ante omnem creationem, scilicet a divina essentia, quae est ante tempora, de qua frequenter quaeritur: Ubi erat tunc Deus? et in quo mundo? et quid operabatur? et quomodo est trinus et unus Deus? et cujus erat Dominus, dum nulla erat creatura? et quomodo Spiritus Domini ferebatur super aquas? et hujusmodi alia. Item de angelis, de coelis, de planetis et elementis atque de creatione hominis: et **[Col.0878B]** deinceps universum Vetus et Novum Testamentum omnesque historias gentium, regum et regnorum sub compendio perlustramus, quae omnia per capitula in ordine disponemus.

Nomen autem auctoris libri est GOTFRIDUS, quod interpretatur, *Pax Dei*. In lingua namque Teutonica, *Gott* dicitur Deus, et *frid* dicitur pax. Ideoque hoc nomen huic operi satis convenire videtur cum in hoc libro Vetus Testamentum cum Novo, Latinae historiae cum barbaris, et prosae cum versibus, sub uno volumine, tanquam invicem pacificans, concedet.

Aestimo autem in causis hujusmodi, sicut mos est fieri, nonnullos aemulos invidiae livore torqueri; **[Col.0878C]** qui, priusquam librum conspiciant, priusquam magnam rerum copiam cognoscant, fient mihi non aequitatis iudices, sed operis detractores. Adversus quorum insidias talem, ad defensionem mei voluminis, constitui armaturam, ut, per singula pene libri capitula, singula sint auctorum nomina, in testimonium praesignata: quae et lectoribus auctoritatem exhibeant, et meipsum a detrahentium immanitate defendant.

Itaque super Vetus Testamentum hos habeo auctores: Mosem, Esaiam, Josephum, Danielelem et alios prophetas, Jesum, Sirach, David, Salomonem, Esther, Judith, Esdra et Machabaeos.

In Novo autem Testamento auctores hos inducimus: omnes apostolos, Clementem papam, Dionysium **[Col.0878D]** Areopagitam, Origenem, Joannem Chrysostomum, Athanasium, Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, Gregorium aliosque nonnullos Ecclesiae doctores.

Super historias vero gentilium, habemus etiam: Josephum, Dionem, Strabonem, Orosium. Hegesippum, Suetonium, Solinum, Julium Africanum, qui prima Chronica conscripsit sub Marco Crasso.

De Chaldaeis quoque habemus Berosum, qui omnia Chaldaeorum scripta defloravit.

De Aegyptiis, inducimus Manethon historiographum et chronographum Aegyptiorum. Habemus **[Col.0879A]** etiam ab Aegyptiis, Mochum, Estium, et Hieronymum: Aegyptium, historiographos famosissimos.

Materia igitur totius libri est, universum Vetus et Novum Testamentum, et universi imperatores, reges et regna, quae fuerunt vel sunt ab initio mundi usque ad tempora nostra, quorum omnium notamus originem et finem, nomina, aetates et gesta.

Sola itaque nomina regnorum, ad majorem evidentiam, in praesenti prooemio duximus subroganda:

Babyloniorum regnum,
Assyriorum,
Indorum,
Aegyptiorum,
[Col.0879B] Argivorum,
Lacedaemoniorum,
Thessalorum,
Sicyoniorum,
Lydiorum,
Amazonum,
Macedonum,
Hebraeorum,
Graecorum,
Italorum omnium,
Francorum,
Theutonum,
Lombardorum,
Hunorum,
Gothorum,
[Col.0880A] Visigothorum,
Ostrogothorum,
Anglorum,
Britonum,
Pannoniorum,
Atheniensium,
Medorum,
Trojanorum,
Romanorum, regum et consulum,
Sicambrorum,
Senonum Gallorum,
Saxonum,
Suevorum,
Siculorum,
Cretensium,
[Col.0880B] Scytharum,
Avarorum, hoc est Ungarorum priorum.
Vinulorum, qui sunt in confiniis Asiae et Europae, super Maeotidas Paludes.
Vandalorum, et Sardorum regnum.
Item, de Sibyllis vaticicis.

Similiter post omnes reges posuimus etiam historias imperatorum; item omnium pontificum Romanorum gesta et annos, et menses, et dies nominaque eorum, a beato Petro, usque ad venerabilem Urbanum tertium papam, et usque ad dominum imperatorem Fridericum primum et ad filium ejus dominum regem Henricum sextum, feliciter. Amen.

GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON.

[Col.0879]

PARS DECIMA SEXTA. IMPERIUM TRANSFERTUR AD GRAECOS.

De Maxentio imperatore, filio Maximiani.

[Col.0879C]

Milites praetorii, Maxentium, de quo supra diximus, Maximiani imperatoris filium, Romae imperatorem augustum creaverunt. Cujus pater Maximianus, qui jam imperii dignitatem reliquerat, cum audisset Constantinum Gallis imperare, transit in Gallias intendens Constantinum dolo circumvenire, qui a filia sua, uxore Constantini proditus, et a Constantino fugatus, in Massilia est occisus.

Galerius autem imperator, dum in Christianos per decem annos persecutionem crudeliter exerceret, tandem a Domino castigatus, dissolutis introrsus [Col.0880C] visceribus, vermes superius eructabat. Desperatus itaque a medicis, poenas illiusmodi, iudicio Dei, in ultionem sibi datas esse cognovit. Unde et a persecutione Christianorum jussit cessari. Ipse autem paulo post, cum eodem dolore, vitam finivit.

Interea Maxentius imperator Romae nimiam severitatem in civibus exercebat. Atque, inter alia facinora, uxores senatorum aliorumque nobilium Romanorum violenter ad suam libidinem rapiebat eisque publice abutebatur. Ipsos senatores, objecto eis falso crimine, proscribebat. Magicis artibus utebatur intantum ut praegnantem feminam eviscerari [Col.0881A] praeciperet et locum infantis in ventre prospiceret. Ibique, factis praecantationibus magicis, futura sibi faciebat praedici. Igitur adversus eundem sceleratissimum tyrannum Constantinus jam amicus factus Christianorum, cum a Romano populo clam vocaretur et ipse ad hoc praeparasset exercitum, erat anxius atque sollicitus quo modo sine gravi hominum strage Maxentium vinceret. Nocte autem soporatus, signum crucis igneo fulgore nitentis, ad orientem per visionem in coelo conspexit; atque admiratus quid hoc esset, dum causam perquireret, angelos ad se audit loquentes: *O Constantine, in hoc vinces!* Mane autem facto, vocat ad se milites Christianos, et cognito illud signaculum Christianae fidei fuisse, gavisus est valde super visione, frontem [Col.0881B] suam signo crucis Christi munivit, seque futurum Christianum promisit, si victoriam obtineret. Orabat autem, ut sine strage Romanorum civium, a Deo victoria praestaretur. In quo etiam Deus eum mirabiliter exaudivit.

Cum enim Maxentius naves juxta pontem Milvium in modum muscipulae, ad decipiendum ignarum militem callide collocasset, Constantino autem jam in praelio apparente, Maxentius de victoria omnino desperasset; cito, quasi spiritu daemoniaco incitatus, urgentibus hostibus ad pontem Milvium fugit, et in ipsa machinamenta navium, quae hostibus praeparaverat, repente prosiliit ibique in Tiberim submersus vitam finivit. Nullus praeter eum ex utroque exercitu legitur in eodem praelio periisse. Cumque **[Col.0881C]** Constantino Romae, cum ingenti gaudio pararetur triumphus, jussit non sibi, sed Domino Jesu Christo victoriam recognosci. Crucem autem in curru triumphali praecepit constitui et adorari. Postea Constantinus a Sylvestro est baptizatus. Quod autem de lepra ejus legitur videtur apocryphum, quia in nullis libris authenticis, neque in chronicis reperitur.

Nota quod anni a tempore Petri apostoli, Principis apostolorum, usque ad Sylvestrum papam, sunt ducenti nonaginta novem et duodecim dies. Melchiade autem papa mortuo, successit Sylvester, a quo in basilica Lateranensi baptizatus est Constantinus. Rursus etiam, sicut in multis ac diversis chronicis **[Col.0881D]** legimus, sicut etiam Historia tripartita innuere videtur, ab Eusebio Nicomediensi episcopo in villa, quae dicitur Aquilona, rebaptizatus fuisse narratur. Tres quoque filios ejus postea eodem errore legimus deviasse.

Caetera de Maxentio versibus proponuntur. Alia plura de Constantino scribimus, quae praesenti pagina supponuntur.

Constantinus factus Christianus pacem omnibus Ecclesiis reddidit. In quo facto Licinius augustus, collega ejus, consensit. Ambo itaque imperatores communiter legem faciunt ut Christus qui Urbem a tyrannide Maxentii liberavit, ab omnibus colatur. Item ipsi ambo, Galerio Maximino imperatori, qui tunc Orientem tenebat, super eadem causa scripserunt. **[Col.0882A]** Galerius autem in tabulis aeneis prius edictum perpetuum dederat ut Christiani ubique punirentur. Recepto vero amborum edicto imperatorum, consensit; et ne amplius pro fide Christiana aliquis puniretur per omnia loca scripto imperiali praecepit. Reddidit etiam causam, quia Christiani quanto magis puniuntur, tanto plus crescunt. Mandat etiam ad cultum deorum nullus, nisi propria voluntate, cogatur. Post pauca, Galerius Maximinus Licinio augusto, rupto foedere, bellum indicit. Ex qua causa, multis tam urbibus quam provinciis profligatis, tandem venit ad praelium; ubi cum Galerius exercitum suum fundi conspiceret, turpiter aufugit. Inde reversus ad propria, omnes sacerdotes suos tanquam deceptores interfecit. Postea cum gravissimis **[Col.0882B]** morbis a Domino se affligi perciperet et mortem cerneret imminere, sera poenitentia motus, Deum Christianorum confitetur, et pro eo scribit hoc modo:

«Imperator Caesar Galerius Maximus, Germanicus, Sarmaticus, pius, felix, invictus, augustus. Indesinenter curam provincialium nostrorum gerentes, utilitatibus eorum consulentes, quae ad commune et publicum bonum spectant nunquam desinimus providere. Unde cognitum esse omnibus non dubito quod ex decreto augustorum imperatorum Diocletiani et Maximiani parentum nostrorum ab officialibus imperii praedae et direptiones multae sunt factae. Igitur, ut in posterum omnis metus Christianis, **[Col.0882C]** et ambiguitas auferatur, hujus nostri edicti lege sancimus ut omnibus hominibus innotescat licere omnibus his qui Christianam sectam religione venerantur, per nostrae indulgentiae largitatem, ut unusquisque, quemadmodum vult et prout animo libet, religioni Christianae solemnitatique deserviat. Sed et domos orationum, id est Dominicas aedes, pro voluntate eorum permittimus. Illud etiam hac lege sancimus, ut si quae

domus vel agri vel quaelibet praedia, ex bonis Christianorum ante imperatorum jussionibus ad jus fisci fuerint sociata, si qua comparata etiam ab aliquo sunt vel distracta vel dono donata, haec omnia in antiquum jus Christianorum praecipimus revocari et propriis dominis universa restitui.»

[Col.0882D] Respice, lector, haec fuit mutatio dexterae Excelsi. Post haec Galerius, propter diversos morbos ac diuturnos, luce oculorum privatus, finem vitae recepit. Licinius autem imperator, collega Constantini, qui prius Christianis sese benignum exhibuit, omnes Christianos a palatio exclusit et persecutionem omnibus intentavit. Contra quem Constantinus exurgens, vicit eum praeliis diversis, primo in Pannonia, deinde saepius terra marique devictum ad deditionem coegit, tandemque occidit.

Hic transfertur imperium a Roma in Byzantium.

Igitur Constantino absque socio monarchiam obtinente, Ecclesia diutissime tribulata respirat, plena in omnibus pace recepta. Tunc Constantinus generalissimum **[Col.0883A]** fecit edictum, ut per totum mundum Christiana religio teneatur.

Tunc imperator Sylvestro Romano pontifici regalia insignia concessit; et ipse, ut majorem Ecclesiis daret quietem, curiae tumultum amovit seque cum omni pompa sua Byzantium in regionem Graecorum transvexit. Ex qua donatione videtur Romanae Ecclesiae Roma cum Italia et Gallia fuisse a Constantino collata.

Imperii vero fautores asserunt Constantinum non ita regnum dedisse, sed Romanos pontifices tanquam summi Dei sacerdotes, ob divinam reverentiam in patres elegisse, ut ab eis debeant benedici eorumque apud Deum orationibus adjuvari. Adjiciunt etiam approbationem; quia Constantinus, **[Col.0883B]** cum inter filios suos orbem divisisset, uni dederit Orientem, alteri Occidentem et tertio Ptolemaidem cum Babylonia. Quam rem honestus princeps non fecisset, si regna occidentalia, cum quibus et Italia comprehenditur, Ecclesiae contulisset. Theodosio etiam aliisque multis religiosis imperatoribus, Romam cum regnis occidentalibus in sortem venisse ac tenuisse affirmant. Ad haec, imperiales disputatores Evangelia inducunt, ut illud: *Reddite quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo (Matth. XXII, 21)*. Item: Dominus ipse tributum pro se et pro Petro persolvit (**Matth. XVII, 23-26**). Paulus etiam dicit: *Cui honorem, honorem (Rom. XIII, 7); quia omnis potestas a Deo est (Ibid.)*. Hoc dicens ipse Paulus tunc **[Col.0883C]** non Petrum intellexit in verbo, sed impiissimum Neronem, qui totius orbis tenebat imperium. Introducunt etiam Augustinum dicentem: Quo jure possides villam? Divino aut humano? Divino quia Domini est terra et plenitudo ejus. Si humano? Ergo a regibus. Si dicis: Quid mihi et regi? Respondet: Quid tibi et possessioni?

Ecclesiae autem defensores ita respondent: Christus Ecclesiam suam mundanis possessionibus, quae regalia dicuntur, voluit honorari. Non est credendum quod Deus Ecclesiam suam, quam sanguine suo redemit, cui misit Spiritum sanctum, Paracletum de coelis, aliquo spiritu erroris decipi permisisset, ut ea quae non debuit possideret. Multi enim viri probatae vitae regalia hactenus tenuerunt, qui **[Col.0883D]** cum his regnum Dei acquisisse creduntur.

Aliis etiam modis quamplurimis posset probari, quod et Constantinus Ecclesiae regalia juste contulit, et Ecclesia licite suscepit. Si enim quaeritur unde reges haec habeant? respondent: Dei ordinatione et electione populi. Quod si Deus haec tribuendo regibus, injuste non fecit, quanto magis juste fecit Deus ordinando ut a regibus, quibus ipse dedit, ad personam Ecclesiasticam transferrentur? Sicut Deus voluntatem populi ad ordinandum regem sub uno consensu disponit, ita etiam principis voluntatem ad largiendum Ecclesiae regalia provocavit. Cor regis in manu Dei. Omnisque potestas [**Col.0884A**] a Deo est. Ergo et Ecclesiae potestas in terris a Deo est. Igitur et Deus regem habere regalia, juste disposuit; et princeps juste dedit Ecclesiae; et Ecclesia licite digneque suscepit.

Ego autem, ut de sensu meo loquar, utrum Deo magis placeat gloria et exaltatio Ecclesiae, quae hoc tempore est, aut humiliatio quae primitus fuerat, confiteor me ignorare. Videtur multis quidem primus ille status sanctior; iste felicior. Assentio autem matri nostrae Romanae Ecclesiae, quae fundata est supra petram, id est Christum; credo quod credit; sentio quod sentit; aestimo possidenda quae possidet. Quod enim Ecclesia nullo errore decipi possit, inde credendum est quia portae inferi non praevallebunt adversus eam. Quod autem fides ejus [**Col.0884B**] manet in aeternum, inde credendum est, quia dixit Christus: *Ego pro te rogavi, Petre, ut non deficiat fides tua (Luc XXII, 32)*. Caetera super his quaestionibus, majoribus nostris solvenda relinquimus. Pauca tamen versifice adhuc de Constantino dicemus.

Item de eodem Constantino imperatore, tricesimo quarto ab Augusto.

Rex Constantinus, si scribere vera velimus,
Verus Christicola fuerat sub tempore primo,
Novit et hoc Oriens, occiduusque sinus.

Annis bis denis, rex cum diademate sedit,
Eusebius binis annis tunc papa resedit,
Insuper et mensem, ter quoque quinque dies.

Sub Constantino Sylvester papa notatur,
Fertque, quater senis, minus anno, pontificatum,
[**Col.0884C**] Atque decem menses fert, totidemque dies.

Baptizavit eum Sylvester, idemque fatemur:
Arius hunc post haec corrupit, et inde dolemus;
Schismate namque suo commaculavit eum.

Hoc fuit in villa, quam rite vocant Aquilonam,
Quando rebaptizans foedaverat ipse coronam,

Scripta Tripartita testificantur ita.

Praesulis Eusebii manibus Nicomediensis.
Turpe tulit lavacrum rex, turpia dogmata sensit;
Tres quoque filioli sic sapuere sui.

Rex Constantinus proceres in fraude Latinos,
Duxit ab Italia fierique coegit Achivos,
Constituens Romam rebus et arce novam.

Transtulit Imperium Graecis, tribuitque favorem,
[Col.0884D] Dans alienigenis, quem Roma tenebat honorem,
Itala destituens, Graecula regna colens.

Cardinis Imperii tunc partibus enumeratis,
Terna tribus tribuit regalia climata natis,
Tresque tribus jubet his participare datis.

Occiduos primo, Graecos dedit ille secundo,
Ternus habet Babylon, Ptolemaidaque jure rotundo:
Taliter instituit quidquid in orbe fuit.

Ipsis temporibus crux sancta reperta levatur,
Helena sancta fuit, cujus studiis veneratur,
Ut sit nomen latus crux benedicta caput.

Cum Constantino Marcus quoque papa resedit,
Cui binis annis populus Romanus obedit,
[Col.0885A] Octo sibi menses adde decemque dies.

Inter Sylvestrum Petrumque dies numerando,
Colligo tercentos, minus uno circiter annos,
Si numerando decem jungo, duosque dies.

De tribus filiis Constantini, scilicet Constantio, Constantino et Constante, tricesimi quinti ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 341 Constantinus, filius Constantini suscipit imperium, cum duobus fratribus suis, Constantio et Constante, tricesimus quintus, ab Augusto. Iste a quodam presbytero, Arii discipulo deceptus, in Arianam haeresim incidit. Arius eodem tempore ab Alexandro episcopo ab urbe Alexandria, propter suum errorem, erat ejectus. Eusebius autem episcopus Nicomediae, qui [Col.0885B] Ariano veneno erat infectus, imperatori Constantino juniori suadet, ut concilium celebretur, et Ario ibi audientia concedatur. Itaque tam Arius quam Alexander ad concilium in palatium Constantinopolitanum vocantur. Ubi Alexander, tota nocte

in oratione persistens, causam Ecclesiae Domino commendabat. Mane facto, Eusebius Arium ad ecclesiam vocat. Qui dum eundo illuc, humanae necessitatis causa, ad secessum declinat, justo Dei iudicio, viscera quibus fetidum errorem portabat in locum fetidissimum evisceratus, per inferiorem corporis meatum emisit et mortuus est.

Fautores Arii cum pudore et confusione fugerunt. Attamen rem gestam imperatori celantes, per eunuchos caesaris contra Catholicae fidei doctores [Col.0885C] insurgunt.

Post paucos dies Alexander moritur. Cui Athanasius est substitutus: qui ferventis ingenii et in negotiis ecclesiasticis vigilantissimus, non solum contra haereticos subtilis, sed etiam contra imperatorem stetit pro Ecclesia fortissimus agonista. Cujus virtutes et labores et fructus qui scire desiderat, legat Historiam Tripartitam.

Constantinus, dum contra Constantem fratrem suum bellum informat, juxta Alsam fluvium, non longe ab Aquilegia, a ducibus ejus occiditur. Constantius, occiso Constantino, solus Orientem tenuit; Constans autem tenuit Occidentem. Itaque haeretici Ariani metuentes ne forte, si Athanasius adeundi [Col.0885D] principem acquireret facultatem, ipsum imperatorem catholica fide ac religione imbueret, ipsi ad imperatorem prius accedentes, circumveniunt eum, mentientes Athanasium esse virum sceleratum et flagitiosum, ostendentes ei manum cum brachio cujusdam Arsenii, quam dicebant Athanasium ad exercendam artem necromanticam, instinctu daemonum, a corpore ipsius Arsenii abscidisse. Ad haec jussu Caesaris synodus apud Tyrum congregatur, ubi Athanasio ducto in causa, astitit praedictus Arsenius, habens utramque manum: quo comperto, haeticorum mendacia cognoscuntur et ipsi mirabiliter erubescunt. Nec tamen Constantius imperator, et ipsi haeretici a persecutione Athanasii quiescunt; imo eum ad fratris sui Constantis imperium [Col.0886A] transire compellunt. Ipse autem ab imperatore Constante satis humane susceptus et honorifice habitus, et in cathedram suam postea potenter remissus est. Mansit autem tunc ibi in Ecclesia Treverorum, cum Maximo ejusdem Ecclesiae episcopo. In quo loco, fidem Catholicam, scilicet *Quicumque vult*, scripsisse asseritur.

Eo tempore Liberius ab imperatore Constantio in exilium truditur, et Felix suus diaconus, ei ab haeticis subrogatur. Inter hunc Liberium et Sylvestrum medius sedit papa Julius. Iisdem temporibus Victorinus rhetor et Donatus grammaticus Romae clari habentur. Floruerunt tunc in Ecclesia Dei gloriosi pontifices Paulinus Treverensis, qui Maximo successit, Dionysius Mediolanensis, Eusebius Vercellensis [Col.0886B] et Hilarius Pictaviensis: qui omnes propter testimonium fidei Catholicae in exilium tunc missi fuerunt. Ex quibus Hilarius scripturarum suarum variis monumentis Gallicanam Ecclesiam adornavit.

Constans imperator adversus Saporem regem Persarum vario eventu novem praelia gessit. Novissime autem indiscrete congressus, fugit; et postea in oppido Elenau, juxta Hispaniam, dolo principis, nomine Magnentii, occisus est. Idem Magnentius apud Augustodunum invasit imperium. In Illyrico vero milites quemdam Veteranionem senem creant imperatorem. Constantius interea fratrem intendit ulcisci; unde Veteranionem senem primo purpuram deponere compulit. Postmodum etiam cum eo acriter dimicavit. Magnentius autem victus apud Lugdunum [Col.0886C] seipsum occidit; et frater ejus Decennius, quem ipse in Gallia Caesarem creaverat, laqueo seipsum suspendit. Caetera de tribus filiis Constantini Magni et de Ario pauca versifice ponimus.

Item de filiis Constantini versifice narratur.

Cum Constantino Constans tenet omnia frater,
Catholicos qui persequitur tota feritate,
Regibus Eusebius Arianista placet.

Contra Catholicos dum disputat Arius arte,
Naturae secreta petens, divertit ab arce,
Qua male dum crepitat, viscera pressa crepant.

Praesul Athanasius et Hilarius, absque ruina,
Ordine catholico reparant modo dogmata prima,
Ordo quibus cleri catholicandus erit.

[Col.0886D] Constans cum fratre sedet annis bis duodenis,
Magna salus cleri tunc Marcus papa resedit,
Cujus et Ecclesiis regula dogma dedit.

Hic octo menses et binos perficit annos.
Bisque decem vixisse dies praesul venerandus
Fertur et in populo mira dedisse suo.

Papa sedet Julius Constante sedente beatus,
Udenis Romae tenet annis pontificatum,
Ter ternos menses papa decemque dies.

Constans cum fratre semper fuit Arianista.
Exsilio Julium papam transmisit ob ista.
Constans morte perit, papa solutus erit.

Nunc quoque grammaticae summus Donatus in arte.
Hieronymo cum discipulo docet edere Partes,
Nos quoque discipulos condecet esse suos.

De Juliano apostata, imperatore tricesimo sexto ab Augusto.

[Col.0887A]

Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo quarto, Julianus post Constantium suscepit imperium ab Augusto tricesimus sextus. Constantius eum, dum adhuc viveret, creaverat caesarem; qui prius ab imperatoribus fuerat clericus et lector ordinatus: sed postea a militibus seductus, cingulum militare suscepit.

Julianus a Constantio caesar creatus, cum de Germanis et Alemanis magnifice triumphasset elatusque de prosperis successibus in quoddam templum intrasset, corona quae ibi pendebat cecidit forte super caput ipsius; quo viso, milites per hoc signum praedicant sibi imperium a diis auguratum. **[Col.0887B]** Hoc itaque augurio et priori prosperitate levatus. Julianus, imperii nomen usurpat, ac fidem Christi omnino contemnit.

Constantius interea contra Persas parat exercitum, sed fraude Juliani comperta, Romam ad civile bellum revertitur; sed non pervenit, quoniam in ipsa via diem suum clausit, anno sui imperii vigesimo quarto. Julianus igitur augustus creatus, prima fronte quasi facta praedecessorum suorum arguens, praecipit ab exiliis episcopos revocari; deinde arte potius quam violentia Ecclesias debilitare intentat. Nam quasi religionis intuitu, dicebat clericos a ludis et a militia, postremo ab omni terrena possessione arcendos, tanquam eos quibus lex evangelica dicit: *Nisi quis renuntiaverit omnibus quae* **[Col.0887C]** *possidet non potest meus esse discipulus* (**Luc. 14, 33**): templa paganorum praecipit aperiri; fastigia imperialia * ut coqui, eunuchi, tonsores et cursus publicos equorum et mularum, tanquam philosophus imperat amputari. Lectionibus nocte vigilando atque scribendo, in die vero in senatu scripta sua recitando operam dabat: unde et philosophos prorsus amplexus, solus post Julium imperator philosophus dicebatur. Scriptis autem suis imperatores et etiam Christianos, admodum lacerabat.

His diebus erant in Ecclesia Dei episcopi religiosi et clarissimi, Miletus Antiochenus, Maris Chalcedonensis, Basilius Caesariensis, Gregorius Nazianzenus. Ex quibus praefatus Maris episcopus Chalcedonensis, **[Col.0887D]** dum Julianus Fortunae sacrificaret, restitit ei in faciem: qui philosophica moderantia usus suaviter arguit episcopum, his verbis: *Neque Galilaeus tuus te potuit a caecitate curare.* Cui sic respondit Maris episcopus: *Ego pro caecitate mea gratias ago Deo meo, quia hoc in me propterea factum est, ut te impium apostatam non viderem.*

Item de Juliano.

Julianus, secundum Pythagoram, dicebat in se spiritum Alexandri Magni requievisse. Ipse quoque, ad instar Alexandri, totum orbem sibi subjugare pararat. Qua intentione dum cum exercitu ad expugnandam Persidem pergeret, et in eundo Basilio Caesariensi episcopo suaeque Ecclesiae minaretur post peractum bellum Persarum in reversione sua mortem **[Col.0888A]** inferre, ipse dum in praelio vertitur, telo de coelo misso penetratur; qui dum telum ab alto contra se venire videret, non corde poenituit, sed obstinatus Christo improperavit, dicens: *Vicisti Galilae, vicisti!* Solebat enim Christum semper Galilaeum vel Nazaraeum vocare.

Legitur autem in Vita sancti Basilii quod Deus sanctum Mercurium, cujus arma tunc in ecclesia Caesariensi pro memoria ejus pendebant, in praelium ad occidendum Julianum misisset. Nam et

ipsa arma, in illa die in ecclesia requisita, ibi non erant; die vero sequenti, in ecclesia more solito sunt inventa, sanguine humano conspersa et tanquam de praelio nuper reversa. Quae omnia inferius versifice posuimus, ut in eis lector magis delectaretur. Verumtamen [Col.0888B] quia Porphyrius et Calixtus aliique ipsius Juliani fautores sapientiam, pietatem atque philosophiam ejus praedicant et commendant, et iniquitates ejus silentio praetereunt, nos, qui veritatem sine adulatione vel odio prosequimur, de Juliani flagitiis, subscripta ejus opera nefanda narramus.

Post mortem Juliani, simulacra, magica arte instituta et inventa, Socrates in Tripartita Historia narrat, haec dicens: *Cumque mortuus fuisset Julianus, et impio pius imperator successisset, ingredienti principes in templum, viderunt mulierem per capillos suspensam, extensas manus habentem.* Cujus uterum aperuerat Julianus, ut in hepate ipsius mulieris inspiceret si de Persis posset victoriam adipisci. Hoc nefas inventum est in loco qui dicitur [Col.0888C] Carris. In Antiochia vero, plurimas arcas aiunt in palatio fuisse repertas, humanis capitibus plenas, et in puteis multorum submersa corpora virorum, unde et in Antiochia tam Christianos quam paganos in theatris et plateis de morte Juliani sceleratissimi mirabili tripudio praefatus scriptor asserit exsultasse. Jovianus tamen corpus Juliani in Tharso Ciliciae honorifice sepelivit. Quod corpus, sicut in Vita Sancti Fabiani legitur, rex Persarum, Sapor nomine, jusserat excoriari et de ipso corio, colore coccineo colorato, cathedram sibi ad opprobrium Romanorum parari. Caetera de Juliano versus insinuabunt.

Item de eodem Juliano imperatore versifice demonstratur.

[Col.0888D] Clericus imperium suscepit apostata Romae,
Cui Julianus erat baptismatis ordine nomen,
Ille scelus patriae pravus ubique fovet.

Ipse Hierosolymis jam templa jubet reparari,
Jussit Hebraeorum populos hinc inde vocari.
Lege facit Mosis sanguine thura dari.

Sic odio Christi, templum jubet ordine sisti,
Cumque parant templum prisca statione magistri,
Illico Judaeis obviat ira Dei.

Templa tremunt, pavimenta ruunt et tigna sub illis
Ignibus e coelis pereunt exusta favillis,
Exsiliunt lapides, area sola manet,

igneus extemplo globus est emissus in illos,
Incendens homines, vestes, caput atque capillos,

[Col.0889A] Astantesque viri jure cremantur ibi.

Haec ne fortuito mala provenisse putentur,
Signa crucis confixa sibi gestare videntur,
Gestant Judaei corpore signa Dei.

Julianus apostata divino telo necatur.

Rex abit ad Persas, ubi dum pugnare paratur,
Sancti Mercurii mucrone cadens penetratur,
Sicut et his titulis gesta reporto tibi.

*Is morte ita praeventus, non potuit efficere ea, quae jam contra patriam divi Basilii, et etiam
contra ipsum Basilium decreverat.*

Noverat ipse sibi bellum campestre parari,
Ad quod dum properat fertur plerumque minari
Exitium patriae Basilioque dari.

«Ibo reversurus, dixit, satagamque redire,
[Col.0889B] Basilium tunc pontificem mandabo perire,
Et populum pariter me remeante die.»

Territus antistes populum vocat, atque precatur.
Sancta Dei Genitrix patriam sibi quo tueatur,
Audit et in coelis verba sonare Dei.

Dixit enim Christus: «Julianum perditte regem;»
Prorsus enim sanctam satagens disperdere legem,
Imperat ut populi dogmata sancta negent.

«Mittite Mercurium secum pugnare duello;
Quippe minatus erat, si posset vincere bello,
Perdere tunc populum, Basiliumque meum.»

Ensis in ecclesia clypeusque manere solebat,
Quo bene Mercurius vivens sua bella gerebat.

Nunc ibi nec clypeus nec suus ensis erat.

[Col.0889C] Haec quia sic desunt, potuit cognoscere praesul,
Vindice Mercurio, regem fore corpore laesum,
Sicut et audierat voce tonante Jesu.

Interea quidam vir de certamine venit:
Hic ait: «Advenit miles de culmine coeli,
Mercurius, regi vulnera lethae dedit.»

Arma per Ecclesiam populus dum bellica quaerit,
Sanguine regali poterant conspersa videri,
Quae medio cleri nemo videbat heri.

Sic per Mercurium Deus interimit Julianum,
In sanctos Domini furiantem more ferarum,
Sicut et in scriptis gesta priora canunt.

Julianus imperator cruorem suum spargit contra coelum, Christo palmam praebens victoriae.

Fluxit et a latere validus de vulnere torrens,
[Col.0889D] Quem manibus caesar spargebat in aera longe,
Attonitusque magis, dum moreretur, ait:

«O Nazarene, vicisti, magne, minorem.
Ecce triumphanti proprium tibi reddo cruorem.»
Sic miser interiit, tartara regna fovens.

Item de Juliano, quomodo rex Persarum fecit eum excoriari, sicut legitur in Vita sancti Fabiani.

Regis Romani caesum corpus Juliani,
Persarum rex more boum jubet excoriari,
Cumque sibi corpus protraheretur, ait:

«Hoc corium nunc semper erit nobis ad honorem,

Fiat ut aeterno sic Roma subacta pudore,
Legeque mancipii serviat ipsa mihi.

Sit species corii, rubeo vicina colori,
Indeque sit cathedra conformis, et apta decori,
[Col.0890A] Unde dolens poterit Roma dolore mori.»

Post annos binos Juliani vita recedit,
Damasus Hispanus tunc Romae papa resedit,
Annos bis septem qui sibi fine dedit.

Hisque duos menses superadde diesque decenos,
In quibus haereticos detestatur Manichaeos,
Post quoque Siricius papa repressit eos.

Annis quindenis idem quoque papa resedit,
Mensibus undenis Manichaea volumina caedit,
Quos et ab ecclesiis depulit ipse suis.

De Joviano imperatore, tricesimo septimo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo sexto, Juliano mortuo et milite posito in summo discrimine, Jovianus natione Pannonius, [Col.0890B] vir Christianissimus, votis omnium petitur ad imperium. Qui dum se Christianum esse et ob hoc gentibus diceret se imperare non posse, ipsi se pro ejus amore Christianos esse firmabant.

Jovianus itaque tricesimus septimus ab Augusto imperator creatur. Iste propter pericula Romani exercitus foedus cum Sapore rege Persarum, Romanis quidem inglorium, sed tempori instanti perutile composuit. Ubi tradito quodam oppido, cum superiori parte Mesopotamiae, milites caute redeunt; deinde princeps catholicus, episcopos a Constantio in exsilium missos revocavit, templa idolorum claudi praecepit eorumque sacerdotes fugavit.

Post haec Athanasium episcopum, ut eum Catholica fide imbueret scripto rogavit. Qui, sub sigillo [Col.0890C] et consensu omnium episcoporum Aegypti, scripsit et misit ei fidem Nicaenii concilii: id est, *Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem*, etc. Has litteras imperator gratanter suscepit et fidem Catholicam edictis imperialibus roboravit; et ut omnes qui sacras virgines raperent, aut violarent, aut qui eas impudice aspicerent capite punirentur mandavit. Postea eum in Antiochia Athanasius vidit et de fide Catholica plenius informavit.

Imperator autem in domo nuper calce delinita, cum essent prunae appositae, nocte suffocatus est, aetatis suae anno tricesimo tertio, imperii sui mense octavo.

Caetera versifice gesta referre placet.

De eodem Joviano imperatore, versifice subinfertur.

[Col.0890D]

Gloria Romulei solii fit nunc Joviani,
Mente Deum coluit, nec culmine regnat mani,
Sicut et his titulis fistula nostra canit.

Dum rogat hunc populus Romanum sumere sceptrum,
«Cultor, ait, Christi sum, vobis prorsus ineptus,
Christum credo Deum, vos reprobatis eum.»

Coetus ait: «Cupimus propter te credere Christo,
Quem dudum reprobasse pudet pro rege sinistro;
Idola despiciamus; te duce praesto sumus.

Te decet imperium, ubi nos diadema paramus,
Nos etiam jam Christicolae te rege notamur.
Suscipe dum petimus te, tibi nosque damus.»

Vita fit ipsius duodenis utilis annis,
[Col.0891A] Congrua Christicolis, multumque nociva tyrannis,
Tunc quoque Siricii praesulis hora fuit.

Annis Siricius ter quinque sedere notatur,
Mensibus undenis plus temporis annumeratur,
Insuper et vitae ter dedit octo dies.

De Phoca caesare, tricesimo octavo ab Augusto.

Phocas ter denis feliciter imperat annis,
Cum quo tres papae Romae fuerant venerandi,
Primus Anastasius praefuit ille pius.

Annis hic binis sub Phoca caesare vivit,
Ad cathedram Petri post Innocentius ivit,
Annis ter quinque praesul et iste fuit,

Atque duos menses viginti quinque diebus,
Tertius est Zozimus sub Phoca caesare praesul,
Viginti menses fert totidemque dies.

De Valentiniano imperatore, tricesimo nono ab Augusto.

[Col.0891B]

Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo sexagesimo septimo, Valentinianus cum fratre Valente, natione Pannonius, stirpe mediocri oriundus, animi vero et corporis magnitudine commendabilis, et moribus urbanus, ab Augusto tricesimus nonus, consensu militum in Nicaea sumpsit imperium. Iste, dum Julianus augustus templum ingrediens Fortunae sacrificaret, ministrum sacrificii pugno percussit; propterea Julianus, cui talia displicebant, eum a militiae dignitate removit. Deus autem justus Iudex, qui dixit: *Centuplum accipies*, pro militia ei reddidit imperium.

Valentinianus Valentem fratrem suum elegit ad [Col.0891C] imperium. Anno imperii sui quarto, Gratianum filium suum fecit imperatorem.

Eodem tempore apud Atrebatas, vera lana cum pluviis mista visa est e nubibus descendisse. Valentinianus Auxentio Mediolanensi defuncto, convocata episcoporum synodo, suadet alium ordinari, ubi Ambrosius praesens, adhuc catechumenus, ab omnibus postulatur. Unde imperator, eum baptismi gratiam primitus consecutum, praecipit presbyterum ordinari. Interea imperator Valens, cum primitus Catholicus esset, suasu Eudoxii episcopi Constantinopolitani, et ab uxore propria seductus, incidit in haeresim Arianam, et ad hoc jurejurando se alligavit atque a praefato episcopo Ariano est iterum baptizatus.

[Col.0891D] Eo tempore Valentinianus fortissimam gentem Saxonum, Francorum terminos invadentem, bello repressit. Ipse autem imperii sui anno undecimo, apud Brictionem oppidum, diem obiit. Caetera de Valentiano versus habent.

Item de Valentiniano versibus enarratur.

Imperat ecce Valens cum fratre Valentiniano,
Gothorum socii fiunt sub dogmate vano,
Arianista suis caesar uterque fuit.

Hos mala Gothorum lex, legibus auxit eorum,
Istria rura colunt, maculant diadema decorum,
Exspoliant patriam, diripiuntque forum.

Annis undenis vixisse Valentinianum
Scribimus et fratris annos quasi quinque notamus:
Haereticos ambos dicimus atque malos.

[Col.0892A] Nunc Coelestinus ter ternis praesidet annis,
Adjicitur mensis, bis quinque dies numerandi,
De quibus in serie demitur una dies.

His quoque temporibus stat Xistus papa secundus,
Annis ter denis viget ejus dogmate mundus,
Plusque decem residet praesul et octo dies

De Valente imperatore, quadragesimo ab Augusto.

Anno ab Incarnat. Domini 373, Valens, quadragesimus ab Augusto, Orientis rexit imperium. Gratianus autem et frater ejus junior Valentinianus in Occidente regnabant. Valens itaque, ut diximus, Arianus, legem dedit ut monachi ad militiam cogerentur. Unde multi monachi per Aegyptum, terreni regis contemnentes imperium, martyrio coronantur.

[Col.0892B] Valens per artem necromanticam perscrutatur quis post eum sit regnaturus, arte daemoniaca sunt ei litterae istae quatuor demonstratae. th. e. d. a. Ipse autem ab illo die, omnes quos istas litteras in capite nominis potuit reperire, praecepit occidi. Unde factum est ut Theodosius comes, pater Theodosii, qui postea imperium tenuit, ab eo praeciperetur occidi. Qui prius baptismi gratiam apud Carthaginem consecutus, percussori sponte jugulum praebeuit. Interea Gratianus imperator Catholicus apud Argentarium Galliae oppidum, cum paucis Romanorum detrimento, triginta millia Alemanorum bello prostravit.

Eo tempore controversia oritur in regno Gothorum, inter Phridigernum et Athalaricum. Phridigernus [Col.0892C] cum esset debilior, ab imperatore Valente auxilio impetrato, Athalaricum in fugam convertit. Unde Phridigernus, amore Valentis imperatoris cum gente sua fidem Arianam suscepit.

Gothicae litterae hoc tempore fuerunt inventae.

Eo tempore Gulfias [Ulphilas] Gothorum episcopus, litteras Gothicas adinvenit et per eas in suum idioma Litteras divinas convertit. Non multo post, tempore Gothorum elapso, gens terribilis Hunnorum advenit, quae gens, secundum scripta Jornandis, ipsorum interpretis et

actoris, ex incubis et meretricibus est procreata, infra Maeotidas Paludes, quae sunt in confiniis Asiae et Europae. Haec gens, conductu unius cervae transmeantis, transivit inaccessibiles [Col.0892D] prius illas paludes. Ubi usque adeo gentem Gothorum perterrituit, ut rex Gothorum Hermanaricus, qui multas jam gentes devicerat, timore Hunnorum seipsum interfecisset, anno aetatis suae 110. Gothi post mortem regis sui Hermanarici, animo fracti, a Valente imperatore petunt habitationes, quas imperator eis largitur in Thracia; ubi Gothi a quodam duce ad convivium dolo invitati, cum ipsi priusquam venirent dolum praesensissent, eos omnes qui eos invitaverant morte consternunt et, tota ipsa regione igne ferroque destructa, diffunduntur ubique. Contra quos Valens procinctum parans, ab Antiochia movens, poenitentia ductus, episcopos catholicos praecepit ab exilio revocari. Pugna in Thracia inter Gothos et Romanos conseritur. [Col.0893A] Ubi dum Romanus fugit exercitus, imperator Valens, sagitta sauciatus, in cujusdam parvissimae villulae casam fugit, ut latens vitam reservet. Quem insequentes Gothi, simul cum casa, igne consumunt, anno imperii sui decimo quinto; post mortem vero fratris sui anno quarto, Mortuo Valente, Gratianus qui cum eo regnabat, cum fratre suo Valentiniano juniore tenet imperium.

De Gratiano imperatore, quadragesimo primo ab Augusto.

Caesar Romanus diadema tenet Gratianus,
Tunc erat Ambrosius sub Christi dogmate clarus,
Martini Turonis exstitit ampla salus.

Qui cupit Ambrosii per dogmata sanctificari,
Qui sibi Martini miracula vult numerari,
[Col.0893B] Non ego sufficio, viderit ille magis.

Anni bis ternis vixit caesar Gratianus,
Tunc Pontianum papam vixisse notamus,
Hunc annis quinque menseque, stare patet.

De Theodosio imperatore, quadragesimo secundo ab Augusto.

Anno ab Incarnat. Domini 383. Gratianus (est autem Gratianus ab Augusto quadragesimus secundus) volens reipublicae suo tempore subvenire, Theodosium, natione Hispanum, virum fortem et religiosum, purpura induit, et imperatorem Orientis creavit. Theodosius tam virtute quam prudentia gentem Gothorum devicit; et Athalaricum regem Gothorum Constantinopolim ad se vocavit. Ibi tunc Athalaricus obiit. Gens autem Gothorum, visa mansuetudine [Col.0893C]

principis, voluntarie seipsam imperio Romano supposuit. Theodosius Arcadium filium suum socium imperii elegit.

Gratianus a Maximo in Britannia imperium usurpante, occiditur; et frater ejus Valentinianus ab Italia fugatur, qui ad Theodosium veniens, benigne receptus est.

Anno ab Incarnatione Domini trecentesimo octogesimo octavo, Gratiano interfecto, Theodosius quadragesimus primus ab Augusto imperium Romanum solus obtinuit.

Erant tunc in Ecclesia Dei viri sanctissimi, Martinus Turonensis episcopus, Ambrosius Mediolanensis, Severinus Coloniensis episcopus, Hieronymus [Col.0893D] presbyter, Augustinus catechumenus, a beato Ambrosio tunc baptizatus.

Theodosius contra praedictum Maximum tyrannum movens exercitum, in partibus Aquilegiensium occidit eum. Deinde cum filio suo Honorio parvulo, Romam venit, ibique rempublicam ordinavit Valentiniano regnum Occidentis reliquit. Ipse autem Constantinopolim remeavit.

Porro Valentinianus, dum in Galliam revertitur, fraude cujusdam Arbogasti et Eugenii (ut quidam asserunt), laqueo est suspensus. Eugenius ab Arbogasto imperator ibi creatur. Quidam dicunt, Valentinianum prae nimio dolore hoc genus mortis sibimet intulisse. Morte Valentiniani comperta, Theodosius in Eugenium tyrannum parat exercitum. [Col.0894A] Tunc etiam scripsit in Aegyptum ad Joannem monachum, Eutropium eunuchum, et eventum rei a viro ipso sanctissimo requisivit. Cui vir beatissimus, plenam victoriam promisit. Theodosius, confisus in Deo, pergit, et Gothos contra tyrannos ante se praemittit. Quorum decem millia ab Arbogasto interimuntur: procedit imperator, et cum in Alpibus hostibus occurrisset, ibique Arbogastus in eminentiori loco positus, ut meliorem pugnandi opportunitatem videretur habere, Theodosius tota nocte prostratus in precibus, mane in Domino confisus, congregitur et gloriose triumphat. Ibi Eugenius captus occiditur. Arbogastus interfecit seipsum. Theodosius autem rebus omnibus bene dispositis, anno undecimo post mortem Valentiniani, [Col.0894B] apud Mediolanum vitam finiens, in Domino requievit. Caetera de Theodosio versibus explicamus.

Item de eodem Theodosio imperatore, versifice narratur.

Fulget Theodosius diademate post Gratianum,
Concilium reficit Constantinopolitanum,
Arius insanus spernitur ore, manu.
Fanaque templa ruunt nunc prorsus, et idola cessant,
Aria scriptura perit, igne manuque repressa,
Dogmata Catholica caesaris aula parat.
Vixit Theodosius annis quasi bis duodenis,

Atque duos ultra Lucius tunc papa resedit,
Tres annos vivit, mensibus octo sibi;
Insper adde decem pro ratione dies.
[Col.0894C] Constantinopoli fertur caput esse Joannis,
Scriptaque Hieronymi, quae multis contulit annis,
Bethlehemita domus misit in omne solum.

Item de Theodosio et Arcadio imperatoribus.

Arcadius cum Theodosio diademate fulget,
Ecclesiae nunc Catholicae censura resurget,
Ordo bonus cleri nunc caput orbis erit.

Scribitur Arcadius annis quater octo sedere,
Cornelius papa tres annos fertur habere,
Insper adde decem de ratione dies.

Fama Joannis tunc claruit anachoretæ,
Ut foret audita defunctis reddere vitam,
Constantinopoli sunt sua membra sita.

*De Arcadio et Honorio fratribus, imperatoribus, simul regnantibus, quasi quadragesimus
tertius ab Augusto.*

[Col.0894D]

Anno ab Incarnatione Domini 390, Honorius Occidentis, et frater ejus Arcadius Orientis, post mortem patris sui Theodosii sortiuntur imperium, ab Augusto quadragesimo tertio loco; adhuc Damaso papa Romae, Theophilo in Alexandria, Joanne Hierosolymis, Flaviano Antiochiae, et Nectario Constantinopoli praesidentibus.

His diebus quidam monachus, nomine Dirimachus, ab Oriente Romam veniens, dum ludum gladiatorum tanquam insaniam sedare voluisset, a circumstantibus est lapidibus obrutus et necatus. Quo comperto, Honorius imperator eum inter beatos martyres censuit computari; et pro eadem causa, [Col.0895A] ludum gladiatorum, ne amplius sic heret, interdixit.

De Joanne Chrysostomo.

Eo tempore Joannes Chrysostomus, qui interpretatur *os aureum*, apud Constantinopolim episcopus est ordinatus. Temporibus Honorii et Arcadii, viri sanctissimi Martinus et Ambrosius de hoc saeculo migraverunt.

Gothi, cum ab imperatoribus munera quae tempore Theodosii accipere consueverant, habere non possent, consilio Ruffini patricii, discedunt a curia, et regem sibi creant. Ruffinus postmodum detectus, propter commissum dolum, ante portas urbis Constantinopolis decollatur: caput ejus cum manu et brachio ejus dextro, ad improperium et ludibrium **[Col.0895B]** per omnes vicos urbis circumfertur. Arcadius vir mitis et quietus, anno decimo quarto post obitum patris sui Theodosii, vitam finivit, et imperium Orientis filio suo octenni Theodosio reliquit, Anthemio praefecto tunc ipsum puerum regente. Ipse etiam Anthemius muro fortissimo regalem cinxerat urbem. Caetera de Honorio et Arcadio versus habent.

Item de Arcadio, et Honorio imperatoribus versifice narratur.

Caesar Honorius imperat omnibus Arcadiusque,
Magnus in Epiro legitur tunc signa dedisse
Praesul Donatus, forma beata Patrum,
Namque sputo datur ille suo superasse draconem,
Exspuit in faciem serpentis, ea statione,
[Col.0895C] Ut sibi nec virus, nec modo vita foret.
Ponderis in carne serpens datur hic habuisse,
Quod satis octo boum juga ducere non potuissent,
Tunc Augustini dogmatis hora fuit.
Nunc veniunt Hunni, Gothi, veniunt et Alani,
Vae fuit Hispanis, Gallia pressa cadit.
Tempore quindenis tunc vixit Honorius annis,
Simplicius papa totidem tunc vixerat annis,
Addeque plus septem de ratione dies.

Honorius, defuncto Arcadio, imperat solus, quadragesimus quartus ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 412, defuncto Arcadio, Honorius ab Augusto quadragesimus quartus tenet imperium Occidentis. Gothi cum rege suo Alarico, **[Col.0895D]** dum Honorius esset Ravennae, per Dalmatiam et Venetiam digressi, in confinio Aemiliae castrametantur; terram ad inhabitandum superbe ad imperatores poscentes. Addunt etiam, quia si gratis habere non possent, ipsi ultro tollerent. Imperator accepto consilio, terram circa fines Hispaniae, quae

tunc imperio erat rebellis, tradidit eis. Ad quam possidendam dum Gothi proficiscuntur, Stilicus patricius, socius Honorii, eos fraudulenter insequitur, praelioque cum eis commisso, militem perdit: ipseque aufugit.

Hac de causa Gothi ad iram permoti, ad Aemiliam unde venerant, subito revertuntur; totaque ipsa provincia igne ferroque vastata, ad urbem Romam procedunt; quam etiam trepidantem irrumpunt, [Col.0896A] datisque praeceptis, ne ecclesiae violentur, aliquantis Urbis partibus concrematis, praedam mirabilem tollunt. Interea papa Innocentius, ne poenas ipsius Urbis aspiceret, tanquam Lot justus remotus a Sodomis, Ravennae morabatur.

His diebus pagani improperebant Christianis, dicentes: Romam temporibus paganorum crevisse, Christianorum autem tempore decrevisse, eique propter Christianitatem insolita pericula imminere. Ob quam causam, beatus Augustinus tunc composuit librum De civitate Dei. Orosius tunc historias suas texuit. Hieronymus ecclesiasticam historiam ab Eusebio episcopo Caesariensi compositam transtulit.

Haec autem tam terribilis irruptio Urbis facta est per Alaricum regem Gothorum, anno ab Urbe condita, [Col.0896B] millesimo centesimo sexagesimo quarto; anno autem ab Incarnatione Domini quadringentesimo decimo quinto. In eadem praeda Wandalorum, soror Honorii, Placidia, capta est, quam Ataulphus postea est in matrimonium sortitus.

Interea quidam princeps Constantinus imperium Galliarum invadens, Constantem filium suum, monachum, caesarem fecit. Sed paulo post, pater apud Arelatum, filius vero apud Viennam, regno vitaeque privantur.

Gothi autem Romanorum victoria glorificati, per Campaniam, Apuliam et Siciliam, in Africam ire proponunt. Cumque in confinio Brictiorum incaute sese mari committunt, multos ex sociis perdiderunt. Rex Alaricus eorum, tunc ultimum diem clausit; quem [Col.0896C] Gothi intantum luxerunt, ut amnem nomine Barentum, juxta civitatem Cosentiam, de alveo derivarent; ipsoque rege Alarico cum multis militum copiis ibi sepulto, omnes captivos, qui hujus facti conscii erant, occiderent, et postea amnem ad suum alveum revocarent. Gothi propter mortem Athalarici redire proponunt, atque Ataulphum regem sibi creantes, Romam redeunt, ibique ea quae reliquerant, depopulantur. Ataulphus vero rex Gothorum, amore uxoris suae Placidiae, quae erat soror Honorii imperatoris, a finibus Romanorum discedit, et in Gallia prope civitatem Narbonensem, ubi hodie villa Sancti Aegidii dicitur, in loco qui usque hodie palatium Gothorum vocatur, consedit, supra Rhodanum fluvium; [Col.0896D] a quo loco per Constantium comitem postea pulsus, in finibus Hispaniae cum Gothis resedit.

His diebus sub Innocentio papa, corpora sanctorum Stephani protomartyris, et aliorum sanctorum revelata sunt Luciano presbytero, sub Joanne episcopo Hierosolymitano. Non multo post tempore, sub Bonifacio, qui Zozimo successori Innocentii fuerat substitutus, Hieronymus presbyter obiit, anno aetatis suae XCI in Bethlehem. Defuncto papa Bonifacio, Coelestinus sedit in Urbe. Hucusque Orosius Chronica sua perduxit.

Honorius imperator tricesimo primo imperii sui anno (quorum annorum. duos cum patre, tredecim cum fratre, reliquos cum filio fratris sui regnaverat) Romae obiit.

De Honorio et Theodosio imperatoribus, versifice.

[Col.0897A]

Rursus Honorius et Theodosius imperat aula,
Gothica pessima gens rapit omnia flumine Sauna,
Wandalus Hispanos opprimit ense malo.

Occupat, et captam violat gens Gothica Romam,
Destruit ecclesias, torpescit in Urbe corona,
Omnia diripiunt quae valuere bona.

Rex triginta tribus Theodosius imperat annis,
Tunc non pervixit praesul Sisinnius annum,
Praestat parva decem vita duosque dies.

Item de Theodosio juniore imperatore, quadragesimo quinto ab Augusto.

Anno ab Incarnat. Domini 426, Theodosius junior, quadragesimus quintus ab Augusto, patruo mortuo solus habet imperium. Hujus virtutes in Tripartita [Col.0897B] Historia, omnibus suis praedecessoribus praeferuntur. Inter quas et haec commemoratur, quod, ad instar Alexandri Magni, dum in exercitu fervore solis, et pulveris, atque itineris nimietate fatigatus, nimia siti laboraret, poculum aquae jucundissimum sibi oblatum, ne ipse prae aliis solus haberet potandi refectionem, bibere recusavit.

Tempore istius floruerunt Joannes Cassianus eremita, qui collationes, id est Vitas Patrum conscripsit. Et sanctus Germanus Altisiodorensis episcopus.

Hucusque Theodoricus episcopus, et Socrates, et Sozomenus viri disertissimi, historias prodixerunt; quae postmodum in unum volumen redactae, et a Cassiodoro senatore, per Epiphanium Scholasticum, [Col.0897C] a Graeco in Latinum translatae, a tribus memoratis auctoribus Tripartitae Historiae sunt nominatae.

Tempore istius imperatoris Theodosii junioris, Wisogothi, id est Australes Gothi, habitabant in Galliis. Ostrogothi vero, id est Occidentales Gothi, ex quibus Avars, id est Ungari, Pannonii et Longobardi descenderunt, transeunt Danubium. Ostrogothi prius in Pannonia fuerunt commorati, postea in Thracia per XLVIII annos habitaverunt; deinde ad Occidentem venerunt.

Wandali autem sociatis sibi Germanis, cum duce Modigisilo, Hispanias occupaverunt.

Eo tempore Bonifacius comitatum Africae ab imperatore accepit; qui in Hispaniam transiens, Wandalis [Col.0897D] totam Africam subjecit; qui in universam terram vastantes, urbem Hipponensem, cui tunc praerat beatus Augustinus, obsidione praecingunt. Beatus autem Augustinus, ne urbis suae videret excidium, migravit ad Dominum, aetatis suae anno septuagesimo sexto. Romani autem tradentes Wandalis tertiam partem Africae, pacem cum eis fecerunt. Rex autem Wandalorum Gensericus Arianus, Christianos affligens, episcopos in exilium misit; et invadens Carthaginem, multis divitiis et ornamentis ecclesiasticis spoliavit.

Anno imperii Theodosii junioris tricesimo, terraemotus horribilis Constantinopoli fuit; propter quem ibi divinae commutationis cantatum est primitus: Ἅγιος ὁ Θεὸς ἰσχυρὸς, ἀθάνατος, ἐλέησον ἡμᾶς: Hoc est, [Col.0898A] *sanctus Deus, sanctus, fortis, sanctus, immortalis, miserere nobis*. Hoc canticum dum a toto populo, cum Proculo suo episcopo caneretur, illico terraemotus cessavit: unde ab imperatore, et sorore ejus Pulcheria, tunc praeceptum est promulgatum, ut hoc canticum per totum orbem de caetero caneretur.

De Attila, et ejus origine.

His diebus Attila Hunnorum rex, occiso fratre suo Bleda, Thraciam et Illyricum coepit vastare. Cui Theodosius, datis septem millibus libris, promissis etiam singulis annis mille libris, a suis finibus exire persuasit: ipse vero Theodosius, paulo post apud Constantinopolim diem suum finivit, XLI imperii sui anno; anno autem post mortem patris sui vigesimo sexto. Caetera de Theodosio isto versus [Col.0898B] narrabit, et alia sibi contemporanea.

De eodem Theodosio imperatore, versifice narratur.

Theodosio solo regnum retinente minore,
Transit ab Hispanis gens Vandala plena furore,
Africa conteritur, totaque capta dolet.

Catholicus fuerat populus qui dicitur Afer,
Afrorumque fidem subvertit Vandalus acer,
Unde fides Christi pauca remansit ibi.

Quomodo diabolus apparuit Judaeis in specie Mosis

Sub specie Mosi loquitur nunc daemon Hebraeis,
Devote qui suscipitur satis a Pharisaeis,
Qui dare dona Dei pristina spondet eis.

Insula Creta fuit, cui praedicat ille futura,
Omnia quae narrat, promittit eis valitura,
[Col.0898C] Spondet eis patriam conciliare suam.

Per mare transite, sicco pede (dixit) abite.
Atque Hierosolymam, me praeviente, redite.
Omnia quae scribi vultis, habetis ibi.

Cumque per aequoreos fluctus conducit Hebraeos,
Turba simul sequitur, spes magna fovet Pharisaeos
Impetus aequoreus quam cito claudit eos.

Parsque reservata, quam non maris obruit unda,
Fit cito Catholica Christi baptismate munda,
Caetera quae periit piscibus esca fuit.

De Martino et Valentiniano imperatoribus, quadragesimis sextis ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 453 Martianus consilio Pulcheriae sororis Theodosii jam defuncti, [Col.0898D] XLVI, ab Augusto, imperium Orientis suscepit; adhuc regnante Valentiniano in Occidente, qui erat XLV, ab Augusto. Martino igitur et Valentiniano imperatoribus, Attila rex Hunnorum, subjugatis sibi fortissimis gentibus Ostrogothorum, et Gepidarum, aliisque diversis populis, totam Macedoniam, Mysiam, Achaiam, et Thraciam pervagatur. Odiebat autem Attila Romanos, propter antiquam eorum dignitatem. Odiebat etiam Wisogothos, propter eorum fortitudinem; utrosque etiam opprimere intendebat. Sed ambas gentes simul invadere, Romanos scilicet, et Wisogothos, non volebat; timebat enim ne adversus eum utrique sociarentur, unde et eos per suam versutiam ab invicem sejungere, et in alterutrum concitare conabatur. Proinde Valentiniano [Col.0899A] Romanorum imperatori in dolo scribebat, se contra Romanos agere nolle, sed contra Wisogothos. Scribebat etiam Wisogothis, nihil contra eos agere, sed contra Romanos.

Eutius autem tunc patricius Romanorum, fraudem Attilae praecognoscens, Theodorico regi Gothorum ex persona Valentiniani imperatoris scribit monens diligenter, ut contra Attilam immanissimum tyrannum, totius orbis invasorem, ipse cum Romanis conveniret. Igitur Attila indicit Wisogothis bellum. Wisogothi autem per legatos rogantes Romanos, Eutium patricium accipiunt in auxilium. Hic Eutius autem, ascitis sibi Francis, et Sarmatis, et Burgundionibus,

Saxonibus, Ripariolis, Brionibus, multisque Celticis ac Germanicis nationibus, Wisogothis **[Col.0899B]** succurrit.

Attila vero cum Aldarico rege Gepidarum, et Vialamire rege Ostrogothorum, innumerisque regum nationibus movet procinctum. Itaque in campis Catalauniae uterque exercitus sedet. Attila in interioribus visceribus pecorum per Pythones eventum rei perquirat; seque vincendum intelligit. Sed ex altera parte principem omnium potentiolem esse casurum, in foedissimis praesagiis auguriisque praesensit. Attila pugnam aggreditur, Romani tunc eminentiolem locum habebant. Itaque ab hora nona usque in noctem, acerrimum bellum protenditur. Theodoricus autem rex Wisogothorum, sicut Attila in auguriis praeviderat, in bello occubuit. Attila vero in fugam versus, victum se prodidit, sed noctis beneficio potuit **[Col.0899C]** occultari. Mane facto, Wisogothi regem suum requirunt; sed mortuo invento, iterum in hostes irruere cum Thurismundo filio regis occisi disponunt.

Eutius autem patricius, timens, ne forte, si Hunni penitus delerentur, Gothi extunc in nimiam gloriam elevati, Romam opprimerent, dicit ad Thurismundi filium Theoderici: Si fratres tui mortem regis cognoverint, regnum invadent. Tu ergo velociter domum revertere, ne in solio regni debeas a fratribus praeveniri. Taliter a patricio seductus juvenis, relictis hostibus, domum festinanter abiit. Deprehensum est postea quod Attila, viribus suorum destitutus, de subselliis suorum ignem sibi magnum praeparaverit. In quem, si in eum hostes irruerent, volebat **[Col.0899D]** immergi. Refert eorum scriptor Jornandes quod in eodem famosissimo praelio ceciderint 165,000, ex utraque parte; exceptis 152 millibus, qui in congressu Francorum et Gepidarum priori nocte corruerunt.

Thurismundus, occiso Theoderici regis filio, a suis rex creatus, consilio Eutii patricii Tholosam civitatem suam ingreditur.

Attila recedentibus Wisogothis, securus jam factus, versus Romam iter convertit, et in via obsidione cingit urbem Aquilegiam, metropolim Venetiarum. Quam longo tempore obsessam, cum vincere eam se posse non crederet, atque de recessione jam cogitaret, quadam die circa muros urbis deambulans, videt ciconias pullos suos parvulos ex nidis extra **[Col.0900A]** civitatem portantes. Ubi advocans milites ait: «Istae aves futuram civitatis cladem perpendunt, propter quod etiam filiolos exportaverunt.» Haec aiens, milites ad eversionem loci fortius animavit. Unde instructis machinis variisque tormentis, urbem repente devicit, et usque adeo desolavit, ut prioris formae aedificii vestigia non valeant inveniri. Asserunt multi quod urbem vacuum invenerit, quia cives per mare, quod est eis contiguum, reliquias sanctorum in Venetias, cum omni supellectile, navigio detulerunt. Ibi deinceps perpetuo habitantes, Veneti, quasi advenae sunt nominati. Unde inter Gradenses, qui priores ipsius loci habitatores, et Aquileienses, de patriarchatu usque hodie controversia versatur.

Exercitus Attilae ibi tantus fuit, quod suis clypeis **[Col.0900B]** aggerem ad similitudinem rotundi montis, ob futuram memoriam Attilae, comportavit. Alii vero dicunt eum per caesarem Julium fuisse congestum. Ego Gotfridus montem illum vidi meis temporibus bene munitum et inhabitatum.

Attila postmodum talibus elatus eventibus, omnes Venetias circumeundo vastavit. Atque in Liguriam procedens, Mediolanum et Papiam crudeli animadversione depopulatus est. Attila de Liguria tendit Romam, cui Leo papa longe occurrit; et, ne Urbi noceat, precibus impetravit. Illud etiam Attilam ab Urbis accessu maxime refrenavit, quod Alaricus, prior rex Gothorum, postquam Romam exspoliavit, subitanea morte decessit. His itaque de causis Attila frenum retro convertit, et ad propria remeavit.

[Col.0900C] Interea Valentinianus, virtutem Eutii praefecti aemulatus, eum cum Boetio senatore, praecepit occidi. Eapropter et ipse paulo post ab inimicis est interfectus, anno imperii sui tricesimo. Quo mortuo, Maximus uxorem ejus Eudoxiam sibi copulavit, et imperium usurpavit. Deinde Gisericum regem Vandalorum ad Urbem vocat. Romani, Vandalorum adventu perterriti, ulciscuntur in Maximum, eumque necantes in minutissima frusta decidunt. Ipsi autem metu Vandalorum fugientes, Urbem relinquunt.

Gisericus rex, Urbem quasi vacuum ingreditur; papa Leo ingredienti occurrit in porta, eumque ab incendio Urbis, et occisione civium abstinere precatur. [Col.0900D] Rex barbarus Urbem ingressus, omnem praedam rapuit, Eudoxiam cum duabus filiabus abduxit; atque per dies XV in Urbe moratus, ab incendio et occisione civium abstinuit, sicut papa rogavit. Facta est haec secunda ab Alarico Romanae urbis captivitas, per violentiam Vandalorum, anno ab Urbe condita 1214. Postea Gisericus filio suo Transmundo filiam Valentiniani principis in matrimonium copulavit.

Attila vero ab Italia in patriam reversus, nuptias celebrat, et eadem nocte per fluxum sanguinis de naribus inebriatus exspirat. Iste est Attila, metus orbis, flagellum Dei, superbus incessu, oculos furiosos circumferens, amator belli, manu propria temperatus, consilio validus, supplicantibus exorabilis, [Col.0901A] propitius cunctis in fide receptis: forma brevis, pectore lato, minutis oculis, capite grandiore, rara barba, canitie conspersus, simus naso, colore tetro.

Undecim millium virginum tempus et martyrium.

Auctor Jornandes scribit, in exercitu ejus fuisse quinquies centum millia. Attila undecim millia Virginum apud Coloniam simul martyrio coronavit. Nicasium episcopum Rhemis occidit. Martianus imperator paulo post a suis fraude necatur, anno imperii sui septimo.

Item de eodem Martiano imperatore, versifice narratur.

Nunc caesar Martianus stetit ordine primus,

[Col.0901B] Nunc rex Gothorum dat praelia Theodericus,
Quem timet Italicus pro feritate situs.

Obtinet Hispanos, belloque premit Catalanos,
Siciliaeque Pharo posuit tentoria pravo,
Omnia diripuit vulnere, Marte, manu.

De papa Leone.

Sex annis Martianus vixit numerandis,
Primus papa Leo viginti praefuit annis.
His menses denos jungite, bisque duos.

De Simplicio papa, et Felice.

Simplicius Romae post primum papa Leonem
Suscipit Ecclesiae digne recolendus honorem,
Annos quindenos vita beata fovet.

Adde dies septem, quibus hic non vixit inepte.
Felicis papae post annos exprime septem,
[Col.0901C] Udenos menses, octo decemque dies.

Tempore Felicis fuerat rex Theodericus,
Impius, impatiens, Gothorum ductor iniquus,
Nomine Christicola, re scelerosus erat.

De Gelasio papa.

Gelasius papa stat tempore Theoderici,
Et sub Zenone Gothorum dogmata vicit,

Annis bis binis, mensibus octo fuit.
Ter ternosque dies detulit ad requiem.

De Leone Bissa Graecorum imperatore, quadragesimo septimo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 440, Leo Bissa apud Constantinopolim Orientis suscepit imperium, XLVII ab Augusto. Qui filium suum Leonem, socium [Col.0901D] imperii elegit; Occidentis vero imperium Mauronianus apud Ravennam accepit, qui juxta Tastonam civitatem, quarto regni sui anno occisus est. Post hunc Severus sine jussu Augusti apud Ravennam tunc regnum invasit. Qui etiam quarto anno Romae diem obiit. Leo imperator Zenonem, generum suum, Orienti praefecit. Leo imperator cum Ostrogothis pacem componens, Theodericum filium Theodemari (scilicet Veronensis) de quo Theutonici saepissime miram narrant audaciam, obsidem recepit cum octo esset annorum. Leo Leonem filium Zenonis generi sui, qui Orientem tenebat, imperatorem fecit. Ipse autem obiit undecimo imperii sui anno. Zeno imperator Orientis Romam veniens, a populo et a senatu gratanter receptus est.

De Zenone imperatore, quadragesimo octavo, ab Octaviano Augusto.

[Col.0902A]

Anno igitur ab Incarnatione Domini 476, Zenon, natione Isaurus, quadragesimus octavus ab Augusto, imperium sortitur. Porro Occidentale imperium, id est Romanum, nepos ejus tenuit. Quo a regno pulso Orestes patricius filium suum. Augustum dicendum, imperatorem Occidentis creavit.

Interea Odoacer, natione Rutenus, ex ultimis finibus Pannoniae, cum Turcilinguis, et Cyris, et Herulis gentibus, ad invasionem Romanorum movit exercitum. Cui dum Orestes patricius in terminis Liguriaee occurrit, visa manu ejus, perterritus fugit, et in Ticinum se contulit. Quem Odoacer insecutus, capta urbe, occidit, atque inde per totam Italiam [Col.0902B] milite fuso regium nomen usurpat. Iste Odoacer, a terra sua egressus, dum per inferiores Noricas partes, vel Pannoniae superiores, transiret, virum Dei Severinum, Ravennatem episcopum, qui verbum Dei praedicans, ad radicem montis cellam construxerat, adiit; eumque de eventu rerum consuluit. Qui spiritu prophetiae, omnia quae post evenerunt, ei praedixit.

Augustus (proprium nomen est) praedictus, filius Orestis patricii, patre suo, eodem scilicet patricio, jam occiso, et patria capta ac devastata, imperialem purpuram sponte deposuit, undecimo mense regni sui. Odoacer, jam nullo sibi resistente, urbem Romam ingreditur ut hostis, sibi que subjectam tanquam rex ubique disponit. Postremo, tota Italia [Col.0902C] servitio suo per quatuordecim annos mancipata fuit, et tanquam dominus eam gravi servitute depressit. Caetera de Zenone versus habent:

Item de Zenone imperatore, versifice narratur.

Zeno pater patriae dum regna paterna teneret,
Inclytus ejus erat Leo filius, unicus haeres,
Militia validus, praelia saepe gerens.

Ille necem quaesisse patris, falso reputatur,
Zeno pater cui dicta patent, jubet ut moriatur,
Mater ab oppositis obviat arte satis.

Carcere detento mater tristissima nato,
Curat ei similem juvenem supponere fato;
Filius evadit clam, sed ille cadit.

Aestimat ergo pater morti succumbere natum,
[Col.0902D] Servat eum mater, ficta specie monachatum,
Annis ter quinis clausus habetur ibi.

Filius ipse Leo vulgi ratione vocatur.
Praecipitur: quicumque Leo dictus moriatur,
Permanet edictum cum feritate ratum.

Annis quindenis dum sic Leo clausus habetur,
Astrologus cum grammaticis satis arte docetur,
Philosophus juvenis totus in arte fuit.

Nutrit avem mater, humano more loquentem,
Plangere quae didicit juvenem, cum matre dolente:
Heu! Leo, mi nate, gloria nostra jacet.

Victima paschalis Zenone sedente paratur,
Psittacus in medio plangit, luctus renovatur:
Heu, Leo, dixit avis, cur Leo nate peris?

Claro sermone dum nominat ipse Leonem,
[Col.0903A] Corda ducum pietate movet, renovatque dolorem,
Et regina sedens, plorat ut ante solet.

Zeno miratur, cur turba ducum lacrymatur
Quaerit, et iratus, quae causa, quis ille reatus,

Qui modo primatum turbat utrumque latus?

Mater ait: Cognosce magis, te Zeno timeri,
Cur plorat, cur turba dolet, timet ipsa fateri,
Noscere si mavis, jam tibi narrat avis.

Zeno refert, tu (quaeso) mihi monstra rationem,
Quem juvenem deplorat avis tua, quemve Leonem;
Viscera namque mea psittacus iste movet.

Edictum quod protuleras (ait illa) recedit,
Te solum, si forte velis, sententia laedit,
Esse mihi licitum dicere, Zeno dedit.

Nosce tuum natum falso damnasse relatu,
[Col.0903B] Vivere monstratur qui creditur esse necatus,
Tu pater, hic natus, me genitrice, datus.

Pulchrior est Venere, sapiens, validissimus armis,
Summis principibus charus, spes unica parvis,
Quem decet imperium jam retinere tuum.

Si cupis ergo duces paschalia festa tenere,
Me mihi, vel tibi te laetum si quaeris habere,
Ablue peccatum, rem pietate gere.

Esto pater, feritate carens, serva rationem,
Mitte, pater, natum dignare vocare Leonem,
Ipse Deus jubet hoc, curia tota monet.

Cessat ut illa loqui, primatum curia surgens,
Dat pedibus prostrata preces, regemque perurgent,
Tum prece, tum lacrymis, gaudia ferre suis.

Motus ad ista pater, dum curia tota rogaret,
[Col.0903C] Esse mihi natum, dixit, non ipse putarem,
Sileo nunc, vivit, opto petita dare.

Annis bis denis, Zenonis gloria sedit,
Alter Anastasius tunc Romae papa resedit.
Annus ei spatium solus in orbe dedit,
Undenos menses, vicesiesque diem.

Symmachus est papa cum principe Theoderico,
Sedit et Hormisda sub eodem praesul iniquo,
Nunc et Anastasii caesaris hora venit.

De Anastasio imperatore, quadragesimo nono ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 491, post primum regem Francorum Pharamundum, regnabat super Francos Clodovaeus, cujus tempore Zeno imperator moritur, anno imperii sui XVII, cui succedit Anastasius [Col.0903D] XLIX, ab Augusto; conjugem autem accepit Ariadnem.

Regnante igitur Anastasio in Oriente, Theoderico vero Ariano Romam premente, Symmachus et Laurentius pro papatu in Urbe contendunt; cui controversiae cum effusione sanguinis multorum, tam clericorum quam laicorum, tribus annis protelatae, Theodericus, synodo vocata, finem imposuit. Nam Symmachum, saniori consilio electum, in papatu firmavit; Laurentium depositum, in civitate Lucerna fecit episcopum. His temporibus rex Vandalorum Transmundus, Giserici filius, propter fidem Catholicam CCXX episcopos in insulam Sardiniam exsilio tradidit.

[Col.0904A] Ipsis diebus in Africa quidam Olympius Arianus, sedens in balneo, dum superbe blasphemaret in Christum, igneo gladio est de coelo percussus. Alius quidam cum ab Ariano quodam episcopo baptizaretur, dicente ipso episcopo: «Baptizo te in nomine Patris, per Filium, in Spiritu sancto;» illico aqua tota de fonte disparuit. Hoc viso, is qui baptizandus erat, ad Catholicam Ecclesiam confugit, et baptismum suscepit.

Interea imperator Anastasius Clodovaeo regi Francorum per epistolas obtulit consulatus ordinis dignitatem. Ipse vero imperator ab haeresi Eutylichiana propter admonitionem papae Hormisdas non recedens, imperii sui anno vicesimo octavo fulmine ictus, interiit. Clodovaeus autem rex Francorum, [Col.0904B] anno tricesimo regni sui, vita decessit, et Lotharium filium suum, cum tribus aliis filiis reliquit, qui regnum inter se diviserunt.

Item de Anastasio imperatore, versifice narratur.

Caesar Anastasius per Gothos bella perurget,
Haereticus Theodericus nunc opprimit Urbem,
Nec potuit Gothos tollere marte suo.

Nunc duo pontifices ipsis patuere tyrannis,
Laurentius Symmachusque sedent plenis tribus annis,
In quibus errorem Gothica turba fovet.

Catholicas nunc ecclesias gens Vandala claudit,
Cujus et errori regio devicta subaudit,

Fana per Ecclesias Arianista parat.

Transmundus rex ipsorum feritatis amicus,
Pontifices dedit exilio transgressor iniquus,
[Col.0904C] Centum pontifices carcere Sardus habet.

Miraculum in blasphemum Arianum.

Blasphemare Deum dum cernitur Arianista,
Fulgure de coelis mox lingua peruritur ipsa,
Haec ubi lingua luit, caetera turba fugit.

Miraculum in baptismo Ariani cujusdam.

Dum baptizare quemdam cupit Arianista,
Unda parata sibi subito disparuit ipsa,
Obstupuit juvenis, consulitque sibi.

De Justino imperatore, quinquagesimo ab Octaviano Augusto.

Anno ab Incarnat. Domini 519, in Francia regnante Lothario, filio Clodovaei, cum tribus fratribus suis, Justinus senex, natione Isauricus, vel [Col.0904D] Illyricus, quinquagesimus ab Augusto, suscepit imperium, consentiente senatu.

His diebus rex Hildericus, filius Transmundi, quem mater ejus Eudoxia docuit esse Catholicum, universos episcopos in exilium a patre suo relegatos benigne revocavit.

Justinus imperator etiam zelo Catholicae fidei haereticos persequabatur: ad quem Theodericus Arianus Joannem papam transmisit, denuntians, quia nisi Justinus a persecutione Arianorum cessaret, ipse Christianos vellet affligere. Justinus, precibus papae Joannis inclinatus, assensit, ipsumque papam cum honore dimisit; quem Theodericus et Boetium prius necari praeceperat; propter quae [Col.0905A] scelera, Theodericus ab hac luce subito raptus, imperii sui XXX, disparuit: et juxta dialogum beati Gregorii, a quodam sanctissimo eremita visus est, a Joanne papa et Symmacho, quos ipse occiderat, in Aetna monte corporaliter in ignem praecipitari. Quod autem quidam dicunt, ipsum Theodericum fuisse Hermenrico Veronensi et Atilae contemporaneum, non est verum. Constat enim Attilam longe post Hermenricum fuisse,

Theodericum etiam longe post mortem Attilae, cum esset puer octennis, Leoni imperatori in obsidem datum fuisse. Theodericus dum ei mors immineret, filium filiae suae Amalsiundae, nomine Athalaricum, puerum decem annorum, Gothis principibus commendavit, cui et imperium tunc Romae reliquit; exorans Gothos, ut [Col.0905B] senatum et populum Romanum diligerent, et principem sororis suae Justiniano relinquens imperium, octavo imperii sui anno migravit a saeculo.

Item de eodem Justino imperatore versifice narratur.

Justinus senior meruit nunc sede levare,
Jussit pontifices et ab exilio revocari,
Ecclesias aperit, flumine, rure, mari,

Justinus septem feliciter imperat annis
Tempora nunc veniunt papae numeranda Joannis,
Hic annos binos vixit in orbe suo.

Addere ter ternos menses curemus ad annos
Octo, decemque dies, etiam ratione notandos.
Nunc quoque Gothorum fervet in orbe dolus

De Felice papa.

[Col.0905C] Tertius est Felix Justini tempore papa,
Quatuor annorum cui tempora sunt reputata.
Insuper et menses tres ratione vacant.

De papa Bonifacio.

Et Bonifacius est Justini tempore praesul,
Annorum cui binorum vix tempus habetur,
Vigintique dies dant sibi digna quies.

De Justiniano imperatore, quinquagesimo primo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 527, Justinianus, ab Augusto quinquagesimus primus, sumpsit imperium, regnantibus in Francia adhuc filiis Clodovaei. Iste Christianissimus, imperium quasi jam mortuum prudentissime suscitavit, rempublicam reparavit, [Col.0905D] de Persis per Belisarium patricium magnifice triumphavit; leges ante editas, nimietate diffusas, in compendium conformavit: atque, inter alia infinita Ecclesiarum beneficia, ecclesiam Sanctae Sophiae, id est Sapientiae Divinae, quae est Christus Filius Dei, in Constantinopoli, miro opere et ornamento construxit; regem Herulorum, nomine Craten, convertit et baptizavit.

Tunc etiam rex Hunnorum Garda, et cum eo mulier quaedam vidua ex principibus Hunnorum, et alii gentis illius, centum millia baptismi gratiam receperunt. Rex itaque Athalaricus cum matre sua Eudoxia, in tuitionem Justiniani imperatoris suscipitur: at Athalarico post pauca a suis occiso, mater ejus Theodatum suscepit in regnum: qui postea [Col.0906A] ingratus et perfidus, eam in balneo strangulavit. Justinianus Vandalis ab Africa prorsus eliminatis, Africam in Romanam provinciam reformavit. Theodatus traditor et strangulator uxoris, poenas Justiniani metuens, Agapetum papam ad imperatorem pro petenda indulgentia et pace transmittit; qua impetrata, fecit se ab ipso pontifice ad fidem catholicam revocari: ubi et ipse pontifex diem suum functus, dum per portam regiae urbis, ejus feretrum portaretur, caecus quidam, tacto feretro, fuit illuminatus.

Post haec Belisarius patritius Theodatum, ob commissum in uxore scelus, et Witegesium post Theodatum regnum invadentem, captum ad imperatorem transmisit: atque totum regnum Gothorum, [Col.0906B] quod Jordanis auctor eorum per duo millia annorum et amplius stetisse commemorat, tunc finivit. Sic per eum sub Justiniano, tam Vandalis ab Africa, quam Gothis ab Italia extirpatis, utrasque provincias in pristinam Romanorum subjectionem reduxit.

Hucusque Jordanis episcopus (natione Gothus, ut ipse testatur in sua Chronica) Gothorum historias protelavit.

Belisarius patritius cum Theodeberto filio Clodovaei, fratre Lotharii, qui cum ducentis millibus Italiam invaserat, bellum commisit, et rogantibus Francis, pacem concessit, atque sine damno Romani militis Italia exire persuasit.

Interea Parthi totam Syriam, et urbem Antiochiam [Col.0906C] invadunt et depopulantur: quibus occurrens Belisarius patricius, Vandalorum et Gothorum triumphator vicit, et a terminis Romanorum repressit. His diebus Gothi cum rege suo Totila tumultuantes, in Italiam iter deflectunt.

De Lombardis, et Prisciano grammatico, item de Regula sancti Benedicti.

His temporibus gens Lombardorum, quae ab insula Scantia, quam alii vocant Scantnaviam, a qua etiam Gothi egressi fuerunt, cum Alboino rege suo, in Pannonia habitando, qui non multo post Italiam occupaverunt (sicut postea dicemus) Belisarius patricius in Italia manens, praecepto Theodora Augustae, Sylverium papam invitus in exilium misit. Vigilio [Col.0906D] quoque successori suo similiter fecit. Priscianus tunc libros grammaticae artis ad Julianum consulem et patricium a Caesarea scripsit. His etiam diebus beatus Benedictus abbas Regulam monasticam scripsit.

Justinianus princeps egregius, republica suo tempore satis sublimata, anno XXXIX, imperii sui diem obiit.

Hucusque Victor episcopus Turonorum chronica sua perduxit. Caetera de Justiniano et de pontificibus sui temporis, versifice proferamus.

Item de eodem Justiniano imperatore versifice narratur.

Suscipit imperium pro tempore Justinianus,
Cujus et officio legalia jura petamus,
[Col.0907A] Jure suo regimur, nam sua jura damus.

Ejus ab imperio gens Vandala victa fugatur,
Omne decus Domini virtute sua reparatur,
Gaudet et Ecclesia pace manente sua.

Per triginta duos vitam deduxerat annos,
Hic quoque cum Gothis confligit saepe tyrannis,
Gothorum princeps Athalaricus adest.

De papa Joanne et Agapeto.

His modo temporibus fuit alter papa Joannes,
Vixit et Agapetus residens tunc praesul amandus:
Hi duo dum fuerant Athalaricus erat.

Praesul uterque fuit, annis quasi bis duodenis,

Gothorum regis Theobaldi copia venit,
Ille per Italiam pessima gesta dedit.

De Sylverio papa, et Theobaldo rege Gothorum, secta Arianorum.

[Col.0907B]

Vivit adhuc magnus, quem scripsi, Justinianus;
Sylverium papam sub eo nunc commemoramus,
Octo sibi menses vivere rite damus.

Sylverius sine decreto fit Justiniani,
Theobaldus simul et Gothi nunc haeresiani
Ipsam constituunt: Caesaris ira salit.

Dum Theobaldus obit, commotus Justinianus
Imperat ut Gothi quos noverat haeresianos,
Cedat ab Italia pernicioosa manus.

De Vigilio papa, et altero Gothorum rege.

Vigilius papa vixit cum Justiniano,
Vivere sex annis quem tempore commemoramus,
Vigintique dies, plus quoque quinque damus.

Nunc rex Gothorum capitur dictus Vigilogus,
[Col.0907C] Justinianus eum missum sibi morte malorum
Judicat, et gladio pertulit ille forum.

De Pelagio papa.

Pelagius papa fuerat cum Justiniano,
Annis bis binis quem vivere commemoramus,

Plusque decem menses de ratione damus.

Pelagius papa cum vellet in Urbe sacrari,
Pontifices ad sacra duos peragenda vocavit:
Hi duo sufficiunt ad sacra, canon ait.

Sicque Ferentinus, sic praesul adest Perusinus,
Presbyter Andreas: hi tres tenuere triclinum;
Non fuerant plures, nec tibi narro minus.

De Joanne pontifice, et portento quodam.

Tertius est cum Justiniano papa Joannes,
[Col.0907D] Hic modo bisenos cum Caesare vixerat annos,
Udenos menses, vicesiesque diem.

Nunc acies quasi pugnantes super aethera visa
Sunt, velut ignitae, multaeque videntur ubique,
Quid sit et unde venit, nec recitare licet.

De Justino juniore, imperatore Graecorum, quinquagesimo secundo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 567, regnante in Francia Hilperico, filio Clotharii regis cum tribus fratribus; Justinus junior, Justiniani nepos, natione Thrax, quinquagesimus secundus ab Augusto, imperium, ab Eutychio patriarcha coronatus, suscepit. Iste Ecclesias ab antecessore suo institutas multa largitione ditavit. Hujus diebus pax inter Romanos et Persas rumpitur. Imperator autem ad Aretam [Col.0908A] regem Indorum Julianum transmisit: qui eum (sicut hic describimus) ornatum invenit.

Stabat itaque rex pene nudus, habens circa lumbos tantum cincturam, et linea vestimenta auro contexta, et circa ventrem indumenta scissa, margaritis pretiosis conserta: in brachiis habebat quinos circulos, et aureas armillas: in capite, pannum gemmis ornatum: in collo, torquem aureum. Super quatuor elephantibus, rotis quatuor, curru excelso innitebatur stans. Scutum parvissimum deauratum, cum duabus lanceolis, in manu tenebat. Quem cum Julianus contra Persarum regem nomine Eunucho armasset, reversus est.

Item Justinus, misso Narse, cum auxilio Longobardorum, Totilam regem Gothorum interfecit, et [Col.0908B] Gothos de Italia radicitus exstirpavit: et Bucelinum principem regis Francorum, ad devastandam Italiam missum, occidit: atque Sindoaldum regem Brendonum, qui de comitibus

Odoacri adhuc in Italia supererat, suspendio peremit. Itaque cum Narses, deletis omnibus barbaris, Italiam in statum pristinum reduxisset, Romani, ut assolet, ejus prosperis successibus invidentes, apud Augustum, atque apud uxorem ejus accusabant; quamobrem imperator misit Longinum ad occupandum locum ejus, in Italiam.

Sophia quoque Augusta, furore muliebri succensa, Narsen sicut Eunuchum inter mulierculas suas ponendum, et more mulierum sibi serviturum minabatur. Quae omnia Narses gravissime ferens, **[Col.0908C]** Neapolim se contulit, missaque legatione Longobardos in Italiam vocavit: quorum adventum igneae acies in coelo (teste Gregorio) praecesserunt, et visae sunt a multis, quae et futuram effusionem sanguinis indicabant. Ex tunc Roma non solum provincias Transalpinas, sed et ipsam Italiam, quae ab illo tempore a barbaris, quos Longobardos vocamus, inhabitatur, amisit. Porro Justinus imperator Tiberium comitem in filium adoptavit, et Caesarem legit, cum vero se moriturum cognosceret, vocato ad se Eutychio pontifice et senatu, Tiberium ex Caesare fecit Augustum. Ipse autem undecimo imperii sui anno, diem obiit.

De eodem Justino versifice, et de papa sui temporis.

[Col.0908D] Justinus minor imperii dum sede sederet,
Ungaricos proceres secum decrevit habere,
Adversus Ligures praelia multa gerens.

Vigilogus rex Gothorum tunc praelia gessit,
Hispanos feritate sua gladioque repressit,
Qua multas urbes dissipat atque tenet.

De papa Pelagio.

Surgit Pelagius nunc Romae papa secundus,
Germine Romanus, discretus et ore facundus,
Sed sine Justini lege resedit ibi.

Lombardi Romam et Italiam premunt; inundatio magna; et Fabianus papa est.

Nam Lombardorum violenta manus populorum,
Igne, fame, gladio, partes premit Italicorum:
Urbs erat obsessa, Romuleumque solum.

[Col.0909A] Tantaque nunc orbi pluviarum copia cedit,
Quod populus jam diluvium consurgere credit;
Destruxit pontes, plurima damna dedit.

Nunc minor undenis Justinus praesidet annis,
Tunc primus Benedictus erat praesul venerandus,
Uno plus mense sexque decemque dies.

Mira fames Ligures, et belli copia pressit,
Primaque Lombardis super illos gloria cessit.
A longis barbibus nomina fama trahit.

De Tiberio Constantino imperatore Graecorum, quinquagesimo tertio ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 576, Tiberius Constantinus, natione Thrax, ab Eutychio patriarcha coronatur: qui ab Augusto quinquagesimus tertius imperavit. Iste dum in palatio suo deambularet, [Col.0909B] et crucem in pavimento sculptam videret, dixit: Elevetur signum crucis hoc a pavimento: crucem enim Domini debemus adorare, non pedibus conculcare. Qua sublata, iterum aliam crucem ibidem sculptam invenit: qua rursus inde sublata, tertiam iterum crucem ibi sculptam aspexit. Quapropter ibidem profundam foveam fieri jussit, ubi fodiendo, multum aurum invenit.

Similiter postea mortuo Narse patricio, in puteo quodam aurum plurimum est inventum: quae omnia imperator more suo pauperibus erogavit. Idem imperator Italia tunc a Lombardis vastata, sub papa Benedicto, multas naves ab Aegypto frumento onustas, Romanis fame laborantibus misit, Persas per ducem Mauricium gloriose devicit, quem postea [Col.0909C] sibi generum et Caesarem fecit. Item Hilperico regi Francorum mirifica dona transmisit.

His diebus Gregorius Romanae Ecclesiae archidiaconus a papa Pelagio Constantinopolim missus, Moralia Job, Leandro descripsit; atque Eutygium ipsius urbis episcopum, de fide resurrectionis errantem, coram imperatore correxit. Tiberius autem substituto sibi in imperio genero suo Mauricio, anno imperii sui sexto, in pace quievit. Caetera de Tiberio versus habent.

De eodem Tiberio imperatore, et de papa sui temporis, versifice narratur.

Tiberius cum Pelagio nunc praesule sedit.
Gothica gens tandem proprio se vulnere caedit,
[Col.0909D] Sic sibi tunc finem turba maligna dedit.

Caesar sex annis, undenis papa quiescit,
Undenos menses papae subjunge diesque,
Insuper ad requiem jungere quaero diem.

De Mauricio imperatore, quinquagesimo quarto ab Augusto, et de papa sui temporis.

Anno ab Incarnat. Domini 583, Mauricius ex Cappadocia oriundus, primus de genere Graecorum, ab Augusto quinquagesimus quartus imperat.

Hujus diebus beatus Gregorius, imperatoris consensu, suscepit pontificatum Romanum. Tunc sanctus Columbanus Scotus, Luxoviensis abbas, persecutione compulsus, in civitatem Italiae Bobium venit, ibique obiit. Tunc Romericus in monte suo [Col.0910A] Romerico, nobile coenobium sanctimonialium fecit, scilicet in regno Lotharingiae.

Tunc etiam in Suevia sub dioecesi Constantiensi, ecclesia Sancti Galli, valde honorabilis constructa est, eo vivente, cum esset abbas (ut dicitur) quadringentorum monachorum; qui omnes sancti esse creduntur, uno solo excepto Hebruino; qui dimisso tunc ordine monastico factus est majordomus, id est primus post regem in regno Francorum, per Brunihildam reginam, sed nequissimam feminam; cujus instinctu ille Hebruinus Ecclesiam Dei est persecutus, et quosdam martyres fecit. Brunihilda tamen pro his peccatis dignam poenam portavit: ipsa namque a rege Clothario ad caudas equorum indomitum ligata et tracta, finem miserabilem, sed [Col.0910B] dignum accepit.

Mauricius imperator, dum beatum papam persequi non cessaret, anno decimo nono imperii sui videt in visione monachum ante se stantem cum gladio vibrato, dicentem sibi: «Ecce, tu morieris.» Quo viso perterritus, culpamque suam cognoscens, papae Gregorio, et episcopis, atque abbatibus religiosis, humiliter scripsit, ut apud Deum suis precibus impetrarent, quo Deus eum pro suis culpis, non in futura, sed in praesenti vita puniret. Ipse quoque idipsum apud Deum multis lacrymis exorabat. Cum ergo Deus ad Ecclesiae petitionem imperatorem vellet audire, videt imperator in somnis se coram crucifixo apud aeneam portam palatii stare, vocemque terribilem audire: «Date Mauricium, [Col.0910C] date Mauricium.» Et iterum: «Ubi vis, o tu Maurici, reddam tibi mala quae fecisti? hic, an in futuro?» Cumque ille respondisset, dicens: «Non in futuro,» jussit eum cum uxore et liberis, et cum omni sua cognatione ad Phocam duci et tradi. Mane facto, Philippo genero suo ad se vocato, somnioque narrato, ait: «Nunquid Phocam illum cognoscis?» Ille respondens; «Juvenis est, inquit, et temerarius.» Nuntii interea quos ad viros Dei Mauricius miserat, tunc reversi, similia responsa ab eis in somnis visa renuntiabant. Itaque exercitus a Mauricio missus, dum per ejus avaritiam fame laborarent, in seditionem versi

Phocam sibi creant imperatorem. Quod audiens Mauricius, praefatae [Col.0910D] visionis praesagium esse percepit. Phocas insecutus Mauricium juxta Chalcedoniam, eum culpam suam recognoscentem, cum uxore et filiis, secundum visionem praedictam, decollavit. Caetera de Mauricio versus habent.

Item de eodem Mauricio, et de papa sui temporis.

Tempore Mauricii Romae diademate functi
Catholicae sunt Ecclesiae baptismate juncti,
Gothorum populi, munere dante Dei.

Mauricii tempus viginti perficit annos,
Insuper annus erit, recto numero numerandus,
Sub quo Gregorii vita beata venit

Tresque decemque simul regit annis pontificatum,
Urbis et orbis honor per eum digne relevatur,
Annis sex menses jungo, decemque dies.

De Mauricio imperatore, et papa Gregorio, qui scripsit in Job et Ezechielem.

[Col.0911A]

Gregorius cum Mauricio dum sede levatur,
Contemnit sedem, devitat pontificatum,
Jussu Mauricii, cogitur atque venit.

Iste Job exposuit, lustravit et Ezechielem,
Dogmate pastorum praefulget, et in Daniele,
Hujus et Ecclesiae gloria magna sedet.

De Phoca imperatore, quinquagesimo quinto ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 603, Phocas quinquagesimus quintus ab Augusto, imperium sortitur, habens uxorem Leentiam nomine. Iste primo patricii cujusdam strator fuit, postea miles,

ad ultimum imperator. Anno imperii ejus secundo beatissimus [Col.0911B] papa Gregorius migravit ad Dominum. Tunc tertius Bonifacius papa impetravit a Phoca, ut ipsius auctoritate, Romana Ecclesia caput omnium diceretur Ecclesiarum. Nam Constantinopolitana Ecclesia se primam (puto propter regni sedem illuc translata) inscribebat. Post hunc alius Bonifacius quartus a beato Gregorio, precibus ab eodem Phoca Augusto obtinuit, ut templum a Domitiano imperatore constructum, quod Pantheon vocabatur, Ecclesiae Dei datum, in honorem omnium sanctorum dedicaretur.

His diebus Cosdroas Persarum rex, Orientem pervagatus multas Romanis provincias abstulit, ac vivificae crucis vexillum ab Hierosolymis asportans, in solio suo, ubi se ut Deum adorari fecerat, posuit. [Col.0911C] Phocas autem cum multa scelera et homicidia perpetraret, ab Heraclio, Heraclii patricii praetoris Africae filio, vocatu Prisci patricii generi sui, octavo imperii sui anno interficitur. Caetera versibus explicentur.

Item de eodem Phoca, versifice ponitur.

Phoca sedet Caesar, restaurat et undique laesa,
Agmina Lombarda sub eo sunt plurima caesa,
Et dedit Ecclesiis pace sedere suis.

Imperio Phocae Lombardus ab Urbe fugatur,
Tuscia Spoletum virtute sua revocatur,
Pax erat Italicis, sed recidiva satis.

Octo sedens annis Phocas tenet imperiatum:
Nunc Fabianus praeclarus papa vocatur,
[Col.0911D] Anni solius cui modo vita fuit.

De papa Bonifacio, qui a Phoca Imperatore primatum omnium Ecclesiarum obtinuit.

Tertius est papa Bonifacius ille benignus,
Qui petit a Phoca munus per saecula dignum.
Ut sedes Petri prima sit, ille dedit.

Prima prius fuerat Constantinopolitana,

Est modo Romana, meliori dogmate clara;
Petrus enim princeps dogmata prima parat.

Octo capit menses vitae Bonifacius iste,
Bisque decem numerando dies pro tempore siste,
Sic tempus papae sub brevitare cape.

Quartus cum Phoca Bonifacius ille notatur,
Annos tres, octo menses, cui vita paratur,
Viginti quinque post superadde dies.

De templo Pantheon, Bonifacio dato.

[Col.0912A]

Phoca Bonifacio dat Pantheon ante sacrari,
Qua cuncti statuere Dei sua fana parari,
Idola constitui, pingua thura dari.

Haec domus immunda sacra benedicitur unda,
Daemonis existens fit Sancta Maria Rotunda,
Primaque daemonii, nunc manet aula Dei.

De papa Deusdedit.

Papa Deusdedit cum Phoca Caesare sedit,
Cui ternis annis populus Romanus obedit,
Vigintique dies plus sibi vita dedit.

De inclinatione Romae sub Phoca imperatore.

Iste fuit Phocas cum seditione levatus,
Milite fautore regnat, nolente senatu;
Tunc pars nobilium perdidit ense caput.

[Col.0912B] Nunc gens Persarum Romanis subdita pridem,
Jam transgressa fidem, populus non permanet idem,
Praelia permiscet, Roma caduca silet,

Cum fuerit domina, perdit gens Romula Persas,
Sic et Hebraeorum sunt praelia prisca reversa,
Romanus populus perdit utrumque solum.

De Heraclio juniore, imperatore Graecorum, quinquagesimo sexto ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 612, Heraclius, occiso Phoca, a Sergio patriarcha coronatus, quinquagesimus sextus ab Augusto, sortitur imperium, regnante in Francia Lothario, filio Hilperici. Iste anno imperii sui secundo, genuit filium Heraclium Constantinum, ex Eudoxia. Mortua vero Eudoxia, filiam sororis suae Martinam, incestuose sibi copulavit, [Col.0912C] et ex ea filiam Heraclonam suscepit.

Hucusque Isidorus episcopus historiam suam perduxit. Anno imperii sui octavo dum Heraclius a rege Persarum Cosdroe pacem peteret, nec impetraret: ipse quarto postea anno, qui erat imperii sui duodecimus, exercitum movet in Persidem. Eundo autem in ponte Danubii cum filio Cosdroe habuit singularem conflictum. Quo ibidem occiso et parte exercitus ipsius, tunc ad Christianitatem conversus processit, atque omnem Persidem devastavit. Cosdroem in solio aureo tunc una cum cruce Domini sedentem occidit, et lignum sanctum inde accepit. Inde reversus Constantinopolim cum triumpho, postea crucem Hierosolymam reportavit. Ubi [Col.0912D] in introitu ipsius portae miraculum magnum apparuit: quod miraculum ego versifice in fine capituli hujus annotavi. Ab illo tempore, Exaltatio sanctae crucis coepit ab Ecclesia celebrari.

His diebus Anastasius quidam in Perside, magus prius, postea Christianus et monachus, cum aliis septuaginta, martyrium sub iudice Marzabona pro fide Christi suscepit a Persis. Cujus tunica postea quidam daemionicus indutus, curatus est. Hujus corpus Heraclius de Perside asportavit.

Eo tempore Machomet, quem Saraceni hodie colunt, natus de stirpe Ismaelis, patre gentilis, matre Judaeus, legem suam praedicabat.

Eisdem diebus, mortuo Lothario rege Francorum, Dagobertus filius ejus satis puer erat; quem Arnolphus [Col.0913A] qui tunc majordomus erat, educavit. Idem Arnolphus postea Metensis episcopus fuit. Iste Dagobertus in Francia solus regnabat, sed fratri suo Heriberto circa Ligerim fluvium paucas urbes et pagos dimiserat. A Clodovaeo enim usque ad istum Dagobertum regnum Francorum inter diversos fratres varie divisum, et inter filios filiorum, confuse et inaequaliter regnatum erat. Terminus autem regni Francorum erat jam ab Hispania usque Pannoniam, habens in uno fine Aquitaniam, ex alio autem capite ducatum Bavariae, qui protenditur usque Ungariam. Aquitaniam quidem in Occidente, Bavariam in Oriente habebat rex Francorum. Dagobertus itaque unicus rex Francorum, leges Bavaris dedit. Qui dum patre suo Lothario adhuc vivente, cum Saxonibus [Col.0913B] bellum inisset, ab eis graviter est vulneratus. Unde postulato et

accepto a patre auxilio, iterum cum Saxonibus pugna congregitur. Quibus gloriose victis atque fugatis, universam Saxoniam suae ditioni subiecit; omnesque illius gentis masculos, qui gladio Dagoberti statura fuerant longiores, ejus imperio legimus tunc fuisse peremptos. Eo tempore beatus Cunibertus Coloniensis erat episcopus.

Heraclius interea a Sergio patriarcha seductus, haeresi Eutychiana inficitur: insuper fit mathematicus et astrologus. Tunc per constellationes cognovit, quod homines circumcisi essent ejus imperium vastaturi. Existimans autem homines illiusmodi esse Judaeos, missis ad Dagobertum legatis, omnes [Col.0913C] Judaeos postulat jussu regio baptizari. Quod etiam impetravit. Ipse quoque Heraclius de Judaeis sui imperii similiter fecit. Non multo post Agareni, qui omnes sunt circumcisi, imperium ejus invadunt. Quos dum Heraclius, misso exercitu cogitabat cohibere, quinquaginta millia de suo exercitu perdidit. Nam Heraclius apertis portis Caspios educit, homines saevissimos, quos Alexander Magnus, propter eorum immanitatem, super mare Caspium olim conclusit, et cum istis adversus Agarenos imperator bellum instaurare proponit. Angelus autem Domini, eadem nocte, dum mane fuerant pugnaturi, de imperatoris exercitu quinquaginta millia interfecit. Unde fractus animo imperator, ex dolore fit tumidus; et in hydropisin versus, anno imperii quadragesimo septimo emisit spiritum.

O judicia Dei justissima! quia Heraclius per virtutem et signaculum victoriosissimae crucis gloriosissime triumphaverat: postea Dei et ipsius crucis oblitus, magis in auguriis, quam in divino auxilio confidebat; ab Agarenis, qui nec inter viros fuerant computandi, meruit infeliciter superari. Caetera de Heraclio, et de cruce, atque de Cosdroe, versibus exponamus:

Item de Heraclio et de Exaltatione sanctae crucis, et de papa sui temporis.

Heraclius stat magnificus, diademate summus,
Gothorum rex mirificus regnat Sigismundus.
Multos Judaeos subdidit ille Deo.

Expedit Heraclii jam Caesaris acta fateri,
[Col.0914A] Qui crucis et cleri studuit loca, jura tueri;
Pro cruce quanta gerit, sermo canendus erit.

Urbs bona Davidica, modica sub pace quieta,
Fertur ab antiqua Persarum gente petita,
Marte requisita, crux latitabat ita.

De Cosdroe.

Cosdroes iratus, disponit ut urbs capiatur,
Urbs ubi pugnatur, capitur, populusque ligatur,
Cumque crucem rapuit Persica gens abiit.

De aula Cosdroe, et filio ejus.

Cosdrois aula fuit, valida testudine plexa,
Intus habens latera gemmis auroque retexta,
Qua velut aetherea sidera fixa micant.

Sub specie coeli potuit domus illa videri,
Desuper instituit currus quandoque moveri,
[Col.0914B] Unde ferens strepitum fulmina ficta dedit.

Coelibe mentita sedet impius arce petita,
Cum cruce quaesita; putat illic vivere vita,
Nec metuit mortem, dum resideret ita.

Filius ex ipsa patris feritate patrissat,
Acriter amissa fert praelia, sanguine mixta,
Militibusque suis in loca sancta ruit.

Heraclius Persarum victor.

Obviat Heraclius, reprimens virtute superbum,
Ponteque Danubii celebrat cum rege duellum,
Et virtute crucis diripit arma ducis.

Impius occisus cadit hic, sed credere visus,
Devictus populus rediit, baptismate nisus;
Miles et ipsius credidit in Dominum.

Cosdroes decollatur.

[Col.0914C] Signa jubet Caesar per climata Persa moveri,
Cosdroes absconsus memoratis tegmine coeli,
Deditus interiit, coelica pompa perit.

Amputat Heraclius regis caput ense malignum.
Obsequium dignum recipit venerabile signum,
Ad loca Davidica cum cruce signa micant.

Montis Oliveti, victorum munere freti,
Dum portas penetrare putant cum Caesare laeti,
Porta fit ut paries, turba repulsa redit.

Adfuit angelicus pro Caesare sermo venustus:
Nolo quod Augustus gemmis procedat onustus,
Intrantis Christi sit memor ipse sibi.

Auferat ornatus, humilis pede progrediatur,
Heraclii manibus jam crux benedicta feratur
Porta reformatur, spes via larga datur.

Sufficit Heraclii breviter narrasse decores,
Me vocat ad reliquos regum mea musa labores,
Carolus et reliqui, grandia gesta movent.

Imperat Heraclius annis quasi ter duodenis,
Quo crucis et cleri celeberrima gloria venit,
Illa recordatio perpetualis erit.

De Severino papa.

Temporis Heraclii succedit papa Severinus.
A tribus edoctus pater est ad dogmata primus,
Fertque duos annos ipse, duosque dies.

De Honorio papa, et Joanne.

Praesul Honorius est ipso cum Caesare magnus,
Ipse duodenos in vita perficit annos,
Mensibus undenis, lux quoque dena venit.

[Col.0915A] Temporis Heraclii Theodorus ordine sedit,
Qui post sex annos, et menses quinque recedit,
Octo decemque dies plus sibi vita dedit.

De Pyrrho patriarcha Constantinopolitano.

Constantinopoli tunc Pyrrhus erat patriarcha,
Quem probitate sua Theodorus ille coarctat,
Romanae sedi quod famulator erat.

Gesta suae partis anathemate Pyrrhus ademit,
Romano se Pontifici supponere venit.
Annis perpetuis sponsio talis erit.

Temporis Heraclii Mauricius ordine sedit,
Constantinopoli, cui Paulus praesul obedit;
Tunc sibi Romana dogmata papa dedit.

Sex annis vivit Mauricius ordine rerum,
Et menses, spatio viginti quinque dierum,
[Col.0915B] Tempora Pontificum sic numeranda fuerunt.

De pontifice Eugenio.

Eugenius papa sub eodem tempore sedit,
Vita duos annos peragens a sede recedit,
Adde duos menses, ter dabis octo dies.

De Heraclio Constantino imperatore, filio Magni Heraclii, et chronica sui temporis.

Anno ab Incarnatione Domini 639, regnante in Africa Dagoberto, Constantinus Heraclius, Heraclii filius, quinquagesimus septimus ab Augusto, regnum adeptus, quarto imperii sui mense, fraude novercae suae Martinae, Pyrrhique patriarchae veneno necatur; ipsaque cum filio suo Heraclona regnum usurpans per duos annos tenuit. Mutilatis ergo naribus filii sui, matrisque ipsius lingua abscissa, [Col.0915C] Constans Constantiniani, Heraclii filii filius, a senatu imperator creatur. Pyrrhus quoque patriarcha sceleris illius auctor in exilium truditur, et in locum ejus Paulus subrogatur. Hic est Pyrrhus, qui cum Cyro Alexandrino episcopo, haeresim quae duas in Christo voluntates negabat, condidit. Caetera versus habent:

Item de eodem Constantino tertio, et papa sui temporis, versifice narratur.

Tertius accedit Caesar Constantinianus,
Papaque Romanus residet nunc Vitalianus.
Grandis in Ecclesiis fit per utrumque salus.

Octo tulit Caesar pro vita temporis annos,
Papa quater senos annos, ratione notandos,
Et menses septem vixit, et octo dies.

De papa Deodato.

[Col.0915D]

Papa Deodatus sub eodem tempore venit,
Annis bis binis, et bino mense recedit,
Quinque dies ultra, tunc sua vita dedit.

De pontifice Dionysio.

Papa Dionysius sub eodem rege notatur,
Annis quinque sedens, et menses quinque notatur,
Octo diebus ei, plus quoque vita datur.

De Agapeto papa.

Agapetus papa sub eodem tempore sedit,
Post annos binos, et menses octo recedit,
Bisque dies septem, plus sibi vita dedit.

De Constante imperatore, filio Constantini, quinquagesimo octavo ab Augusto; et chronica sui temporis.

Anno ab Incarnatione Domini 642, pulso cum [Col.0916A] matre Heraclona, Constans Constantiniani filius, quinquagesimus octavus ab Augusto regnavit. Hic cum in eadem, quam avus suus Heraclius, haeresim fuisset lapsus, Martinum papam, eo quod Paulum patriarcham, Pyrrhum, et Cyrum, habita synodo excommunicasset, apud Chersonam in exilium misit; ubi multis miraculorum signis refulgens, migravit ad Dominum.

Porro Constans congregata sub Vitelliano papa synodo, haeresim abdicavit, ac beato Petro mirae magnitudinis Evangelia, auro cooperta, gemmis ornata, misit. Ipse vero non multis post diebus Italiam a Longobardorum potestate eripere volens, per aequora navigando, Tarentum applicuit. Post Beneventum veniens, omnes pene civitates quas [Col.0916B] Longobardi inhabitabant, cepit. At civitatem Luceriam ad solum usque prostravit; deinde accepta obside sorore Rumaldi, scilicet Grimaldi regis filia, Neapolim iter flectit. Inde ad Urbem iter tendens, Vitellianum papam in septimo milliario obvium cum clero et populo habuit. Ac ita honorifice Romam ingressus, beato Petro pallium auro textum obtulit.

Cogitabat autem imperium ad Urbem retransferre, eo quod Constantinopolitanos, qui ei de sacrilegio in Martinum papam commisso, consilium dederant, tanquam haereticorum fautores, exosos haberet.

Hujus diebus beata Gertrudis virgo, Pipini Grossi filia, beato fine quievit. Dagoberto quoque mortuo. Clodovaeus filius ejus successit. Nam alius filius, Sigibertus [Col.0916C] scilicet, dum adhuc viveret, Austrasiam reliquerat, eumque Cuniberto Coloniensium praesuli, et Pipino Grosso commendaverat.

Constans imperator Heraclius ab Urbe digressus, Siciliam ingreditur: ubi per sex annos moratus, fraude suorum in balneo occiditur, anno imperii sui octavo. Quo mortuo, milites quemdam, Mitium nomine, imperatorem creaverunt. Hoc comperto, Constantius Constantiniani filius, intravit Siciliam, et Mitium cum interfectoribus patris sui occidit; rebusque in Hesperia compositis, Constantinopolim redit. Caetera de Heraclio Constante, versus habent.

Item de eodem Constante, imperatore Heraclio, et de papa sui temporis.

[Col.0916D] Heraclio regnante datur Leo papa sedere,
Annos vita decem mensemque refertur habere,
Pollet in eloquio scripta beata ferens

De Benedicto pontifice.

Temporibus Heraclii nunc papa venit Benedictus,
Ter ternos menses vivit, tumuloque relictus,
Octo dies tenuit, quos sibi vita dedit.

De Theodosio imperatore, filio Constantis Heraclii, et chronica sui temporis.

Anno ab Incarnatione Domini 670, Theodosius Constantinus, filius Constantis Heraclii, cum duobus suis filiis, Heraclio et Tiberio, quinquagesimus nonus ab Augusto, sortitur imperium. His diebus, Ansgisius, filius beati Arnulphi, Metensis episcopi, [Col.0917A] qui majordomus prius fuerat in regno Francorum, dignitatem majorisdomus adipiscitur. Constantinus Theodosius, anno imperii sui decimo septimo vitam finivit.

De Justiniano imperatore, filio Theodosii, sexagesimo ab Augusto, et chronica sui temporis.

Anno ab Incarnat. Domini 686, Justinianus Theodosii Constantini filius, sexagesimus ab Augusto imperatore. Iste composuit pacem cum Saracenis, et Africam ab eis liberatam imperio Romano supposuit.

Progenies omnium Carolorum, ab Ansgisio filio Arnoldi episcopi Metensis, qui prius fuerat dux Francorum et majordomus.

Eo tempore Pipinus, filius Ansgisii, factus majordomus, [Col.0917B] totum regnum administrabat Francorum. Cujus Pipini Grossi, ab hoc loco in antea anni et gesta ponuntur in Catalogo regum Francorum. Reges enim Francorum a temporibus istius Pipini Grossi, qui erat majordomus, omnibus regni negotiis et honoribus denudati, nomine solo regnabant; econtra majoresdomus, curam et fortitudinem regni tenebant.

Justinianus a Leontio patricio, quem ipse per tres annos in vinculis tenuerat, naso et labro mutilatur: qui Leontius per tres annos occupat imperium, ipso imperatore mutilato interim in exsilio detento. Post illos tres autem annos, Tiberius, qui cognominatur Absmarus, eidem Leontio similiter [Col.0917C] nasum abscidit, eumdemque in monasterium trusit, atque ipse regnum usurpatum septem annis detinuit.

His diebus sub Sergio papa synodus Aquilegiae congregatur. Justinianus quem Leontius patricius prius mutilaverat, per adiutorium regis Bulgariae, urbem Constantinopolim captam recepit, et postmodum per sex annos tenuit. Iste tunc cepit Tiberium et Leontium. Quos etiam in catenis positos, per plateas trahi praecepit, universo populo post eos clamante sic: *Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem (Psal. XC)*. Ipse etiam colla eorum calcans, ad ultimum decollavit eos. Alios quoque qui perpetratae factionis erga eum rei exstiterant, diversis poenis fecit cruciari. [Col.0917D] Item quotiescunque de naribus mutilatis guttam rheumatis stillantis tergebat, toties aliquem illorum necari praecipiebat. Ipse etiam Gallicinum patriarcham, erutis oculis, Romam in exsiliu[m] misit, et Cyrum abbatem, qui ei necessaria ministraverat, fecit patriarcham, atque Tiberium filium Cyri, consortem regni sibi constituit. Deinde Philippum, quem ipse in Ponto relegaverat, comprehendere voluit. Philippicus vero ab exercitu imperator creatus, sexto milliario ab urbe Constantinopoli pugna commissa, Justinianum occidit: filium quoque Justiniani fideles Philippici necaverunt.

De Philippico Constantinopolitano imperatore et chronica regum Francorum per idem tempus.

Anno ab Incarnatione Domini 713, Philippicus, [Col.0918A] LXI ab Augusto, imperium accepit. Tunc in Francia solo nomine junior Dagobertus regnabat. Pipinus vero Grossus majordomus omnem regni honorem et potestatem habebat. Eo tempore populus Romanus statuit ne chartae ipsius Philippici in Ecclesia, vel etiam jussa ejus Romae reciperentur, cum esset haereticus; neque nomen ejus inter missarum solemnities recitaretur. Iste cum in die sancto Pentecostes, egressus a balneo, post meridiem lecto cubaret, a Ruffino et Theodoro per Auream Portam ingressis, comprehensus excaecatur post annum et undecim menses, ex quo coeperat regnare.

De Anastasio imperatore, sexagesimo secundo ab Augusto, et chronica sui temporis.

[Col.0918B] Anno ab Incarnatione Domini 714, Artemius, qui mutato nomine dictus est Anastasius, LXII ab Augusto, accepit imperium, et tribus annis regnavit

Tunc mortuo rege Francorum Dagoberto juniore, et Pipino Grosso, Carolus Martellus filius Pipini Grossi ex Alpheida, qui fuit avus Caroli Magni, factus est majordomus, qui regnum Francorum per XXVII annos administravit, regibus adhuc, sed sine honore et utilitate, ibi manentibus. Iste Carolus Martellus, Regunifridum quemdam regnum invadere volentem, multis bellis pressit, Buguariam et Sueviam subjugavit; Guasconiam, Saxoniam et Frisiam devicit, Saracenorum 385 millia occidit. Igitur dum regnum Francorum multis modis sub bellicosissimo principe Carolo Martello augmentaretur, **[Col.0918C]** imperium vero Graecorum minueretur, milites adversus Anastasium imperatorem creant Theodosium, licet invitum: qui conserto praelio Anastasium vicit, et presbyterum fecit eum ordinari.

De Theodosio secundo imperatore, sexagesimo tertio ab Augusto.

Theodosius iste sortitus imperium, LXIII ab Augusto, uno anno imperavit. Cui succedit Leo, LXIV ab Augusto, manente adhuc in Francia Carolo Martello.

De Leone imperatore Graecorum, sexagesimo quarto ab Augusto.

Iste LXIV ab Augusto imperator, vocatus Leo, imagines **[Col.0918D]** Domini iussit incendi, et sanctos suae iniquitati resistentes decollari. Inter quos passa est sancta Theodoxia, cujus corpus adhuc integrum, Constantinopoli cum ingenti veneratione servatur.

Gregorius papa cum vidisset imperatorem Leonem iniquum et incorrigibilem, totam Italiam a suo imperio discedere persuasit. Eo tempore reliquiae sancti Augustini de Sardinia in Papiam a Luprando rege Lombardorum deportantur. Tunc etiam Beda venerabilis presbyter in pace quievit. His diebus Saraceni Constantinopolim per triennium obsidione cinxerunt; tandemque sine victoria recesserunt. Romae quoque 300,000 per pestilentiam tunc perierunt. Leo imperator, imperii sui anno quarto, moritur; cui succedit filius ejus Constantius.

De ultimo Constantio, imperatore Graecorum sexagesimo quinto ab Augusto.

[Col.0919A]

Constantius igitur imperat anno ab Incarnatione Domini 742, sexagesimus quintus ab Augusto. Iste maleficus sacrificabat daemonibus, patre suo deterior factus, luxuriae et omni immunditiae

deditus, Ecclesiam Dei affligebat: unde etiam suis iniquitatibus ipse, et pater ejus meruisse videntur, ut eorum regnum divideretur. Anno imperii illius Leonis primo, Carolus Martellus filius Pipini Grossi moritur, relictis tribus filiis Carlomanno, Pipino Nano, et Griphone: quorum Gripho minor, inquietus, a fratribus apud Alverniam captus, et detentus in praelio, cum uxore sua Svanichilda, in quodam castello permansit.

Caetera versifice pagina nostra refert. Item de Theodosio imperatore, versifice, et de papa sui temporis.

[Col.0920A]

Theodosii vita fuit annis bis duodenis,
Cujus et Ecclesiis ornatus tempore venit,
Hic et imaginibus ordine stare dedit.

Gregorius cum Theodosio stat papa secundus,
Annis ipse decem fuit Urbis et Orbis alumnus,
Ter ternos menses, ter tulit octo dies.

Tempore Gregorii praesul Bonifacius exstat,
Sede Moguntina miracula plurima praestat,
Gratia baptismi Teutona regna tulit.

GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON.

[Col.0919]

PARS DECIMA SEPTIMA. IMPERIUM TRANSFERTUR AD FRANCOS.

Prooemium auctoris.

[Col.0919B]

Superius promisisse me memini narraturum qualiter Franci, quorum facimus hic mentionem, in Galliam venerunt, et qualiter a Romanorum principatu sejuncti, in propria sua auctoritate et potestate manere coeperunt.

Tempore igitur quo Aeneas post Trojae destructionem in Italiam venit, Priamus junior, nepos magni Priami ex sorore, et cum eo Antenor, Trojanorum princeps, cum 13,000, per mare Illyricum in Venetias venerunt. Ibique Paduam civitatem aedificantes, in qua hodie ipse Antenor honorifice sepultus, more regio invenitur, per Maeotidas paludes in Scythiam regionem sedes suas posuerunt, civitatem Sicambriam aedificantes, unde etiam Sicambri **[Col.0919C]** sunt nominati.

Cum autem toto orbe in provinciam Romanorum subacto, ipsi etiam inter alios subacti fuissent, elapso tempore Germaniam occupaverunt, ubi etiam Germani de caetero sunt vocati.

Deinde cum imperator Valentinianus impugnatos Alanos, et inter Maeotidas paludes receptos, delere non potuisset, edictum protulit, ut gens quaecunque Alanos vinceret ac deleret, per decem annos proximos libera esset ab omni tributo. Quare Germani, ipsius gloriae cupidi, adversus Alanos movent exercitum, eosque vincunt, et omnino exstinguunt, unde per decem annos liberi a tributo fuerunt; et propter eandem victoriam a Valentiniano imperatore Franci, id est feroces, sunt perpetuo appellati.

[Col.0920B] Expletis autem decem annis dum Romani a Francis solita tributa repeterent, Franci ob ipsam libertatem effrenes jam facti, ipsum tributum solvere renuerunt. Habuerunt autem inter se principes antiquos, ut dixi, Priamum et Antenorem. Qua propter dum a Romanis contra eos pugnatur, occiso in praelio Priamo rege eorum, in partes regni Thuringiae se contulerunt cum principibus suis, filiis scilicet Priami, et Antenoris, nomine Marcomede et Sunone. Porro defuncto Sunone, communicato consilio, filium Marcomedis, nomine Pharamundum, regem sibi creaverunt.

Leges quoque per auctores suos Guisogastaldum et Salagastum compositas, extunc habere coeperunt. A Salagasto illo lex Salica nomen accepit; **[Col.0920C]** qua lege usque hodie Franci utuntur, qui etiam Salici nuncupantur. Mortuo autem Pharamundo, filius ejus Crinitus successit, a quo Francorum reges Criniti sunt appellati.

His temporibus Francia crescere, Roma autem minui coepit, ut supra dixi. Gentes enim quae subactae Romanis fuerant, jam per se ipsas regnare didicerunt. Romani e converso, qui semper imperaverant, servire gentibus cogebantur. Gothi enim cum ipsam Urbem essent depopulati, ultra Ligerim fluvium in Gallia consederunt. Burgundiones quoque juxta Rhodanum habitaverunt; qui et ipsi paulo post reges habere coeperunt. Sic etiam Franci, Rheno transmissis, Romanos, qui illic habitabant, fugaverunt. Postea captis urbibus Tornaco et Cameraco, atque inde paulatim progressi Remis, **[Col.0921A]** Suessionam et Aurelianum, et Coloniam, quae tunc dicebatur Agrippina, Treverim, ac pene totam Galliam, atque Germaniam, ab Aquitania usque in Bavariam sibi vindicant atque subjiciunt. Clodovaeo rege Francorum defuncto, Merovaeus filius ejus, a quo Franci Merovaei sunt appellati, successit in regnum. Quo moriente, Hildericus successit. Qui dum luxuriose viveret, a suis expellitur a regno, et ad regem Thuringorum, Bisinum nomine, secessit: a quo humaniter receptus, uxorem suam Bisinam, reginam pulcherrimam, latenter tetigit. Postea idem Hildericus, iterum in regnum Francorum, per interventum amicorum suorum receptus est. Post cujus vestigia secuta est Bisina regina; quae, interrogante Hilderico rege ad quid venisset, respondit: **[Col.0921B]** «Ad te venio, tecum permansura.» Tenuit itaque rex eam pro uxore, genuitque ex ea filium Clodovaeum. Sed dum Hildericus expulsus a regno, in

Thuringia, ut diximus, moraretur, Aegidius quidam Romanus loco ejus substitutus est in regno Francorum. Post octo annos Hildericus revocatus in regnum, urbem Agrippinam invadit, et ejectis inde omnibus Romanis, qui Aegidio favere videbantur, suos fautores imposuit Francos: unde et eandem urbem, quae usque in illud tempus dicebatur Agrippina, praecepit propter incolatum Francorum perpetuo Coloniam appellari. Mortuo autem Aegidio, filius ejus Siagrius in civitate Suessona regnavit.

Hildericus rex, vita decedens, Clodovaeo filio suo [Col.0921C] regnum dimisit. Iste Clodovaeus primus Christianus fuit inter reges Francorum, a beato Remigio baptizatus. Siagrius filius Aegidii, dum contra Clodovaeum regnare aut certare non posset, secessit ad Alaricum regem Wisigothorum, qui Alaricus, nonus erat ab Alarico Magno rege Gothorum, a quo supra diximus, Romam captam, et depopulatam. Siagrius a Clodovaeo repositus. Alaricus ei eum remittit. Qui remissus, necatur; omnesque Romani, qui tunc in Galliis habitabant, ita sunt exterminati, ut nec unus posset in omnibus Galliis reperiri.

Videntur mihi Franci in illis temporibus linguam Romanam, qua usque hodie utuntur, ab illis Romanis [Col.0921D] qui habitaverant didicisse. Quae autem lingua eis prius fuerit naturaliter, nos ignoramus. Itaque Clodovaeus subjugatis Alemannis, jam Christianus factus, Gothis, et Aquitanis bellum indicit. Quo dum pergeret, votum vovit beato Martino apud Turonum; qui jam CXII, annos post obitum suum habebat. Cumque triumphasset in Gothos, et Alaricum eorum regem occidisset, reversus Turonum, gratias egit Deo et beato Martino. Ditata etiam tunc ecclesia Sancti Martini, equum suum, quem prius iturus ad praelium dederat Sancto Martino, per suam pecuniam redimere volens, centum solidos custodi ecclesiae, pro equi ipsius redemptione transmisit. Equus vero stetit immobilis. Hoc audiens rex, considerat beatum Martinum illud equi [Col.0922A] pretium parvipendisse. Quare et alios centum solidos insuper pro equi redemptione porrexit: quibus enim datis, velociter secutus est equus, et regi praesentatus. Unde fertur dixisse Clodovaeus: «Sanctus Martinus est bonus auxiliator, sed carus negotiator.»

Haec omnia de origine Francorum ponimus in hoc loco, sub titulo Leonis imperatoris, cujus temporibus Graeci dominium Romae omnino perdiderunt, et Franci imperium Romanum in Occidente habere coeperunt. Primo quidem per Carolum Martellum ducem Francorum, quem Pipinus Grossus majordomus, genuit ex Alpheida ducissa, occulto coitu. Deinde per Pipinum Nanum, filium ipsius Caroli Martelli. Postea per Carolum Magnum, filium [Col.0922B] Pipini Nani, primum imperatorem Francorum. Deinde per Ludovicum filium Caroli; et deinceps usque in praesentem diem; sicut in posterum per distincta capitula suis locis et temporibus, auctore Deo, referemus.

De ultimo Leone imperatore Graecorum, LXVI ab Augusto; cujus temporibus imperium Graecorum ad Francos est devolutum; et de Romanis pontificibus illius temporis, et chronica diversorum.

Caesaris imperium nunc fertur adesse Leonis,
Sedecies ductis annis fert lora decoris,
Ultimus est ipse quem sua Roma colit.
Gregorius sedit cum Caesare papa Leone,
Annis rite decem Romanum gessit honorem,
Menses ter ternos addita vita fovet.
[Col.0922C] Insuper ad requiem pertulit octo dies.
Carolus Martellus dux Francorum regna regebat,
Pipinus Nanus dux tunc cum patre sedebat,
Plurima Gothorum bella frequenter erant.
Graecorum reges hucusque licet memorari,
Quos loquor Italiae tunc imperio dominari,
Nunc et in Italia Graeco corona cadit.
Vertimur ad Francos, quorum virtute tueri
Itala gens poterit, securaque Roma teneri:
Carolus Martellus tutor et auctor erit.
Pipinus Nanus fieri rex inde meretur,
Qui post Martellum papalia jura tuetur,
Fit quoque patricius, fert et in Urbe decus.
Carolus imperium poterit post ista mereri
Cujus et Ecclesia poterit virtute tueri,
[Col.0922D] Ejus ab imperio Graeca corona perit.

*De genealogia Caroli Magni, a temporibus atavi sui Pipini Grossi, et qualiter ipsa progenies
obtinet regnum Francorum: quae postea sortita est Romanum imperium, et totum orbem.*

Anno ab Incarnatione Domini 710, mortuo Dagoberto minore, rege Francorum, filius ejus parvulus in tutela Pipini Grossi, qui erat majordomus, remansit. Qui etiam post pauca per insidias quorundam periit. Tunc Grimoaldus filius legitimus Pipini Grossi, regnum usurpans, a consanguineis Dagoberti regis defuncti captus est, et tandiu in arcta custodia detentus, donec ibi mortuus est.

Eodem tempore pars illa Galliae, in qua est Sequana fluvius et Ligeris, vocabatur Gaudina: ubi [Col.0923A] duo reguli fratres, ex consilio matris, invadunt regnum Francorum, id est Theutonicorum, super Rhenum fluvium, cum ibi tunc rex non esset. Et primo impetu urbem WORMATIAM invadunt, ubi a Francis bello repressi, iterum reparatis viribus civitatem Moguntiam obsidione cingunt. Ad haec Franci regem non habentes, Carolum Martellum, filium Pipini Grossi, natum ex Alpheida, regem facere decreverunt: qui coronam quidem recipere renuit; sed vexillum eorum contra Gaudinos suscepit, et cum regibus praefatis praelio conserto, utrumque regem manu sua in praelio occidit atque cum ipsa victoria praecedens Remis, et Parisiis, omnem Gaudinam provinciam subjugavit.

Tunc idem Carolus Martellus perpetuo decreto [Col.0923B] constituit illam provinciam Gaudinam eo nomine non nominari, sed Francigenam appellari, in lingua vero Theutonica, jussit

eamdem provinciam vocari nomine suo Carlingam, et eos homines nomine suo vocari Carlingos, sicut a Caesare Caesarea dicitur; quod vocabulum omnes Theutonici usque hodie servaverunt. Dicunt enim: Vado in Carlingam, venio de Carlinga, homo ille Carlingus est, et linguam habet Carlingam. In lingua autem Latina, vocant eos Francigenas, quasi genitos a Francis. Theutonicos vero occidentales, id est cis citraque regnum, Francos vocant. Terram quoque ipsam Franciam a Francis dicunt. Franconiam quoque, a quodam duce eorum Francone, vocare eam consueverunt. Itaque de ipso Carolo Martello, [Col.0923C] qualis fuerit et quot filios reliquerit, dicamus.

De Carolo Martello.

Anno igitur ab Incarnat. Domini 714, majordomus erat iste praefatus Carolus, cognomine Martellus, qui pater Pipini Nani fuit, et avus Caroli Magni, qui dux et majordomus Francorum existens, natus ex Alpheida ducissa per concubinatum, ex patre duce Pipino Grosso, sua prudentia omnes Gallias, et Hispanias vicit et subjugavit; et Ecclesiam Romanam, atque Italiam a Gothis liberavit, et ipse primus decimas Ecclesiarum consensu papae Zachariae, militibus dedit in feudum, pro Ecclesiae Dei necessitate. Eo tempore Beda presbyter obiit, nono Kalendas Junii, qui multa scripta [Col.0923D] Ecclesiis contulit.

Carolus Martellus reliquit duos filios, Pipinum et Carlomannum, qui simul duces et majoresdomus Francorum dicebantur. Sed post annos IV Carlomannus fecit se monachum in Monte Casino. Pipinus vero per papam Zachariam, ex electione Francorum, factus est rex Francorum, Hildrico ignavo rege per Francos tunc monacho in monasterium misso. De Pipino vero natus est Carolus Magnus. Caetera versus habent, de Leone imperatore, et Carolo Martello:

De primo adventu Gothorum in Italiam, tempore Leonis, imperatoris Graecorum, quando Carolus Martellus Italiam a Gothis liberavit.

Caesare Graecorum diadema tenente Leone,
Plaga venit Romae, pax deperit a regione,
[Col.0924A] Gothica nam rabies praelia dira movet.

Ad scelus edoctos peperit Guasconia Gothos,
Copia Gothorum genus est speciesque malorum,
Viribus ipsorum praeda fit omne solum.

Marte premunt Ligures pariunt hinc inde dolores,
Thuscia conteritur, sentit quoque Roma furores,

Itala terra dolet, mors erat ante fores.

Roma requirit opem; Leo non dedit; inde quirites
Amodo per Francos satagunt has tollere lites
Theutonicus veniunt, Francia signa nitent.

Gregorio papa totoque petente senatu,
Carolus Martellus committere bella vocatur,
Liberet ut patriam, munus ab Urbe datur.

Militis ad pretium decimas respublica donat,
[Col.0924B] Papa vocat proceres, veniant defendere Romam.
His dedit Ecclesia tunc decimata bona.

Copia Gothorum Martelli marte fugatur,
Roma reformatur, pax Ecclesiae reparatur,
Gloria Francorum fulget in Urbe caput.

De morte et sepultura Caroli Martelli, et de filio ejus Pipino Nano, cum duobus fratribus suis.

Anno ab Incarnatione Domini 743, defuncto Carolo Martello, et sepulto eo in Liguria civitate, quae vocatur Aquis, Pipinus filius ejus dictus Nanus, et frater ejus Carlomannus, cum tertium fratrem eorum Giphonem, tanquam hostem suum, a regno fugassent, regnum inter se dividunt. Carlomannus accepit Austriam, id est Osterrich, et Alemanniam, id est Sueviam et Turingiam: Pipinus [Col.0924C] autem Burgundiam et Neustriam atque provinciam cis Rhodanum sortitur. Deinde multis praeliis ab eis contra hostes commissis, anno ab Incarnat. Domini 746, quando Fuldense monasterium fundabatur, Carlomannus fratri suo Pipino omnem terram relinquit, et ipse monasticum habitum, in monte Sirati, ubi olim latuit beatus Sylvester, per papam Zachariam assumit: et inde propter nimiam hominum frequentiam, ad Montem Casinensem se transfert, et clericus factus, ibidem vitae finem exspectavit. Ibi etiam, sicut dicitur, aliquando porcos custodivit; ibique in introitu ecclesiae beatam sepulturam accepit.

His temporibus Pipinus dux Francorum factus est patricius Romanorum.

[Col.0924D] Anno ab Incarnatione Domini 751, cum in regno Francorum regibus solo nomine regnantibus, majordomus omnem regni administrationem ac potestatem haberet, et Ecclesia a Gothis, atque a Longobardis afflicta instanter a Francis auxilia postulasset Pipinus, dictus Nanus, cum esset majordomus, ad Zachariam papam legatos suos, Burchardum scilicet Guerzeburgensem episcopum, et Pholradum capellanum suum, gratia sciscitandi transmisit; et quid de regno Francorum ei videretur agendum quaesivit. Papa itaque melius esse illum regem, qui regni totius curam et potestatem habet, quam illum, qui solo nomine rex est, remandavit.

Stabat enim in rege sola nominis umbra; in Pipino vero potestas et dignitas efficaciter apparebat. Erat tunc [Col.0925A] Hildericus rex ignavus et inutilis, ex antiquorum regum Francorum genealogia, qui reges a Mirovaeo, filio Clodii, omnes Mirovaei fuerant appellati, qui etiam inane regis nomen habebant. Reversi sunt igitur Pipini ab Urbe legati, et omnis Gallia consilio papae Zachariae libenter consensit.

Pipinus fit rex Francorum.

Anno igitur ab Incarnat. Domini 752, auctoritate papae Zachariae, Pipinus a Bonifacio Moguntino archiepiscopo, aliisque regni principibus, in civitate Suessiona, in regnum eligitur. Sequenti anno, papa Zacharia defuncto, Stephanus papa successit. Qui cum ab Agistulpho rege Lombardorum multa mala pateretur, Pipino a praelio Saxonum revertenti, ubi [Col.0925B] etiam de morte fratris sui Griphonis nuntium recepit, occurrit in villa, quae dicitur Carisius, rogans eum ut Ecclesiae Romanae succurrat. Caetera versus habent:

De Gothis, et de Lombardis, a quibus Pipinus Ecclesiam Romanam, et totam Italiam liberavit.

Marte prius Gothis procul a regione remotis,
Gens venit Hunnorum, Ligurum contraria votis,
Omnibus Italicis pernicioosa locis.

Haec gens bella gerens dum dimicat hoste minante,
Femina pugnando crines sibi porrigit ante,
Barbaque mentita, pendula pendet ita.

Mirantur Ligures longas sub pectore barbas,
Cumque vident barbas, metuunt, quasi bestia larvas,
[Col.0925C] Gens Ligurum timuit, cessit, et arma dedit.

Sic Longobarda meruit gens illa vocari,
Nisa super Ligures hoc ingenio dominari,
Vicit et Apuliam, littore, rure, mari.

Rex Lombardus erat Luprandus in urbe Papia,
Qui gravat Ecclesiam, Romam premit usque Sutriam
Nec patitur patriam pacis habere viam.

Papa coarctatur. Leo Caesar ad ista vocatur;
Spes ibi nulla datur, rex Francorum rogitatur,
Sed neque rex venit, cum foret umbra caput.

Hildericus tunc ignavus regnasse videtur,
Qui neque Francorum regnum virtute tuetur,
Nec bene regales novit habere lares.

Pipinus dux Francorum sua regna tueri
[Col.0925D] Curat, et ipse domusmajor censetur haberi,
Rex et patricius qui cito magnus erit.

Pipinus dux Francorum tunc regna regebat,
Regis et officium plene sub rege tenebat,
Rex ibi tunc vacuo nomine vilis erat.

Coram principibus dum rex in sede sederet,
Nil ibi praeciperet, nisi dux prius ille juberet,
Jura, potestatem, dux erat ipse gerens.

Rex erat Hildricus, qui tunc regnasse putatur,
Umbra fuit regis, non rex, si jure notatur,
Francia si poterit non erit umbra caput.

Tunc rex Luprandus regnabat in urbe Papia,
Opprimat et Romam, simul et papam Zachariam
Et nimis Ecclesiam perdere semper hiat.

Dum regimen regni Francorum Nanus haberet,
[Col.0926A] Rex tamen Hildricus vacuus vilisque sederet,
Nanus apostolico scripserat ista ferens:

«Si cupis Ecclesias regni virtute juvari,
Praecipias regem validum fortemque levare,
Robur ad haec patriae nos retinemus, ait;

Nam rex Hildricus, cui nomen Francia praestat,
Res quasi funesta, cui non datur ulla potestas,
Nudum nomen habet, sed mihi terra favet.

Scribe, Pater, Francis, pete, suggere praecipe semper,
Ut faciant regem patria gladioque potentem,
Nam nihil auxilii principis umbra facit.»

Littera papalis Francis celeberrima venit,
Erigitur solium, Pipino gloria cedit.

Quippe sibi regnum Francia tota dedit.

[Col.0926B] Hildericus factus monachus, caput ipse totondit,
Seque monasterio sub religione recondit,
Sic fortuna fuit, sic rota versa ruit.

Sede Moguntina regem Bonifacius ungit,
Regis ad obsequium se Francia subdita jungit,
Ad regem Nanum cedit ubique salus.

Sic probitate sua regnum Pipinus adegit,
Corpore qui minimus res ad meliora redegit,
Et melius reliquis subdita regna regit.

Ejus sponsa fuit grandis pede nomine Bertha,
Venit ab Ungaria, sed Graeca matre reperta,
Caesaris Heraclii filia namque fuit.

Ex hac mistura fit summa corona futura,
Carolus est Magnus quem Berta fuit paritura,
Scripsit visa prius jungitur arte sua.

Chronicum.

[Col.0926C]

Trojanam propaginem in duo genera regum quondam fuisse divisam, id est in Aeneam et Priamum juniorem. Aeneas venit in Italiam, a quo omnes Romani reges et imperatores exierunt. Priamus vero junior ivit in Germaniam, a quo omnes Germani, sive Theutonici reges nati sunt. Istae itaque duae progenies, a Troja venientes, in unum Carolum Magnum concurrunt, cum sit Theutonicus patre, et Romanus sive Graecus a matre Berta.

Pipini origo.

In duo divisa Trojana propago parentes,
Jungitur in Bertae Pipini semine ventre
[Col.0926D] Semine Pipini Troja fit una sibi.

Si modo Theutonica, Romanaque germina quaeres,
Gemma parentelae stat Carolus unicus haeres,
Romuleus matre, Theutonicusque patre.

Pipini regis digressio scripta quiescat,
Contra Lombardos Pipini gesta patescant,
Qualiter Ecclesiam juverit ecce canam.

Item de Pipino qualiter fit rex Francorum per papam Zachariam.

Anno ab Incarnatione Domini 754, Pipinus per Stephanum papam a fidelitate Hilderici praedicti Francorum regis, cum omnibus Franciae principibus est absolutus. Tunc etiam, Hilderico tonsurato et monachato, atque in monasterium detruso, Pipinus regalem recipit unctionem. Eo tempore finem [Col.0927A] accepit regnum Merovaeorum; incipit autem regnum Carolorum, qui Graecorum imperium Romae postea obtinuerunt. Ex hoc etiam facto Romani pontifices mutandi regnum trahunt auctoritatem. Pipinus igitur extunc regnum Francorum nomine et re laudabiliter gubernavit.

Chronicum.

Anno autem ab Incarnat. Domini 755, Pipinus rogatus a papa Stephano, contra Astulphum regem Longobardorum movet exercitum, et Italiam intrare disponit. Cum autem Longobardi per angusta montium positis ante se ad tuitionem validis muris, defensionem sibi parassent, Pipinus, occisis ex eis plurimis, murorum claustra confregit, et pertransiens, in plano Lombardiae resedit. Astulphus rex in Papiam [Col.0927B] se colligit, ubi a Pipino obsessus XL obsides dare, atque insuper jurare compellitur, ne Romanam Ecclesiam amplius infestaret, ubi Stephano papa honorifice cum militia Francorum Romam remisso, ipse in Franciam remeavit. Hoc anno Bonifacius Moguntinus archiepiscopus, qui Ecclesiam Fuldensem, aliasque multas fundaverat, a Frisonibus, quibus praedicaverat, martyrio coronatur.

Caetera, si qua placent, versibus acta patent.

De obitu Luprandi regis Lombardorum, et de Astulphi regis exaltatione, et de primo introitu Pipini in Italiam.

Luprandus moritur, Astulphus sede levatur,
Cujus et Ecclesia graviore furore gravatur,
Ejus primatu Roma perire datur.

[Col.0927C] Aurea Romanus sibi ferre tributa jubetur,
Romanus praesul nusquam sua jura tuetur,
Graeci dissimulant, nec sua regna juvant.

Nunc prece Pipinum repetunt ad praelia primum
Vincere Ticinum, regemque repellat ad imum,
Liberet Italiam Romuleumque sinum.

Venit, et obsedit regem, pariterque coegit
Reddere Romanis quae tunc Astulphus abegit,
Gratia fit regi, qui loca sancta regit.

Visitat almificam Pipinus in agmine Romam,
Nec tamen in Roma voluit gestare coronam,
Fit modo patricius, nomen honorque tonat.

Inde Moguntinas patriae remeavit ad aedes,
Regia Francorum quae tunc erat inclyta sedes,
[Col.0927D] Qua Germanorum gloria summa sedet.

Dum rex Luprandus regnaret in urbe Papia.
Papa prius dictus sua fata tulit Zacharias,
Annis vita decem, bis quoque mense sedet.

Ter senos numerando dies superaddis ad annos,
Erigitur Stephanus Romae praesul venerandus,
Cujus et a studiis pax rediviva fuit.

De secunda rebellionem Astulphi regis, et de secunda victoria Pipini super eum

Rex Lombardorum Astulphus, post Pipini discessionem, ruptis promissionibus adversus Ecclesiam saevior solito apparebat. Unde Pipinus iterum cum fortitudine Italiam ingreditur; rursusque Astulphus in Papia obsessus, omnia corrigere, fortioribus promissionibus et pluribus obsidibus coarctatur. Insuper [Col.0928A] Ecclesiae Ravennam cum quibusdam aliis urbibus coactus est resignare. Ipse autem Pipinus in Galliam est reversus.

Sequenti anno, Graecorum regno, sicut supra taxavimus decrescente, Francorum autem regno plurimum jam sublimato, legati Constantini Augusti de Graecia cum magnis muneribus ad Pipinum venerunt, apud Compendium. Thassilo quoque dux Bavarorum cum suis principibus tunc regi Pipino fidelitatem et subjectionem exhibuit. Post haec etiam Saxones gravissimo bello

Pipinus devicit, et tributarios fecit. Non multo post Guaifarium magnum Aquitaniae ducem praelio pressit, et obsides dare coegit. Iterum dux Guaifarius ab Aquitania, Thassilo etiam dux ab Aquaria, incipiunt rebellare. Pipinus [Col.0928B] post diversa praelia, Guaifarium interfecit. Thassilonem quoque sufficienter oppressum subjugavit. Deinde Turonis infirmatur Pipinus, et Parisios deportatus, anno XIV a die qua in regem unctus est, anno vero ex quo post patrem suum acceperat principatum XXIII, diem obiit, relinquens duos filios, Carolum et Carlomannum.

Caetera versifice pagina nostra refert.

Item de eodem Pipino, versifice narramus.

Dum putat Astulphi scelus evasisse senatus,
Rex Lombardorum mox ad graviora paratur,
Nullaque jam requies ejus ab arte datur.

Praesul ab Astulpho queritur tormenta moveri,
Vita petit cleri Pipini more tueri,
Si modo tardus erit Roma repressa perit.

[Col.0928C] Alpibus evectus celeri Pipinus hiatu,
Milite congregitur, Astulphus marte fugatur
Urbe sua clausus quaerere pacta datur.

Jurat, et obsidibus sua quaestio tota ligatur,
Amodo si papa Lombarda peste gravatur.
Auferat obsidibus regia poena caput.

Pace reformata, Petro datur hostia grata,
Francia Brachata, loca visitat illa beata,
Et redit in patriam, pace manente rata.

De exaltatione Desiderii regis Lombardorum, et de Rachisio adversario ejus.

Astulphi regis dum vita die breviatur,
Rachisius frater monachus regnare paratur,

Cui Desiderii pars inimica fuit.

Divisis populis, et regibus his tribulatis,
[Col.0928D] Arma premunt armis, et pluribus inde necatis
Oppositis cuneis pugnat uterque satis.

Nunc Desiderio Stephanus dat papa favorem,
Jurat et ille sibi, non laedere prorsus honorem,
Quem super Italicos papa tenere solet.

Rachisius cedit monachus, pars altera sedit,
Gens Ligurum Desiderio reverenter obedit,
Nam sibi subsidii tempora papa dedit.

Rara fides Liguris; violat rex foedera pacis,
Foederis ante dati jam nexibus evacuatis,
Concutitur gratis papa dolore satis.

Haec ubi Roma sapit, doluit rebus variatis,
Stat quasi fracta ratis, vel praeda parata piratis,
Undique quassatis rebus et igne datis.

Carolus Magnus, filius Pipini, erigitur in regnum Francorum, mortuo Pipino.

[Col.0929A]

Anno ab Incarnat. Domini 768, imperante adhuc in Graecia Constantino quinto, Carolus Magnus, filius Pipini Nani, regnum dividit cum fratre suo Carlomanno, et incipit regnare. Iste primo loco Hunaldum, qui occiso duce Guaifario, bellum in Aquitania renovabat, ad Lupum ducem Guasconiae fugavit, et postmodum, tam ipsum quam Lupum in deditionem accepit. Inde sequenti anno in Wormatia generali curia celebrata, limina apostolorum causa orationis visitare disponit. Anno tertio regni ejus, Carlomannus frater ejus moritur, et uxor ejus cum filiis ad Desiderium regem Lombardorum confugit.

[Col.0929B] Carolus itaque jam solus regnum adeptus, Saxoniam cum exercitu ingreditur, omnibusque ferro et igne vastatis, acceptis inde obsidibus, revertitur; dehinc rogatu Adriani papae Italiam ingreditur, et Desiderium Longobardorum regem Ticini obsidione inclusit. Ibi dimisso exercitu, Romam orationis gratia pergit. Inde reversus urbem fatigatam ad deditionem compulit, regemque captivum abduxit.

Inter haec Saxones, absentia regis elati, fide postposita, contigua terrae sua loca populantur. Porro rex subacta Italia, reversus in Franciam, tripartito ordine militum Saxoniam ingreditur, incendiisque vastata terra, praedam immensam diripuit, et non multo post regressus, denuo ab eis obsides accepit.

[Col.0929C] His diebus Constantinus persecutor, trigesimo quinto imperii sui anno mortuus est, eique filius suus Leo successit, et Graecorum monarchiam per sex annos satis debiliter tenuit in Graecia.

De Leone imperatore Graecorum sexagesimo primo supra memorato, et chronica ipsius temporis.

Anno igitur ab Incarnatione Domini 776, Leo, sexagesimus sextus ab Augusto, imperium Graecorum accepit. Hic primo visus est mitior: unde et principes filium ejus imperatorem postulant.

Per idem tempus Saxones more suo, non semel, sed saepe pactum mentientes Carolus diversis praeliis pressit, ac plurimis ex eis fidem Christianam [Col.0929D] accipere persuasit. Porro Leo imperator, sexto imperii sui anno moritur.

Caetera versifice gesta referre placet:

Item de Pipino, et de generatione ipsius, versifice narramus; et quomodo Carolus vocatus est in auxilium Romanae Ecclesiae in Italiam.

Pipinus moritur, consurgit Carolus acer,
Natus in Ingelehein, cui Bertha sit Ungara mater,
Pipinusque pater, chronica vera patent.

Dupla fuit juveni mensura pusilla parentis,
Major erat probitas, species, audacia mentis,
Fama fuit celebris, gloria multa nimis.

Nunc moritur Stephanus memoratus papa secundus;
[Col.0930A] Annis quinque suo vigit sub dogmate mundus.
Insuper in finem pertulit octo dies.

Tertius accedit Stephanus Romae venerandus,
Quem Desiderius perturbat ubique tyrannus,
Temporis exigui vir modo papa fuit.

Nam tribus hic annis et mensis quinque resedit,

Ter senos superaddo dies, quibus ipse resedit,
Cui Desiderius tempora torva dedit.

Erigitur post hunc Adrianus papa beatus,
Cui Desiderius perturbat pontificatum;
Hic et opem Caroli pressus ubique petit.

Vixit Adrianus viginti quatuor annis,
Addo decem menses, denosque dies numerandos,
Insuper et septem sic superaddo dies.

Carolus egregius papalia scripta relegit,
[Col.0930B] Scribit ei papa mala quae Lombardus adegit,
Et petit ut Christi conferat arma gregi

Francorum proceres pariter cum rege rogantur,
Ut simul Ecclesiam virtute sua tueantur,
Actaque Pipini commemorantur ibi.

Fertur ad haec procerum sententia talis haberi
Si velit Ecclesia Francorum marte tueri,
Carolus imperio praeficiendus erit.

Nam labor est vacuus sic Italiam superari,
Ni maneat princeps, qui possit ei dominari,
Gestet et imperii jura colore pari;

Qui tenet archiva, quae saepe cadunt recidiva,
Tempora passiva sibi sunt, sed pauca dativa,
Nam mala castigat, nec tamen ipsa ligat:

Sit rex Francorum Romae dominus dominorum,
[Col.0930C] Imperium teneat, terram premat Italicorum,
Atque super Danaos auferat omne solum.

Regis opem precibus dum Roma per omnia quaerit,
Dum petit ut patriam dignetur ab hoste tueri,
Dicit ut imperium tollat ut alter heri.

Rex ait: «Italicos ego renuo ferre labores,
Ni simul Italicos habeam constanter honores,
Qui mihi, si fierent, pax valitura foret.

Praelia Pipini perpendo mei genitoris,
Quanta super Ligures probus intulit arma doloris,
Nec tamen abstinuit turba renisa dolis.»

Non valet Italica sine principe terra teneri,
Si requiem cleri cupitis sine rege tueri,
Qui fuit error heri, cras quoque major erit.

[Col.0930D] Nil valet archatus dum nullus eo dominatur,
Nec valet imperium nisi Caesaris ense regatur,
Subjectam patriam regia norma parat.

Roma potens viguit dum Caesar in Urbe resedit,
Publica res crevit, gens Itala pace quievit,
Terra suis dominis digna tributa dedit.

Tempora quae memini, si Roma cupit reparari
Aut Desiderii regis scelus evacuari,
Expedit imperii quae peto jura dari.

Rex ubi verba dedit, populus petit arma moveri,
Jura sui cleri petit, optat et ipse tueri,
Nam Desiderii Roma furore perit.

Curia Francorum precibus consentit eorum,
Tollat ut imperium victoria Theutonicorum,
Stringat et Italicum fiscus ubique solum.

[Col.0931A] Signa movent proceres, rex praecipit arma parari,
Transit et ad Ligures, quibus a modo vult dominari,
Sed Desiderium praelia dira parit.

Campus apud Ligures Mortaria rite vocatur,
Rex ubi concreditur, Ligurum pars victa fugatur,
Sic Desiderii copia terga dedit.

Pro nece multorum, quae facta fuit populorum,
Dicitur illorum Mortaria nomen agrorum,
Quae peregrinorum stat modo grande forum.

Tunc duo consocii meritis vitaque beati,
Amis et Amilius parili sunt marte necati,
Carolus his tribuit digna sepulcra satis.

Obsidet egregiam modo rex cum rege Papiam,
Et jubet ut gladiis Francorum subdita fiat,
[Col.0931B] Reddat et Ecclesiae quae male rapta tenet.

Urbs nimis obsessa dolet, igne fameque repressa.

Vulnere defessa Lombarda superbia cessat,
Et licet invita, clausa remansit ita.

Dux ibi mirandus tenuit vexilla Rolandus,
Sic et Oliverius socia probitate notandus,
Hos pro rege duces tunc habuere truces.

Visitat interea regina potentia Romam,
Nec modo Caesaream voluit captare coronam,
Orat, et ad Ligures signa reversa volant.

Carolus Italiam, postquam remeavit ab Urbe
Visitat et superat, fiscoque subesse perurget,
Reddit et ecclesiis praedia digna suis.

Rex Desiderius, quem marte recluserat intus,
[Col.0931C] Traditur exsilio pariter cum conjuge vinctus,
Cujus Aquisgrani carcere vita cadit.

Dum Desiderium regem rex Carolus angit,
Ante ducentis et quinque fluentibus annis,
Itala Lombardis subdita terra fuit.

Historia Lombardorum, qui prius Vinuli vocabantur.

Duo duces Lombardorum ab insula Scatinavia fuerunt, Hibor scilicet et Hangio, quorum mater fuit Gambara, sapientissima. Isti tunc egressi, in finibus Oceani maris, sub rupe quae vocatur Altissima, septem viros a longissimis temporibus ibi positos, inveniunt dormientes. Romano more pretiose vestitos, et tam vestibus quam corpore incorruptos: [Col.0931D] de quibus cum unum quidam vestibus exspoliare tentasset, tangentis eos manus protinus aruerunt: propter quod alii omnes amplius eos attingere non tentaverunt. Locus autem ille, et ipsa provincia, et populi illi, Vinuli vocantur, et crudis carnibus vescuntur, et sanguinem bibunt, sicut Historia Lombardorum testatur. Crudis etiam et hispidis coriis bestiarum, quasi cervis consimilibus induuntur; et nunquam sine arcu tenso, et sine sagittis incedunt. Omni tempore nives habent, et in quibusdam locis eorum tempore aestivo dies clara in medio noctis nostrae habetur, et quasi tunc sine noctibus esse videntur. Dum apud nos est solstitium, sol tamen ibi non videtur. Dies ibi minores sunt quam alibi: sed noctes longiores, quia scilicet quanto ibi a sole longius [Col.0932A] disceditur, tanto sol ipse terrae vicinior apparet, et umbrae longiores excrescunt.

Lombardi, a Scatinavia exeuntes cum ducibus supradictis, in regione Scoringa aliquandiu conederunt. Illo tempore Ambrietasius dux Vandalorum, vicinas quasque provincias bellis premebat. Unde multis elati victoriis, nuntios ad Vinulos mittunt, ut vel Vandalis tributa persolvant, aut se praeparent ad bellorum certamen. Sic Hibor et Angio duces Vinulorum, simul cum Gambara matre sua, deliberant, melius esse armis tueri libertatem, quam tributorum

solutione libertatem foedare. Mandantque Vandalis per legatos, pugnatorios se potius quam servituros.

Refert Toclacus historiographus antiquitatis fabulam [Col.0932B] ridiculosam, quod Vandali accedentes ad idolum suum Godam, victoriam de Vinulis postulaverint. Illeque responderit se illis victoriam daturum, quando primum orientem solem conspexisset. Refert econtra Gambaram ad deam nomine Feriam, uxorem scilicet Godam, tunc accessisse, et pro Vinulis victoriam ab ea postulasse, eamdemque deam Feriam consilium dedisse, ut mulieres Vinulorum crines suos dissolutos ante faciem suam ponerent, et primo mane cum viris adessent, seseque pariter videndas versus fenestram, per quam Godam eas aspiceret, collocaret. Quod et factum ita fuisse refertur. Quos cum Godam solem orientem inspiciens, vidisset dixit: «Qui sunt hi Longibarbi?» Cui dea Feria respondit, dicens: «Ut, quibus ipse nomen [Col.0932C] tribueret, victoriam etiam condonaret.» Itaque Vinulis, sicut aiunt, sic victoriam concessit. Haec quidem fabulosa dicta videntur.

Verum autem nomen Lombardorum est, a longa barba, ferro intacta, Longobardos eosdem Vinulos appellari. In lingua enim Vinulorum *lang*, id est *longa*; *bart*, id est *barba*, interpretatur. Votam autem quidam Gotham adjecta littera dixerunt. Ipse est qui apud Romanos dicitur Mercurius, et tunc ab universis Germanis, ut Deus adorabatur, unde usque hodie, *Goth* in Theutonico, Latine dicitur *Deus*. Vinuli igitur etiam hodie Longobardi dicuntur.

Commisso igitur decies cum Vandalis praelio, et [Col.0932D] pro libertate contententes Vinuli victores fiunt. Qui magna postmodum fame coacti, in eadem provincia Scoria, animo sunt consternati. De qua egredientes, dum in Moringam provinciam transire disponent, Assipidi eorum iter impediunt, denegantes eis transitum per terminos suos. Porro cum Longobardi magnas hostium copias cernerent, et pro suorum paucitate cum illis congregari non auderent, tandem necessitas consilium adinvenit. Simulaverunt enim Longobardi se in castris suis habere cynocephalos, id est homines canina capita habentes. Quos etiam divulgant apud hostes pertinaciter praelia gerere, humanum sanguinem bibere; atque si hostem non possint attingere, proprium sanguinem potare. His hostes auditis, credulique effecti, bellum quod indixerant, [Col.0933A] committere formidabant; habebant tamen apud se virum fortissimum, de cuius viribus omnimodis confidebant. Quem solum pro omnibus objiciunt pugnaturum; mandantes Longobardis ut unum eorum illi opponerent, qui cum eo pro omnibus singulare iniret certamen, ea scilicet conditione, ut si Longobardorum pugilem vinceret, ipsi transitum liberum obtinerent; sin alter illum vinceret, ipsi, sicut venerant, repedarent.

Ad haec homo quidam, de genere servorum Longobardorum, se obtulit pro omnibus pugnaturus, ea quidem conditione, ut si vicerit, libertati donetur. Longobardi gratanter quod postulat pollicentur. Ita cum servus hostem vicisset, Longobardi in Muringuam pervenientes, transeunt in Rugulandam: ubi [Col.0933B] modicum commorati, procedunt in provinciam Anthap, et inde in terram Bathaib; deinde in Burgandam, quam per annos aliquot possederunt. Interea mortuis duobus ducibus Longobardorum, Hibor scilicet et Angione, ipsi sibi regem creaverunt.

Regnat igitur Agelmund filius Angionis, de progenie Vinulorum, qui apud eos nobilior habebatur. Iste super Longobardos annis triginta tribus regnavit.

Hujus temporibus quaedam meretrix uno partu enixa septem infantes, crudeliter omnes in piscinam projecit necandos. Rex autem Agelmund equo residens, dum in piscinam forte venisset, hasta quam ferebat, miseros tangebatur infantes. Quorum unus extenta manu, hastam apprehendit. Rex misericordia [Col.0933C] motus, et rem altius admiratus, mox illum ab aqua levare praecepit, atque per nutricem summo studio mandat alendum, eumque a piscina, quae dicitur Lama, Lamis appellavit. Qui cum crevisset, factus est juvenis bellicosus, multaque virtute notatus, ita ut defuncto rege Agelmundo, ipse regnum laudabiliter gubernaret.

Interea dum Longobardi ab omni hoste securos se esse putarent, Bulgari eos medio noctis invadunt, regem Agelmundum, et magnam partem suorum occidunt, regisque unicam filiam captivam deducunt.

Longobardi postea resumptis viribus, Lamisionem supra memoratum regem sibi constituunt. Qui mox [Col.0933D] in Bulgaros arma convertit. Primo igitur bello cum Longobardi terga vertissent, rex Lamisio eos confortat, servis bene pugnantibus libertatem, omnibusque praemia larga promittit. Unde omnes armati in hostes Bulgaros manus convertunt, omnes pene prosternunt, spolia et arma infinita diripiunt, et gloriosissimum habent triumphum. Ex tunc et Longobardi ad exercenda praelia semper audaciores esse coeperunt.

Rege Lamisione defuncto, qui secundus regnavit, Letha pro eo regnavit, qui tertius eorum rex, cum annis quadraginta regnasset, succedit ei filius ejus Gildehoc, quartus a primo rege eorum. Quo defuncto, quintus rex Gildehoc regnum suscepit. Paulo post Longobardi a finibus illius egressi, transeunt [Col.0934A] in Rugulanda, id est in patriam Rugorum, ubi propter terrae fertilitatem aliquandiu remanserunt. Interea moritur rex Gildehocus, cui succedit Classo filius ejus. Defuncto quoque rege Classone, filius ejus Guado succedit, septimus rex Longobardorum. Tunc egressi de Rugulanda, habitaverunt in campis patentibus, quos lingua eorum Felda vocabant, ibique tribus annis manserunt.

Defuncto Guadone, succedit Gualtarius filius ejus, in regno octavus. Omnes autem reges illi fuerunt Adelingi, id est de nobiliori prosapia, quae apud illos dicitur Adelinga. Gualtarius rex cum septem annis regnasset, obiit. Cui succedit Alduinus nonus in regnum, qui Longobardos in Pannoniam perduxit. Iste Alduinus habuit filium Alboinum, militem audacissimum; [Col.0934B] qui dum Gepidorum rex contra Lombardos pugnaret, filium regis Gepidorum uno gladii ictu exstinxit, et de eisdem Gepidis gloriose triumphavit.

Eo tempore Justinianus imperator legum multipliciter abbreviavit, et imperium in diversis partibus orbis mirifice dilatavit, sicut in tractatu ejus, dum de aliis imperatoribus scriberemus, satis est enarratum.

His diebus beatus Benedictus abbas erat apud locum qui dicitur Sublacus, et paulo post transiit ad montem Casinum.

Mortuo Alduino rege Longobardorum, filius ejus praedictus Alboinus, quem genuit Rudulinda regina, vir bellicosissimus, et per omnia strenuus, succedit [Col.0934C] patri in regnum, decimus regum Longobardorum. Iste accepit in uxorem filiam Clotharii, regis Francorum, nomine Glotsuindam, de qua genuit unam tantum filiam, nomine Abbisindam.

Obiit interea Turisindus rex Gepidorum: cui succedit Cunimundus in regnum, qui rupto cum Lombardis foedere, bellum cum eis potius, quam pacem elegit, ut antiquas patris sui injurias, et fratris sui necem vindicaret. Itaque rex Alboinus cum Avaribus, qui prius Hunni, sed postea Avars a regibus sunt appellati, perpetuum foedus composuit, deinde ad indictum sibi Gepidorum praelium properavit; dum Gepidi ad bellum procedunt, Avars, sicut cum Albuino condixerant, Gepidorum regnum **[Col.0934D]** invadunt. Quo audito, Gepidi in angustiis positi, et animo consternati, ex consilio suo eligunt cum Lombardis prius pugnare; deinde Hunnos, id est Avars, a patria remove. Igitur Gepidi et Lombardi bellum committunt. Hoc praelio Gepidi usque adeo sunt extincti, ut nec unus ex eis nuntius remaneret. Albuinus in eo praelio regem Gepidorum Cunimundum occidit, et de testa capitis ejus scyphum ad bibendum paravit. Hoc genus scyphi, apud illos dicitur scapha, Latine autem dicitur patera.

Albuinus filiam Cunimundi occisi, nomine Rosimundam, deduxit captivam. Quam quia Glotsuinda filia regis Clotarii, prior scilicet uxor sua, jam objerat, ipsam captivam in suam perniciem sicut postea patuit, duxit uxorem. Ex illo tempore Lombardi supra **[Col.0935A]** modum ditati et exaltati. Gepidi vero quasi extincti, perpetuo servituti Hunnorum, id est Avarorum, sunt mancipati.

Igitur cum circumquaque frequens Longobardorum victoriae personarent, Narses chartularius imperialis, qui tunc praeerat Italiae, bellum adversus Totilam regem Gothorum praeparans, cum jam pridem Longobardos confoederatos haberet, legatos ad regem Albuinum direxit, quatenus ei pugnaturum cum Gothis auxilium ministraret. Tunc Albuinus ei exercitum direxit, qui Romanos adversus Gothos juvaret: quibus susceptis, Romani cum Gothis bellum committunt. Quibus usque ad internecionem pariter cum Totila suo rege deletis, honorati multis muneribus, victores ad propria remearunt.

[Col.0935B] Ex tunc Romani Longobardorum amici in Pannonia semper fuerunt. Igitur Narses deleta gente Gothorum, et hostibus Romanorum in diversis mundi partibus superatis, invidiam sibi apud Romanos contraxit. Romani eum apud Justinianum imperatorem et apud Sophiam imperatricem, falsis delationibus gravissime accusabant. Justinianus imperat ut Narses ab Italia discedat, et Constantinopolim redeat, Longino praefecto loco ejus in Italia constituto. Sophia quoque regina contra eum gravissime commota, minas ei gravissimas inferebat, dicens eundem Narses eunuchum ita se velle deprimere, ut in lanificio et in tela texenda eum cum aliis mulieribus **[Col.0935C]** vivere oporteret. Ad quae verba Narses eunuchus dicitur respondisse, quod talem telam ei ordiretur, quam ipsa omnibus vitae suae temporibus complere non posset. Itaque odio metuque exagitatus, in Neapolim Campaniae civitatem secedens, legatos mox ad Longobardorum gentem dirigit, mandans ut pauperrima Pannoniae rura desererent, et ad Italiam cunctis refertam divitiis possidendam venirent: simulque misit multimoda pomorum genera, aliarumque species rerum, quarum Italia fertilitate laetatur. His et aliis dictis Longobardorum animos Narses ad intrandam Italiam vehementer allexit.

Longobardi legationem laeti suscipiunt, de futuris commodis extolluntur, et ad intrandam Italiam praeparantur. **[Col.0935D]** Eodem tempore igneae acies in aere apparuerunt, Italiae sanguinem qui postea effusus est coruscantes.

Albuinus rex Lombardorum, intraturus Italiam ab omnibus amicis suis Saxonibus petit auxilium, ut spatiosam Italiam cum pluribus possessurus intraret. Ad quem de Saxonibus viginti millia virorum cum uxoribus et filiis, cum Longobardis perpetuo mansuri venerunt. Hoc audientes reges Francorum, Clotharius et Sigibertus, Suevos, et alias gentes in locis unde Saxones exierant, collocaverunt.

Albuinus sedes suas, id est totam Pannoniam amicis suis Hunnis, id est Avaribus, ea conditione reliquit, ut si Longobardos aliquo tempore regredi [Col.0936A] oporteret, liceat eis ad suas possessiones in Pannoniam remeare.

Habitaverant Longobardi Pannoniam annis quadraginta duobus; a qua egressi sunt mense Aprili, indictione secunda, cum uxoribus et liberis Italiam possessuri.

Anno ab Incarnatione Domini 588, Albuinus ingressus Italiam apud Forumjulii circa Venetias nepotem suum Gilphulsum primo loco ducem constituit, eique illas Italiae partes commisit.

Eodem tempore moritur Clotharius rex Francorum, et regnum Galliae inter filios ejus quadrifarie dividitur. Quorum primus, Aribertus, sedet Parisiis, secundus Guthrannus sedet Aureliani, tertius Hilpericus, apud Senones tenet sedem Clotharii patris [Col.0936B] sui, quartus Sigibertus sedet in urbe Metensi. Romae tunc erat papa Benedictus, in Aquilegia vero Paulus erat patriarcha, qui metu Lombardorum ad Gradum, id est Venetiam, cum omni thesauro Ecclesiae suae, et cum suppellectili confugit. Eodem tempore Avars qui et Hunni, sive Ungari, audita morte regis Francorum Clotharii, super filium ejus Sigibertum arma convertunt; quibus ille in Thuringia occurrens, juxta Albim fluvium de eis optime triumphavit, illisque postulantis pacem dedit.

Albuinus cum Tervisium pervenisset, episcopus ejus Ecclesiae Felix ei occurrit; cui rex petenti super omnibus bonis Ecclesiae privilegii sui firmamenta concessit. Albuinus Veronam omnesque alias [Col.0936C] Venetiae civitates, praeter Paduam, et Mantuam, et montem Silicis, vicit. Venetia enim non in paucis insulis, sicut quidam aestimant, constat, sed etiam terminos a finibus Pannoniae usque ad Aldam fluvium tenet Laudensium et Mediolanensium. Probatum hoc per libros Annales, in quibus civitas Bergamum inter alias civitates Venetiae numeratur. Dicitur autem Liguria circa Mediolanum, et circa Papiam, quasi a legendis leguminibus, quibus omni tempore plus quam aliae provinciae abundare videtur. Ligurii usque ad fines Suevorum et Burgundionum terminos suos extendunt.

Albuinus rex Lombardorum uxorem suam Rosimundam cogit bibere ex testa capitis patris sui Cunimundi, regis Gepidorum: quam ipse in similitudinem scyphi fecerat praeparari.

[Col.0936D]

Albuinus rex in quadam sua magna solemnitate in convivio solemniter residens, cum scypho illo, quem de capite Cunimundi, regis Gepidorum, soceri sui, sibi fecerat praeparari, imperat, ut in praesentia omnium, reginae propinetur: quae dum facti sceleris ignara, poculum bibitura tulisset,

dicit ei rex Albuinus. «Bibe cum patre tuo:» Quo dicto, Rosimunda regina, magis quam credi valeat contristata, ingenium et animum ad hujus sceleris ultionem convertit.

Rogat igitur ad hoc perpetrandum ipsius regis pincernam, nomine Helmegis, et alium militem, nomine Paradeum. Erat autem Helmegis nutritius et [Col.0937A] collactaneus regis, miles fortissimus; qui dum prima fronte non consensisset, regina, subtiliori usa ingenio, imperat ancillae suae admodum speciosae, ut sese pincernae ad coitum sequenti nocte supponat. Quod cum puella semel aut bis peregisset, regina in ipsa nocte, clam remota puella, se ipsam militi ignoranti subiecit, expletaque cum eo libidine, dixit: «Quam feminam me esse existimas?» Ille respondens, nominavit puellam. Ait illa: «Reginam me esse cognoscas. Unde nisi meis dictis parueris, ipso Albuino te feriente, peribis. Elige igitur magis illum occidere, mecumque regnare feliciter, quam illo vivente, meque te accusante, perire.» Ad hoc Helmegis pincerna in angustiis positus, quasi invitus sequitur mulieris praeceptum, [Col.0937B] tandemque iniquum consilium pessimum sortitur eventum.

Qualiter autem regina, et Helmegis pincerna regis cum milite Paradeo haec scelera inchoaverint et terminaverint, qualiter etiam ipsi postmodum perierint, subjecta pagina versibus heroicis explicabit: quibus perlectis, ad historias imperatorum iterum convertemur, et de Carolo, suisque successoribus historias proponemus.

Item de Albuino, et de Rosimunda versifice, qualiter illa se vindicat, et ipsa tandem veneno moritur.

Anni sexcenti fuerant post tempora Christi,
Quando per Italiam Lombardus praelia sistit:
Lombardus Vinuli nomina prisca tulit.

[Col.0937C] Regibus ante novem jam praeteritis Vinulorum,
Venit in Italiam rex Albuinus eorum;
Sic Lombardorum scripta priora volunt

Ducta per Ungariam quondam Lombarda corona,
Occupat Italiam, sedem tenet urbe Verona;
Taliter historiae scripta priora sonant.

Primus in Italiam rex Albuinus eorum
Vicit ab Ungaria bello gentem Gepidorum,
Interimens regem, diripiensque forum.

Tunc Gepidi caput inde tulit regis Cunimundi,

Sub specieque scyphi capitis parat ossa rotundi,
Victor et inde bibit pocula chara sibi.

Interea sua sponsa prior moritur Glodosunda,
Filia regis ei Gepidi fit sponsa secunda,
Haec Rosimunda fuit, cujus et arte luit.

[Col.0937D] Ipse caput soceri, quem fecerat ense necari,
Arte scyphum fieri statuens, auroque ligari,
Vina suae sponsae praecipit inde dari

Femina nescisset quod testa paterna fuisset,
Vina nec hausisset, nisi diceret impius ipse:
Testa tui patris est, cum patre nata bibe.

Dum bibit immunda data vina gemens Rosimunda,
Pectora pessundat, lacrymae vehementer inundant,
Occisique patris res fit amara satis.

Crimen inauditum, regemque perhorret iniquum,
Praeparat invisum regina necare maritum,
Dum caput abscissum comperit esse scyphum.

Instruit ancillam, forma specieque decoram,
Ut sibi pincernam coitus conjungat in hora,
Illa quod implorat perficit absque mora.

[Col.0938A] Nocte sequente venit regina, loquens mulieri:
Militis hujus ego volo te lecto removeri,
Opto mihi fieri quod tibi fecit heri.

Abiit; se prostituit regina latenter,
Ignarum tenet ipsa virum perpessa libenter,
Expletisque jocis, incipit ipsa loqui:

Quomodo reginam tu non tetigisse vereris?
Ecce tui regis gladio digne morieris,
Ni mihi credideris hostia mortis eris.

Vir putat ancillam, sel vox sonuit Rosimundae,
Unde vir expavit, mulier confortat eundem,
Coepit et ordiri facta futura viri.

Elige quod cupias, duo sunt quae conspicias in te,
Aut regem perimes, inquit, vel rex perimet te,
Elige sorte fori, vivere sive mori.

[Col.0938B] Te licet invitum, dixit, mihi quaero maritum
Rex eris, et regem gladio jugulabis iniquum,
Si mihi credideris, quamcito summus eris.

Dum regina dolet nimium pro morte paterna
Vindice pincerna cito vindicat acta moderna,
Rege soporato sustulit ille caput.

In pretium mortis tribuit se femina sorti,
Thesaurusque suos in eum post pauca retorsit,
Indeque post plura praeripere fugam.

Namque Ravennatum ratibus rapuere meatum,
Dux urbis suscepit eos tribuitque theatrum,
Patria tunc illis magna Ravenna fuit.

Cum duce regina clandestina foedera quaerit
Si pincerna perit, si morte potest removeri,
[Col.0938C] Sponsus reginae dux ibi solus erit.

Dum pincerna venit potum parat illa veneni,
Potans praebet ei, simul et potare coegit,
Femina moecha bibit, nota venena sibi.

Illa prius moritur, defungitur ille sequenter,
Fraus ibi fraude perit, moritur mors morsa decenter,
Sic gravis ira Dei digna rependit ei.

***De Constantino imperatore Graecorum, sexagesimo septimo ab Augusto, regnante in Francia
Carolo Magno.***

Anno ab incarnat. Domini 781, regnante in Francia Carolo Magno, Constantinus filius Leonis, sexagesimus septimus ab Augusto, in imperium successit Graecorum, cujus filia Carolo Magno a matre desponsata, **[Col.0938D]** alii copulatur, cujus imperii anno tertio idem Carolus rex Romam veniens, ab Adriano papa honorifice suscipitur, ibique sancto Pascha celebrato, Pipinus filius ejus in regem Italiae, et Ludovicus alius ejus filius, in regem Aquitaniae ungentur. Ipse autem Carolus, universo Romano populo acclamante, patricius Romanus appellatur.

Circa idem tempus Carolo Pascha Domini in loco qui dicitur Ingelheim, quarto milliario ab urbe Moguntia, celebrante, Tassilo cum majoribus Bavariae principibus venit, ubi dum accusatus a Bavaris, quod fidem Carolo non servasset, imo Avars ad regnum devastandum duxisset, de his et de aliis majestatis reus, et capitali poena plectendus judicatur. Rex tamen misericordia motus,

in monasterio [Col.0939A] Lauracensi, quod ipse construxerat, eum Monasticum habitum assumere, et de peccatis ibi poenitere permisit.

Constantinus interea imperator, consilio matris suae Irenes, ut aiunt, non multo post caecatus, imperii sui anno primo diem obiit; regnavitque post eum mater sua quinque annis; unde postquam in manum feminae devenerat imperium, dignum erat ut ad Francos, viros potentissimos, transferretur.

Leo papa Romae fuisse caecatus et lingua mutilatus, et iterum a Deo redintegratus.

Eodem tempore Leo papa, anno ab incarnatione Domini septingentesimo nonagesimo nono, post mortem papae Adriani succedens, a Romanis flagitiosissime tractatur, ita ut oculis una die bis caecatus, [Col.0939B] et lingua bis truncatus fuisset, et in capella quadam reclusus est. Sequenti nocte a quibusdam fidelibus ad Basilicam beati Petri perductus, ubi virtute Dei oculos et lumen oculorum, et linguam cum loquela recepit. Deinde ad regem Carolum transiens, eventum rerum deplorat. Igitur Carolus, subjugatis sibi jam Bavaris, et Danis, et Saxonibus, atque Aquitanis, Normannis, et Britannis, et Pannoniis, multisque aliis provinciis, ad urbem Romam ulturus papam, tendebat. Leo papa prius per legatos in sedem suam restitutus, tunc ei venienti ad decimum lapidem occurrit, et honorifice eum suscepit. Transactis post haec decem diebus, rex in populo facta concione causam adventus sui exponit, ubi Leo papa spontanea voluntate, nullo [Col.0939C] eum cogente, a crimine sibi objecto tactis sacrosanctis Evangeliiis se purgavit. Caetera versus habent

Item de eodem Leone papa tertio, versifice, quomodo caecatus est, et lingua truncatus.

Prorsus ab Ecclesia Ligurum jam peste remota,
Plebeque Romulea gaudente per omnia tota,
Volvitur ambigua sorte ferente rota.

Papa Leo capitur, processio dum celebratur,
Corpore conteritur, radicitus exoculatur,
Caecus et horribili carcere papa jacet.

Sustulit et linguam penitus gens illa maligna,
Cum foret indigna papalia tangere signa,
Linguam cum rapuit rursus ab inde tulit.

Mane sub aurora res vertitur ad meliora,
[Col.0939D] Dum populus plorat, dum carcere papa laborat,
Carceris e medio tollitur arte foras.

Tristior Ecclesia Dominum cum cernere quaerat,
Vulnera mortifera reficit Clementia vera,
Lumina participat qui modo caecus erat.

Praesul habens oculos videt omnia lumine prisco,
Gloria sit Christo, qui mira patravit in ipso,
Quo meruit caecus frontis habere decus.

Obtinet et propriam linguam, redeunte loquela,
Audit et Ecclesia papa recitante querelam,
Pollet in eloquio qui modo mutus erat.

Auctorum sceleris lector, si nomina quaeris,
Campulus Ecclesiae primicerius ordine cleri,
Auctor erat sceleris quem data poena ferit.

[Col.0940A] Nomine Paschalis, cantor, papaeque sacrista,
Sacriligas dedit insidias, nam perpetrat ista,
Ambo pares scelere sunt, pariterque luent.

Leonis querela apud Carolum, et de Campulo et Paschali reis.

Quae Leo passus erat, populus tormenta revelat,
Carolus interea suscepit ab urbe querelam,
Et jubet ut veniat praesul, et ille meat,

Haec ubi papa gerit, solatia regia quaerit,
Multaque Romulei secum tulit agmina cleri,
Ultio martyrii, quod Leo portat, erit.

Curia Francorum precibus miseretur eorum,
Quaerit et ipsorum quae sit modo causa laborum,
Stans Leo conqueritur, narrat et ipse dolum.

Tempus ut exegit, Leo retulit omnia regi,
[Col.0940B] Quae mala collegit, quae Campulus ille peregit,
Compatitur miseris qui diadema regit.

Corde dolent mites, plorant pietate quirites,
Praesulis horribiles properant extinguere lites,
Castra movent proceres, regia signa nitent.

Copia primatum suscepit ab Urbe senatum,
Suscipit archatum sibi papa reconciliatum,
Pax velut optatur rege jubente datur.

Campulus et reliqui, quos noxia culpa notavit,
Traditur exsiliis, quia crimina tetra patravit,
Praesul et Ecclesia gaudia longa trahit.

Qualiter et quando Carolus Magnus factus est Romanorum imperator, sexagesimus octavus.

Anno ab incarnatione Domini 801 ab Urbe condita 1552, Carolus Magnus XXXIII regni sui anno, a [Col.0940C] Leone tertio summo pontifice coronatur, omni populo Romano tunc acclamante, et laudes imperiales canente. Est igitur imperator Carolus LXVIII ab Augusto vocatus.

Carolus igitur Augustus, illos qui in papam sacrilegium commiserunt, Campulum scilicet primicerium, et Paschalem sacristam, capitali sententia condemnatos, interventu papae vivere permisit, et ad poenitentiam agenda, exsilio relegavit.

Porro Irene Graecorum imperatrix, missis legatis pacem inter Graecos et Francos ordinari rogavit. Cum quibus Carolus missis suis nuntiis, Irenen in uxorem sibi postulavit. Cui dum Irene annuisset, Eutius patricius praesentibus legatis Caroli, fratrem [Col.0940D] suum Nicephorum fecit imperatorem, et Irenen in monasterium trusit. Nicephorus idem factus Imperator, legatos suos cum legatis Caroli transmisit, et foedus tunc inter se litteris ac nuntiis firmavere. Rex quoque Persarum Carolum imperatorem muneribus suis tunc honoravit. Caetera de coronatione Caroli versus habent.

Item de coronatione Caroli Magni, versifice narratur.

Undique papali gaudens Leo pace beari.
Dum super altari satagit divina parari,
Ordine regali regia metra canit.

Laudat et ecclesia populo plaudente coronam,
Imperii zonam satis obtulit inclyta Roma,
Laudibus imperii fortiter aula tonat.

[Col.0941A] Rex ubi laudatur, dum Caesar in Urbe vocatur,
Cantica miratur, quibus a populo reboatur,
Istaque principibus dicta referre datur;

Imperii nomen qui vult mihi promere Roma,
In vacuum promet, nisi nomine conferat omen.
Nil agitur pro me, ni valitura sonent.

Laudibus imperii tantum nequit orbis haberi,
Effectum cum laude geri respublica quaerit,
Si laus vana perit, gloria risus erit.

Ast quia complacuit populo me laude levare,
Papaque Caesarea voluit me sorte sacrari,
Ne videar pavidus, suscipiamus, ait,

Quod non Roma tenet, gladio mea dextra requiret
Opto super Danaos procerum praetendere vires,
Urbis et orbis opes conferat ista dies.

[Col.0941B] Imperii nomen non renuo tollere Romae,
Namque super Danaos capiemus jura coronae,
Tollere sic nomen curia tota monet.

Carolus imperii suscepit in urbe coronam,
Cujus et auxiliis reparat sua tempora Roma,
Sicut et in titulis pagina nostra sonat.

Carolus Romae coronatus, cogitat invadere imperium Graecorum.

Carolus ut fungi statuit diademate mundi,
Pontificis summi manibus decrevit inungi,
Caesareis Aquilis nomen onusque tulit.

Clerus ei cecinit, populus sua jura subegit,
Nec tamen imperii tunc plenum culmen adegit,
Nam Leo Graecorum rex diadema regit.

Cumque foret magni terroris fama per orbem,
[Col.0941C] Quod caput Italiae jam Carolus obtinet Urbem,
Gliscit, ut et Romam possit habere novam.

Non satis est regem Romae captasse favorem,
Nec putat imperium pleno retinere decore,
Unde super Danaos protinus arma movet.

Migrat in Ausoniam, pleno petit ista rigore,
Graecus ut imperium sibi deferat absque tenore,
Ille necem metuens congrua pacta movet.

Nicephorus Graecorum imperator, a Bulgaris occiditur, Michael gener ejus erigitur, Carolo jam Romae imperante.

Anno ab incarnatione Domini 812, Nicephorus Graecorum imperator, a Bulgaris publico congressu necatur. Cui gener suus Michael, in regnum substituitur. [Col.0941D] Iste nuntios Caroli, ad antecessorem suum missos honorifice dimisit, suosque legatos cum eis ad Carolum destinavit, et pacem cum eo renovatam firmavit. Is etiam dum contra Bulgaros exercitum ducit, non prosperis usus successibus, revertitur, depositoque regno monachus efficitur.

De Leone Graecorum imperatore, jam Carolo Romae imperante.

Leo filius Bardi patricii, imperator in Graecia, cum quo rursus Carolus pacem perpetuam hoc modo componit, ut alter alterius semper frater nominetur, et alter ab altero semper juvetur, Graecus autem imperator Orientem, Carolus vero suique successores habeant Romam cum toto Occidente. Quibus omnibus in pacem compositis, Carolus orationis [Col.0942A] causa, Hierosolymam per Constantinopolim transit. Factaque ibi oratione, per Siciliam, sicut dicitur, remeavit, atque inde per Calabriam et Apuliam Romam rediit, ubi recepta benedictione in Gallias rediens, apud Aquisgranum ecclesiam Beatae Mariae opere mirifico aedificavit.

Item Carolus per admonitionem angeli, in Hispanias parat exercitum, ubi, ut aiunt, per annos quatuordecim laboravit, plurimas gentes convertit, plurimos amisit. Inde Aquisgranum reversus, post infinitas victorias, in palatio Aquisgrani, ubi ipse principalem sedem regni Francorum constituit, finem vitae suscepit, anno quadragesimo sexto regni sui; subactae vero Italiae anno quadragesimo tertio, imperii autem sui, anno decimo quarto, aetatis suae, [Col.0942B] anno septuagesimo secundo, sepulturam honorabilem in eadem Sanctae Mariae ecclesia, imperiali more sortitus est.

Erat autem Carolus, ut quidam scripserunt, corpore amplo ac robusto, statura eminente, apice capitis rotundo, oculos habuit praegrandes et vegetes, nasum paululum excedentem mediocritatem, canitiem pulchram, faciem laetam et hilarem. Eloquentia erat copiosus et exuberans, in cibo temperatus, in potu temperantior. Regni ejus tunc erat terminus a Bulgaria sive ab Illyrico, usque ad Hispanos; atque a Danis, usque ad Pharum Siciliae, exceptis adjacentibus regionibus, utpote Boemia, Polonia, Dalmatia, Histria, Venetia, Britannia, aliisque provinciis.

[Col.0942C] *Caetera versifice gesta referre placet.*

Item de pactione facta inter Carolum et Graecorum imperatorem, versibus explicamus.

Pacta parant reges, ut frater uterque vocetur,
Dividit imperium, sed honor communis habetur,
Graeca tenet Graecus, fit sibi Roma vetus.

Unde duae summae gestantur in orbe coronae,
Si fuit una prius, binae sunt ordine Romae,
Unus erat Caesar, nunc duo jura colent.

Unus erat dominus mundi, praecelsus honore,
Nunc duo sunt fratrum dupla ratione decores,
Fratris adhuc nomen fingere saepe solent.

Graecia transegit, placuit transactio regi,
Consensu Graeci Carolus sibi culmen adegit,
Legibus obtinuit quod quasi praeda fuit.

[Col.0942D] More suo fratres tali sunt foedere facti,
Ut simul imperium teneant, ac pace coacti,
Roma vetus nostris, sed nova cessit eis.

Consilio, gladio, spondetur utrumque juvari,
Nomine fraterno censetur uterque vocari,
Vult sibi jure pari culmen uterque dari.

De quatuor principalibus sedibus imperii Romani, in Occidente.

Scribere vera volens, quot sint loca prima coronae,
Quatuor imperii sedes video ratione:
Nomina proponam, sicut et acta sonant.

Primus Aquisgrani locus est, post haec Arelati,
Inde Modoetiae regali sede locari,
Post solet Italiae summa corona dari,

Caesar Romano cum vult diademate fungi,
[Col.0943A] Debet apostolicis manibus reverenter inungi,
Percipietque patrem cui loca sancta patent.

Absque manu papae quem protulit aurea Roma,
Non decet ut capiat monocrator in Urbe coronam.
Coelica tunc dona gratia summa tonat.

Illud ab imperio fieri de more fatemur,
Nam placere Deum sacra suscipiendo solemus,
Placat pontificem rex, et honore fovet.

Talia jure fori nulli tribuuntur honori,
Jure poli soli Petri donatur amori,
Nam ratione poli, condecet illa coli.

Ungit eum praesul, sed Christus inunctor habetur,
De coelis divina manus quae corde videtur,
Cui bene rex offert illud et omne decus.

Dum sacra pontificis manus hunc benedicere sistit,
[Col.0943B] Longa manus Christi sua munera dirigit isti,
Donaque missa Dei porrigit unctor ei.

Ungitur in Christum Domini, sed eum Deus ungit,
Unctio pontificis dat ei diademate fungi,
Est vice papa Dei qui benedicit ei.

Testis enim mihi psalmus erit, qui cantica junxit,
Inveni David servum mihi, quem Deus unxi,
Unxi, non unxit, littera narrat ibi.

Ipse quidem Samuel tunc personaliter unxit,
Nec legitur, Samuel unxit: sed ego Deus unxi
Ex oleo sancto coelitus ipse meo

Sic oleo non corporeo diadema sacratur,
Materiale tamen oleum sacrare putatur,
Pontificisque manus conficit alma sacrum.

[Col.0943C] Si quaeris quid papa gerit, quid honoris habebit?
Clavigerum loquor aethereum, cui mundus obedit,
Terrea cum superis cui Deus ipse dedit.

*Carolus pergit peregrinus Hierosolymam, per Constantinopolim, sed revertitur per Siciliam,
Calabriam et Apuliam.*

Carolus Ausoniae tandem lucratus honores,
Inde Hierosolymam subiit cum pace labores,

Jam crucis almificae solvere vota volens.
Visitat illorum vestigia sancta locorum,
Qua natus, qua passus erat, Deus ipse deorum,

Qua tulit aethereum virgo Maria thorum.
Rex ut adoravit, Jordano lavandus hiavit,
Rebus honoravit regalia moenia David,
Tunc regnum Siculi nave reversus adit.

Carolus revertitur a Hierosolymis.

[Col.0943D]

Dum rate festina regem vehit unda marina,
Urbe Panormita portum capit absque ruina,
Omne solum Siculi munera solvit ei.

Carolus hic Siculum recreat baptismate regem,
Quem jubet Ecclesiae Romanae sumere legem,
Catholici populi dogma tulere Dei,

Mons ibi stat magnus, qui dicitur esse Rolandus,
Alter Oliverius, simili ratione vocandus,
Haec memoranda truces constituere duces.

Mons ibi flammaram quas evomit Aetna vocatur,
Quo lapis ignitus cum sulphure praecipitatur,
Hoc ibi tartareum dicitur esse caput.

Latrat ibi Scylla, dat plurima damna Charybdis,
Inde rates pereunt, homines merguntur in ipsis,
[Col.0944A] Gurgitis unda Pharo damna pericla parit.

Carolus videns oculis, quae damna feruntur ab illis,
Miratur patrias, Aetnae rutilare favillis,
Urbi Messanae dixit, amica vale.

Item de eodem.

Transit ab inde Pharum quem gurgite sensit amarum,
Rerum multarum cernens ibi damna suarum,
Unde ferunt regem non doluisse parum.

Suscipit hunc Calaber, properant vexilla potentum,
Omne solum capiunt subita probitate retentum,
Undique cum pace subdita terra jacet.

Inde per Apuliam miranda potentia Romam
Venit, et imperii gestavit in urbe coronam,
Organa cum cithara, fistula, trumba sonant,

[Col.0944B] Tunc Aaron, rex Persarum, Carolo remeante,
Muneribus placavit eum, mittens elephantem,
Vasaque tunc auri plurima misit ei

Angelus Domini praecepit Carolo pergere contra Hispanos.

Pace data Romae papa residente Leone,
Carolus ex more diadematis auctus honore,
In patriam rediit regna paterna colens.

Carolus imperii dum gaudia vult renovari,
Tempore Paschali solio sedet imperiali,
Regibus ac ducibus regia dona parit.

Nocte quiescenti loquitur vox coelica regi,
Quem jubet Hispanos Christi supponere legi,
Audit et obstupuit qui diadema regit.

[Col.0944C] Mane revelata fit regia visio grata,
Curia laudata, satis est ad jussa parata,
Coelica mandata stant ratione rata.

Dum super Hispanos vult Carolus arma parari,
Gaino prior comitum dat consilium variari,
Et requiem petiit tunc super arma dari.

Hinc ait, o Caesar, nunc imber et algor abundant,
Flumina sunt valida, pluviae torrentis inundant,
Asperitas hiemis est metuenda nimis.

Parcite principibus, equites hiemando quiescant,
Flumina deficiant, glaciesque nivesque liquescant,
Solis in ardore tunc tua signa move.

Si placet interea legatum mitte potentem,
Qui videat si forte queat convertere gentem,
Ne pereat gladio maxima turba tuo.

[Col.0944D] Mittere magnificum poteris pro pace Rolandum,
Ejus ego sermone reor populum revocandum,
Si cum pace redit, laus tibi major erit.

Cessat ut iste loqui, favet inclyta curia votis,
Carolus * tamen metuit ventura pericla nepotis,
Ne sua mortiferis traderet arma locis.

Surgit, et infremuit plenus feritate Rolandus,
Dixit, ob invidiam satagit me tradere Gainus,
Mens inimica latet, jam maledicta patent.

Ibo, nec horribiles spernit mea dextra labores,
Spero quod imperio multos referemus honores,
Sit Deus in medio, dux sua signa movet.

Rex timet eventum, sunt namque pericula centum,

Turba ducum comitatur eum, coetusque potentum,
Millia ter dena tunc ducis agmen erat.

[Col.0945A] Dux ubi sumit iter, pergunt sine pace quirites,
Undique multiplices peperit via pessima lites,
Bella parant gentes in regione sitae.

Nocte sub obscura venit angelus, alma figura,
Bella ducis dura praedicit ubique futura,
Spondet et auxilium ne ducis arma ruant.

Coge tuas acies, ait Angelus, ecce potentes,
Sex video reges hostilia signa ferentes,
Quos ubi marte feris, me duce victor eris.

Dixit, et auratis clypeis montana refulgent,
Agmina Francorum circumdata marte perurgent,
Vulnera dant strepitum, corpora caesa cadunt.
Agmina mirandi secuit manus apta Rolandi,
Ense ducis magni reges periere tyranni,
Ense triumphali deperiere mali.

[Col.0945B] Quinque ferunt reges aciei fronte fuisse,
Quos aiunt quinque ducis ictibus hic cecidisse,
Angelus hic lucis protegit arma ducis.

Clarius e coelis ferit angelus agmina telis,
Cujus in auxiliis stetit inclyta turma fidelis,
Cessit et hostis ei sorte ferente Dei.

Talia multorum sunt praelia facta locorum,
Hoc facit armorum victoria Teutonicorum,
Viribus ipsorum vincitur omne solum.

In Pampilona fuerat tunc summa corona,
Cui Barsellona, regioque subest Aragona,
Atque Tarascona, sive Girunda bona.

Summus ab hac Urbe rex David ad arma recurrens,
Agmina Francorum belli statione perurgens,
[Col.0945C] Praelia dira gerit, victus ab inde redit.

Pellitur interius rex David in agmine victus,
Acriter afflictus quia cum duce pertulit ictus,
Ante domum regis dux sua signa regit.

Dux petit alloquium modica sub pace teneri,
Rex favet, et causas cur venerit, ordine quaerit,
Seria res agitur, sermo tenendus erit.

Romulei dux imperii proponit honorem,
Et jubet ut tribuat fiscalia jura coronae,
Haec ubi jussa movet, rex tumet, atque dolet.

Ira movet regem, quia jussa recepit amara,
Ista suis paribus fuerant fiscalia rara,
Rursus in arma ruens bella furore parat.

Solvitur armatis censura brevissima pacis,
[Col.0945D] Hostis ut ante ducis rejicit rex jussa minacis,
Utitur insidiis hostis uterque satis.

Lis patet absque mora, redeunt ad bella priora,
Rex nequit ire foras, praeclusus ad interiora,
Caesaris in patriam Francia signa volant.

Proelia mirandus tulit infinita Rolandus,
Militis officio praecelsus in orbe notandus.
Sidus honestatis, dignus honore satis.

* Carolus revertentis recipit vexilla nepotis,
Gens mala Catholicis nimis est contraria votis,
Rex parat haereticis bella referre locis.

Rex jubet imperii victricia signa moveri,
Nec modo se poterint Hispanica regna moveri,
Judicio coeli turba maligna perit.

Qualiter Hispanos superavit Carolus olim,
[Col.0946A] Hujus ego libri titulis subscribere nolim,
Alterius moduli sors dabit illa coli.

Prorsus ab hac caede mecum mea musa recede,
Mecum laeta sede, prolem mihi Caesaris ede,
Caesaris ad genitos dactyle verte pedem.

Ludovicus filius Caroli exaltatur in imperium, sexagesimus nonus ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini 815, Ludovicus, filius Caroli Magni, quem ipse Carolus adhuc juvenis successorem sibi et imperatorem constituit, comperta morte patris, ad palatium

Aquisgrani redire festinat ab Aquitania; ubi, consensu omnium principum imperator creatur, sexagesimus nonus ab Octaviano Augusto. Qui primo regni ejus anno per delationes quorundam comperit quosdam regni **[Col.0946B]** primates adversus Leonem papam conspirantes interfectos fuisse. Ad quod perscrutandum, vocat ad se nepotem Bernardum, regem Italiae; qui Romam pergens; ibique aegritudine tactus, statum rei per comitem Heroldum Augusto mandavit. Leo quoque papa, missis ad Ludovicum nuntiis, de his quae sibi imposita tunc fuerant, se purgavit. Paucis post tempore transacto, Leo moritur, et Stephanus substituitur. Qui statim praemissis nuntiis, qui eum ad imperatorem dicerent esse venturum, illico itinere abrepto, subsequitur. Imperator eum Remis cum honore suscepit, ubi papa celebratis missarum solemnibus, Ludovicum Romanorum imperatorem laudibus imperialibus pronuntiavit.

[Col.0946C] Imperator postea Aquisgrani, Lotharium filium suum socium imperii legit. Alios filios duos, reges vocatos, unum Aquitaniae, alterum Bavariae praefecit. Sed paulo post Bernardum nepotem suum regem Italiae, cum aliis Italiae civitatibus contra se reperit conjurasse, adversus quem dum Ludovicus parat exercitum, ille animo fractus occurrit, et tradit se imperatori. Imperator tunc Aquisgrani, data sententia in Bernardum, et alios suae factionis conjuratores, cum essent capite puniendi, jussit eos omnes caecari.

Deinde filium suum Lotharium in Italiam mittit, ubi Lotharius rebus ordinatis, in sancto Pascha a Romano pontifice invitatur, et ab eo in imperium coronatur.

[Col.0946D] Postea Ludovicus, propter mala uxoris suae opera, ut dicitur, a regno pellitur, et iterum restituitur. Deinde post pauca, anno imperii sui sexto, diem solvit extremum. Anno ab incarnatione Domini octingentesimo quadragésimo primo, dum Lotharius, filius Ludovici, reversus ab Italia monarchiam habere proponit, fratres ejus Carolus et junior Ludovicus, imperii dignitate et nomine carere nolentes, Lothario bellum indicunt. Cunctisque viribus regni simul hinc inde contractis, mirabilem habent congressum apud Fontaniacum, ubi vires totius regni Francorum usque adeo sunt imminutae, ut jam non regnum eorum dilatare, sed sua cogitet vix unusquisque contra gentes circumpositas posse tenere. Ibi Carolo et Ludovico vix victoria cruenta et **[Col.0947A]** miseranda concessit. Deinde concordia inter se facta, his tribus fratribus sic dividitur imperium. Carolus a mari Britannico usque ad fluvium Mosam, partem obtinuit, Lothario, a Mosa usque ad Rhenum fluvium, Belgica Gallia cedit, quae usque hodie Lotharingia, suo nomine solita est appellari: Ludovicus autem a Rheno versus Orientem omnem Germaniam, Alemanniam, et Bavariam in sorte suscepit.

Item de eodem Ludovico imperatore versifice narramus.

Carolus egregium genuit regem Ludovicum,
Quem Deus almificum sibi conformavit amicum,
Lege sua clerus jure vocatur herus.

Hic pater Ecclesiam vario praevenit honore,
[Col.0947B] Veste, domo, cerere, cujus fuit aucta favore,
Jure suo legitur grandis ubique fore.

Hic proprias habitare domos, equitesque tenere,
Nos facit, et veste varia griseaque nitere,
Nisus et accipiter hac quoque lege sedet.

Talis honor clero nisi Caesare dante veniret,
Grande genus comitum cleri juga nulla subiret,
Rustica ne fieret, nobilitate viget.

Rex homo Catholicus, fovet, auget, amatque beatos,
Suscipit et ternos divino munere natos,
Quos facit et regno participare suo.

Dividit hic proles, subdividit et regiones,
Attamen imperii summos habet unus honores,
[Col.0947C] Sed duo reliqui sede carere dolent.

Climate sejuncti sunt, non diademate functi,
Sed neque pontificis manibus scribuntur inuncti,
Ita gravis pueris guerraque magna fuit.

Unus apud Francos Lotharius orbe resedit,
Carolus est alter, cui Sequana Gallia cedit,
Climata Bavariae sic Ludovicus habet.

De Lothario imperatore, filio Ludovici, septuagesimo ab Augusto.

Diviso Francorum regno, Lotharius, cui ut dixi, cum Lotharingia Romanum imperium devenerat, septuagesimus ab Augusto imperavit. Theophilo mortuo, filioque ejus Michaele apud Graecos in urbe regia imperante, Normanni per Ligerim fluvium intrantes, civitates quasdam irrumpunt, et in [Col.0947D] Sabbato sancto Paschae episcopum ex more generale baptismum celebrantem, cum clericis interficiunt; ac circumquaque diffusi, cunctam ferro flammaque vastantes provinciam, Andegavensem quoque, ac Turonensem occupantes urbes, Beati Martini ecclesiam cremare non verentur.

Eo tempore Carolus, cui, ut supra dixi, Occidentalia regna in divisione cesserant, capit Carolum regem Aquitaniae, ac episcoporum consilio, tonsum monachum Suessione in monasterio Sancti Medardi fecit.

Porro Lotharius imperator tribus filiis suis regnum quod eum contigerat, partitur: Ludovico Italiam cum nomine imperatoris, Lothario Lotharingiam, Carolo Provinciam tradens; ipse vero ordinatis [**Col.0948A**] omnibus in Promiansi monasterio, decimo sexto imperii sui post mortem patris anno, monachus efficitur.

Vide ad quantum defectum Romanum imperium devenerit, scilicet, ut in tres partes diviso regno Francorum, tertiae partis tertia pars esset ejus imperium.

Cum igitur Lotharius, deposito cingulo militiae, monachus fieret, anno ab incarnatione Domini 845, Ludovicus filius ipsius Lotharii serenissimus sexagesimus tertius ab Augusto Octaviano, suscepit imperium, tunc in Constantinopoli regnante Basilio, qui occiderat Michaellem.

Tunc Lotharius frater ejus, qui Lotharingiam pro parte regni susceperat, accepit uxorem Theobirgam, [**Col.0948B**] sororem abbatis Huguberti. Non multis post diebus, Carolus frater ipsius Lotharii, qui Provinciam pro parte regni susceperat, moritur. Unde Lotharius frater ejus, qui regnum tenebat Lotharingiae, contra patruum suum Carolum, qui tenebat Aquitaniam, contendit. Interea idem Lotharius abbati Huguberto, fratri scilicet reginae uxoris suae, ducatum inter Montem-Jurum et Montem-Jovis commisit.

Porro rex Ludovicus, alter patruus ipsius Lotharii, qui Germaniam et Bavariam tenebat, multa praelia contra Slavos magnifice gessit, captumque principem eorum, Rastil, luminibus privavit. Deinde idem Ludovicus rex, scilicet Germanorum, et Bavarorum, [**Col.0948C**] ad regnum Galliae, quod Carolus frater ejus in divisione regni acceperat, a quibusdam principibus ipsius Galliae vocatus, in partes illas cum exercitu transiit, et regnum Caroli fratris sui invasit, et usque Senonas processit. Cumque, relicto ibi exercitu, in Germaniam, Bavariamque redisset, principes, qui eum illuc invitaverunt, in gratiam regis sui redierunt. Unde exercitus Ludovici, qui ibi remanserat, a Gallia exire compellitur.

His diebus, Saraceni ex Africa progressi, Beneventanorum regionem, quae olim vocabatur Samnitum, devastabant. Contra quos imperator Ludovicus, viribus repente undecunque contractis, Lotharium fratrem suum in adiutorium invitat. Qui cum exercitu ingressus Italiam, cum inique et enormiter [**Col.0948D**] iret, tam ex calore, quam morsibus aranearum, in poenam culparum suarum, de gente sua multos amisit. Ipse quoque Lotharius in via morbo correptus, apud Placentiam obiit.

Carolus autem rex Galliae, audita morte Lotharii, regnum ejus, scilicet Lotharingiam, invadit. Ad haec imperator Ludovicus, ipsum regnum Lotharingiae, cum Carolo patruo suo, habita inter se pactione divisit. Ita tamen quod Ludovicus imperator, Aquisgrani palatium cum sua portione haberet. Non multo post tempore transacto, Adalgisius dux Beneventanus, sub fiducia Graecorum, adjunctis sibi Campanis, Lucanis, atque Samnitibus, Ludovico imperatori rebellare proponit. Imperator itaque collatis copiis Beneventum bello invadit. Cui Adalgisius, ad [**Col.0949A**] id dolo datis muneribus, a finibus suis discedere persuadet. Imperator rediens, omnes civitates Campaniae et Lucaniae, praeter Capuam, sine gravibus laboribus cepit. Capua etiam deinde capta, et episcopo cum clero portante reliquias ante pedes ejus, cum lacrymis veniam postulante, in gratiam eos recepit, totamque Campaniam et Apuliam a Graecis mundavit.

Paulo post imperator ex consilio Adalgisii ducis, dimisso exercitu, Beneventum ingreditur; dux et cives circa meridiem in imperatorem dormientem faciunt insultum, ipsumque cum palatio comburere minantur, nisi iurejurando promittat se fines eorum amplius non ingressurum. Imperator post hanc ignominiosam pactionem Romam venit; ibique coram [Col.0949B] Joanne pontifice, qui Adriano successerat, praesente senatu, causam suam exponit, propter quod Adalgisius dux a senatu hostis judicatur. Imperator a juramento, quod non sponte, sed pro vita servanda [fecerat, absolvitur per Apostolicum. Quamvis tamen esset absolutus, ad evitandum scandalum non ivit Beneventum, verumtamen reginam illuc cum exercitu destinavit, Adalgisius perterritus in Sardiniam fugit, et ab ira Caesaris declinavit. His diebus Franci creant sibi regem Othonem filium Roberti.

Item de eodem Lothario imperatore, versifice narramus.

Solus in imperii Lotharius arce resedit,
Jureque Theutonicis Romana monarchia cedit,
[Col.0949C] Juraque Theutonicus Caesar in Urbe dedit.

Tunc rex Danorum baptismum recepit Heroldus,
Filius ipsius cum matre puer Manigoldus,
Et reliqui populi chrisma tulere sui.

Imperium cum patre suo Ludovicus adeptus,
Italiae sub patre tenet moderamina receptus,
Usque Pharum Siculi regia signa tulit.

De Carolo secundo, imperatore Romanorum, septuagesimo primo ab Augusto.

Anno ab incarnat. Domini 874, Ludovicus, suavissimus imperator, ultimum diem clausit, anno imperii sui decimo nono. Eodem anno Carolus, patruus ejus senior, occidentalis Franciae rex, cum suis Francigenis Romam veniens, imperium a Romanis, [Col.0949D] ut dicitur, pecunia impetravit. Regnavit itaque ab Augusto septuagesimus primus.

Non multo post frater ejus Ludovicus rex Germanorum et Bavarorum in castro Francofurt diem obiit, qui tres filios reliquit, scilicet Carlomannum, Ludovicum et Carolum.

Porro Carolus imperator, morte fratris sui Ludovici audita, regnum Lotharingiae molitur invadere. Primo itaque loco Aquisgrani palatium occupavit, et usque Coloniam progreditur. Interea Carlomannus primogenitus Ludovici, Bavarorum et Germanorum regis defuncti, Italiam

ingreditur, et tentat tollere imperium. Verumtamen frater ejus Ludovicus apud Germanos et Bavaros coeperat jam regnare; qui cum audisset patruum suum Carolum in fines [Col.0950A] regni ejus, scilicet Aquisgrani et Coloniae, introisse, missa legatione, a regno eum cedere monet. Quo non cessante ad pugnam progreditur; et ambo juxta Rhenum, apud Andrenacum praeliantur. Carolus in fugam convertitur, multis ex utraque parte prostratis.

Post hoc, Ludovici filii tres, conventionem inter se facta, regnum Theutonicum a patre sibi relictum, dividunt hoc modo: Carlomannus accipit in portionem Bavariam, Pannoniam, Carinthiam, Bohemiam, et Moraviam; Ludovicus accipit Orientalem Franciam, scilicet circa Rhenum, et Thuringiam, Saxoniam, et Phrysiam, et Lotharingiam; Carolus accipit in portione Alemanniam, id est Sueviam, et quasdam civitates Lotharingiae, propter vini copiam.

[Col.0950B] Carolus interea secundus, imperator praedictus, a Galliis Romam petiit; indeque rediens, contulit se Papiam. Ibi nuntiatur ei Carlomannus, filius fratris sui Ludovici, qui tenebat Bavariam, cum magno exercitu Italiam intrasse. Tunc imperator in Franciam redire volens, veneno interiit.

Anno secundo, Ludovicus, filius Caroli junioris, qui dicebatur Baldus, obiit, relictis duobus filiis, scilicet Ludovico et Carlomanno, quoniam tertium eorum fratrem, qui postea dictus est Carolus, mater ejus tunc in utero gestabat. Cujus regnum Provinciam, quam pater ejus Carolus, filius imperatoris Lotharii, in divisione regni pro parte acceperat, Boso, cui Carolus imperator Gallis illam nuper tradiderat, invadit, et primo loco Lugdunum venit: [Col.0950C] ibique a Lugdunensi archiepiscopo in regem Burgundiae et Provinciae ungitur: qui a dictis adolescentibus Ludovico et Carlomanno arcetur.

De nativitate regis Francorum Arnulphi septuagesimi secundi ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini octingentesimo octuagesimo, Carlomannus Ludovici filius, cui Bavaria in sortem devenerat, post multos triumphos quos peregerat, moritur, et in loco Odino in Bavaria sepelitur, relinquens filium ex nobili femina, sed non legitima: quem tanquam de origine Carolorum progressum, Arnulphum vocaverunt. Isti Arnulpho postea monarchia cessit.

Sed Ludovicus orientalis Franciae rex, audita morte fratris, Bavariam adiit, eamque sibi subjecit, [Col.0950D] Arnulpho praedicto ducatum Carinthiae cum castro quod dicitur Moseburg, donavit.

De illo rege Carolo, qui a fratribus suis acceperat Alemaniam in portionem, septuagesimus tertius ab Augusto.

Anno ab incarnatione Domini octingentesimo octuagesimo primo, Carolus, qui Alemanniam pro portione acceperat, in Italiam movet exercitum, totaque Lombardia in deditionem accepta, Romam venit, ubi a Joanne papa in imperium consecratur, septuagesimus tertius ab Augusto imperatore.

Ea tempestate Northmanni regnum Ludovici per fluvium Guala navigio ingressi, palatium Noviomagi incendunt: deinde Coloniam et Aquisgranum cum tota illa provincia devastant. Inter haec Ludovicus [Col.0951A] ipse obiit apud Francofurt, et in monasterio Lauracensi sepultus est.

Northmanni autem regis Ludovici morte comperta, securiores effecti, urbem nobilissimam Galliarum Treverim invadunt, et in ipsa Coena Domini cum adjacente provincia, igne consumunt, et episcopum ipsius urbis occidunt; deinde praeda Francorum onusti ad naves revertuntur.

Haec dum in Galliis agerentur, Carolus tertius imperator in Italia morabatur. Principes autem, tam Galliae quam Germaniae, omnes eum precibus pulsant, quatenus fratre suo Ludovico rege Germanorum jam mortuo, redeat accipere regnum paternum, et patriam liberet a Northmannorum incursione, qui festinans revertitur, assumptisque Lombardis, [Col.0951B] et Bavaris, Saxonibus, et Phrysonibus, Alemannis atque Thuringis, aliisque pluribus, contra Northmannos, qui adhuc in regno morabantur, movet exercitum.

Itaque Gotfredus rex Northmannorum, Christianus efficitur, et ab imperatore de sacro fonte suscipitur. Filiam quoque Lotharii uxorem accipit Gislam, et totam terram Phrysonum in dotem; et sic a finibus regni, cum suis discessit.

Anno sequenti, Ludovicus filius Caroli regis Francigenarum obiit, et in monasterio Sancti Dionysii sepultus est; et fratrem suum Carlomannum haeredem regni reliquit. Non multo post Carlomannus in venatione ab apro percussus, diem obiit.

Occidentalis ergo Galliae principibus jam amissis, [Col.0951C] Carolum imperatorem, qui tunc solus de stirpe Carolorum superesse videbatur, ultro invitant, eique venienti omnes subjiciuntur. Paulo post autem idem Carolus imperator, corpore et animo in tantum aegrotat, ut ab hominibus inutilis habeatur. Propter quod Arnulphus supra memoratus, ad imperium ab omnibus est electus, anno ab incarnatione Domini 886.

Infirmus autem imperator Carolus ad tantam penuriam devenit, ut etiam pane carens ab Arnulpho paucos redditus ad vitae solatium gratanter accepisset. Ab hoc tempore usque ad primum Othonem imperatorem, invenimus, in imperio confuse fuisse regnatum. Carolo enim isto mortuo, qui septem annis [Col.0951D] regnavit, et septimo anno privatam vitam, relicto imperio, vixerat, imperium diversis modis scindebatur, cum singulae provinciae, singulos reges nitebantur creare. Arnulpho tamen pars maxima cessit.

Tunc Italia et Lombardia sibi regem Berengarium Forojuliensem constituit, et alium regem fecit, Guidonem Spoletanum. Rex Berengarius tunc a rege Guidone pulsus, ad Arnulphum confugit.

His diebus gens Ungarorum ex Scythia egressa, et a Pincenatis propulsa, in Pannoniam primitus venit, et ejectis inde Avaribus, perpetualiter ibi permansit. Ista gens Ungarorum illo tempore tam belluina, tam inculta fuisse narratur, ut carnibus crudis ad cibum, humano vero sanguine uterentur ad **[Col.0952A]** potum, quemadmodum et Phalagi. Pincenates usque hodie sanguinem bestiarum appetunt, et carnibus equorum, et vulpium, luporum etiam et catorum crudis utuntur.

Porro Arnulphus totam orientalem Franciam, quae hodie Theutonicum regnum vocatur, id est Bavariam, Sueviam, Saxoniam, Thuringiam, Phrysiam et Lotharingiam rexit, et totum Rhenum; occidentalem Franciam vero Odo tenuit, Arnulphi auctoritate

Post haec Northmanni Arnulphi regnum invadunt, et duces sibi occurrentes exstinguunt. Arnulphus autem eos postea tanta virtute prostravit, ut viventes pauci remansissent. Deinde anno ab incarnatione Domini 854 compositis omnibus rebus in Germania, **[Col.0952B]** Arnulphus cum exercitu Lombardiam ingreditur, captaque civitate Bergamo, comitem Ambrosium in furca suspendit, unde tota Italia perterrita, suae se ditioni subiecit. Arnulphus, in Galliam per Montem-Jovis rediit.

Ea tempestate Guido, qui regnum Italiae usurpaverat, moritur. Cujus filius Lambertus, Romam veniens, fecit se imperatorem vocari. Arnulphus filio suo Cendebuldo spurio, tunc donavit Lotharingiam. Deinde Arnulphus a papa Formoso vocatus, iterum Italiam ingressus, Romam venit, quam et armis tunc cepit, et ab ipso pontifice coronatus est et Augusti nomen sortitus. Postea eos qui adversus pontificem seditionem moverunt, decollari praecepit. Reverso ab Urbe Arnulpho, Lambertus, filius Guidonis Spoletani, **[Col.0952C]** qui imperium invaserat, moritur, et Ludovicus filius Bosonis, a Longobardis ad imperium invitatur.

Reperi ego Gotfridus, in quibusdam gestis Romanorum, post Carolum tertium, tanquam imperio a Francis ad Lombardos translato, Arnulphum in catalogo imperatorum non nominari, et Ludovicum, caeterosque post ipsum, in numero Augustorum poni. Alii autem Arnolphum in catalogo ponunt; eos autem qui post eum confuse usque ad Othonem regnaverunt, non imperatores et Augustos, sed invasores et Augustos appellare consueverunt. Non multo post, mortuo Othone rege Francorum occidentalium, et in ecclesia Sancti Dionysii sepulto, Carolus ibi rex **[Col.0952D]** creatur. Arnulphus duodecimo regni sui anno, imperator, secundum quae supra taxatum est, diem suum obiit, et juxta patrem suum Ludovicum, apud Odinum in Bavaria sepelitur. Monstratur tamen sepulcrum ejus in monasterio Sancti Heimerani Ratisbonae.

De Rege Cendebuldo filio Arnulphi imperatoris.

Cendebuldu erat rex, de non conjugate natus,
Filius Arnulphi regis, regni dominator,
Nec tamen imperii tunc diadema tulit.

Vir fuit impatiens, super omnia deditus irae.
Fertur Agrippinum dominum sic fuste ferire,
Praesul ut exanimis nocte sit atque die.

Cendebuldu obit, pravae veritatis amicus,
Legitimus puer erigitur, dictus Ludovicus,
[Col.0953A] Ejus erat frater, legitimusque puer.

De Ludovico puero rege Francorum, filio Arnulphi regis, septuagesimo quinto ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini noningentesimo primo, Ludovicus filius Arnulphi, in loco qui dicitur Phoreim, rex creatur, atque a principibus Lotharingiae, qui offensi erant Cendebuldo, invitatur ad regnum totius Belgii. Regio enim illa, Belgica Gallia appellatur. Quo comperto, Cendebuldu, dum multa mala committeret, regnumque multa praeda et incendio et caede cruentaret, tandem a comitibus Stephano, Gerardo, et Mafrido, in bello occiditur. Itaque Ludovicus Arnulphi filius regno libere potitur.

His diebus Ungari Lombardiam pervagantes, incolas [Col.0953B] terrae sibi occurrentes sagittis suis occidunt, atque provincia crudeliter depopulata, in patriam suam revertuntur. Anno ab Incarnatione Domini noningentesimo quinto, Ludovicus filius Bosonis, imperium adeptus, Berengarium expulit. Cumque totius regni pro suo arbitrio potiretur, dimisso milite, Veronam cum paucis se contulit; ubi a civibus captus per traditionem, revocato Berengario, caecatus est. Berengarius extunc regnum Italiae cum imperio Romano obtinuit.

Circa idem tempus Albertus nobilissimus comes Francorum, nepos scilicet Othonis ducis Saxonum, ex filia, Conradum occidit, qui a quibusdam dicitur Ludovici regis fuisse filius; propter quod rex praedictum Albertum, in castro Babenberg, ubi nunc [Col.0953C] episcopatus nobilis est, bello invadit. Ille vero impotens, cum regi resistere se non posse videret, consilium ab Othone Moguntino archiepiscopo postulavit. Archiepiscopus in castrum tunc munitissimum Babenberg adiit Albertum ipsum, eumque ad regis praesentiam venire persuadet, data ei dextra quod eum securum et indemnem in ipsum castrum suum reduceret. Albertus comes, recepta fide et promissione Othonis archiepiscopi, cum eo pergens, a castro suo aliquantulum egressus, ait ad archiepiscopum: «Domine, debuimus in castro prius prandium sumere, quam pergeremus ad curiam regis. Oportebit enim nos tota die hac jejunare.» Cui archiepiscopus: «Recte, inquit, locutus es. Revertamur [Col.0953D] in castrum, et modicum comedamus.» Albertus comes verba sacerdotis, quae dicebantur in dolo, simplicibus auribus more antiquorum accepit, et in castrum cum episcopo velociter rediens, accepto datoque prandio, nulla alia securitate ab episcopo requisita, in conductu ejus ad regem perrexit: ubi positus in causa, capitali sententia condemnatur. Condemnatus autem monet archiepiscopum de facta securitatis suae promissione. Archiepiscopus respondit se fidei promissionem servasse, ipsumque e castro egressum, sanum et indemnem in castrum suum reduxisse. Tali fraudi circumventus ipse Albertus, in eadem curia decollatur. De cujus bonis ecclesia Babenbergensis, ut dicitur, postea constructa, divitiis ampliatur.

[Col.0954A] Si autem Otho archiepiscopus, qui pro salute regni hoc fecisse asseritur, in hac causa peccaverit, non meo, sed auditorum iudicio reservetur. Ego tamen si fecissem, aestimarem me, etiam Saracenum conducendo, peccasse. Ex istius Alberti sanguine alius Albertus originem traxisse narratur, qui postea marchiam orientalem, id est vulgariter dictam Osterich, quam alii dicunt Pannoniam superiorem, ab Ungaris ereptam, Romano imperio adiecit.

Ludovicus rex Franciae orientalis, anno regni sui XII sine haerede decessit. Secundum scripta quorundam, in isto rege Ludovico, et in fratre suo Cendebuldo supramemorato, Carolorum genealogia finem accepit ad tempus. Unde quidam sic scripsit: «Ultimus Augustorum Romae fuit Augustulus; ultimus [Col.0954B] vero Carolorum in Francia fuit Cendebulduus.» Igitur, Ludovico jam defuncto, Otho dux Saxonum ab omnibus petitur. Princeps autem clarissimus Otho, tanquam senio gravatus, rex fieri recusabat.

Item de eodem Rege Ludovico puero versifice narratur.

Iste puer pietate valens, tribus imperat annis,
Ultimus est iste Carolorum germine sanguis,
Attamen a latere germina Carlus habet.

De primo Conrado rege post Ludovicum puerum, septuagesimo septimo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini noningentesimo decimo tertio, Conradus primus, filius Conradi illius quem occiderat praedictus comes Albertus, consilio [Col.0954C] praedicti ducis Othonis, qui regnum accipere renuit, consensu omnium Francorum rex creatur. Quem quidam asserunt fuisse filium fratris regis Ludovici, tunc defuncti, et propterea eum ponunt novissimum omnium Carolorum. Anno regni sui primo, Ungari ad depopulandam terram rursus effusi, a Suevis et Bavaris juxta Henum fluvium sternuntur. Postea dux Bavarorum Arnolphus, Conrado regi rebellans, cum uxore et filiis ad Ungaros fuga lapsus est.

Conradus rex, anno regni sui septimo, diem obiit, ejusque consilio Henricus, filius ducis Othonis, in regnum subrogatur, anno ab Incarnatione Domini noningentesimo et vigesimo. Ab illo tempore dicunt quidam post Francorum fuisse Theutonicorum imperium. [Col.0954D] Unde etiam a Leone papa dicunt istum Othonem primum Theutonicorum regem dictum esse. Nam iste de quo agimus Henricus dux, oblatam sibi a summo pontifice imperii dignitatem renuisse perhibetur: propter quod etiam non numeratur in catalogo imperatorum Theutonicorum. Mihi autem ex multis scripturarum auctoritatibus patuit regnum Theutonicorum, quod imperator Fridericus nostro tempore possidet, partem esse regni Francorum. Ibi enim primi Franci fuerunt cis citraque Rhenum, quae hodie Francia orientalis, usque ad terminos Bavariae appellatur. Francia vero occidentalis est regnum illud quod est cis citraque Sequanam et Ligerim fluvios;

quae provincia prius dicebatur Gaudina; sed a Carolo Martello, avo Caroli [Col.0955A] Magni, primum Francia, vel Francigena, id est a Francis genita, est appellata. In lingua vero Theutonica, unde ipse Carolus Martellus fuerat oriundus, vocavit eam nomine suo Carlingam, sicut a Caesare Caesarea, et ab Alexandro Alexandria nuncupatur. Hoc autem ideo fecit, quia ipse eos suo gladio subjugavit, et regno Francorum adjunxit. Alia quaedam ratio ad haec satis manifesta monstratur. Denique, sicut in superioribus patet, tempore Caroli Magni, regis Francorum, tota Gallia, id est Celtica, et Belgica Lugdunensis, omnisque Germania, quae est a Rheno usque ad Illyricum, una Francia fuit. Postea vero, regno inter filios filiorum diviso, aliud orientale, aliud occidentale regnum Franciae dicebatur. Utrumque tamen vocabatur regnum Francorum.

[Col.0955B] In orientali ergo regno Francorum, quod usualiter dicitur Theutonicum, deficiente stirpe Carolorum, Henricus primus de gente Saxonum, successit in regnum, manente adhuc in occidentali Francia, id est Parisiis et Rhemis, rege Carolo quodam, de progenie similiter Carolorum. Istius Henrici filius, Otho, postea imperium Romanum reduxit ad Francos, quod jam a Longobardis fuerat usurpatum. Et propterea idem Otho forsitan primus rex vel imperator Theutonicorum dictus est, quia ipse primus, extra progeniem Carolorum, rex de sanguine Saxonum factus, non quidem primus apud Theutonicos regnavit, sed primus imperium Romanum a Lombardis ad Theutonicos revocavit, quod a Lombardis fuerat usurpatum.

[Col.0955C] Notanda est autem hic varietas in nominibus regum Francorum, quomodo primitus a Merovaeo rege, successores ejus dicti sunt Merovaei; postea a Carolo Magno, successores ejus vocati sunt Caroli, vel Carlini; ab Othone vero imperatore dicti sunt Othones; deinde ab Henrico Henrici.

Item de eodem Conrado rege primo, ultimo autem Carolorum, versifice.

Semine Carlorum jam deficiente virorum,
Surgit Conradus lateris cognatus eorum,
Obtinet imperium Theutonicumque solum.

Conradus rex eximius sedet ordine primus,
Hostibus ingeritur, contraria pellit ad imum,
Subjugat Ungaricos, Illyricosque sinus.

[Col.0955D] Conrado primo natus non exstitit haeres.
Mirantur proceres, quis scepra meretur habere,
Vita datur fatis, plebs dolet inde satis.

De Henrico primo, rege Francorum, qui cognominatur Auceps.

Anno ab Incarnatione Domini 920, Henricus, Othonis dictus filius, in Francia orientali regnavit, occidentalem Franciam tunc Carolo quodam rege Parisiis regente. Quidam Celtici scriptores asserunt eum primo ducem Saxonum tantum fuisse, et tunc Carolo subiecisse. Et postea consilio Giseberti ducis generis sui, qui Belgicam tenebat, a regno ipsius Caroli, cum omnibus orientalibus discessit, et regium nomen assumpsit. Alii dicunt eum, post mortem Conradi primi, in regnum ab omnibus orientalibus [Col.0956A] fuisse electum, nec unquam aliquid eum de manu illius Caroli suscepisse.

Post haec ipse Henricus rex Ungaros in Saxoniam violenter ingressos incredibili caede prostravit. Iste Henricus rex sacram lanceam imperii, quae coram imperatoribus fertur, a Rodulpho rege Burgundiae multis extorsit. Alii dicunt a Bosone rege provinciae fuisse eam ad imperium translata. Ipse autem Henricus rex, post multa virtutis suae opera, dum ad obtinendum imperium Romam pergeret, antequam Romam pervenisset, diem ultimum clausit, relicto filio Othone primo, qui factus est imperator, anno regni ejus decimo septimo.

Item de eodem Henrico primo, versifice subnotatur.

[Col.0956B] Henricus dux Saxonicus regnare vocatur,
Legati mittuntur ei, qui saepe rogatus
Noluit imperium sumere, rite datum.

Invenere ducem veterano more sedentem,
Aucupis officio sua retia perficientem,
Ut modicas caperet insidianter aves.

Et quia simpliciter fuit his praesentibus auceps,
Amodo perpetuo cognomine dicitur Auceps,
Cum tamen egregium mundus haberet eum.

Dux igitur cum plus petitur sibi sumere Romam,
Jurat in aeternum capiti non ferre coronam,
Cum sibi sufficiant quae tenet ampla bona.

Cogitur Henricus regnantis numine fungi,
Cogitur in regem tandem reverenter inungi
Nulla tamen capiti missa corona fuit.

[Col.0956C] Coram rege secus ferri diadema jubetur,

Ut bene servetur quidquid jurasse videtur
Signa tamen plene regis ubique tenet.

Ex hoc Henrico rex primus nascitur Otho
Cujus et egregia nunc gesta referre peropto,
Jam tres Othones promere Musa monet.

De primo Othone, imperatore Romanorum, septuagesimo octavo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 936, Otho primus, nobilis haeres Henrici primi, in regnum succedens, in palatio Aquisgrani, a Moguntino Hildeberto archiepiscopo coronatur. Iste Sclavos Boemos sibi resistentes compescuit; Belgicos, dum ei transitum Rheni prohiberent, vertit in fugam, totaque terra **[Col.0956D]** Belgica igne ferroque vastata, castrum situm in Monte-Capri, obsedit: unde Ludovicus, filius Caroli regis occidentalis Galliae, terram Belgicam, quam pater suus perdiderat, sub hac occasione recuperare intendens, Alsatiam provinciam ingreditur. Quo audito, Otho rex solvit Capri-Montis obsidionem, et expulso ab Alsatia rege Ludovico, Bresecam obsedit.

Interea dux Gisibertus, qui sororem Othonis regis habebat uxorem, adversus Francos, tanquam hostis regis Othonis, usque ad Andernacum procedit: ubi a Francis victus, fugiens in Rhenum submergitur, suis omnibus caesis, aut fuga delapsis. Rex autem Otho iterum Belgicam ingressus, totam in deditionem redegit, et extunc omnes Theutonici **[Col.0957A]** reges sine contradictione Belgicam semper tenuerunt.

Post haec rex Ludovicus, uxorem ducis Gisiberti, quae erat soror regis Othonis, et vidua, in matrimonium accepit. Ipse vero non post multo a suis a regno suo expulsus, ad Othonem veniens, petit auxilium. Quo habito, devictis suis hostibus, in regnum per Othonem est restitutus.

Post haec apud Ingelheim, in praesentia amborum regum, Marino sedis apostolicae legato adjuncto, synodus celebratur.

Eo tempore Berengarius Italiam nimia feritate premebat, et Adilinda vidua Lotharii imperatoris defuncti, ab eo captiva tenebatur. Otho autem Italiam potenter ingressus, reginam liberat, eamque **[Col.0957B]** sibi in uxorem consociat, atque Berengario depulso, Natalem Domini Papiae celebravit, ibique Conradum ducem contra Berengarium relinquens, ipse in Galliam Theutonicam remeavit. Berengarius, consilio ducis Conradi, ad Othonem pergit; et per ipsum Conradum, et per filium regis Othonis Letulphum, veniam impetraturus. Ubi cum per triduum ei rex audientiam denegasset, vix tandem per ducem et per regiam prolem obtinuit, quod ei Otho apud Regium in Lombardia diem illuc veniendi praefixit: ubi postea praesentatus, regnum Italiae de manu Othonis suscepit excepta marchia Veronensium, et Aquileiensem. Reversus in Italiam Berengarius, per suam tyrannidem totius in se odium Italiae concitavit. Tunc Letulphus filius regis adversus patrem **[Col.0957C]** moliri tentavit, sed cito conversus, gratiam regis recepit.

Eo tempore Ungarorum gens erupit, totamque terram quasi locusta cooperuit, atque super fluvium Lichum, juxta civitatem Sueviae Augustam, consedit. Quibus Otho, precibus et hortatione Uldarici, sanctissimi illius urbis episcopi, in Domino confisus, occurrit, tantaque illos virtute prostravit, ut non solum ab infestatione aliorum quiescerent, sed pro se timentes terram suam vallo et palude munirent. Cecidit in eo praelio gener regis Conradus, et dux Vormatiensis; Barbari autem, exceptis sex viris residuis, omnes gladio narrantur exstincti. Hujus mali auctor dicitur quidam comes de Stira in Bavaria [Col.0957D] exstitisse; quem Ungari tanquam eum qui eos in mortem eduxerat, occiderunt: terra autem ejus redacta est in regium fiscum.

Eo tempore ab apostolica sede veniunt legati, de tyrannide Berengarii conquerentes, et defensionem Othonis in Italia postulant. Guabertus etiam episcopus Mediolanensis, Gualdo Cumanus episcopus, cum aliis Italiae principibus, pro eadem causa ad regem venerunt.

Otho autem Aquisgrani in palatio filium suum Othonem tunc in regnum sublimavit: deinde, collecto exercitu, in Italiam, per vallem Tridentinam, intravit, totaque sibi Italia subjugata, ad Urbem progressus, a Joanne papa et toto populo dignissime receptus, et imperatoris nomen ac dignitatem [Col.0958A] sortitus. Iste Otho imperator, secundum illos historiographos, qui Arnolphum in catalogo imperatorum posuerunt, et alios qui interim in Italia imperium tenebant, a catalogo excluserunt, LXXVII est ab Augusto Octaviano; secundum Romanos vero historiographos, qui Arnolphum a catalogo imperatorum excludunt, et Ludovicum, atque duos Berengarios, et Hugonem, et Berengarium, et Albertum, in numero et catalogo priorum ponunt, iste Otho est LXXXIV ab Augusto.

Ab eo tempore regnum Romanorum, post Francos et Longobardos imperatores praedictos, ad Theutonicos reversum est, et ad Francos orientales, unde jam quodammodo videbatur elapsum. Ego autem tunc imperium a Francis non dico aliquando [Col.0958B] fuisse sublatum, sed eclypsim passum, quandiu tot et tam diversi invasores imperium confuse tenuerunt.

Otho Imperator ab Urbe rediens, Papias Pascha celebravit; sed Berengarius imperatorem fugiens latitavit. Anna sequenti Otho in monte Sancti Leonis obsidet Berengarium, cujus filius Albertus in Corsicam insulam fugit: qui postea ad Joannem pontificem Romanum accedens, in partem suam multis promissionibus inclinavit. Quo audito, Otho imperator, dimissa obsidione, Romam ducit exercitum; ubi quidam Romani timentes, una cum pontifice Joanne fugiunt: alii, datis obsidibus, Othoni subduntur. Imperator postea missa legatione scribit Joanni papae ut redeat; quo redire nolente, Otho congregata [Col.0958C] synodo substituit Leonem: quod videns Albertus, filius Berengarii, iterum Corsicam fugit. Haec omnia utrum licite an illicite facta tunc fuerint, ad hoc opus non pertinet explicare; proposui enim res gestas describere, non rerum gestarum reddere rationem. Imperator Berengarium in deditionem accepit, quem in Bavariam exsilio relegavit.

Othone tunc Romae manente, Romani communicato consilio cum vicinis castellis statuunt occidere eum. Sed dum proditio consilia praevenisset, imperator insidias satagit praecavere, et de Romanis multos nece prostravit; deinde centum obsides ab eis, interpositis sacramentis, accepit. Postea tamen ad Spoletum papa rogatus, obsides relaxavit, Othone [Col.0958D] recedente.

Romani papam Joannem recipiunt in Urbem, expulso Leone. Leo apud Camerinum imperatorem velociter adiit, ibique cum eo Pascha celebravit. Interea Joannes moritur, cui a Romanis Benedictus est subrogatus. Otho, tam pro Leonis expulsione, quam pro Stephani substitutione, iratus, ad Urbem festinat: quam obsidione constrictam et fame incredibili fatigatam, ad deditionem coegit, tali duntaxat conditione inserta, ut apertis portis eum susciperent, et Benedictum suae jussioni repraesentarent. Tunc imperator Leonem in cathedram restituit, et inde Benedictum depositum secum deducens, in suam Franciam remeavit. Non multo post, deficientibus a se Italicis, imperator Alpes transcendit, **[Col.0959A]** et Natale Domini Romae celebrato, tredecim ex majoribus, praeter praefectum, Romanis, qui erga papam Leonem moverant factionem, patibulis una die suspendit. Deinde filium suum Othonem fecit a Leone pontifice coronari, et Augustum vocari, eique filiam Constantinopolitani imperatoris, Theophaniam, in matrimonium junxit. Deinde trigesimo septimo regni sui anno, imperii vero decimo tertio, diem ultimum clausit. Iste est ille Otho, qui Graecos in Apulia et Calabria superavit, et Romanorum imperium ad Francos orientales reduxit.

Ipse primus in Goslaria Saxonica argentifodinas invenit. Metropolim etiam Magdeburg, ubi sepultus est, ornamentis et thesauris plurimis decoravit. Berengarius exsul et uxor ejus apud Babenberg mortui **[Col.0959B]** sunt. Denarii qui vocati sunt Otholini, ab hoc Othone sunt in Italia constituti.

Item de eodem Othone primo versibus subrogatur.

Otho coronatus paschalia festa peregit,
Adfuit et celebris primatum curia regi,
Fercula quae docuit, regia mensa vehit.

Mensa cibos coctos tenuit prius illa paratos,
Quam veniant domini, vel more ducum sedeatur,
Ille cibus miseris pauperibusque datur.

Dux puer accedens, magni ducis unicus haeres,
Cum foret esuriens, dum fercula prompta videret,
Accipit ut comedat, cor puerile gerens.

More suo dapifer vitio variabilis irae,
Non timuit puerum graviori fuste ferire,
[Col.0959C] Inde puer cecidit, vulnere stratus humi.

Miles adest, puero custos datus atque magister,
Vindicat egregie dominum quem percutit iste,

Vulnere nam dapifer mortuus ipse jacet.

Turba gemit, rex Otho venit, causamque requirit,
Ille jacet, dum turba tacet, mandat aperiri,
Quae fuerit pueri, quae modo causa viri.

Quaerit et auctorem mortis, quisnam foret ille,
Ille stetit medius, animo quasi major Achille,
Nec negat hunc ipsum fuste necasse virum.

Rex ait: «Ergo mori dignus ratione videris,
Criminis actorem, dum te satis ore fateris,
Digna tuis meritis hostia mortis eris.»

Miles ait: «Discerne magis quid juris habetur,
Judicio ne praecipiti res acta putetur,
[Col.0959D] Est quia Pascha Dei, rex, miserere mei.

Ira movet regem, timet ille mori sine lege,
Cum rex justa neget, miles rapit illico regem,
Rex prostratus humi, justa negasse luit.

Dum tenet Othonem, barbam trahit, atque granonem,
Guttur et ora premens, gravior feritate leone,
Ni foret auxilium mortuus Otho foret.

Sub loculo scamni regem crudeliter angit,
Unguibus infixum guttur conanime frangit,
Nunc pede, nunc manibus turba retraxit eum.

Otho sedet stupidus, turpi statione levatus,
Barba pilis caruit, guttur dolet excoiatum,
Laude coronatum stat sine laude caput.

Turba dolens, stans ante fores cupit hunc cruciari.
[Col.0960A] Otho reum defendit eum, jussitque vocari,
Vir stetit et siluit, incipit Otho loqui:

«Judicio sisti legum ratione petisti,
Dum tibi non licuit, tetigit me dextera Christi,
Non tua, sed Domini verbera digna lui.

Digna lui, quia Pascha fuit, cum parcere possem,
Me libuit, quod non licuit, dedit ultio nosse,
Porto furore mei digna flagella Dei.

Parcius ista tamen punire tibi potuisses,
Quam sine rasore barbam manibus rapuisses
Amodo quae cupias ordine dicta feras.»

Miles ut exponit quae sit modo causa furoris,
Mitigat Othonis symptomata vi rationis,
Sic datur incolumis miles abire foris.

Nec datur hinc ire quod debeat ipse redire,
[Col.0960B] Laesor enim si quando redit, reminiscimur irae,
Si mala deliteant livor et ira silent.

Post rediit tempus, quo rex foret ipse peremptus
Aut male detentus, sed militis ense redemptus,
Corpore stat sano, cujus et acta cano.

Quando sub arce poli, Canis est adjuncta Leoni,
Ut placet Othoni castrum datur obsidioni,
Clausos lege fori iudicat Otho mori.

Dum media dormire die rex ipse soleret,
Et proceres somni requies hinc inde teneret,
Vir sedet in lavacro balnea rite gerens.

Rege soporato, cito prosilit hostis ab urbe,
Ut perimant regem, cursum latitando perurgent,
Solus eos miles qui lavat, ille videt.

Ex lavacro saliens, clypeum rapit, atque mucronem,
[Col.0960C] Praevenit hostiles Othone jacente furores,
Clamat, et ex more praelia dira movet.

Regia pars crescit, timet hostis, et inde recessit,
Miles ut insequitur nudus, vera pugna calescit,
Aspicitur late nudus, et acta patent.

Miratur Caesar, nudum praecedere fortes,
Nam solum nudum cernit superare cohortes;
Laus equitis nudi grandis ubique fuit.

Mane sequente jubet equitem rex Otho venire,
Miles adire timet, ne si reminiscitur irae,
Pristina culpa viri sit memoranda sibi.

Dumque venit compulsus eques, rex haec ait illi:
«Nonne tuis manibus nostri periere capilli?»

Nonne furore tui barba pilata fuit?»

[Col.0960D] Miles ait: «Fateor; sed erat mihi culpa remissa;
Non decet ut culpas iterum rex suscitet ipsas;
Securus venio rege vocatus ego.»

Surgit in amplexus equitis mirabilis Otho,
Dicit ei: «Gaudere, meis te rebus adopto;
Regia facta geris, semper amicus eris.»

De secundo Othone, imperatore Romanorum, septuagesimo nono ab Augusto.

Anno ab Incarn. Domini 975 Otho secundus, Magni Othonis filius, qui a Leone Romano pontifice fuerat coronatus, patri in imperium successit, octogesimus quintus ab Augusto imperavit. Iste dum Graecos incaute per Calabriam persequitur, amisso milite, de navi exsiliens, natando evasit. Qui postea nono imperii sui anno Romae obiit, et ante ecclesiam [Col.0961A] Sancti Petri in concha marmorea honorificam habuit sepulturam.

Tradunt de eo Romani quod ipse Otho, capta Benevente, ossa sancti Bartholomaei inde asportaverit, et ea Romae in insula Tiberis, quae dicitur Lycaonia, in ecclesia, quae nunc vocatur Sancti Bartholomaei, in concha porphyretica collocaverit, et postmodum easdem reliquias cum eodem sarcophago, per Tiberim in mare, et per mare in suam Franciam deducere cogitasset: eo autem morte praevento, reliquiae Romae sic remanserunt.

Item de eodem Othone secundo, imperatore, versifice subnotamus.

Otho secundus adest, Romae diademate functus,
Laetus apostolicis manibus discedit inunctus,
[Col.0961B] Jus dedit Italicis undique pace frui.

Rex ubi discessit, gens Itala bella capessit,
Jussio vilescit, procerum discordia crescit,
Regia delituit pax quia nulla fuit.

Terra perit, gens pressa gemit, belloque gravatur,
Rex venit iratus, concurrat ab Urbe senatus,
Suscipit imperii regia Roma caput.

Imperii vocat Otho duces comitesque potentes,
Pontifices simul Ecclesiae recipit venientes,
Et queritur populos pace carere suos.

Judicis officio numerat, quos culpa notavit,
Poenaque praecipitur ducibus condigna parari,
Ultio terribilis dira flagella parit.

Ante gradus Romae mensas jubet Otho parari,
[Col.0961C] Multaque circuitu jubet ordine scamna locari,
Et loca principibus undique more dari.

Dum cibus astruitur, dum potus et esca paratur,
Dum proceres comedunt, dum laetior hora putatur,
Otho per armatos cingit utrumque latus.

Praeco jubet taceant, et ne quis abhinc moveatur,
Qui loquitur, qui se moveat, gladio feriat:
Turba timet, procerum terror ubique datur.

Crimina scripta ducum, quae jusserat ante notari,
Ante suas mensas jubet Otho sibi recitari,
Damnata et obtentos crimine lege pari.

Qui meruit, damnatur ibi poena capitali,
Sanguine nobilium jam mensa potest maculari,
Otho sibi capita vult quasi ferula dari.

Humani capitis dum mensa cruore madescit,
[Col.0961D] Non minus ante datis rex imperat undique vesci,
Mittit et ingratis fercula cocta satis.

Taliter alludit sceleri, sic corpora fudit,
Sic scelus excludit, sic pacis commoda cudit,
Sic sua pax viguit, sic reus acta luit.

De Othone, tertio imperatore, octuagesimo ab Augusto.

Anno ab Incar. Dom. 984 Otho tertius, admodum puer, patri in regnum succedens, octuagesimus sextus ab Augusto, suscepit imperium. Hujus diebus Albertus episcopus, Boemorum praedicans Prussis, martyrio coronatur.

Otho imperator tertius, anno imperii sui XVII diem ultimum clausit, et Aquisgrani in ecclesia Sanctae Mariae sepultus est. Duo isti posteriores Othones, [Col.0962A] quamvis brevitatis causa

de eis pauca dixerimus, tam feroces, tam mirabiles fuerunt, ut unus, pallida mors Saracenorum, vel sanguinarius; alter autem Otho, mirabilia mundi solitus sit nuncupari. De isto tamen tertio Othone, quaedam alia versifice descripsimus, quae in praesenti capitulo subnotamus:

Item de tertio Othone imperatore versibus subrogatur.

Est juxta Mutinam Comitum domus, Amula dicta,
Imperii tunc obsequiis jussisque relicta,
Qua vacat hospitibus crebrius Otho suis.

Corpore glorificum comitem, vultuque decorum,
Dum regina videt, stimulis urgetur amorum,
Et cupit hunc regis clam violare thorum.

[Col.0962B] In vitium regina virum dum flectere credit,
Veste trahit comitem, tractus sine veste recedit,
Spreta dolens mulier, vota nefanda dedit.

Protinus ascito queritur regina marito,
Suggerit ut comitis caput amputet ense petito,
Crimine mentito credidit Otho cito.

Dum comes in culpa domina testante putatur,
Jam dolus astruitur, cito mors indigna paratur,
Nec locus insonti pandere vera datur.

Indicat uxori propriae comes acta pudoris,
Dicens: «Opto mori, quam regis abesse decori,
Se mihi prostituit femina digna mori.

Et quia delitui, fugiens luxum mulieris,
Judicor ad mortem, mihi non licet acta fateri,
Tu mihi post mortem conscia testis eris.

[Col.0962C] Si dubium videatur eis, quod teste probabis,
Judicio candentis eos ferri superabis,
Sic mihi post mortem gaudia fama dabit.»

Uxor ait: «Fuge cum poteris, ne sic moriaris;»
Ille refert: «Magis opto necem, quam sons reputari

Qui fugit, ille magis suspiciosa trahit.»

Dixit, et in fatum praecone trahente vocatur;
Insequitur comitissa virum, quia fraude necatur,
Morte data comitis detulit ipsa caput.

Judicii causas dum praecipit Otho parari,
Imperat et viduas celebri praecone vocari,
Hisque piis studiis jura cupita dari.

Astitit occisum plorans comitissa maritum,
Et queritur, quia iudicium dat Caesar iniquum,
[Col.0962D] Cui pro more loci nititur arte loqui.

Dicit ei: «Dic poena reis quo jure paratur,
Si rupta quandoque fide vir fraude necatur?»
Rettulit Otho: «Caput perdere jure datur.»

Intulit haec: «Tua te, Caesar, sententia damnat,
Fraude meum jugulasse virum te crimine pandam,
Si vis jura coli, te decet inde mori.»

Haec tacuit. Rex obstupuit, dicens mulieri:
«Nescio quid quaeris, neque vera tulisse videris,
Hujus enim sceleris quis tibi testis erit?

---Ecce caput comitis, dixit comitissa, paratum,
Fraude tua periit, proprium cognosce reatum,
Suscipe iudicium, te perhibente, datum.»

Rex ait: «Iste comes meruit pro crimine mortem.»
Illa negat, cupiens ignitam sumere sortem;
[Col.0963A] Rex parat ignita, femina vincit ita.

Dum laqueo juris se conspicit Otho ligari,
Mira viri bonitas ratione potest superari,
Femineis manibus se sinit ipse dari.

Dum regem comitissa tenet, dat regis honestas
Ut capitis sit plena sibi collata potestas,
Sic, ut et arbitrio stet, cadat ipse suo.

Cogitat illa modum, quo regem perdere possit,
Inducias tunc rex modicas pro tempore poscit,
Addunt et proceres cum pietate preces.

Innumeris precibus procerum simul et mulierum,
Regia vita decem spatio datur esse dierum,
Sic ratione verum femina vicit herum.

Jam decima veniente die, casumque minante,
Otho redit, comitissa venit, quae venerat ante.
[Col.0963B] Rex ubi dixit: «Ave,» rettulit illa: «Cave.»

Tollit eum comitissa reum, miranda leaena;
Dum trahitur, dum praecipitur succumbere poena,
Femina victa prece distulit ipsa necem,

Distulit, et dixit: «Ita nunc tristissima parco,
Ut post octo dies gladio sit poena monarcho,»
Sic data tunc vita, pendula pendet ita.

Pace dies octo rediens dum perficit Otho,
Tunc precibus cum principibus rursus petit octo;
Septima dat requiem post numeranda dies.

Septima praeteriit, rursus cupit octo mereri,
Ut sex ipse dies habeat cum pace tueri,
Consilio cleri femina dixit: «Erit.»

Nec tamen illa dedit, nisi rex promitteret illi,
Quod prius ignitis pereat regina favillis,
[Col.0963C] Hoc ubi convenit vita redempta redit.

Pro tribus induciis tribuit tria castra monarchus,
Nec fuit in reliquis concedere plurima parcus,
Nomina castrorum novimus atque solum.

Si cupis illorum confinia nosse locorum,
Climate Tuscorum, populus monstratur eorum,
Me quoque non latuit saepe videre solum

De secundo Henrico, scilicet Claudio, imperatore Romanorum octuagesimo septimo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo primo, Othone tertio sine haerede defuncto, Henricus Claudus, filius Hezilonis, natione Noricus, et dux Noricorum, id est Bavarorum, ab omnibus regni principibus electus, octuagesimus septimus ab Augusto, [Col.0963D] rex creatur.

Iste multis bellis prospere gestis, in Germania, Bohemia, Italia et Apulia, postremo a Domino data sibi requie, cum esset Christianissimus, episcopatum nobilissimum Babenbergensem gloriose fundavit et locupletavit. Regi quoque Ungarorum Stephano sorore sua copulata, tam ipsum regem, quam totum ipsius regnum vocavit ad fidem. Hunc Stephanum omnes Ungari ut sanctum venerantur, pro eo quod per eum initium fidei acceperunt.

Henricus imperator piissimus anno regni sui vigesimo quarto, imperii autem anno undecimo, die functus, in ecclesia Babenbergensi humatur: ubi sepulcrum ejus crebris miraculis saepe et manifeste ornatum tota illa provincia magnifice veneratur. Caetera [Col.0964A] de ipso Henrico imperatore, et de civitate et Ecclesia Babenbergensi, ego qui ibi prima documenta grammaticae artis didici, tanquam eorum alumnus versibus explicavi.

Item de eodem secundo Henrico imperatore Romanorum, Claudio: et de civitate et gloriosa ejus ecclesia, quae vocatur Babenberg, id est Mons Pavonis, versifice dicamus.

Bavaricus fluvius vulgo Radiantia dictus,
Norica rura fovens, varieque vagando relictus,
Montis Pavonis urbis amoena colit.

Nomine vulgato mons Babenberga vocatur,
Flumine crassatur, vicinaque terra rigatur,
Ponsque super stratus cingit utrumque latus.

Urbs laudanda nimis, montis succrescit ab imis,
Indeque sublimis fit turribus insita primis,
[Col.0964B] Montis in urbe tamen culmina clerus habet.

Agmine murorum series praecineta domorum
Exclusis laicis munitio fit dominorum,
Clericus illorum spernit adire forum.

Dogmate grammatico clerus solet ille beari,
Nullaque vulgaris vox audet in urbe sonari,
Sola solet cunctis lingua Latina dari.

De ecclesia Babenbergensi.

Ecclesiae forma montis caput auget et ornat
Grandis ibi norma cleri recidiva reformat,
Divitiae late rebus et arte patent.

Otho Pater patrum tenet ordine pontificatum,
Nobilium fratrum dilatat honore theatrum,
Ipse sacer, sacrum praestat, adaequat utrum.

Fulget in ecclesia mirandi ponderis aurum,
[Col.0964C] Quo minus est Danais solitus persolvere Maurus,
Pallia purpurea quis numerare queat?

De Monte Pavonis, et ejus forma situque.

Mons Pavonis habet colles sibi collaterales,
Tres quasi consimiles, urbis quoque participales,
Ipse nitens medius, praeminet absque pare.

Pulchrior illorum loca maxima dat monachorum,
Templaque multorum reliqui dant canonicorum,
Quartaque pars fluvio praebet utrinque forum.

In crucis ergo modum posuit sibi Pavo colonum,
Qui veneretur eum, foveat celebretque patronum,
Ipse suis famulis praebet ab urbe bonum.

Stat medius Petrus, Stephanus sibi dexter habetur,
Vertice stat Jacobus, laeva Michael retinetur,
[Col.0964D] Fertque secus fluvium Virgo Maria decus.

De sepultura Caesaris Henrici.

Caesaris Henrici sancti, cognomine Claudi,

Lector opes audi, quo possunt munere claudi?
Haec et majora sunt sua multa bona.

Cujus et ossa bona sunt ad miracula prona,
Hoc opus, haec dona sua contulit alma corona,
Unde per Ecclesias cantica digna sonant.

Babenbergae auctor prius studuit.

Laude vacans ista, recolo mihi tempora prisca,
Prisca fuit puero mihi Babenberga magistra,
Mens mea quae didicit, reddit amica sibi.

Reddere non potui quantum, sed reddere quale.
Ecce meae volitant alias properantius alae,
Me vocat historia, Pavo beate, vale.

Item de eodem Henrico Claudio laudes scribuntur.

[Col.0965A]

Henrici Claudi meritum solemniter audi,
Cui decet applaudi, cuius metra porrigo laudi,
Sumptus ab arce soli regnat in arce poli.

Conjuge virginea virgo permansit et ille,
Catholicas dedit ecclesias numero quasi mille,
Pauperibus, viduis, spes, via, vita fuit.

Nunc et in altari sua cernimus ossa sacrari,
More salutari solemnia digna parari;
Corpora debilium plurima sana dari.

De secundo Conrado, imperatore Romanorum, octuagesimo secundo ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 1020, defuncto Henrico imperatore Claudio sine filiis, Conradus **[Col.0965B]** dux, natione Francus, consilio ipsius Henrici imperatoris (cujus tamen gratiam non habebat) ab omnibus electus est in imperium, octuagesimus secundus ab Augusto Octaviano. Iste ex matre, de primis Francorum regibus, qui a Troja venerant et a sancto Remigio fuerant baptizati, originem traxerat: et praedecessoris sui Henrici imperatoris Claudi neptem, quam nolente imperatore acceperat, uxorem habebat nomine Gisilam, de genere Carolorum. Sicut illo tempore quidam per istos versiculos insinuavit:

*Quando post decimam numeratur in linea quarta,
De Carolo magno processit Gisila prudens.*

Ista Gisila primum Arnulpho duci Suevorum **[Col.0965C]** nupta fuit, et ex eo geminos peperit, Hernestum scilicet et Hermannum; quo mortuo, accepit istum Conradum, de quo in praesentiarum narramus.

Erat itaque Conradus iste armis strenuus, consilio providus, sapientia florens, peritus in jure civili, et in religione Christiana devotus. In principio regni sui dux Polonorum Boleslaus, quem praedecessor suus Henricus noviter regno subjecerat, per seipsum rex vocari intendit, et ab imperio dividi omnino proponit; qui cum morte propositum praevenisset, Misiconem filium suum successorem relinquit. Ille dum patrem imitari cogitat, et insuper fratrem suum Othonem a patria expulisset: rex tam expulsum ejus fratrem in patriam reducturus, **[Col.0965D]** quam de contumacia Misiconis se et regnum vindicaturus, in Poloniam transit.

Misico, cum non posset resistere, ad Ulricum Boemorum ducem, qui etiam tunc hostis imperii erat, confugit. Quem cum Ulricus regi reddere, et per hoc in gratiam cogitasset redire, rex eum sub perfidia illiusmodi recipere contempsit. Misico autem accepto a rege ducatu Poloniae, coronam quam pater ejus sibi imponere contra imperium cogitaverat, Conrado resignavit, seque ditioni suae supposuit. Ipse vero Misico post haec a suo armigero occisus est.

Ab illo tempore provincia Polonorum imperio nostro solvit tributum Conradus filium suum post se ordinat regnaturum, nomine Henricum, adhuc puerum. **[Col.0966A]** Quo facto, Italiam ingreditur, ad quem Ernestus privignus ejus, dux, consilio matris suae Gisilae reginae, venit, et gratiam regis obtinuit, promittens se cum eo in Italiam transiturum.

Conradus Romam venit, et in die Paschali procedens inter duos reges, Cutonem scilicet Anglorum, et Rodolphum regem Burgundionum, avunculum Gisilae reginae suae, a Joanne summo pontifice est coronatus, et imperii dignitatem, toto populo plaudente, sortitus. Eadem hebdomada bellum inter rixantes Romanos et Theutonicos oritur; fugatis autem caesisque ibi multis Romanis, imperator triumphavit.

Conradus imperator per montem Pirenaeum in Franciam suam rediit, ubi cum Ernestum privignum **[Col.0966B]** suum ducem praedictum regno rebellare jam velle audisset, viribus imperii terra marique propulsum, in silvis conversari coegit, ubi postmodum a fidelibus imperii occisus fuit, cujus ducatum frater suus Hermannus suscepit.

Eo tempore Radulphus Burgundiae rex moriens, Henrico, filio imperatoris Conradi, nepoti suo, regnum cum corona, aliisque insignibus, sub testamento reliquit. Unde comes Celticus Otho asserens ad se regnum Burgundiae, seu Lugdunensis Galliae pertinere, invadit illud. Imperator ad haec indignatus, cum exercitu in regnum illud intravit, et Othonem ad deditionem coegit, et omnes principes illos in suam fidelitatem suscepit.

Deinde populo Italiae contra imperium machinante, [Col.0966C] venit Mediolanum, captumque ipsius civitatis episcopum, qui factionis illius reus dicebatur, apud Aquilegiam in exilium misit; qui tamen postea clam aufugit. Imperator Cremonam pergens, Romanum ibi obvium habet pontificem. Quo cum multo honore dimisso, ipse propter calorem ad montana secedit. Interea Otho comes, ruptis juramentis, in Burgundia iterum rebellat, ubi a fidelibus imperii occiditur, et vexillum ejus imperatori in signum victoriae transmittitur. Conradus causa orationis Romam vadit, et inde in Apulia multis civitatibus visis, per mare Adriaticum redire disposuit, ubi a distemperantia aeris principes multos amisit. Deinde reversus in Franciam, ad civitatem Trajectum [Col.0966D] inferiorem pervenit; ibique infirmatus obiit, anno regni sui decimo septimo, Imperii vero decimo quarto. Caetera de imperatore Conrado secundo versibus exponamus.

Item de eodem Conrado imperatore versifice narratur.

Dux erat ex villa quam rite vocant Guebelingam,
Inclyta nobilitas regum generatur ab illa,
Militis officio summus in orbe suo.

Hostibus infesta fuit ejus ubique potestas,
Magna ducis gesta fuerant, sed major honestas,
Clarus in eloquio, dignus honore suo.

Henrici cognata fuit, quem jam memoravi,
Ipsaque pulchra ducem clandestine tunc adamavit,
Cujus et a gremio germina clara trahit.

[Col.0967A] Hanc rapuit, sponsam tenuit dux pluribus annis,
Caesareis tunc subjacuit pro tempore bannis,
Proscriptus latuit, damnaque longa luit.

Caesar ut agnoscit sua proxima tempora morti,
Edocuit proceres, regem praeferre cohorti,
Et simul inducit tradere regna duci.

«Sit licet in bannis, inquit, proscriptus ab annis,
Hic valet a validis defendere regna tyrannis,
Et bene Romuleum continuare solum.»

Rex Claudus moritur, dux a dominis revocatur;
Conveniunt proceres, ut rex alius statuatur,
Cum quibus hic juvenis plebe petente fuit.

De Cuano duce, et lusoria voce ejus pro rata accepta.

Cuano dux erat summus inter principes, sperans sine dubio imperium obtinere; qui a caeteris principibus [Col.0967B] interrogatus quisnam ad imperium aptior videretur? Respondit quasi derisorie dicens: «Nepos meus dux Conradus videtur ad imperium aptissimus.» Credebat enim hoc esse impossibile, et propterea eum nominavit. Quo audito, universi laudant eundem Conradum, et eligunt eum. Dux vero Cuano contra dixit; sed tamen praevaluit electio universorum. Tali autem modo tunc Conradus imperavit.

Item de eodem Cuano duce, et nepote ejus Conrado.

Dux erat in patria praecelsus, nomine Cuno,
Ille procul dubio confidit habere coronam,
Sed de Conrado spes modo nulla sonat.

Consedere duces, electio vult agitari,
Conrado dux ille petit diadema parari;
[Col.0967C] Fraude quidem petiit, nec cupit illud agi.

Dum petit, hi laudant; laudantibus ipse resistit;
Sed prohibente duce regnum contraditur isti,
Vox ita fraudata stat ratione rata.

De edicto Conradi imperatoris et Lupoldi casu.

Conradus secundus imperator nulli violatori pacis parcebat. Unde comes Lupoldus violator pacis, timens occidi ab imperatore, fugit in silvam remotissimam, ibique cum uxore sua solus in tugurio latitabat. Contigit imperatori e venatione sua fortuito casu illuc divertisse, et ea nocte ibi

mansisse. Uxor comitis eadem nocte peperit masculum, quo vagiente, vox de coelo ait: «O imperator, infans iste erit tibi gener et haeres.» Hac voce tertia vice audita, [Col.0967D] surgit imperator diluculo, et inventis duobus suis famulis, dixit: «Ite et occidite illum infantem.» Qui euntes accipiunt infantem, sed miserti ipsius, non occidunt, sed super arborem ponunt atque relinquunt. Regi autem repraesentant cor leporis, pro corde infantis. Rex autem eos remuneravit. Transiens postea inde dux quidam, invenit et deportat infantem, et adoptat eum in filium. Imperator longe post in domo ducis videt puerum, et habet suspectum ne sit ille quem praecepit occidi, et assumit eum quasi pro cliente, et praecipit ut ad reginam litteras suas portet, in quibus praecipiebat reginae, ut visis litteris statim faciat eum occidi. Puer autem rem ignorans pergit, et in domo sacerdotis cujusdam hospitatur, qui ei dormienti litteras [Col.0968A] subripuit et aperuit; et visa ibi morte pueri, alias litteras scripsit in hunc modum: «Cum videris hunc puerum, o regina, statim da ei filiam nostram in uxorem, sicut diligis vitam tuam.» Et istas litteras reposuit in marsupium pueri. Puer nescius abiit, et ita filia regis statim tradita est ei.

Item de eodem Conrado imperatore, et de pace sui temporis, versibus explicamus.

Conradus pro pace duces deponit honore,
Et pacis sancita facit constare favore,
Quisque ducum metuit, ne sibi poena foret.

Unus erat comitum pacem violasse notatus,
Cui domus in latebris nemorum clam parva paratur,
Nam regem metuit, dum latitabat ibi.

Uxor et ipse comes, dum sic latuere dolentes.
[Col.0968B] Regem Conradum videt ipse comes venientem,
Dispersis sociis solus et ipse fuit.

Hospitium petiit, quia vespera tetra coegit,
Quae possunt miseri referunt solatia regi,
Quidquid equus voluit hospita larga dedit.

Filius est comiti sub eadem nocte creatus,
Suscipiunt puerum forma specieque beatum,
In somno regi visio magna fuit.

Vox ait: «Ecce tuus puer hic erit unicus haeres,
Omnia percipiet quaecunque videris habere,
Hunc tibi tu generum posteritate feres.

Mane sub aurora rex pergīt ad ulteriora,
Et dolet et plorat generum sic tollere lora,
Ut puer hic pereat cogitat absque mora.

Protinus ex nemore vestigia nocte sequentes,
[Col.0968C] Ecce canes famulique manent, regem repetentes,
Mirantes dominum nocte perisse suum.

Rex vocat inde duos juvenes, aliisque relictis.
Utitur astrictis sceleroso pectore dictis:
«Ite simul, pueri, cor cito ferte mihi.»

Dum puerum quaerunt, curat Deus ipse tueri,
Nam puero pueri pietate volunt misereri,
Judicio coeli salvificandus erit.

In manibus dum plasma suum tenuere parentes
Armigeri venere viri puerum rapientes,
Ut medio nemorum vita relinquat eum.

In puerum dum respiciunt animus variatur,
Nam ridet quocunque videt, risuque precatur
Ne cadat infantum tam puerile caput.

[Col.0968D] Armigeri cum jam puero cupiunt misereri,
Incipiunt quae concipiunt ex ore fateri.
«Respice, natus heri quomodo pulcher erit?»

Unus ait: «Concedo magis vivere vita,
Quam gladio tua parva meo sint membra petita,
Morteque mentita tu remanebis ita.»

Alter ait: «Totum cupio dissolvere votum,
Ponamus puerum nemorum statione remotum,
Ne lupo hunc comedat nidificabo locum.

Signa tamen mortis qua calliditate feremus?»
Ille refert: «Canibus leporem campo capiemus,
Cor quoque tollemus quo simulabo scelus.»

Dixit: et ecce lepus juvenum per crura resurgens,
Armiger insequitur clamando, canesque perurget,
Sic pietate Dei victima fertur ei.

[Col.0969A] Arboris in ramo puerum lacrymando relinquunt,
Cor leporis demonstrantes mendacia fingunt,

Juxta mandatum jam scelus esse datum.

Caesar habet grates, et gaudia magna duobus
Praestat et ambobus sceleris pro munere robur,
Nam bene complacuit perditionis opus.

Contigit hinc transire ducem qua nunc jacet infans,
Audit et obstupuit, pueri vox altius instat,
Cumque videt puerum dux cito tollit eum.

Suscipit infantem nimium gavisam ducissa,
Noctis in obscuro dum cum duce luderet ipsa,
Se queritur sterilem magna ducissa fore.

Dux ait: «Hunc puerum poteris ibi fingere natum,
Finge, precor, partum, de te fatere creatum.
Quippe manu Domini suspicor esse datum.»

[Col.0969B] Annuit audito mulier formosa marito.
«Hinc, ait exiit, thalamo properanter abito,
Omnibus insinua me peperisse cito.

Sic ego de more partus simulabo laborem,
Tu dictis moderare meis, praestaque favorem,
Ut reputent puerum me generante fore.»

Fama volat genuisse ducem, peperisse ducissam,
Aspectu facieque puer formaque patrissat,
Crescit, et inducit gaudia magna duci.

Cum puer Henricus quindenum scanderet annum,
Militis officio censetur honore levandus,
Prorsus enim species corpus et acta placent.

Interea rex ipse venit, puer astitit illi,
Forma recens faciesque nitet, flavique capilli,
[Col.0969C] Dum quasi flos lucet, rex vocat ipse ducem:

«Dic mihi, quis puer est?» «Meus est» dux intulit illi.
Caesar ait: «Totus forma simulatur Achilli,
Hunc, ait, obsequiis continuabo meis.»

Dux ait: «Oro, pater, tenero nunc parcite nato,
Cum fortis, cum miles erit, juvenem revocato,
Ut vacet obsequio tunc meliore dato.»

Dum pater implorat, dum sic retinere laborat,
Rex ferus evacuat penitus quaecunque perorat,
Atque sibi puerum detulit absque mora.

Anxia mens regis juvenem solerter adegit,
Quis pater aut mater sibi sit, narrare coegit,
Sum ducis, ille refert, me ducis aula regit.

Rex quia jam sterilem cognoverat esse ducissam,
[Col.0969D] Aestimat enixa puerum quia non foret ipsa,
Et quia sic dubitat, noxia corde parat.

Nam putat hunc puerum, quem jusserat ante necari,
Hunc et ad imperii metuit diadema vocari,
Unde cito puero morte pericla parit,

Ipsa manu propria properat cum scribere chartam,
Qua puerum portare necem sub fraude coarctat,
Fit puer Urias arripit ergo vias.

Fertur Aquisgrani septem properasse diebus,
Ipse caret sociis, nec abundat ad omnia rebus,
Presbyter hunc recipit, ut jubet ipse Deus.

Fessus et esuriens scamno capit ipse soporem,
Presbyter aspiciens juvenem fulgere decore,
[Col.0970A] Prandia disposuit deliciosa fore.

Charta boni pueri bursa retinente pependit,
Presbyter hanc aperit, et eam cognoscere tendit,
Forte necem pueri quamcito cernit ibi.

Presbyter ut potuit pueri perpendere mortem,
Protinus in melius satagit convertere sortem,
Noxia rasisit; abhinc haec bona scripsit ibi:

«Haec regis dum scripta legis, regina, videbis
Hunc puerum, facies generum, charumque tenebis;
Si dare distuleris, hostia mortis eris.»

Mane puer surgens ait: «Hospes, chare, valet.»
Ille refert: «Domine famulum me semper habeto,
Rex mihi cum fueris tunc memorare peto.»

Risit ad haec juvenis, risumque fuisse putavit,
Versus Aquisgranum festinus iter peragravit,

[Col.0970B] Nescius in scriptis quid sibi charta parit.

Aspiciens regina videt juvenem venientem,
Miratur formam, faciem, vultumque nitentem,
Mox puer ut venit, regia scripta dedit.

Ipsa legit, sed lecta tegit, secreta reponens:
Nata videns, vagabunda silet, perhibente rubore.
Mater eam citius cernere scripta monet

Regia mandata nimio perplexa rigore
Lecta docent dominam regis metuisse furorem,
Et species juvenis haec peragenda monet.

Non erat ut possent regis praecepta negari,
Curia dat juveni thalamum de more parari,
Filia praecipitur quamcito sponsa dari.

Altera post pauca regis data littera, quaerit
Si jussis regina suis reverenter obedit:
[Col.0970C] Illa refert: Cuncta perficienda dedi.

Aspera scripta quidem, te praecipiente, relegi,
Sed quia pertimui cito contradicere regi.
Omnia contribui quae tua charta vehit.

Nata maritata, sponsalia sunt celebrata,
Curia laetata, solemnna magna parata,
Filia nostra parem gaudet habere marem.

Legit et obstupuit reputans haec omnia Caesar,
Urget equos, festinat iter, cursumque coaequat,
Commotusque satis sede resedit Aquis.

Filia cum matre procerum turba comitante,
Astitit, et generum praefert, quem praetulit ante.
Sponsa manu sponsum ducit amanda suum.

Turgidus ille sedens, quid agat, quid dicat in illam,
[Col.0970D] Nescit, et intumuit, ardensque furore favillat,
Stant furor et ratio pectore tusa suo.

Ira, furor cordis, contraria stant rationi,
Obviat et ratio socia pietate furori;
Stans gener in medio credit abinde mori.

Filia cum matre fervente patris feritate,
Plena timore tacet, vultu variante minacem,
Mors et vita simul regis in ore latent.

Ira recens inferre necem poenamque laborat,
Parce pater, differre placet, natura perorat,
Naturae precibus vincitur absque mora.

Dum gravis in rege fieret luctatio mentis,
Obtinet in causa ratio, fugit ira potentis,
Respicit uxorem laetus ut ante solet.

Dicit ei: «Sancita Dei nequeunt vacuari,
[Col.0971A] Quod volui, jam non potui, Deus ipse negavit,
Quae Deus instituit, nos patiemur.» Ait.

Uxor ad haec instat: «Deus, inquit, contulit ista,
Prorsus ab humana coeli sapientia distat,
Haec sunt acta Dei, mens tua cedat ei.

Si generum tamen ingenuum natura notaret,
Nec fortuna mihi, neque filia damna pararet,
Si secus est gener, gaudia nulla daret.»

Cogitur hinc regi dux insinuare quod egit,
Inde duos juvenes verum recitare coegit,
Compulit et comitem, quem Nigra Sylva tegit.

Dum comes adductus credit sibi crescere luctus,
Cognitus esse pater, recipit pro tempore fructus,
Nam gener imperii filius ejus erit.

Caesar ubi potuit de nobilitate doceri,
[Col.0971B] Pace frui regis valet et gener ipse mereri,
Iste mihi socius et gener, inquit, erit.

Cumque videt quod et ipse fidem puero violavit,
Plaudit ei quem dextra Dei servavit, amavit,
Tu gener imperii, tu mihi natus, ait.

Rex cadit in fatum, regis gener ille vocatur,
Ordine laudatur, socero gener associatur:
Sic rota fortunae rem variasse datur.

Ille locus nemorum quo vir fuit ille creatus,
Nobilis Ecclesia monachis Hirsaugia vocatur,

Magna Creatori nunc ibi pompa datur.

De tertio Henrico imperatore, filio Conradi secundi imperatoris, octuagesimo tertio ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini millesimo quadragesimo, Henricus tertius supra memoratae imperatricis [Col.0971C] Gisilae filius, qui coeperat patre vivente regnare, patre mortuo, ab Augusto octuagesimus tertius coepit imperare. In ipso dignitas imperialis, quae per longum tempus extra Carolorum genealogiam deducta jam exsulaverat, ad nobilissimum germen Carolorum, per matrem ejus Gisilam, est revocata.

Iste Henricus, patri suo aequalis in virtutibus, et praecelsior fuisse perhibetur. Primo quidem Bohemorum ducem, imperio tunc offensum, in deditionem accepit. Petrum autem regem Ungarorum a regno expulsum, et exsulem suscepit, atque inserto praelio cum Ungaris innumerabilem eorum multitudinem fudit, Pannoniamque ingressus, Petrum ipsum regno suo restituit. Accepit postea nobilissimi [Col.0971D] principis Galliarum, Pictaviae et Aquitaniae ducis Wilhelmi sororem Agnetem in uxorem. Cumque more regio apud Ingelheim nuptias celebraret, universos joculatores abire permisit inanes; atque ea omnia quae eis fuerant largienda, pauperibus dedit.

Circa idem tempus in Ecclesia Romana est confusio gravis exorta, tribus invasoribus sedem illam occupantibus. Quorum unus Benedictus vocabatur. Atque ad majoris miseriae cumulum, divisus inter se patriarchis, earumque redditibus, unus apud Sanctum Petrum, alter apud Sanctam Mariam Majorem; tertius, id est Benedictus, in palatio Lateranensi sedebat. Omnes vitam turpem, ut accepimus, et flagitiosam habebant. Tunc quidam presbyter, nomine [Col.0972A] Gratianus, Ecclesiae Dei in tanta confusione compassus, praefatos viros adiit, eisque a sancta sede cedere, pecunia persuasit. Benedicto, qui inter illos majoris videbatur auctoritatis, redditibus Angliae, pro pacis compositione, relictis. Propter quod, Romani eumdem Gratianum presbyterum, tanquam Ecclesiae liberatorem, ad summum pontificium communiter elegerunt, eumque Gregorium septimum vocaverunt.

Imperator, his auditis, Romam pergere festinavit. Cui Gratianus apud Sutrium occurrit, eique coronam pretiosam, ad captandam ejus benevolentiam, donavit. Imperator eum tunc benigne suscepit, sed postmodum collecta synodo, propter notam simoniae cedere persuasit; eique Suidegerum Babenbergensem [Col.0972B] episcopum, consensu Ecclesiae substituit; quem etiam Benedictum placuit nominari.

Extunc canonica electio Romanorum pontificum usque adeo suffocata fuisse narratur, ut iste Benedictus, et Aldibrandus, et alii quatuor sequentes, ab imperatore constituti in catalogo Romanorum pontificum scripti reperiantur. Qualiter autem Ecclesia Dei partim sub Leone juniore, ad plenum vero sub Alexandro, liberam electionem rehabuerit, sicut probatorum virorum assertionem didicimus, postea auctore Domino referemus. Caetera de Henrico tertio versibus explicamus.

De eodem Henrico tertio.

Henricum dixere Nigrum, barba nigricante,
Romuleum tulit imperium papa mediante,
[Col.0972C] Prospexit populis cum probitate suis.

Theutonicus dictus tunc papa fuit Benedictus,
Romanis qui principibus cum pace relictis,
Ad patriam rediit, nobilis unde fuit.

Curia Romana pariter cum Caesare pergit,
Copia Theutonica digno moderamine servit,
Urbeque Wormatiae fit sibi prima quies.

Pluribus alloquiis cum Caesare papa vagatur,
Papa loco moritur qui Babenbergia vocatur,
Tunc Leo Theutonicus papa recepit onus.

De quarto Henrico imperatore Romanorum, LXXXIV ab Augusto.

Anno ab Incarnatione Domini 1047. Henricus quartus, rex victoriosus, Romae in die Natalis Domini, [Col.0972D] a Clemente papa coronatus, LXXXIV ab Augusto, imperii nomen dignitatemque suscepit. Inde per Apuliam ducto exercitu, ad patriam cum honore revertitur.

Eodem anno, mortuo Suidegero, id est Clemente papa, Popio Aquileiensi patriarcha, in locum ejus Romae subrogatur. Non multo post, rex Ungarorum Petrus, a quodam suo cliente, nomine Andrea, oculis regnoque privatur. Tunc mortuus est Popio, id est Damasus papa. Cui Bruno Tullensis episcopus, id est Leo papa, Romae succedit. Ille nobili Francorum prosapia oriundus, auctoritate imperiali ad sedem beati Petri fuerat destinatus: qui cum assumpta purpura per Gallias iter ageret, contigit eum Cluniacum venire, ubi Aldibrandus papa supra [Col.0973A] memoratus, prioratus officium ministrabat. Ipse eum adiens, aemulatione Dei plenus, constanter de incepto redarguit, illicitum asserens summum pontificem per manum laicam ad gubernationem universalis Ecclesiae introire. «Verumtamen, inquit, si meis consiliis te credere volueris, efficere poteris, quod neque regis animum exacerbabis, neque sanctae Ecclesiae auferes in electione pontificis, libertatem.» Inclinator ille ad admonitionem Aldibrandi prioris, et purpuram deponit, et habitum peregrini assumit, et iter arripiens, eundem Aldibrandum secum deducit. Igitur cum ambo Romam simul venissent, consilio Aldibrandi Bruno in summum pontificem eligitur. Qua

causa, Romana Ecclesia qualitercunque tunc coepit ad electionem sui pontificis [Col.0973B] noviter informari.

Interea imperator ingressus Belgicam, Gotfridum et Balduinum duces ad deditionem coegit. Post haec, synodus Moguntiae celebratur, in praesentia ipsius papae Leonis, et Henrici quarti imperatoris.

Ad haec imperator adversus Andream, qui, ut supra narravimus, dominum suum Petrum, regem Ungarorum, oculis regnoque privaverat, exercitum movet, et Pannoniam ingreditur. Sed incolis terrae undique latitantibus, cunctisque Ungariae victualibus vel absconditis, vel contaminatis, aut veneno infectis, exercitum illic sustentare non valens, Pannonia devastata, reversus est. Item sequenti anno Pannoniam hostiliter aggrediens, Leonem papam [Col.0973C] secum deducit, et Andream fugavit, atque omnia feliciter ordinavit.

Terra Roberti Guiscardi in Apulia.

Eo tempore gens Northmanniae consurgens, sub Roberto Guiscardo, viro strenuissimo, et magnae recordationis duce, Apuliam ingreditur, ubi incolas terrae, variis modis, nunc potentia, nunc dolo et fraude afflixit. Quos dum Leo papa, Romam cum militia a Gallia rediens, incipit coercere, et ab Apulia intendit expellere, conserto cum eis praelio, multisque prostratis, victus cogitur fugere Beneventum. Tanta autem ibi ex utraque parte cecidit multitudo, ut acervus ibi postea factus ex ossibus mortuorum, usque hodie ab indigenis soleat viatoribus ostentari.

[Col.0973D] Anno extunc proximo papa Leo moritur, et in ecclesia Sancti Petri sepultus, miraculis coruscare monstratur. Cui succedit Gebhardus Aestetensis episcopus, qui Victor papa est nominatus. Illi quoque successit Stephanus, Theutonicus natione.

Imperator rursus Italiam ingressus, comitissam Beatricem, matrem scilicet comitissae Mathildae, consanguineam suam, viduam Bonifacii marchionis secum deduxit.

De recuperatione sancti sepulcri, anno Domini millesimo sexagesimo septimo.

Defuncto Gregorio VII, papa apud Salernum, Gilberto autem Romae per imperatorem cathedram et urbem possidente, pauci Romani propter metum imperatoris abbatem Desiderium de Monte [Col.0974A] Casino, invitum ad papatum traxerunt; qui etiam dato pretio custodibus occulte, qui civitatem Leoninam custodiebant, sub silentio noctis eum apud Sanctum Petrum in cathedram posuerunt, et Victorem eum nominaverunt. Ipse vero fluxu ventris statim detentus, vitam finivit. Cujus loco episcopum Hostiensem Othonem, id est Urbanum papam constituerunt.

Eodem tempore civitas Jerusalem a paganis conculcata erat, atque detenta; sepulcrum autem Domini ab eis quaestus causa venerabiliter habebatur, vivente adhuc imperatore Henrico quarto et Alexio rege Graecorum. Tunc praefatus Urbanus papa, propter miseriam Jerosolymorum transiens in Galbas, ad defensionem sancti sepulcri Christianorum arma **[Col.0974B]** commovit, atque ex diversis nationibus centum millia hominum ad arma collegit, eisque duces subscriptos praefecit, ducem Lotharingiae Gotfridum de Boillon, comitem Sancti Aegidii, Reinmundum comitem Flandriae, Robertum et Hugonem fratrem Philippi regis Franciae. Curam autem omnium eorum in Christo episcopo Fodiensi commisit. Rumores istos alii Christiani audientes, ex omnibus regionibus et linguis et insulis Christianorum homines cum inaestimabili multitudine affluerunt, asserentes se apostolos et praedicatores Christi esse, atque adversus inimicos crucis Christi pugnatores.

Gotfrido igitur duce, per Bulgariam cum magna difficultate Constantinopolim pervenerunt, ubi multum **[Col.0974C]** dolum et impedimentum a rege Alexio perpessi, commissa cum Graecis pugna pontem urbis regiae expugnant, et transeuntes suburbium succendunt. Ibi recensitis trecentis millibus bellatorum in Nicaenam turrim quondam Christianorum venientes, eam a paganis expugnaverunt, et imperatori eam dederunt. Deinde per maritimam Ruthenorum progressi, tantam rerum abundantiam invenerunt, ut bos pro siclo, et aries pro nummo, teste Roberto comite, venderetur; principes etiam Saracenorum sibi occurrentes bello presserunt. His elati successibus, obsidione Antiochiam cingunt, ubi per novem menses morantes, deficientibus copiis, et exercitu debilitato, valde humiliati sunt. Deus autem eorum misertus, urbem cum omni copia Turcorum tradidit **[Col.0974D]** in manus eorum.

Cum igitur rumor eorum universum Orientem terreret, rex Babyloniorum dirigit ad eos legatos, poscens confoederationem eorum in dolo, cum quibus legatis pergunt in Babyloniam legati Francorum, et honorifice suscepti, dum proceritas, et pulchritudo eorum aspicitur, dum virtus et magnanimitas ipsorum consideratur, dum magis esse quam homines ab illius terrae indigenis asseruntur, rex Babyloniae, accepto a suis consilio, movet illico exercitum, et Jerusalem cingit obsidione, dicens eis se cum Francis foedus et amicitiam contraxisse; cum quibus etiam eos vellet destruere, nisi se et urbem regi Babyloniae subditos exhiberent. Turci itaque urbem tenentes, propter metum Christianorum, **[Col.0975A]** se et urbem in manus regis dederunt. Qui ejectis omnibus Turcis, urbem cum Saracenis munivit, et sic Christianorum propositum suo ingenio praepedivit.

Inter haec Christiani, capta, ut diximus, Antiochia, quia Deum non digne glorificasse videntur, tanta cinguntur multitudine Saracenorum, ut priorem ubertatem fames tam intolerabilis sequeretur, ut etiam vix ab humanis carnibus abstinerent. Respiciens autem Dominus populi sui contritionem, lanceam, qua Christi sanctissimum latus legitur perforatum, in locis illis per revelationem eis monstravit; cujus virtute Christiani confisi, quamvis debiles et famelici, cum Saracenis bellum committunt, fuisque viriliter omnibus, non sua, sed Christi **[Col.0975B]** fortitudine, hostes vicerunt. Inde procedentes in Syriam, Barram et Martam urbes ceperunt, ubi moram facientes, tanta iterum inopia narrantur attriti, ut etiam humana corpora foetida famelici aliqui devorarent. Post haec ad civitatem sanctam, jam a Sarracenis inhabitatam atque munitam, acies direxerunt. Quam obsessam cum capere non possent, habito religioso consilio, Christum humilitatis magistrum imitantes, nudis eam pedibus circuire disponunt. Igitur in die, quae dicitur Divisio apostolorum, civitas capitur, et hostes ibidem comprehensi, tanta sunt occisione prostrati,

ut in porticu Salomonis sanguis occisorum usque ad nostrorum equorum genua perveniret. Extunc civitas Jerusalem usque nunc, auctore Deo, a nostris possidetur.

[Col.0975C] Porro admiratus * Babyloniorum, qui et rex Mempheorum, et Alexandrinorum vocatur, apud Ascalonam manens, innumerabilem collegit exercitum, tanquam Jerusalem et Antiochiam, per suam potentiam recepturus. Legatos autem Francorum adhuc in Ascalona apud se retinebat. Ad haec Christiani, sarcinis suis et infirmis in urbe relictis, exercitui Babyloniorum in campo occurrunt. Cumque infinitam hostium multitudinem conspexissent, fuis ad Dominum precibus, cum paucis contra hostes procedunt; et mirum in modum per divinum auxilium, cum quinque millibus equitum et quindecim millibus peditum, Saracenorum centum millia equitum, et trecenta millia peditum, vertere terga compellunt, **[Col.0975D]** et spolia immensa diripiunt. Ceciderunt ex Saracenis in eo praelio plus quam centum millia gladio extincti, sed circa portam Ascalonae ducenta millia in introitu civitatis sunt suffocata. Innumeri quoque submersi et spinis irretiti, periisse referuntur.

Peracta victoria, principibus ad propria remeantibus, dux Gotfridus exercitum qui remansit, strenue sapienterque conduxit. Ipse etiam Romanos et Theutonicos invicem saepe ob invidiam rixantes, tanquam utriusque linguae peritus, ad pacem et concordiam, ut simul commanerent, suis studiis salubriter informavit. Interea Urbanus papa, qui ultra mare exercitum direxerat, celebrato concilio Clarmontem, Romam revertitur, et Gilbertum, qui **[Col.0976A]** per imperatorem cathedram Romae tenebat, ab urbe expellit; sola illi domo Crescentii, id est castello Sancti Angeli remanente. Inde cathedra sua recepta, egressus ab urbe, Apuliam, Calabriam atque Siciliam peragravit: unde quamplurima collecta pecunia, Romam reversus, custodes castris Crescentii pecunia corrumpit, atque in hunc modum expulso Gilberto, ad ultimum tam Urbe quam cathedra libere potitur. Ipse paulo post in fata concessit, et cathedram Paschali papae reliquit.

Interea Christianis ad sanctum Domini sepulcrum confluentibus, dux Gotfridus in Jerusalem moritur; eique Balduinus frater ejus ibidem subrogatur, et auctoritate summi pontificis rex appellatur anno Domini 1100.

[Col.0976B] Eo tempore quo primus Balduinus factus est rex Jerusalem, Gilbertus moriens, horribilissimo schismati, tanquam Aegypti densissimis tenebris, finem imponit.

Anno sequenti Conradus, filius quarti Henrici imperatoris, cui pater Italiam commiserat, obiit, anno scilicet IX, ex quo a patre discesserat, et in civitate Florentia honorifice sepultus est. Post haec imperator pater ejus, apud Moguntiam Nativitate Domini celebrata, Henricum filium ejus, qui fuit quintus Henricorum, regnaturum post se principibus assignavit, seque Hierosolimam iturum devovit, et publice pronuntiavit. Anno secundo iterum apud Moguntiam imperatore existente, **[Col.0976C]** Henricus filius ejus contra eum rebellionem molitur apud Ratisbonam, consilio Bavarorum, habens occasionem, quod pater excommunicatus a Romano pontifice haberetur. Assumptisque principibus, Saxoniam contra imperium facile commovendam intravit, ubi apud Quintlineburg universos Saxones suae voluntati conjunxit.

Tunc Ruthardus Moguntinus archiepiscopus a sede sua diu per patrem imperatorem expulsus, filio ejus Henrico quinto adhaesit, et apud villam Northusen concilio celebrato, imperatorem tanquam Simoniacum condemnavit. Inde Henricum Magdeburgensem electum, sed ab

imperatore reprobato consecravit. Inde in Moguntiam per auxilium filii redire proposuit. Sed pater in Moguntia [Col.0976D] cum militia manens propositum praepedivit. Post haec filius castrum Noricum, id est Nuremberg, expugnavit.

Item de eodem Henrico quarto imperatore.

Henricus quartus cum esset puer, mortuo patre, sub custodia matris suae Agnetis imperatricis fuit; quae aliquanto tempore prudenter imperium rexit. Postea filius consilio lascivientium a matre alienatus, per se coepit regnare. Haec discessio maximae discordiae seminarium fuit. Imperatrix aspiciens iniquas rerum mutationes, cum fluctibus turbationis nollet involvi, religiosam vitam elegit, et ad monasterium Fructuariense se transtulit. Inde postmodum Romam pergens, ibique aliquantam moram [Col.0977A] faciens, vita decessit, et in ecclesia Beatae Petronillae, in tumba marmorea honeste sepulta est.

His diebus Alexander, primo Lucensis episcopus, postea communi voto et electione promotus in summum pontificem, Ecclesiam Romanam, diu jam ancillatam, in pristinam libertatem reduxit. Nam Cadulum Parmensem episcopum, Romanam sedem armata manu occupare volentem, constanter repressit. De isto Cadulo, et de isto Alexandro scriptus est versus in camera Lateranensi:

Regnat Alexander, Cadolus cadit, et superatur.

Itaque imperium Henrici in seipsum dividitur, et conspirantibus Saxonibus, rebelliones fiunt. Detractiones et inhonesta plurima de imperatore ad aures summi pontificis referuntur. Hanno Coloniensis [Col.0977B] archiepiscopus, et Germanus Babenbergensis episcopus, Romam mittuntur. Qui peracta legatione revertentes, litteras apostolicas regi assignant, per quas ad satisfactionem de Simonia aliisque enormitatibus commonetur. Eodem tempore Saxones manifeste rebellant, et urbes et castella, quae rex in Saxonia construxerat, auferunt, et omnino subvertunt.

Anno secundo Alexander papa decedit, et Aldibrando archidiacono suo, qui Gregorius septimus fuit, apostolatum reliquit. Quod quia sine imperatoris concessione actum est, schisma gravissimum narratur exortum. Ipse itaque Gregorius papa ad Simoniam extirpandam et clericorum incontinentiam [Col.0977C] reprimendam intendens, imperatorem ipsum ad synodalia pro hujusmodi frequenter vocavit. Connubia clericorum, a subdiaconatu et supra, per totum orbem Romanum, edicto decretali in aeternum prohibuit, ac seipsum athletam Dei pro domo Domini murum constituit.

Imperator Saxones bello petit, et juxta fluvium Hunstrot bello incerto, caesis hinc inde quampluribus, cruentam victoriam vix obtinuit. Cecidit ibi Gebeardus pater ducis Lotharii, qui postea imperavit, et Ernestus pater Alberti Marchionis.

Eodem anno Wilhelmus comes Northmanniae, majorem Britanniam, quae nunc Anglia nuncupatur, expugnavit, regemque ipsius Eraldum occidit. Deinde, Northmannis ibi positis, totaque provincia [Col.0977D] in servitutem redacta, ipse ibi regnavit.

Anno sequenti, imperator accepit uxorem filiam Othonis Marchionis Italici, nomine Bertham. Papa tantum imperatorem excommunicavit, ejusque consilio Saxones sibi Rodulphum regem creaverunt; quo postea in bello occiso, et Herimanno principe Lotharingiae sibi substituto, ipse quoque cito interficitur. Ante hunc imperatorem non legimus aliquem a Romano pontifice excommunicatum, aut imperio privatum: nisi forte illud pro excommunicatione reputetur, quod Philippus primus Christianus imperator, ad breve tempus a Romano pontifice inter poenitentes legitur collocatus. Aut illud, quod Theodosius, ob cruentam hominum caedem, a liminibus Ecclesiae legitur sequestratus.

[Col.0978A] Interea Gregorius papa septimus, potentia imperiali ab Urbe pellitur. Cujus loco Gilbertus Ravennas intruditur.

Item, de eodem Henrico quarto, versibus subnotatur.

Henricus quartus Guebelingo semine surgens,
Regna per Italiam multa feritate perurget,
Ut tribuant Domino digna tributa suo.

Omnia dum recipit quae rapta vel aucta putavit,
Romani bona pontificis plerumque gravavit,
Papa dolens factis, non patiemur, ait.

Cur petat illicitum Caesar, cito papa requirit,
Ecclesiaeque bonis qua vult ratione potiri?
Pax mea jam periit pro feritate viri.

Despicit Henricus papae quamcunque querelam,
[Col.0978B] Nec cupit Ecclesiam aliqua placare medela:
Namque potens armis cordeque magnus erat.

Invidia fertur nimia potuisse notari,
Et nimia feritate sua nequam reputari,

De quibus exempla pagina pauca dabit.

Si probitate virum, vel equum pollere putaret,
Ejus ad interitum quae posset iniqua pararet,
Insidias mortis fraude doloque daret.

Miles erat regi speciosus et altus honore,
Ille datur nudo pugno mactasse leonem,
Militis officio summus in orbe suo.

Hunc videt invitus rex, insidiator iniquus,
Invidus Henricus, probitatis atrox inimicus,
Cujus ab insidiis deperit ille cito.

[Col.0978C] Fertur eques regi talis quandoque fuisse,
Cui virtute parem nullum natura dedisset,
Hic in aquis Reni, rege jubente, perit.

Prava per imperium dum regia fama notatur,
Ira movet proceres, gens Theutona tota gravatur,
Et dolet imperium turpe fovere caput.

Curia Francorum collecta simul dominorum,
Crimina gestorum regis condemnat eorum,
Expertumque volunt jam reprobare dolum.

Nunc ab apostolico procerum sententia quaerit:
Si princeps scelerum rex jure potest removeri?
Papa refert: Merito destituendus erit.

Gregorius papa nunc septimus exstat in Urbe,
Post venit Urbanus, qui regia facta perurget,
Fert quoque Paschalis tempora plena malis.

[Col.0978D] Henricus male sortitus fit abhinc anathema,
Rodulphus cum Saxonibus tulit hoc diadema,
Cum quibus Ecclesia regia jura premat.

Junctaque Saxonibus consentit et inclyta Roma,
Aurea Rodulpho transmittitur inde corona,
Bella per imperium multiplicata tonant.

Scriptus et insertus fuit in diademate versus,
Petra dedit Petro, Petrus diadema Rodulpho;
Haec ita Saxonibus missa corona datur.

Sede Moguntinus tunc praesul in ordine primus,
Exstitit Albertus, saevus, feritate ferinus,
Nec tamen ingenio vel probitate minor.

Hic super Henricum magis omnibus est inimicus,
Sic et Agrippinus praesul, celebris Fridericus,
Alberto * de Treveri, fit gravis hostis ei:

[Col.0979A] Undique conspirant, veniunt certamina mira,
Signa, pares Aquilae, veniunt ad proelia dira,
Saxo tribus vicibus Marte repressit eum.

Pugna redit quarta, regem male Saxo coarctat,
Nam quasi jam parta fuerat victoria quarta,
Ast ubi bella gerit rex novus ense perit.

Dum fugit Henricus, comitum fugiente caterva,
Miles ei signum media statione reservat,
Dicens: «Quo graderis, respice, victor eris.

Hoc ergo Rodolphum gladio tibi dico peremptum.»
Rex negat eventum, sed eum trahit ille retentum.
Rex ubi fata gemit, publica fama venit.

Miles ait: «Surge, tua gloria magna resurget,
Saxo fugit, quia rex cecidit, tu curre, perurge,»
Dum tractus rediit victor et ipse fuit.

[Col.0979B] Nec tamen ut vivit, victorem poena reliquit,
Mortibus addici regem faciunt inimici,
Filius ejus ei tollere regna sitit.

Henricus junior tollit imperium adversus patrem suum.

Efficit ingratus praesul procerumque senatus,
Patris ad interitum quod habet diademata natus,
Ex ope pontificis omnia posse ratus.

Fit pater ut fuerat sub praesule rex anathema,
Filius erigitur Henricus habens diadema,
Et studet ut penitus jura paterna premat.

Pellitur ergo pater, nimia procerum feritate,
Nec penitus natus patris caruit pietate,
Leodii genitor pauper inopsque latet.

Henricus Magnus, numero quartus reputandus,
[Col.0979C] Quinquaginta duos vitae praefecerat annos,
Bella quibus nati fertur amara pati.

Tunc obiit, tunc Leodii voluit tumulari,
Canonici studuere sui corpus venerari,
Moreque regali condere membra lari.

At quia rex voluit vivens anathema mereri,
Papa caput celeri jubet hinc corpus removeri
Cunctaque Leodii mox anathema ferit.

Pellit et a sacris corpus: rebus variatis,
Filius ossa patris doluit fore cum sceleratis,
His cito sublatis longius ire facit

In patriam Spiram, quae Rhenica littora gyrat,
Ossa patris minat, nimium commotus in iram:
Aphra capella fuit quae patris ossa tulit.

[Col.0979D] Rex ita translatus, feretroque novo reseratus,
Quinque reservatus annis fuit intumulatus,
Omnibus ingratus, ludibrioque datus.

Hoc genus horroris nato fit causa doloris,
Tempora moeroris renovat feretrum genitoris,
Pulsus ab Ecclesiis dum jacet ipse foris

Sacra sepultura papa prohibente negatur,
Annulus et baculus nisi papae restituatur,
Cum quibus ecclesias vendidit ille suas.

Vendidit ille, quia raro caruit Simonia,
Quae nota ne fiat, vetuit divina sophia,
Papaque mente tali tollere prorsus hiat.

Henricus vere defuncti Caesaris haeres,
Amodo pontificum baculos prohibetur habere:
Hoc etenim fieri regula nulla feret.

[Col.0980A] Vendere pontifices non possunt amodo reges,

Illud enim sacrae prohibent per saecula leges,
Expedit ut Simonis crimina quisque neget.

Henricus quintus tunc incidit in labyrinthum,
Hoc laqueo cinctus, foris est arctatus et intus,
Ecclesiae cedit, dona coacta dedit.

Haec duo duntaxat Caesar repetita relaxat,
Ecclesias passas rabiem, non amodo quassat,
Guerra dedit requiem, pax rediviva placet.

Annulus et baculus papalia jura sequuntur,
Sic et ab imperio merito mundana reguntur,
Jura coaequata stant ratione rata.

Sacra sepultura nunc Caesaris est valitura,
Aurea structura patris est, dans gaudia plura,
Sanctaque Spirea membra recondit ea.

Northmanni invadunt Apuliam tempore quarti Henrici imperatoris.

[Col.0980B]

Henrici Quarti dum gloria vergit ad imum.
Sentit et Apulia Northmannica praelia primum,
Vincitur et Calaber nunc, Siculusque sinus.

Dux ibi Northmannus Wilhelmus primo notandus,
Postque * Robertus Magnus Viscardus adest memorandus,
Cujus et in modico maxima gesta dabo.

Paganos Siculos hic in sua jura redegit,
Apulus et Calaber victus sibi colla subegit,
Quos modo Wilhelmus rex probitate regit.

Robertus Viscardus combussit Lateranum, dum imperator papam Paschalem captum Romae teneret.

Non erat Henrico licitum defendere terram,
Namque per imperium fuerat validissima guerra.
[Col.0980C] Papaque Paschalis vincula captus adit.

Henricus quintus dum gestat in Urbe coronam,
Audet Viscardus partim comburere Romam,
Hinc Lateranensis porta perusta sonat.

Transit ut ad Danaos, referunt sibi proelia Graeci,
Regis ibi Danai pars exstitit hostia lethi,
Copia fit spoliis, miraque massa necis.

Dux erat in rebus pauper, dives probitate,
Addidit ex corio nummos expendere late,
Cum quibus et Danai copia victa jacet.

Devictis Danais, post tempora fertilitatis,
Reddidit argentum pro denariis coriatis,
Militibus gratis dat sua dona satis.

Robertus Viscardus obit tandem sine prole;
[Col.0980D] Rogerius Germanus ei succedit honore,
Climata Siciliae possidet atque fovet.

Rogerus paganus erat de more vocatus,
Rogerus de Rogerio comes est generatus,
Gemma sui generis, et probitate caput.

Gemma fuit, regnare sui meruit probitate,
Apulus, et Calaber fit ei subjectus, et Afer:
Quod loquor ecce patet, terra subacta jacet.

Rogerii regis hic tempus et acta relinquam,
Caesaris Henrici quinti rem primitus inquam,
Post quoque Rogerio tempus et acta dabo.

Item de quinto Henrico juniore filio quarti Henrici, octuagesimo quinto ab Augusto.

Henricus junior contra patrem movet exercitum, et pater contra eum. Utriusque autem exercitus, [Col.0981A] supra Rhenum fluvium castrametatur, Rheno in medio existente, et alterum ab altero separante. Erat autem patris maxima potentia in exercitu Bohemorum, et in marchione Austriae Lupoldo. Quam rem cum filius considerasset, tam ducem Bohemorum, nomine Boroetz, quam marchionem Lupoldum, largissimis promissionibus ab auxilio patris sui avertit: quibus abeuntibus, pater debilitatus, a campo cedere compulsus, confusus discessit. Ab illo itaque die

pater minuitur, filius autem augetur. Postea filius et pater apud Pinguam castellum colloquuntur, ubi filius monet, ut pater per apostolicum exeat ab excommunicatione; qui petit principes apud Moguntiam congregari, ibique coram eis de eadem causa tractari. Itaque, petente patre, generalis [Col.0981B] curia Moguntiae indicitur, ibique pater et filius omnibus principibus praesentantur.

De Hierosolymis.

Circa idem tempus, Balduinus rex Hierosolymorum Ascalonam obsessam, sibi tributariam fecit. Comissoque praelio cum Saracenis, cum ipse tantum quatuor millia bellatorum haberet, hostium quinquaginta millia Dei magis, quam hominum virtute prostravit, uno Saracenorum principe capto, et altero occiso.

Tunc Alexius rex Constantinopolitanus, Christianae prosperitatis adversarius, Turcos in desperationem jam positos, in amicitiam suam confoederavit, eisque turrim Nicaeam, Christianorum sanguine conquisitam, concessit.

[Col.0981C] Interea generali curia Moguntiae congregata, praesentibus apostolicae sedis legatis, imperator coram omnibus excommunicatus pronuntiatur. Unde etiam ipse in castro quodam custodiae mancipatur, ubi dum audientiam petunt principes, eum dolo circumveniunt, et quodammodo cogunt ut filio suo regalia insignia non differat resignare, anno scilicet regni sui quinquagesimo tertio, imperii sui vero quadragesimo. Reversi igitur principes a patre ad filium, imperialia insignia detulerunt, eumque tunc a patre electum denuntiantes, per manus legatorum Romani pontificis creant imperatorem, nonagesimum secundum ad Augusto Octaviano.

Auctor.

[Col.0981D] Hucusque tam ex libris Orosii, quam Eusebii, et aliorum qui post eos scripserunt auctoritatibus fulti, scripta nostra posuimus. Caetera autem quae sequuntur, quia recentis memoriae, et quasi nostrorum temporum sunt, nos ea nobis a viris probabilibus tradita, et partim a nobis oculata fide conspecta, et auribus nostris audita, quanto veracius possumus, favente Domino, lectoribus proponemus.

Nota me Gotfridum, hujus libri auctorem, capellanum et notarium fuisse regis Conradi tertii, et Friderici imperatoris, et filii ejus Henrici sexti, quorum temporibus haec omnia cis citraque mare per annos quadraginta sum perscrutatus, ex omnibus armariis et Latinis, et Barbaris, et Graecis, et Judaicis et Chaldaeis.

De Henrico quarto.

[Col.0982A]

Imperator Henricus quartus, omnibus regalibus filio resignatis, et omnium principum suffragio destitutus, et factus egenus, dum per Rhenum fluvium Coloniam pervenisset, ibi, non sicut exsul, sed ut imperator, a civibus suscipitur. Indeque procedens Leodium, insinuavit omnibus tam verbo quam litteris, a principibus se fuisse deceptum, et ad resignanda regalia filio coarctatum. Transacto pauco tempore, pater apud Leodium moritur, et more regio ibi sepelitur. Sed postea mandato Romani pontificis, a coemeterio ejicitur, eique omnis Christiana sepultura denegatur. Corpus autem ejus a Leodio in urbem Spiram, scilicet supra Rhenum, ubi ipse in honorem sanctae Mariae mirabilis structurae ecclesiam [Col.0982B] fundaverat, sed non perfecerat, est in feretro deportatum, et in capella Sanctae Aphae, sine sepultura, per spatium quinque annorum in feretro conservatum. Quid autem de eo postea fuerit factum, in fine hujus capituli inferius versifrice referemus. Quid igitur filius faciat videamus.

Henricus quintus capit papam Paschalem.

Henricus quintus, mortuo patre, mirabili collecto exercitu, tertio anno post obitum patris, per Montem Jovis transit Pyrenaeum, Romam proficiscens. Cumque supra Padum castrametatus, praeciperet exercitum recenseri, inventa sunt triginta millia militum, exceptis omnibus, qui ad eum de Italia confluerunt. Inde per montem Apenninum transiens, [Col.0982C] Bargum Pontis Tremuli turribus et muris valde munitum, qui transitum exercitui prohibere tentavit, expugnavit atque destruxit. Deinde Perusiam procedens usque Aretium, civitatem ipsam destruxit, pro eo quod cives illi ecclesiam Sancti Donati, id est episcopium, quod est extra civitatem, destruxerant, sedem episcopalem infra moenia civitatis ponere intendentes. His ita peractis Romam pervenit, et in gradibus beati Petri papa Paschali, cunctisque cardinalibus, et a populo Romano, cum crucibus in processione, cum tripudio et gaudio magno susceptus est. Ipse autem papam Paschalem, consilio quorundam sceleratorum, captum detinuit, et Ulrico patriarchae Aquileiensi, cum reverentia custodiendum commisit. Tunc orto ex improvise [Col.0982D] tumultu, et ornatu Ecclesiae cunctisque rebus clericorum invasis atque distractis, qui exspectabant gaudium, luctum incurrunt.

Occasio autem et causa illius captivitatis talis fuisse narratur, quia imperatore Romam tendente, papa cum eo tali pactione convenerat, ut imperator episcoporum investituras dimitteret, papa autem e converso imperatori omni episcoporum regalia relaxaret. Haec pactio sacramentis et obsidibus inter papam et imperatorem asseritur firmata fuisse. Quam dum renitentibus episcopis papa adimplere non posset, cum per omnia innocens esset, tanquam reus custodiae est mancipatus. Hujus factionis consiliator praecipuus dicitur fuisse Albertus, tunc imperatoris cancellarius, qui postea fuit archiepiscopus [Col.0983A] Moguntinus, quem tantum imperator postea per divinum iudicium, fortissimum sensit inimicum.

Papa aliquandiu capto et detento, imperator a civibus revocatur, et episcoporum investituras, id est, annulum et baculum, a papa recipiens, ipsum papam et cives Romanos muneribus reconciliare curavit: et a papa coronatus, favorem et nomen imperiale sortitur, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo undecimo, anno vero regni ejus, ex quo pater regalia sibi resignaverat, sexto.

His ita transactis, synodo episcoporum postea celebrata, privilegium ab imperatore minis et terroribus extortum tanquam pravilegium reprobavit. Imperator ab Urbe in Franciam reversus, filiam Henrici regis Anglorum, Mathildam, in uxorem sibi conjunxit, [Col.0983B] nuptiasque magnificas Moguntiae celebravit. In ipsa curia Lotharius dux Saxoniae, qui postea fuit imperator, tunica lanea pro poenitentia indutus, et pedibus discalceatus, procidit ante pedes imperatoris. Tantus enim terror omnes invaserat, ut aliquis voluntati suae resistere non auderet. Caeterum in ipsa nuptiarum celebratione, ubi omnes convenerant, factae sunt contra terribilitatem ejus multae principum conspirationes; et ex tunc tam manifeste, quam occulte multi incipiunt rebellare. Ex consilio autem et suggestione archiepiscoporum, Friderici scilicet Coloniensis, et Alberti Moguntinensis, et aliorum quorumdam, Callistus papa, qui post Paschalem, et Gelasium, Romae pontificatum acceperat, imperatorem excommunicationis vinculo [Col.0983C] innodavit. Schismate itaque renovato, imperator Romam pergens, Burdinum, natione Hispanum, in cathedram, per suam violentiam collocavit, quem Romani apud Sutrium postea captum, et camelo, ut dicitur, superpositum, cum ignominia deportaverunt, et in cavea prope Salernum, perpetuae custodiae tradiderunt. Imperator videns a se regnum paulatim deficere, et exemplum patris sui mente revolvens, atque metu anathematis quo urgebatur; collecta generali curia apud Wormatiam, investituram episcoporum, scilicet annulum et baculum, in manus legati apostolici, nomine Lamberti, qui postea fuit papa Honorius, publice resignavit, per quem etiam ab anathemate est absolutus. Papa quoque imperatori tale privilegium scripsit, ut episcopi [Col.0983D] omnes tam Cisalpini, quam citra, non prius episcopi ordinentur, quam per manus imperatoris de regalibus sint investiti.

Imperator de Romanis ulcisci desiderans, festinato cursu in Italiam, Urbem obsedit: quibus contra eum incaute progressis, plurimos cepit, quos fere omnes aut caecavit, aut denasavit. Deinde reversus in patriam, morboque correptus, obiit, et in civitate Spira, ubi Ecclesiam supra memoratam complevit atque ditavit, sepultus est juxta patrem et avum et atavum suum, anno regni ejus decimo nono, imperii vero decimo quarto.

Caetera versifice gesta referre placet.

Item de captivitate papae Paschalis, et de guerra inter imperium et Ecclesiam versibus subornatur.

[Col.0984A]

Cum foret Henrico subjecta per omnia Roma,

Unctus apostolicis manibus, sumptaque corona,
Cepit apostolicum, rumor in Urbe sonat.

Bella parat populus, succurrit ab Urbe senatus
Praevalet Henricus, pars praesulis exspoliatur,
Papa caret Manto, captus ab hoste suo.

Quaestio nunc oritur, cur carcere papa tenetur?
Respondetur eis: Quia sustulit omnia praesul,
Abstulit imperio pontificale decus.

Nam bona Pontificum quae nititur ipse tenere,
Contulit imperium, quae debeo Caesar habere;
Amodo qui teneat, Caesare dante feret.

Annulus et baculus de nostro munere venit,
[Col.0984B] Undique pontifices regum sunt munere pleni,
Caesaris officium quomodo papa gerit?

Rettulit Ecclesia: si quaerimus aequa fateri,
Annulus et baculus nunquam de Caesare venit,
Nam Deus Ecclesiis coelitus ista dedit.

Omnia quae reges per tempora prisca dederunt,
Non modo sunt regum, sed cui data jura fuerunt,
Nec Deus hoc patitur, nec tua jura ferunt.

Cum tua sit regni, tua sit custodia juris,
Carceribus nostris mala dat exempla futuris,
In sanctum Domini dum feritate furis.

Conditor es juris, qui spernere jura videris,
Jam neque jura Dei, neque regia jura vereris,
Ecclesiam crucias, qui cruciandus eris

Dedecus est fontem juris confundere legem,
[Col.0984C] Et magis est timidum, coelorum spernere regem,
Cum sacra jura neges, tristia regna reges.

Cur laicus quaerit tradi sibi munera coeli?
Ut Deus instituit electio consona cleri,
Judicio coeli libera semper erit.

Tu tua si repetis, repetes quae tu tribuisti,
Haec cum non dederis, cur tollere proposuisti?
Tradere te decuit, tollere nulla mihi.

Si quodcunque datur, ratio monet ut repetatur,
Dos tua tollatur, nobis quoque nostra feratur,
Hoc ita si cupias quaerimus esse ratum.

Imperium dedimus, tu pauca dedisse videris,
Ex ope pontificis Caesar Romanus habetis,
Vincula pontifici qua ratione geris?

[Col.0984D] Quidquid agat praesul, quidquid sacra turba fatetur,
Reddere cogetur quod Caesaris esse videtur,
Illud et in scriptis firmat uterque secus.

Annulus et baculus, vel caetera quae memorantur,
Caesaris ad jussum penitus reddenda parantur,
Papaque Paschalis sic spoliatus abit.

De excommunicatione imperatoris Henrici quinti, propter papae Paschalis captivitatem.

Papa dolens lamenta movet, totumque per orbem
Ecclesiam sua charta vocat properanter ad Urbem:
Haec ubi consedit, Caesaris acta dedit.

Tunc ait: o patres, a Caesare scripta notate,
Et quodcunque placet super his decreta parate,
Me quoque pontificem non fore, jussa date.

[Col.0985A] Peccatis mala vestra meis venisse notavi,
Officiis me destitui dignum reputavi,
Me quoque deposui, ne pereatis, ait.

Haec ait, et mitram rejicit, Mantumque relinquit,
Ordinet Ecclesia sine me, quidquid placet, inquit,
Moreque pontificis judicet ipsa sibi.

Scripta legunt cleri, rex pontificalia quaerit,
Annulus et baculus sub Caesare fertur haberi,
Copia pontificum non ita, dixit, erit.

Extortum papae scriptum contra rationem
Uritur, et priscum tibi conciliamus honorem,

Tolle pater Mantum, curia tota monet.

Rursus in Henricum quintum nova bella gerentur,
Pristina mota patri sibi jam tormenta moventur,
Ut pater ante fuit, sic anathema luit.

[Col.0985B] Littera papalis simul, et papale sigillum,
Missa per imperium gravis excommunicat illum,
Et cunctos proceres, qui sua jussa tenent.

Nunc Paschalis obit, succedit honore Calixtus,
Sede Viennensis regumque propagine mistus,
Germine Francigenae Caesaris hostis erat.

Disputatio inter imperialem curiam et papalem; quis eorum esset major in illo tempore.

Curia papalis contendit et imperialis,
An sit inaequalis, vel debeat aequiparari;
Partibus oppositis curia regis ait:

Spiritus est papa carnis velamine clausus,
Hunc quasi terrenum describere quis foret ausus?
Terrea cum superis qua paritate gerit?

Est quoque par superis, coelum datur ore tenere,
[Col.0985C] Qua ligat, et solvit, qua regna videtur habere,
Carnis in exsilio spiritus astra tenet.

Allegatio in contrarium de imperatore.

Caesar lex viva stat regibus imperativa,
Legeque sub viva sunt omnia jura dativa,
Lex ea castigat, solvit, et ipsa ligat.

Conditor est legis, neque debet lege teneri,
Sed sibi complacuit sub lege libenter haberi,

Quidquid ei placuit juris adinstar erit.

Qui ligat ac solvit Deus, ipsum protulit orbi,
Divi sit regnum divina potentia secum,
Astra dedit superis caetera cuncta sibi.

Responsio curiae Romanae contra imperatorem.

Pars quoque papalis sic obviat imperiali,
[Col.0985D] Sic regnare damus, quod Petro subjiciaris,
Jus etiam nobis Christus utrumque parit.

Spiritus et corpus mihi sunt subjecta potenter,
Corpore terrena teneo, coelestia mente,
Unde tenendo polum, solvo ligoque solum.

Aethera pandere, coelica tangere papa videtur,
Nam dare, colere, nectere, solvere, cuncta meretur,
Cui dedit omne decus lex nova, lexque vetus.

Annulus et baculus, quamvis terrena putentur,
Sunt de jure poli, quae significare videntur,
Respice jura Dei, mens tua cedat ei.

Reddit apostolico Caesar, quaecunque rogavit,
Pax bona conficitur, sublata Deo reparavit
Jura suae partis laetus uterque trahit.

De Lothario imperatore, octuagesimo sexto ab Augusto, post Henricum quintum.

[Col.0986A]

Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo vigesimo quinto, defuncto absque haerede Henrico quinto, principes Moguntiae conveniunt, ibique habito de successore consilio, quatuor regni optimates, Lotharius dux Saxonum, Fridericus dux Suevorum, Leopoldus marchio orientalis, Carolus comes Flandriae ad regnum designantur.

Tandem Lotharius, natione Saxo, patre Gebehardo, voto omnium, renitens, valde acre clamans, ad regnum tractus, praesente legato sedis apostolicae, nonagesimo secundo ab Augusto regnavit.

Iste per omnia humiliavit progeniem Henrici imperatoris, contra quem dux Fridericus et frater ejus [Col.0986B] Conradus, nepotes Henrici imperatoris ex sorore, diu rebellaverunt. Propter quod papa Honorius successor Calixti, eos excommunicavit.

Verumtamen praedictus Conradus, a fratre suo Friderico, et a quibusdam aliis, factus est rex contra Lotharium. Qui cum paucis exercitu intravit Italiam, et Mediolani apud Modoetiam coronam portavit. Deinde ad partes Romanorum processit, et tandem rebus exhaustus in patriam remeavit, pacemque cum Lothario componens, dimisso regno, quievit. Eodem tempore Romae Honorio mortuo, oritur schisma inter Innocentium et Anacletum. Innocentius autem transiens in Galliam, venit Leodium, ubi Lotharius ei occurrit, auxiliumque promittit. Unde Innocentius papa apud Clarum montem, [Col.0986C] concilio celebrato, Romam rediit, et regem Lotharium, in Lateranensi palatio apud Sanctum Salvatorem coronavit. Non enim poterat apud Sanctum Petrum morari, propter potentiam Anacleti filii Petri Leonis.

Lotharius in patriam rediit, rursusque renovato exercitu, Romam post biennium remeavit. Ubi assumpto secum Innocentio, in Apuliam transiit, et Rogerium Siculum, qui tunc dux Apuliae vocabatur, inde fugavit, et Rainonem comitem ibi ducem constituit, civitatem Barum cepit, et totam Apuliam occupavit. Inde reversus, Veronae morbo correptus, vitam finivit, anno regni sui duodecimo; cui Conradus supra memoratus, per electionem principum [Col.0986D] in regnum successit.

Item de Lothario versifice, et de duce Conrado contra eum erecto, sed tandem pacificato.

Non erat Henrico quinto tunc masculus haeres,
Sed soror hunc genuit qui regna meretur habere,
Tertius Conradus rex diadema geret.

Conradus dux imperium captare paratur,
Lotharius dux Saxonicus contra relevatur,
Sed magis invidia, quam ratione datur.

Livor et invidia recalebant gesta priorum,
Quos Henricorum fortuna repressit amorum,
Sic modo Lotharius tollit habetque thronum.

Transit in Italiam Conradus, ibique receptus,
Est Mediolani diadema potenter adeptus,
Bellaque rex regi fortis utrinque vehit.

[Col.0987A] Schisma fuit regno, sunt et nova schismata Romae;

Nam duo sunt papae, binaeque fuere coronae:
Schismatis errores mundus adesse dolet.

Unus Anacletus fuerat sub schismate praesul,
Innocentius est, qui contra papa tenetur;
Haec duo fert secum schismata Roma vetus.

Cedit Anacletus, alterque sedere meretur,
Regnat Lotharius, Conradus amicus habetur,
Summus et imperii signifer ipse fuit.

Lotharius senuit, Conradi longa juvenus,
Obtulit obsequium, sed post, sene prorsus adempto,
Succedens juvenis regia jura tulit.

Interea juvenis regni vexilla tenebat,
Fit prior in ducibus semper, primusque sedebat,
Hoc sibi nobilitas, dignaque forma dabat.

[Col.0987B] Imperat hinc annis sic Lotharius duodenis,
Bis videt Italiam, Romam quoque denuo venit,
Et semel Apuliam cum feritate premit.

Rogerus nunc dux Siculus regnare putatur,
Pulsus ab Apulia, qui Caesaris ense fugatur,
Caesar habet Barum, vincit et usque Pharum.

Rainonem creat ipse ducem, cui cuncta relinquit,
Quem dux Rogerus post hoc certamine vincit,
Et facit Apuliae se sine fine ducem.

Indeque se regem jussit dominumque vocari,
Moreque regali regalia signa parari,
Atque per Apuliam magna tributa dari.

Hostis ei papa satis Innocentius exstat,
Intrat in Apuliam, regi contraria praestat,
Captus ibi cedit, regia jura dedit.

De exaltatione Conradi tertii post Lotharium imperatorem, octuagesimo septimo ab Augusto.

[Col.0987C]

Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo trigesimo nono, Conradus supra memoratus, XCIII ab Augusto, apud Confluentiam, inter Moguntiam et Coloniam, in regnum eligitur, praesente Deodevino Portuensi episcopo, apostolicae sedis legato. Statimque Aquisgrani in sede Caroli a principibus constitutus, ab eodem legato est coronatus.

Saxones tamen et dux Bavariae Henricus tunc in eum non consenserunt. Asserebant etiam eum non regem legitimum, sed per subreptionem creatum. Rex praefigit eis omnibus curiam generalem apud **[Col.0987D]** Babenberg, ad quam venientes, simul cum imperatrice vidua Lotharii, in gratiam et pacem regis fuere omnes recepti, excepto solo duce Bavarorum Henrico, qui cognominabatur Superbus, apud quem etiam insignia regalia contumaciter adhuc detinebantur. Erat enim gener defuncti imperatoris Lotharii, et ex hoc tenens regalia, ad regnum quantum poterat, aspirabat. Coactus vero tandem regalia, id est crucem et lanceam et coronam reddidit, gratiam autem regis non impetravit. Postea vero iudicio principum a rege proscriptus, ab omnibus suis derelictus, vix quatuor militibus comitatus, in partes Saxoniae miserabiliter cessit. Atque post pauca vitam finivit.

His temporibus, Rogerius Siculus Apuliam rursus **[Col.0988A]** ingressus, cum duce Rainone, quem Lotharius ibi praefecerat, habet conflictum victusque fugatur. Interea Anacletus, filius Petri Leonis Romae moritur, et eo mortuo, schisma terminatur. Post pauca, dux Apuliae, Raino vel Rainaldus, moritur. Rogerius in Apuliam revertitur, et terram duce orbatam nec rebellantem occupat. Principem Robertum Capuanum, cum omnibus nobiles ejicit, et residuos, variisque tormentis affligit. Ad ultimum se regem Siciliae et Apuliae praecipit appellari; princeps Robertus Capuanus cum omnibus comitibus expulsis, ad regem Conradum secessit. Rex benigne omnes recepit, et longo tempore in Alemannia secum tenuit, sed in Apuliam transire non potuit, quia eum gravis imperii necessitas praepedivit.

[Col.0988B] Ad haec papa Innocentius, vir magnanimus, cum populo Romano contra Rogerium collecto exercitu Apuliam ingreditur, ubi incaute conductus, in loco qui vocatur Galluzu, a Rogerio capitur, eoque cum reverentia coacto, Rogerius nomen et auctoritatem regiam, cum benedictione apostolica, tam in Sicilia quam in Apulia, sicut voluit, plenarie impetravit.

Rogerius ex tunc auctoritate apostolica rex exaltatus, cum jam nullum praeter Conradum regem haberet obstaculum, Velfonem ducem, fratrem scilicet Henrici superbi supra memorati, pecunia sua conductum, contra Conradum in Alemannia concitavit. Quem rex in uno praelio, juxta castrum Winisberg eleganter vicit, suosque grandi occisione **[Col.0988C]** prostravit. Altera vice Henricus filius Conradi, qui si vixisset, post eum fuerat regnaturus, eundem Velfonem bello devicit. Velfo tamen, dum Conradus vixit, pro Rogerio stetit, et regnum pro viribus impedivit.

His temporibus Romani coeperunt innovare senatum, qui longis ante temporum curriculis ita cessaverat, ut nec mentio ejus Romae haberetur; quem papa Innocentius ingenio, pretio, et minis solvere conatus, non potuit; morboque praeventus sub ea discordia diem ultimum clausit; cui sacerdos laudabilis Coelestinus successit, quo infra annum defuncto, in cathedra Lucius papa consedit. Lucius secundus itaque intendens senatum extinguere, **[Col.0988D]** cum ingenti militia capitolium Romae conscendit, ut sedentes ibi tunc senatores cum dedecore removeret. Senatus autem populusque Romanus ad arma conversus, papam cum suis omnibus a capitolio in momento repellunt. Ubi papa, sicut tunc audivimus, lapidibus magnis percussus, usque ad obitus

sui diem, qui proxime secutus est, non sedit in sede. Cui tunc successit Eugenius abbas Sancti Anastasii Romae, de ordine Claraevallensium.

Cujus tempore obiit rex Conradus apud Babenbergam, cui successit Fredericus nepos ejus, dux Suevorum. Tunc Constantinopoli Manuel imperabat, habens uxorem Theutonicam, sororem, scilicet uxoris regis Conradi, natam de Sulzbach, filiam nobilissimi comitis, in terra Bavarorum. Caetera de rege [Col.0989A] Conrado, qualiter ivit ultra mare, et de rege Rogerio, et de filio suo rege Wilhelmo, et item de Wilhelmo rege filio Wilhelmi, versibus adnotamus.

*Item de Conrado tertio, qualiter rex Rogerius contra eum tollit Apuliam, et per Velfonem
ducem infestat regnum Theutonicum.*

Lothario moriente, venit Conradus honestus,
Hostibus infestus, sapiens, ad cuncta modestus,
Quem satis imperium laudat, et omne solum.

Dum timet hunc Siculus, dum perdere regna veretur,
Velfoni dat dona duci, quo saepe tenetur,
Hoc duce sustinuit bella ferente decus.

Undique Conradus Siculos arctare minatur,
Praemia Velfoni magis ille referre paratur,
Diraque cum rege praelia Velfo movet.

[Col.0989B] Contra Velfonem mens regia plena furore,
Imperii virtute sui defendit honorem,
Vultibus oppositis insimul arma movent.

Dextera Conradi gladio conformis Achilli,
Signifero veniente ducis caput amputat illi;
Hic ubi marte cadit, Velfo repulsus abit.

Multimoda tunc caede data, sumptoque trophaeo,
Conradus virtute datur major Machabaeo,
Omne decus Velfo tempore perdit eo.

Rogerii regis Siculi venit ultima vita,
Filius ipsius Wilhelmus regna cupita
Suscipit, et vitae tempore regnat ita.

Tempus abit, Conradus obit, miranda potestas.
Succedit Fridericus ei, relevatur honestas,
Interea Siculus rex sine clade fuit.

[Col.0989C] Nulla dedit Siculo Fridericus praelia regi,
Nam Mediolani tunc praelia longa peregit.
Sic rex Wilhelmus regna quieta regit.

De duobus Wilhelmis.

Wilhelmus post Wilhelmum succedit honore,
Formosus, gladioque probus, summusque decore,
Qui magis Ausoniae dignus honore foret.

Dum jam Wilhelmus ter denos perficit annos,
Caesar apud Danaos Manuel moritur memorandus,
Tunc quoque Francigenis rex Ludovicus obit.

Imperium nunc Graecorum rapit ille tyrannus,
Andronicus, princeps scelerum, vir nec memorandus,
Graecorum proceres ejus ab ense cadunt.

De pace inter imperatorem Fridericum et Lombardos.

[Col.0989D] Expedit hic dici, quod et imperio Friderici,
Omnes Lombardi sic efficiuntur amici,
Sicut ei placuit, res patet acta sibi.

Filius ipsius Henricus, ad alta levatur,
Rite coronatur, uxoris honore beatur,
Fit regis Siculi filia sponsa sibi.

Sponsa fuit speciosa nimis, Constantia dicta,
Posthuma, post patrem materno ventre relicta,
Jamque tricennalis tempore virgo fuit.

Item de Conrado tertio, qualiter ultra mare perrexit cum exercitu Christianorum.

Consilio Seneca, specie Paris, Hector in armis,
Regnum bis senis Conradus rexerat annis,
Cum tulit in scapulis insita signa crucis.

Unde Cisalpina gens omnis erat peregrina.
[Col.0990A] Quam neque per maria vexit ratis ulla marina,
Imo per Ungariam praeripere viam.

Tunc rex Francigena Ludovicus mente serena,
Signa crucis tulerat: numerum si noscere quaeras?
Millia millena militis agmen erant.

Reges et populos latuit fortuna futuri,
Nam fuerant nostri pro lege Dei morituri.
Constantinopolim miles uterque venit.

Inde per Iconium via regum recta paratur,
Fraudeque Graecorum male per deserta vagatur,
Unde fame pereunt, spes bona nulla datur.

Millia Turcorum veniunt ad bella virorum,
Copia Maurorum ferit agmina Theutonicorum,
Perforat ipsorum pectora, castra thorum.

Nunc rex Francorum comes astat Theutonicorum,
[Col.0990B] Perditur armorum series, ornatus equorum,
Plena jacent feretris, prata, platea, forum.

Cum labor infestet, calor irrogat undique, pestes.
Qui fuerant equites, pergunt moriendo pedestres,
Aeger ubique jacet, praelia nostra tacent.

Tunc rex Conradus multis tulit arma diebus,
Ense regens equites, cessantibus undique rebus,
Sic loca pacifica Theuthona signa petunt.

Adfuit egregius Fridericus dux Suevorum,
Aequa suo patruo regit agmina Theutonicorum,

Hostibus ingeritur, protegit ipse forum.

Dummodo festinant nimiam vitare ruinam,
Inveniunt binas per littora forte carinas,
Unde Jerosolymam praeripuere viam.

Tunc magis irasci studuit super urbe Damasci,
[Col.0990C] Praelia contraxit, coepit victoria nasci,
Urbs obsessa fuit, nam quasi capta fuit.

Ni foret ob pretium res vendita prodicione,
Urbs peritura foret, nostrisque dedisset honorem,
Rex pro fraude dolens, signa reversa movet.

Ipse suis manibus rex tantus erat gladiator,
Ut gladio feriente suo nullus tueatur.
Indeque per medium corpora caesa cadunt.

Ad sua regna redit, modico post tempore vivit,
Palmigerique viri pauci redeunt redivivi,
Paceque rex obiit, nam requiescit ibi.

Anno milleno, centeno, terque deceno,
Atque quater deno, reddit sua tempora coelo,
Cui famulabar ego, qui mea metra lego.

De exaltatione imperatoris Friderici primi, nepotis Conradi tertii, octuagesimi octavi ab Augusto.

[Col.0990D]

Anno ab Incarnat. Domini 1146, anno etiam ab Urbe condita 1918, annis vero ab Adam sex millibus trecentis triginta quinque transactis, Fridericus primus, filius Friderici ducis Suevorum, fratris scilicet Conradi regis, natus ex clarissima progenie Carolorum, post Conradum tertium apud Francofordiam communi voto, et consensu omnium principum, electus est ad imperium, nonagesimus quartus ab Octaviano Augusto. Cujus in hoc loco brevem tractatum ad observandum catalogum imperatorum facimus, ne ordo nominum ipsorum interrumpatur, si forte nomen ejus in hoc catalogo non assignatur. Alibi autem de actibus ejus, omnia fere principalia [Col.0991A] quae gessit in Italia, versifice dictata posuimus, ubi de Mediolani destructione, et de aliis satis compendiose narramus.

Gratias igitur agimus Creatori, a quo bona cuncta procedunt, quia, sicut in exordio libri hujus spondimus, universum Vetus et Novum Testamentum in summa complectentes versifice assignavimus, et ab initio mundi usque ad praesentem diem, sub tempore domini imperatoris

Friderici, et domini papae Urbani tertii, omnia regna mundi, omnes reges, et acta regum, sub compendio, et nomina, et tempora, et annos eorum, atque omnes Romanos pontifices, et annos et menses, et dies eorum per ordinem descripsimus: qui etiam imperatores cum quibus apostolicis vixerunt. Distinximus Chronica [**Col.0991B**] omnia, quae catholicae Ecclesiae inseruimus. In omnibus autem istis nihil fabulosum scienter addidimus, sed auctores catholicos et authenticos secuti sumus, ut Eusebium, Clementem papam, Dionysium Areopagitam, Origenem, Hieronymum, Augustinum, Josephum, Orosium, Aegesippum, Strabum, et Hionium, et Solinum de mirabilibus, et Suetonium de vita imperatorum.

Item de eodem Friderico imperatore, versifice notamus.

Regibus antiquis descripsimus omnia late,
Tu minor aetate, Friderice, prior probitate,
Jam tua gesta patent, quae recitare placet.

Nam Friderici tempora, praelia, gestaque novi,
Indeque maxima, vel magis optima promere vovi,
Qui tulit, aut movit, quaeve recepit ob id.

[**Col.0991C**] Dum caninus magni regis, mea musa, cacumen,
Sub brevitate suum studeamus tangere numen:
Altius incipias; organa nostra tument.

Nunc tibi lingua mea panget, Friderice, trophaea,
Acta gigantaea canat omnis in orbe chorea,
Tu quoque musa mea, surge, canamus ea.

Flos fuit ex flore regum Fridericus honore;
Sumpsit eum regem Germania plena favore,
Imperii dominum semper habere volens.

Rex ut Aquisgrani Carolorum sede resedit,
Ordine legitimo Germania prorsus obedit,
Finibus Italiae rex sua signa dedit.

De civitate Mediolani et de guerra ejus cum Friderico imperatore.

Urbs Melana potens, meritis dicenda leaena,
[Col.0991D] Viribus eximia, populis et milite plena,
Saeva, superba, fera, tota rebellis erat.

Urbibus annexa fuit haec, quibus omnia vexat,
Quae fuerint urbes, exponere nomina restat,
Brixia, Terdona, Crema, Placentia bona.

Rex ubi Theutonicam meruit captasse coronam,
Quaerit et Italicam, quia sic docet inclyta Roma,
Per medios Ligures regia signa volant.

Signa sui regis spernit Melana vereri,
Sed propria virtute sua vult rura tueri,
Nescia quod sibi mors rex Fridericus erit.

Hanc ubi rex angit regalibus undique bannis,
Dissipat et frangit, sex marte fluentibus annis,
Urbs, quae summa fuit, marte repressa luit.

[Col.0992A] (Rex modo dissimulat mala quae Melana meretur,
Ad reliquas urbes exercitus ire iubetur,
Et super Astenses arma tulere duces.

Rex abiit, Melana sibi non praebet honorem;
Tempus erit quo facta luet, contrita furore;
Roma vocat regem, rex sua signa movet.)

De Astensi civitate.

Magna timens regem mox deserit Asta colonum,
Ad castrum novum cuncti sua cuncta reponunt,
Unde suum vacuum deserit Asta solum.

Nec penitus vacua, deserta relinquitur Asta,
Turribus eversis, inventa cibaria vastant,
Alterius muri nulla ruina fuit.

Dum rex egreditur melior fortuna paratur,
Jurat ei populus sic asta reconciliatur,
[Col.0992B] Culpa fuit modica, gratia plena datur.

Item de eadem Asta civitate.

In Ligurum patria manet urbs, quae dicitur Asta,
Inclyta divitiis, modico munimine vasta,
Quae cito succubuit, nec tamen ipsa ruit.

De civitate Terdona per Fridericum ter desolata.

Amodo Terdonae superest recitare dolorem,
Quae Mediolani veteri subnixa furore,
Consueto more vult inimica fore.

Rex ubi castra movet, metuit fera turba leonem,
Cingitur horribili procerum Terdona labore,
Miles ut aggreditur plebs fugitiva dolet.

Undique rex arcet, populus secedit ad arcem
Nec sibi sic patet * stringens eques undique partes,
Urbs capitur plane, turba cacumen habet.

[Col.0992C] Hinc cibus arctatur, fons tollitur, inde paratur,
Talpa cavans, aries, mangonibus injaculatur,
Perforat interius, rumpit utrumque latus.

Proxima jam morti cedit gens subdita sorti,
Introitum regi patulis dedit undique portis,
Plebis membra tamen vitaeque salva manent.

Insita telluri rex moenia praecipit uri,
Inde cadunt muri populi digne perituri,
Sic Terdona ruit, qua satis alta fuit.

Inclyta Terdona nimis irascente corona,

Victa ruit prona, capiens tria tristia dona,
Quippe tribus vicibus diruta tota domat.

Qualiter a Terdona Romam consecrandus processit.

Haec ubi complevit, celebris legatio venit,
[Col.0992D] Pergat ut hinc propere papalia jura tueri
Ex ope pontificis jam monocrator erit.

Utque moras purget, vehementer papa perurget,
Rex bonus exsurgens aquilas direxit ad Urbem,
Dantque Placentina rura cremata viam.

Servit ei Parma, Bononica transiit arva,
Alpe satis parva Florentia pertulit arma,
Nuntius Achaiae Palaeologus adest.

Arnaldus capitur, quem Brixia sensit alumnum,
Dogmata cujus erant quasi pervertentia mundum,
Strangulat hunc laqueus, ignis et unda vehunt,

Thuscia devota sese dedit undique tota,
Nota vel ignota subduntur regna remota,
Ad Pendentis-Aquae praedia castra jacent.

Ad vitae meritum veniunt vexilla Viterbum,
[Col.0993A] Unde patens erebus fontem facit igne protervum,
Fortis ibi populus, miles ad arma probus.

Optimus indigenis fons balnea multa paravit,
Fertilis est patria quam copia multa beavit,
Nam genus et species fertilitate trahit.

Illic Roma suos voluit requiescere fessos,
Emeritos equites, senio seu vulnere pressos,
Sic vitae meritum, res facit ipsa locum.

Verba auctoris.

Longa per obsequia cum vita labore gravetur,
Si senio premitur, si vulnere debilitetur,
Hic habeat requiem saepe senile decus.

Si praeclara velit Caesar sua gesta foveri,
Hoc decus imperii decet omni lege teneri,
Debeat ut senibus vitia quieta geri.

[Col.0993B] Non haec servorum fit gloria, sed dominorum,
Si defectorum stet salvus honor seniorum,
Si nitet ipsorum veste platea, forum.

Si miserum praestat famulum, si diva potestas,
Dedecus infestat dominum, cui servit egestas,
Non sibi, sed Domino stat miser ille suo.

Regia praeveniunt tentoria plurima Romam,
Gestat ut imperium Romana sede coronam.
Cui favet Ecclesia publica signa tonant.

Romanus populus antiquos expedit usus,
Rex despexit eum primatum milite tutus,
Nil petit, imo jubet, Roma furore tumet.

Spe male frustratus discedit abinde senatus,
Acriter iratus Romanus ad arma paratur,
Vincere primates regis et arma ratus.

[Col.0993C] Rex animo fortis, movet agmina multa cohortis,
Papa dedit patulis aditum per devia portis,
Tecta beata Petri nocte sub ense petit.

Mane sub aurora sedem tenet atque coronam,
Munere basilicam Petri reverenter honorat,
Roma dolens plorat, rumor in Urbe sonat.

Qualiter imperator ab apostolico Adriano coronatus est apud Sanctum Petrum, sine Romanorum consensu; unde pugnatum est cum Romanis, sed imperator obtinuit.

Decipitur Roma dum sic capit ille coronam,
Regia persona recipit papalia dona,
Ungitur, erigitur, rumor in Urbe sonat.

Praesul Adrianus Romanaque curia tota,
[Col.0993D] Tunc sine Romanis complevit regia vota,
.....

Acriter iratus consurgit ad arma senatus,
Prosilit armatus Caesar, feritate citatus,
Marte secus Tiberim fervet utrumque latus.

Plebs adiit, rex obtinuit, multisque necatis,
Unda fuit Tiberis defensio sola fugatis,
Sanguine tincta satis turba natabat aquis.

De Spoleti destructione.

His ita completis papali munere freti,
Dum remeant laeti, resident super arva Spoleti,
A quibus et Caesar danda tributa petit.

Falsa moneta venit, falsum cito Caesar ademit,
Praelia namque gerit, multos de plebe peremit,
Intus et exterius plebs superata gemit.

[Col.0994A] Imperat Augustus pereat locus igne perustus:
Qui fuerat vacuus miles, remeavit onustus,
Debita qui sprevit reddere, cuncta dedit.

De Veronensium traditione inter Alpes, ubi imperatorem, et totum exercitum inter angusta montium conclusum, extinguere cogitaverunt.

Regales Aquilae veniunt ad plana Veronae,
Flumina dum transit rex, durius invenit omen,

Monte coarctatis bella Verona movet.

Montibus angustis et fluminis ordine cincti,
Rex, proceresque sui fuerant quasi carcere vincti,
Conclusique suas non habuere vias.

Arma ruunt, quia saxa pluunt de monte relaxa,
Interimunt, quassant proceres a vertice saxa,
Armaque militibus nulla valere queunt.

[Col.0994B] Quatuor has poenas spatio sensere dierum,
Quo sine spe vitae tolerant discrimina rerum,
Vulnera suscipiunt nec tamen ulla gerunt.

Passibus occultis super alta cacumina tendunt,
Unde Veronensi populo male facta rependunt,
Plebsque supercilii montis ad ima redit.

Nunc pede truncari, nunc funditus exoculari
Rex jubet ingenuus, laqueo super alta levare;
Talis honor reprobis debet ob ista dari.

De nuntio schismatis inter Alexandrum et Octavianum, tempore praedicti imperatoris.

Praesul Romanus tunc mortuus est Adrianus,
Venit Alexander, cui restitit Octavianus:
Schisma fit Ecclesiae, pugnat utrinque manus,

Schismate fervente Friderica potentia venit,
[Col.0994C] Quae Mediolanum post multa potenter ademit,
Quo satis absorpto, lis recidiva redit.

Conspirant Ligures, profugus rex inde recessit,
Omneque jus regis Lombarda superbia pressit,
Ipsa sibi dominans tunc quasi Caesar erat.

Rex rediit, Morianna luit, Cilenia clusa
Praebuit introitum regi, pereunte Segusa,
Et reliqui Ligures regia signa timent.

De civitate Alexandria, quae nunc dicitur Caesarea, in Lombardia.

Burmia cum Tanaro palearum fecerat urbem,
Quam subito veniens rex obsidione perurget,
Succurrunt Ligures, bellica signa patent.

Caesar ab opposito mox obsidione relicta,
[Col.0994D] Obviat his, plebs obstupuit, quae stans quasi victa,
Pacta petit pacis, plena timore satis.

Nudatos gladios nuda cervice gerentes,
Caesaris ante pedes veniunt, veniam repetentes;
Caesar amore Dei parcere sanxit eis.

Regia mandata jurat gens pacificata;
Ante dies octo pax decidit evacuata,
Guerra velut fuerat stat recidiva rata.

Urbs Mediolanum melius reparata resurgit,
Fortior effecta Lombarda potentia turget,
Utraque pars tumida fortis ad arma volat.

Rex prius obtinuit; sed post fugiendo recessit
Nec tamen a patria cessit, sed verbere fessi
Tam rex, quam Ligures jam super arma silent.

Annis ter senis tribulatis schisma recedit;
[Col.0995A] Vincit Alexander tandem, cui Caesar obedit,
Paceque consedit, consiliumque dedit.

De rege Henrico sexto, filio domini Friderici imperatoris, octuagesimo nono ab Augusto.

De domino rege Henrico, filio domini Friderici Augusti, adhuc adolescente, gesta non tenemus. Videmus autem ejus elegantissimam formam, laudabilem militiam, audaciam et largitatem, benevolentiam, pietatem, justitiam, et veritatem; atque omnes regias virtutes, quas ex aetate adolescentum possemus optare. Qui licet natura et litteratura super omnes coetaneos, sapientia et sensuum subtilitate videatur pollere, nos quidem si plura nescimus, plura tamen temporum ratione conspeximus, plura etiam experti sumus, salva ejus [Col.0995B] majestate, cogitavimus, ut ei aliquas admonitiones in medium proponamus; per quas admonitiones ad laudabiles mores, et ad justitiam et iudicium informetur, et ad regias virtutes, quibus sibi concessum gloriose et honeste regat imperium, versibus heroicis animetur.

Item de rege Henrico sexto, adhuc adolescente, proponitur quaedam forma regnandi, qualiter imperium debeat laudabiliter gubernare.

Henrico sexto sacra sunt diademata praesto.
Tu pater, hoc festo, Friderice, monarchus adesto,
O pater, o nate, regia metra patent.

Regibus antiquis, Henrice monarche, cohaeres,
Tu diadema feres, Romani culminis haeres,
Romula signa geres, saecula nostra tenes.

[Col.0995C] Imperii sidus, plaudunt tibi mensis et idus,
Metra tibi fidus regalia dat Godefridus,
Quae tibi saepe legas, ut bene regna regas.

O juvenis juvenum flos mundi, gloria regum,
Urbis et orbis honor, cui plaudunt tempora rerum,
Suscipe consilium, quod mea metra ferunt.

Sordibus implicitos pravosque cavebis amicos.
Omnibus equus eris; sed castigabis iniquos.
Prospice, quidquid agis, te tibi nosce magis.

Lautius est tibi te solum constringere legem,
Quam varios populos, aut magnos vincere reges.
Haec si mente leges, rex, bene regna reges,

Si tua nolueris, neque publica vota vereri,
Qua fore te regem poteris ratione fateri?
Si tibi non fueris, nec mihi rector eris.

[Col.0995D] Doctor Alexandri magni pravos sibi mores
Finxit, et incessus inhonestos absque decore;
Rex puer haec didicit: sed didicisse dolet.

Vicit Alexander Darium, simul et Babylonem:
Sed nequit impressum sibimet devincere morem:
Quo semel imbuitur testa tenere solet.

Tu puer explora, si te nota prava colorat,

Prorsus et absque mora vitium remove labora,
Namque vetus vitium nescit abire foras.

Dum tibi cuncta licent, non quaeras cuncta licere,
Nam quae saepe licent, poterunt tentata nocere;
Res etenim licitae noxia saepe ferent.

Legum fraena tenens freno te fortiter arce,
Plus aliis, minus ipse tibi pro tempore parce,
Dum nullum metuis, sis metus ipse tibi.

[Col.0996A] Vita Pharaonis, scelerosaque gesta Neronis,
Et transgressoris monstrant culpa Salomonis,
Quae mala sint reprobis, quae bona nata bonis.

Has tibi tam duras veterum propono figuras,
Ut sacra Scriptura tibi sit doctrina futura:
Hac poteris patrias arte fovere tuas.

Judicis officio loca sacra decenter honora,
Pace frui, punire malos, Henrice, labora,
Si scelus exploras, pax erit absque mora.

Ecclesias jubeas multa pietate foveri,
Semper in adversis te subveniente tueri
Ecclesiae precibus vult diadema geri.

Si cupias veri regis promissa mereri,
Auxilio cleri studeas, Henrice, doceri,
Ut placeas Domino cras quoque sicut heri.

[Col.0996B] Pauperis aut viduae dum cernis adesse querelas,
Promptius exhibeas plena pietate medelas,
Judicium miseri cum pietate geras.

Prima poli, postrema fori sic jura coaequa,
Ut jus praevaleat, quantum tua suppetit aetas,
Omne malum reseca, noxia cuncta veta.

Expedit interdum sancita remittere legum,
Ne pereat feritate mala clementia regum;
Nam puto saepe Deum vivere velle reum.

Indulgere tuis tua sic dignetur honestas,
Ut magis absolvat quam puniat alma potestas,
Si miserando feris, rector amandus eris.

Judicio residens animum sic comprime judex,
Ne scelerum vindex vultus sit pectoris index,
Et quae sunt poenae proxima, clausa tene.

[Col.0996C] Et qua sorte bonus causae sit utrinque patronus,
Par quoque portet onus extraneus atque colonus,
Et nihil arcanum polluat arte manum.

Currant marte suo parili discrimine lites,
Nec reprimant miseros sub majestate quirites,
Lite cadant lites judicis arte sitae.

Si varios testes cupiant producere partes,
Ne dolus intersit, examine cuncta coarctes,
Atque memor pueri tunc Danielis eris.

Si superest charta, causam per scripta coarcta,
Nec sceleri parcas, si falsa prodiit arca,
Falso, fraude, dolo, non tibi plaudat homo

Si scelus ulcisci ratio certissima possit,
Rex age quod subito tua debeat ultio nosci;
[Col.0996D] Ultio tarda fovet crimina, damna movet.

Si mea vincla prius subito punita fuissent,
Nulla Moguntini tibi captio damna dedisset:
Crimina non fieri regia poena facit.

Item ad regem Henricum admonitio.

Laudibus inspectis quas audis commemorari,
Nolo superbiorum cupias veritate levare,
Taedia nam populis vita superba parit.

Proximus esse Deis hac forsitan laude putaris:
Rex moritura caro, caveas ne decipiaris,
Et quia mortalis, mors tibi fata parit.

Corpore mortalis, mortalia sic moderaris,
Ut rex jure pari cum pauperibus moriaris,

Divitis et miseri vita coeva cadit.

De nuptiis Henrici sexti.

[Col.0997A]

Anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo octuagesimo sexto, indictione sexta, sexto Kalendas Februarii, rex Henricus sextus cum regina [Col.0998A] Constantia, filia Rogerii regis Siciliae, nuptias gloriosas celebravit Mediolani apud Sanctum Ambrosium, anno aetatis suae vigesimo primo, anno autem regni sui decimo septimo.

[Col.0997] *Partis decimae septimae finis.*

GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON.

PARS DECIMA OCTAVA. DE ANGLIS ET SAXONIBUS.

De nonnullis Ecclesiae persecutoribus.

[Col.0997B]

Chronica quae perhibent regnasse Diocletianum,
Cum regnasse sibi referunt tunc Maximianum,
Climata Britanniae quem tenuisse canunt.

Fecerat hunc apud hos regionis Roma patronum,
Quem perhibent sat pacifice tenuisse colonum,
Hunc patriae dominum semper habere volunt.

Attamen in sanctos exarserat ille furore,
Undeque Christicolae deleverat a regione,
Omnia Catholica scripta cremare volens.

De Maximiani prole.

[Col.0997C]

Maximianus obit, scelerum scelerosus amator,
Deserit et geminos propria de conjuge natos,
Uter et Aurelius nomen habere datos.

Mater habens pueros, procul a regione recedit,
Pars ubi Britanniae sibi clam reverenter obedit,
Conscia quod pueris terra paterna redit.

Hostibus amotis tali moderamine totis,
Securi vivunt pueri, procul inde remoti,
Sed nova sors oritur pernicioosa locis.

Defuncti regis fratrem facit insula regem,
Nomine Constantem monachum qui Canone degens
Tempore post modico Britona regna regit.

De Voltigerno Anglorum duce.

Voltigernus dux Anglorum summus habetur,
[Col.0997D] Carus apud proceres tota regione tenetur,
Cujus ob auxilium regna tenet monachus.

Ille docet, quod multa voce rex arma virorum,
Ut valeat punire malos quoscunque suorum,
Et sibi subjiciens stringat ubique solum.

Charta vocat quos merce locat per regna Quirites
Utque solet commota movet Britannia lites,
Bella fovent gentes in regione sitae.

Quamobrem Saxones Oceanum transfretarunt.

Saxo vocatus ad haec ad regia bella monetur,
Cujus et innumera populorum turba movetur,
Arma per Oceanum militiamque ferunt,

Miratur jam rex cur copia tanta veniret.
Saxo refert, quia tota domi remanere nequiret,
Terra foret modica, milite plena loca.

[Col.0998B] Plena viris terra, jam pene carebat et herba,
Haec tua nos terra cum sit ditissima servat,
Tu tibi belligeros nos retineto viros.

Turba sumus quam pellit humus sortita parentum,
Sorte pari remanere lari vult turba potentum,
Nos quoque sors misit regna tenere tibi.

Saxones a Voltigerno duce humaniter recepti.

Voltigernus ait: «Nova sint tibi gaudia regi,
Cui fortuna truces sortis bonitate subegit,
[Col.0998C] Sic modo tu tua, rex, regna quieta regis.

Da tua Saxonibus fortissima castra foveri,
Jura, potestates, sub Saxonis arce teneri,
Saxonis officio dat tua bella geri.

Cordis amicitia quam Voltigernus habebat,
Insita Saxonibus sic Saxonis acta fovebat,
Sic quoque Saxo duci corde fidelis erat.

Saxo tenens patriam regis bonitate levatus
Occulta feritate ducis subito variatur,
Rex ducis ingenio perdidit ense caput.

Cum duce tunc equites ficto gemere dolore,
Ulciscique necem falso statuere colore,
Cordeque laetifico tristia gesta movent.

Arce trucis statuere ducem consistere regem,
Saxonica virtute sedens tenet omnia lege,
[Col.0998D] Enseque Saxonico regnat in orbe suo.

Hujus erat regis miles de semine natus,
Dux Volgimerus, vulgi ratione vocatus,
Militiae princeps clarus, ad arma potens.

Ille dolet quod regna solet sua Saxo tenere,
Nam fieri si Saxo perit, vult regius haeres,
His et ob invidiam tunc gravis hostis erat.

De Orsone, et Engisto.

Tunc erat Anglorum regalis copula fratrum,
Orsus et Engistus Angla ratione vocati:
Hi duo Saxonibus rite fuere caput.

Dum movet introrsus dux Volgimer arma seorsum
Restitit his prorsus saliens Engistus et Orsus.
Insula Britonum praestat utrumque dolum.

[Col.0999A] Volgimer et Saxo, sua dum certamina taxant,
Utraque pars passa, Britannica praedia quassat,
Vulneribusque datis mors fit utrinque satis.

Volgimer ut regnum satagit vexare patrum,
Saxonibusque locum cupit annihilare modernum,
Saxo movet pacis dicta, favore patrum.

Rex vocat iratum patria dulcedine natum,
Et quasi pacatus sibi sponte reconciliatur,
Talibus alloquiis rem moderatur ei.

Saxonum commendatio.

Saxonicae gentis cur opprimis agmina, fili?
Cum regni sit amica mei custosque cubili?
Sintque bonae fidei, belligerique viri?

Haec regni diadema mei, me teste, paravit,
Hostiles probitate dies satis alleviavit,
[Col.0999B] Quam male persequeris rem bene gessit, ait.

Pacificos largire dies, depone furorem,
Saxonibus tu redde tuum constanter amorem,
Haec tibi proficuo me moriente foret.

Cum regni sis, nate, mei spectabilis haeres,
Saxonica probitate potes tua jura tenere,
Hi tua jura ferent, et tua bella gerent.

Volgimer acta patris non suscipit ordine pacis,
Saxo quasi gratis juvenis fert bella minacis,
Attamen iratis restitit ense satis.

Orsus et Engistus Saxo non sustinet istud,
Undique per patriam contraria praelia sistunt,
Et ducis ardore bella movente movent.

Dum furit introrsus tellus Britannica prorsus,
[Col.0999C] Transiit oceanum mare dux Engistus et Orsus,
Et redit in patriam frater uterque suam.

Angria Saxonicos dominos rediisse revelat,
More Macedonico proponitur alta querela,
Quam mala Volgimeri praelia Saxo ferat.

Undique per patriam sonitu fervente querelae,
Femina cum maribus sua nititur arma movere,
Insula Britonum jam nova bella feret.

Orsus et Engistus propriam duxere sororem,
Quae specie formaque datur meruisse decorem,
Regis ad accubitus digna Corinna foret.

De Angria regina, et regione et caeteris actis.

Angria regina nomen tulit a regione,
Femina Theutonica roseo suffulta colore,
Cujus in obsequium signa Macedo movet.

[Col.0999D] Plena per aequoreos fertur ratis inclyta fluctus,
Insula Britonica parcos videt undique luctus,
Dum ratis arma gerit, subdita terra perit.

Saxonicae gentis rex Voltigernus amator,
Pacis utrinque dator, cupit esse reconciliator,
Et petit alloquio bella silere dato.

Bella silent, dum pacta vident, vexilla quiescunt,
Colloquiis hinc inde datis fera corda tepescunt.
Rex parat iratis foedera stricta satis.

Pacis ab hac hora dum rex dare pacta laborat,
Rixa scelus renovat, rixantur in ulteriora,
Miles ad arma volat, pax perit absque mora.

Saxonici populi valido stant cuspide fulti,
Unde suis cultris hostes perimuntur inulti,
Omne decus patriae Saxonis ense; jacet

[Col.1000A] Viribus Anglorum vires superantur eorum,
Ense Macedo bonum superat perimitque colonum,
Saxo tulit patriam, diripuitque solum.

Volgimer elatus hostiliter inde fugatus,
Visa morte patrum timet hic incurrere fatum,
Per medium nemoris labitur atque fugit.

Tempore post modico fertur periisse veneno,
Undique per patriam Saxo viget ordine pleno,
Amodo Saxonibus plena trophaea fero.

Regis amicitia qua saepe Macedo revixit,
Regis in obsequium victorum pectora fixit,
Subditus unde sibi Saxo remansit ibi.

Consona Saxonibus fit regis ubique voluntas,
Saxo patrem regem reputat quocunque triumphat,
Quippe suo regi climata victa regit.

[Col.1000B] Orsus et Engistus quasi conregnare videntur,

Nam cum rege simul communia regna tuentur,
Rex pater, hi nati, posteritate sui.

Victima principibus mandatur amoena parari:
Rege sedente lari datur Angria virgo vocari,
Sidere splendidior, gaudia forma parit.

Angria regina maris huc evecta carina,
Fratribus inclinat, regique decora propinat,
Et cito regale pectus amore ligat.

Virginis aspectus penetrat sine vulnere pectus,
Mox amor injectus latuit sub pectore tectus,
Mentis in ardore tela puella movet

Vestibus auratis nituit coma flava capillis,
Pocula dum recipit, oculos rex intulit illi,
Dumque videre libet, dicit: «Amica, bibe.»

[Col.1000C] Gustat, ut illa refert: «Mecum bibe, diva potestas,»
Rex ait: «Ergo sede, tua me constringit honestas,
Sub lare regali te decet, inquit, ali.»

Pocula praebentis dulcantur in ore potentis,
Inde calor mentis impellit ad acta volentis,
Plus ubi vina bibit plus adamare libet.

Mensa brevis, fortuna levis, pro virgine venit,
Cor regis quod virgo vehit, sub pectore saevit;
Tracta manu leni, dicit: «Amanda veni.»

His ita praevisis, virgo celeberrima risit,
Fratribus ascitis, regi sua dicta remisit.
Si cupit Angrorum lege parare thorum.

Et mihi lege bona vult participare corona,
[Col.1000D] Regis ad obsequia sint agmina Saxona prona,
Verba placent fratri, sponsa fit absque mora.

Orsus et Engistus socia regnante sorore,
Amodo majore funguntur ubique favore:
Insula tota favet, regna quieta manent.

Brito timet factum, quia Saxo tenet dominatum,
Ne sibi primatum reputet vincendo paratum,
Vendicat imperium Saxo labore datum.

Viribus Angrorum coepit male terra gravari,
Nomine vulgari datur Angriterra vocari,
Illud et Angrorum nomen ab urbe trahit.

Moribus et linguis victoribus assimilatur.
Angria perpetuo victore vocante vocatur,
Angria dicta per R, tunc ibi non erat L.

Gregorius papa, cujus baptismate pollut,
[Col.1001A] Nomina dans dedit R, prius R de nomine tollens,
Sic velut angelicos papa vocavit eos.

Tunc erat in patria mons, culmen habens speciosum,
Quae rex Angrorum castrum parat imperiosum,
Nec potuit lapidum pondera ferre locus.

Quotquot enim muri coalent hodie valituri,
Mane cadunt vacui, post oras iterum ruituri,
Quidquid ponit ibi, subdita terra bibit.

Mirantur populi, mirantur ab arte magistri,
Quidquid ibi lapidum poterint jactare magistri,
Deperit absque mora: nam lupa terra vorat.

Rex jubet ariolos longa statione vocari,
Et magica mox arte sibi jubet insinuari,
Moenia cur recidant, quae sibi terra trahit.

Cur cadat, ignorant; sed quomodo stare valerent,
[Col.1001B] Fingere consilium mendaciter illico quaerunt,
Quod simul inveniunt, rege jubente ferunt;

Hunc, aiunt, montem, superi sibi constituerunt,
Saepe sibi reges libamina magna tulerunt,
Quae nisi tu dederis moenia nulla ferunt.

Munera sacra deis, quae te modo ferre jubemus,
Nec tu ferre potes, neque nos in rebus habemus,
Nec dabit haec penitus, insula, terra, nemus.

Sanguinis humani petit hic torrente sacrari,
Corpore fundari, post desuper aedificari,
Murus ab hinc stabit, si memorata dabis.

Nec tamen humanum petit haec tua victima corpus,

Cujus ab humano sit semine conditus ortus,
Natus erit matre filius absque patre.

[Col.1001C] Consilio vatum rex amodo certioratus,
Undique legatos direxit ad ista paratos;
Quaeritur optatus, sorte ferente datur.

Inveniunt puerum phantasmatis arte creatum,
Nomine Merlinum, vatem sine dogmate vatum,
Partu feminino, sed sine patre datum.

Suscipit inventum puerum pars magna potentum,
Ejus in adventu, castrum putat esse redemptum,
Corpus Merlini si tumuletur ibi.

Quaeritur a matre, quo spermate, qua novitate,
Filius a matre potuit nasci, sine patre?
Rettulit illa, patet Incubus esse pater.

Ad regem Merlinus ait: «Nihil hic operaris,
Vatibus ignaris, caveas ne decipiaris,
Nil tibi proficui turba maligna parit.

[Col.1001D] Ecce meum corpus si mittitur arte seorsum,
Mox erit absorptum, cadet urbs tua, rupta retrorsum.
Multiplicando dolum perdis utrumque bonum.

Duc, ait, Ariolos, turbamque jubeto magorum
Dicere, murorum quae sit modo causa tuorum,
Quid sibi fata volunt, quis sit in arte dolum.

Dicere si norunt, tu dogma tenebis eorum,
Si male decipiunt, gladius sit poena malorum.
Post, ego murorum consolidabo solum.»

Verba placent pueri, rex illico dicta requirit,
Nec valet arioli quod poscitur arte potiri,
Poena datur sceleri, quam puer inquit, ibi.

Carcere multorum reserat rex colla magorum,
Ut si forte dolum puer exsuperaret eorum,
Fiat in ariolos mortis ubique forum.

[Col.1002A] Amodo Merlini verbis datur insinuari,
Cur lapis inde cadit, quo rex jubet alta parari,
Cur opus artificis concava terra trahit?

«Si cupis, invisā, puer inquit, aenigmata dicam:
Montis in arce sita stat de super unda petita.

Terra superposita pendula pendet ita:

Portat onus terrae, crustaque natante, supernae,
Amplius inferre sinis nequit undula ferre,
Pondera pressa bibit quae superaddis ibi.

Ut pateat dubium, montis latus infodiatur,
Inde tibi fluvius, quem nescis, ut egrediatur;
Siccus abinde lacus siccaque terra datur.»

Nomine Merlini rex imperat hunc aperiri,
Magnus apertus ibi fluvius monstratur adiri,
Castra suis populis rex fabricabit ibi.

[Col.1002B] Restat ut illorum rex puniat acta magorum,
Quorum saepe dolus fuerat sibi causa dolorum,
Concremet ipsorum corpora tecta torum.

Dum cadit ariolus, dum montis ad acta venimus,
Undique Merlinus vates fit summus et imus,
Ut docet Oceanus, Iscotiaeque sinus.

Egrediente lacu terret gravis unda colonum,
Gurgitis e medio surgit tetra forma draconum.
Undique dant strepitum, concutiuntque solum.

Climata Cornubiae bini petiere dracones,
Rufus et albus erant, errore premunt regiones,
Territus hinc populus rura timendo colet.

Uter et Aurelius quos charta supra memoravit
Principis Italici de semine Maximiani,
Militis officio tunc valuere magis.

[Col.1002C] Uter in arma furens invadit et ipse draconem,
Cujus ad interitum datur ingessisse mucronem,
Indeque plebs patriae gaudia magna movet,

Qui prius Uter erat juvenis, milesque decorus,
Uter Pendragon sub lege vocatur eorum;
Nomine serpentis nomen habere volunt.

Fama recens vagabunda necem gerit ipsa draconis,

Uter eum jugulasse reum datur ore mucronis,
Terror inest regi famaue laeta bonis.

Ad regem Voltigernum dum fama veniret,
Dicit: «Merline, tu, quaeso, futura require,
Nam regina timet, dum nova tanta videt.

Dic, precor, augurium nobis, Merline, draconum,
Quid rumor, quid fama sonat, partis regionum?
[Col.1002D] Uter et Aurelius, quae sibi jura volunt.»

Merlus ait: «Ventura magis, si noscere glisces,
Jam regni metuenda tui symptomata disces,
Fortuitosque dies applicuisse scies.

Hos ego serpentes binos loquor esse potentes,
Uter et Aurelium, jam regna paterna petentes,
Judicioque Dei terra redibit eis.

Quae bona Saxonibus sunt, aut tibi subdita tollent,
Militis officio patriaeque juvamine pollent,
Caesar enim Romae posset uterque fore.

Sanguinis insani pueri sunt Maximiani,
Semine Romani, fervent feritate ferali,
Tu tibi, si poteris, prospice.» Merlus ait:

«Insula dividitur, populi duo scepra sequuntur
Regibus ambiguis regalia jura reguntur
[Col.1003A] Bellaque Saxonibus sunt nova nata locis.

Obtinet Aurelius, regnum sibi conciliatur,
Voltigerna manus gladio cadit atque fugatur,
Perdit et archatum, perdit et ipse caput.

Angria regina regis viduata ruina,
Bella refert prima, neque viribus exstitit ima,
Praelia fert varia, damna, pericla, minas.

Orsus et Engistus, seu caetera Saxona virtus,
Acriter obsistunt, regnum rapientibus istud,
Pro nece prostrati regis amara pati.

Uter et Aurelius dum regna paterna capessunt,
Viribus excrescunt, sed et Anglica bella tumescunt,
Regibus iratis arma tulere satis.

Post varias caedes, hinc inde cremantur et aedes,
Conveniunt plebes, quas ferre pericula taedet,
[Col.1003B] Pacis apud proceres foedus inire sedet.

Sic modus est pacis; quod rite reconciliatis
Saxonibus gratis tribuat rex foedera pacis,
Urbibus et feudis, rebus, honore datis.

Angria regina, pacis sumpta medicina,
Regibus inclinat, secedit arva marina,
Qua sibi pacifica castra tenere sinant,

Aurelius primogenitus, regnique monarchus,
Sic pacis sancita facit, sic prospicit actus,
Ut repararet patriae gaudia, lata quies,

Confovet optima, dissipat horrida, regia norma,
Praelia deprimit, abdita rejicit, apta reformat,
Rex erat, imo pater, gesta paterna patent.

Attamen admissa patris feritate patrizat,
Nam prius inflixa renovat tormenta, remissa,
[Col.1003C] Et tenet erroris dogmata plena dolis.

Aemulus ipse Dei, populi fit tutor Hebraei,
Atria scripta vehit, sectamque fovet Manichaei,
Catholicique rei prorsus habentur ei.

Post annos paucos, post multa pericula rerum.
Suscipit Aurelius fatum finemque dierum,
Justus apud proceres, sed reus ante Deum.»

Defuncto Aurelio rege Anglorum erigitur Uter, qui et Pendragon dicitur.

Post regis fatum dominus terrae variatur,
Rex obit Aurelius, germanus ad alta vocatur,
Erigitur solium, versa corona datur.

Uter Pendragon rex est cognomine dictus,
Viribus invictus, cujus draco decedit ictu,

Moribus et specie regia forma placet.

[Col.1003D] Usus erat regem proceres ad Pascha vocare,
Nuntia laetitiae convivia magna parare,
Regis et a solio regia dona dare.

Ferre nec est licitum sine conjuge dona maritum,
Imo simul veniunt, Dominum laudare petitem,
Praebet eis solitum principis aula situm.

Dividit alterutrum Dominus convivia rerum,
Dextera fit procerum, fit et altera pars mulierum,
Rex sedet in medio, fercula digna ferunt.

Dux ibi Cornubiae tunc primus in ordine sedit,
Uxor in opposito, cui nomen Hierna, comedit,
Cui cito rex oculos luxuriando dedit.

Dum sedet alta, rosa magis omnibus est speciosa,
Fercula multiplicat rex omnibus invidiosa,
[Col.1004A] Per varios oculos caetera turba notat.

Haec ubi subrisit, oculos compota remisit,
Nutibus innisi, nexi sunt pectore visi,
Femineas latebras tactus amore sitit.

Curia magnorum commota sedet dominarum,
Nam velut ignarus rex non videt agmen earum:
Respicit hanc nimium, caetera cuncta parum,

Hunc amor involvit; cito rex convivia solvit;
Dum cupit hanc tolli causam, rota versa revolvit,
Territus exsurgit dux, et Hierna fugit.

Mane sub aurora fugiunt stationis ab hora,
Laxa ducis lora, loca praeripiunt potiora,
Ad loca Cornubiae fertur Hierna volans.

Dum fuga facta sonat, rex ustus amore laborat,
Imperat ut redeant, dux pergit in ulteriora,
[Col.1004B] Dum fugit illa foras, rex furit absque mora.

Lex erat ut nunquam proceres a rege recedant,
Ni prius his reditum concessa licentia quaerat,
Utque domum rediens regia scripta ferat.

Regula praefata cum jam foret evacuata,
Ad ducis interitum sunt regia bella parata,
Terraque damnata perditione rata.

Arte satis forti parat ille resistere sorti,
Saepe tulit patulis regalia praelia portis,
Saepe dedit gratis praelia dira satis.

Rex tenet obsessum, procerum virtute repressum,
Abstulit ingressum, restrinxit ab urbe regressum,
Jussit et induci praelia multa duci.

Sic amor occultus regali pectore fultus,
Efficit insultus, equitum movet ipse tumultus,
[Col.1004C] Dat quoque languere, regia membra terens.

Nunc amor injectus penetrat sine vulnere pectus,
Visceribus tectus amor est pallore repertus,
Tela nec evadit, pressus amore cadit.

Dum sic est, Gothorum petit auxilium medicorum,
Nec valet antidotum causas remove dolorum,
Nescit enim medicus quod sit amoris onus.

Quum timet ipse mori, datur optima cura labori,
Merlinus fert consilium studio meliori,
Mirus in auxiliis, miraque facta colit

Quaerit et a medicis, quae sit modo causa doloris,
Dicere dum nequeunt, gravis est sibi poena pudoris,
Quae latet interius, promitur ira foris.

Merlus ait regi; «Te causa perurget amoris,
Ite foras, medici, labor estis ubique labori,
[Col.1004D] Regia deserite, quaerite jura fori.

Quaeso torum regis nostrae imitate legi.»
De pulsis medicis solatia Merlus adegit,
Inde domus regis gaudia digna vehit.

De Merlino propheta Anglorum.

Rex modo Merlini quae sit medicina requirit,
Ille refert; volo te nemorum statione potiri,
Tuque meis studiis mira videbis ibi.

In ducis ecce tuam faciam transire figuram,
Nunc ita mansuram, rursusque tibi redituram,
Forma ducis pura sit modo forma tua.

Hac ego sorte suos in nostros verto ministros,
Ut putat, ecce ducis servos qui viderit istos,
Me quoque servili pelle videbis ibi.

[Col.1005A] Vultibus arte datis, pro velle tuo variatis,
Nominibus variis forma variante vocatis,
Velle tuo poteris luxuriare satis.

Amodo Cornubiam curemus adire ducissam,
Sanet ut infixata tibi vulnera pectoris ipsa,
Qua satis ascita, tunc remeabis ita.

Sis licet in guerra, castris conscende superna,
Quam cupis interea, te pulchra videbit Hierna,
Dum mentita viri forma sedebit ibi.»

De eodem.

Vatis ad indicium gaudet rex, illico surgens,
Edita perficere socios mandata perurgens,
Pergit ut ista gerat, qui prius aeger erat.

Non erat in castro tunc cum duce pulchra Corinna,
[Col.1005B] Altera pars montis ducis altera castra resignat,
Qua residens plene semper Hierna manet.

Imperat armatos rex hic remanere ministros,
Ducere promittens equites plures super istos,
Haec via mentita regis habetur ita.

Rex ubi carpit iter, paucis comitatus alumnis,
Montibus ingeritur per summa cacumina summis

Suscipit ut proprium magna ducissa virum.

Regis in adventu dat gaudia turba potentum,
Organa cum centum reboant, sub laude retentum,
Laude canunt Dominum, villa, platea, forum.

Regis in amplexu dat pro duce femina nexum,
Artibus impressum vultum ducis, oscula, fletum,
Arte superducit oribus ora ducis.

Tunc nova de rege faciunt exponere regem,
[Col.1005C] Ille refert regem pravam praecedere legem,
Dum qui regna regit, destruit ipse gregem.

«Rex, ait, armatis infert mihi praelia gratis,
Destruit atque capit bellis mea castra patris,
Attamen arma sapit nostra nociva satis.

Me premit injustus, locus est mihi circiter ustus,
Imminet incursus, bello sum totus onustus,
Hic mihi nunc requiem conferat una dies.

Fortiter ingemuit cum vidit Hierna maritum,
Hostibus attritum, nimioque labore petitum,
Condolet ignitum marte perire situm.

Nocte sedent plena, regem vocat inclyta coena,
Rex satis accelerat, consedit Hierna serena,
Sed magis in Venerem cor comedentis erat.

[Col.1005D] Fit modo mensa brevis, mens saucia, pauca comedit,
Clauditur interius, dominaque favente resedit,
Caetera quae petiit larga Corinna dedit.

Nocte jacent tota, veniunt solatia mane,
Illa refert germen utero consistere plane,
Qui pater efficitur, laetior inde manet.

Noxque diesque simul subito signatur et hora,
Laetitia plenus pater est, et abire laborat,
Mox quae signa gerit rex memoranda dedit.

Quae fert signa pater, retinet sibi conscia mater,
Et quae mater habet, secum rex deferet acer,
Nec patuit matri subdola forma patris.

Cedit ab uxore dux fictus, aditque laborem,
Dum redit in nemore prisco renovatur honore.
Scribere nunc placuit quid sua turba facit.»

Uter Pendragon rediens a collusione ducissae, invenit ducem occisum, et castrum ejus captum.

[Col.1006A]

Rex ubi de castris Merlo comitante recessit,
Miles ab incoepo modicum sua castra repressit,
Et datis insidiis sic latitabat ita.

Miles ab arce ducis dum castra relictata videret,
Irruit in paucos, spoliū confisus habere,
Dux quoque cum reliquis prosilit arma ferens.

Regis ab insidiis exercitus obviat illis,
Jura sui domini manibus defendit Achillis,
Dux miser hic capitur, perdit et ense caput.

Altera pars equitum quae cum duce venit ab arce,
Fusa jacet penitus, regis manus obtinet arcem,
Regia regale signa cacumen habent.

Dum redit ex nemore rex hostis adire laborem,
[Col.1006B] Signa videns castrī, propriū cognoscit honorem,
Tunc iter accelerans, gaudia digna movet.

Praelia victorum laudat sine fine suorum,
Quoslibet ad libitum socios ditavit eorum,
Inde cupit reliquū tollere Marte solum.

Item de Hierna ducissa, obsessa in arce sua.

Uter Pendragon jubet Anglica signa moveri,
Viribus armorum se quaerit Hierna tueri,
Nescia quod socia regis et uxor erit.

Sub specie pacis recipit mandata minacis,
Ut veniat mediis componere foedera pratis,
Ne pereat gratis rebus et arce datis.

Illa refert: «habeo fortem super arce maritum,
Hoc tibi colloquium teneat pro pace petitum,
Non decet ut mulier quaerat ad arva situm.»

[Col.1006C] Rex ait: «Ingratum cognosce ducem jugulatum,
Desere morte datum, melius jam percipe fatum,
Ne tibi sit dubium, respice tolle caput.

Saucia mortiferis causis, infixaque telis,
Concidit exanimis mulier turbata fidelis,
Verbaque cum rediit vix rediviva dedit.

«Mors injusta ducis tibi rex, non proficit, inquit,
Ipse mihi prolem quam gesto, ventre relinquit,
Si pater ense perit, filius hostis erit.

Urbis mea tam fortis, tua non timet arma cohortis,
Nec patulis portis metuit discrimina sortis,
Dum puer hic vivis, ipse manebit ibi.»

Rex ait: «O domina, secretius, oro, loquamur,
Gesta tibi referam quae chara ferenda putamus,
Ex quibus indicia digna favore damus.

[Col.1006D] Pone supercilium, coeptumque relinque furorem,
Si mihi credideris, summum retinebis honorem,
Gaudia percipies quae lacrymata doles»

Vix devicta prece mulier fortissima regi,
Cessit, et alloquiis animum reverenter adegit,
Amodo Merlini mira loquentur ibi

Loquitur cum ducissa.

Rex placator ait: «Pro te mea bella paravi,
Te nimis optavi, nimiumque coactus amavi,

Fune tuo potui vinctus amore trahi.

Sub ducis effigie tecum quandoque resedi,
Deditus ingeniis lecto rutilante quievi,
Basia cum reliquis actibus ore dedi

Ore tuo didici, quia germina venter haberet.
[Col.1007A] Unde tibi placuit proprie mea signa tenere,
En tua quae teneo, respice, nosce, gere.

Hic quem ventre tenes meus est, hunc opto tenere,
Iste meae patriae rex est, regnique cohaeres,
Tu regina sedes, et diadema feres.»

Hierna ducissa recognoscit dicta regis, et tradit se illi.

Credidit absque mora, cognovit et acta priora,
Illico majora recipit, spernitque minora,
Abstergit lacrymas, pellit amara foras.

Splendida fit facie, capit illico laeta colorem,
Pallida quae fuerat recipit regina ruborem,
Clarior est flore, cum prius aegra foret.

Miles ut inquirat, quid nam sibi causa requirit,
Illa jubet regi castrum properans aperiri,
[Col.1007B] Undique suscipiens jussa colenda viri.

Nuptia regalis datur illico mira parari,
[Col.1008A] Illa subarrhari, reginaque summa vocari,
Pace vacant populi flumine, rure, mari.

Indice Merlino rex et regina requirit,
Plasma jacens utero, quo debet honore potiri,
Femina si fuerit, dignave forma viri?

Laetus, ait vates, en gaudia magna parate,
Currite primates, coeloque resolvite grates,
Nam quae ventre latent mira futura patent.

Hic erit Arturus rex summus in orbe futurus,

Praelia gesturus, loca Gallica rex habiturus,
Nomine magnus erit, vulneribusque perit.

Nec perit omnino, maris observabitur imo.
Vivere perpetuo poterit ex ordine primo:
Ista tibi refero, caetera claudio sinu.

Arturi qui tantus erat, si bella requiris,
[Col.1008B] Omne solum variis potuit devincere miris,
Viribus et gladiis praefuit ipse viris.

GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON.

[Col.1007]

PARS DECIMA NONA.

De regalibus insignibus, videlicet de sancta cruce, de gladio, de lancea sacra, de sceptro, de pomo aureo, de corona, de diademate: quid significant gemmae in corona; quid significet aurum in corona, quid significet crista in corona.

[Col.1007C]

Caesar jussit heri quae sint insignia quaeri,
Quae caput imperii digne perhibentur haberi,
Et cur signa gerit, quid rationis erit?

Ut Scriptura tonat, crux, ensis, sceptrum, corona,
Lancea, palla, bona nobis insignia donant,
Restat ut exponam, quid sua signa sonent.

Quid significat illa crux.

Crux caput imperii, datur haec medicinaque morbis,

Climata quadrati per brachia continet orbis,
Cruce est scala Dei, spes, via, vita reis.

[Col.1007D] Hac datur ascensus justorum merce repensus,
Hac latro suspensus; recipit pro crimine census,
Hanc solet imperium ferre per omne solum.

Brachia distenta mundum complexa retentant,
Cunctaque portenta Christi virtute retenta,
Cruce velut athleta noxia cuncta vetat.

Unde per hoc signum, quo tollitur omne malignum,
Imperii dignum caput est venerabile signum,
Praelia virtutis dant sibi signa crucis.

Cruce datur imperio speciali jure ferenda,
Quippe vicem Christi tenet hic ad regna tuenda,
Et gerit in terris signa colenda crucis.

Quid significat gladius regalis, vel imperialis.

Judicii signum gladius monstrare videtur,
[Col.1008C] Quo malefactorum feritas cessare jubetur,
Ut latro frustretur, rex tenet arma secus.

Praecipitur gladius vibratus semper haberi,
Puniat ut subito, potuit quod culpa mereri:
Nam si tardus erit, pax vacuata perit.

Jura sibi soli Deus edere, condere patrat,
Ut gladio laqueoque suo mala pressa quiescant.
Si mala non premeret principis umbra foret.

Sic sibi regna Deus subjicit, sic jurgia legum,
Quod valet humano lucrari sanguine coelum,
Munera grata Deo dat pereunte reo.

Ense quiescente compescere non valet orbem,
Sanguinis humani torrente potest moderari,
Qui regnare volet sanguine jura colet.

Quid significat sceptrum regale.

[Col.1008D] In manibus regum dum regia scepra tenentur,
Tunc quasi per virgam compescere cuncta videntur,
Poenaque praestatur quae ratione datur.

Usibus innumeris et legibus undique fultus,
Instruit hic homines dignos praetendere cultus,
Regia virga tamen, quo moderentur habet.

Plura solent homines per climata fingere jura,
Caesar scepra tenens, novit distinguere plura,
Imperat et virga jura valere sua.

Vita, genus, linguae variae, variant regiones,
Una nequit cunctos distinguere regula mores,
Unde per imperium plurima jura moveat.

Lex superest legi, rex regi pluribus unus,
Par superest paribus, mos moribus, usibus usus,
[Col.1009A] Imperat his unus, cujus in orbe sumus.

Lex Romanae locum super omnia jura meretur,
Nec tamen evacuat quod in his rationis habetur,
Vult magis atque minus Caesar habere simul.

Quid significat lancea imperialis, et unde venit.

Lancea Mauricii reliquis praemaxima signis,
Plurima Christicolis peperit miracula dignis,
Clavus namque Dei junctus habetur ei.

Subjicit imperio bello gestata potentes,
Motibus ipsius nequeunt obsistere gentes,
Haec ubi bella movet, vincere cuncta solet.

Lancea sancta solet regnorum vincere lites,
Ipsa facit proceres Romanos esse quirites,
Ex hac Caesar habet quod sibi regna favent.

[Col.1009B] Rex Arelatensis illam dum Boso teneret,
Et sibi pugnanti semper fortuna faveret,
Exstitit indigetis terror amara ferens.

Nunc liber expone, quo casu, qua ratione,
Traditur imperio post haec sacra lancea Romae
Et cur Bosonem littera nostra sonet.

Boso formosus, rex magnus, rex animosus,
Insomnis totus quandoque fuit furiosus,
Inde soporatus alligat ense latus.

Hunc requiescentem somno quicumque vocaret,
Regia dextra virum mox plena furore necaret,
Solus et absque pare dormiit ipse lare.

Tempore Natalis Domini rex est Arelati,
Pontifices sacri surgunt ad festa parati,
Noctis ad officia laude canore dati.

[Col.1009C] Dumque gerit Sacrum, praesul quo missa canatur,
Rex venit iratus, quia non fuit ante vocatus,
Fusteque mitratum percutit ipse caput.

Res plangenda satis praesul cum sanctificatis
Percutitur gratis solemnibus evacuatis.
Amodo noscatis quid Deus inde facit.

Tam male tractati tunc pontifices Arelati,
Milite collecto veniunt ad bella parati,
Coelestis fati digna patrare pati.

Unde coarctatus rex surgit ad arma vocatus,
Vincitur, ejicitur, stat praesul honorificatus,
Rex dolet iratus, ludibrioque datus.

Mens devicta dolet, nimio confusa pudore,
Nec regnare volet, quia bello perdit honorem.
[Col.1009D] Optat ut et monachi jam sibi vita foret.

Imperii solium cum maximus Otto teneret,

Et valitura satis mundi fortuna faveret,
Huic rex Boso loquens verba gemendo refert.

Trado tibi regnum cunctos depono decores,
Amodo nostra tibi sacra lancea praestet honores,
Sola mihi monachi vita colenda foret.

Do tibi Vivarium, Lugduni sede sedebis;
Haec duo cis Rhodanum, me traduce, castra tenebis,
Rex ibi Francigenis praedia nulla petit.

Lancea Mauricii, mea quam tibi dextera tradit,
Est caput illorum quae nunc mea regna notavi,
Nunc caput imperii lancea sancta dabit.

Qua dubius Sauna, Rhodanus fluit, estque Vienna,
Cis mare Tyrrhenum fuerant Bosonica regna,
Huic simul Allobroges et Morienna favent.

Quid significat globus aureus, qui regum manibus gestatur.

[Col.1010A]

Aureus ille globus, pomum vel palla vocatur,
Unde figuratum mundum gestare reputatur,
Quando coronatur, palla ferenda datur.

Significat mundum, forma perhibere rotundum,
Intus habere plenum, terrestri pondere fundum,
Quem tenet arcanum palla ferenda manu.

Haec fuit ex terris munda collecta quaternis,
Ut foret imperii manibus gestanda supernis,
Hac tulit imperium Julius arte suum,

Taliter hunc mundum gesta manus una rotundum,
Regius includit sic omnia climata pugnus,
Taliter omne quod est regia pompa tenet.

Quid significat crux posita super aureum pomum

[Col.1010B]

Crux superest pomo coeli super insita dono,
Suscipe corde bono rex, quae tibi mystica promo,
Teque sedente throno prospice quid sit homo.

Crux et palla simul pariter connexa tenentur,
Haec magis, illa minus, parte reverenda videntur,
Haec ferit, haec sanat, haec perit, illa manet.

Si mundana cupis pugno concludere regna,
Significata crucis tibi sint reverenter habenda,
Servulus esto Dei, qui tua sceptrum regit.

Quid significat diadema imperiale.

Hoc diadema sonat duplam conferre coronam,
Quod veterem Romam mundanaque climata donat,
Hoc quicumque tenet, summus in orbe sedet.

Dupla corona manet, quia dum complectitur urbem,
[Col.1010C] Continet et reliquum fastu diadematis orbem,
Sic facit esse suas una corona duas.

Non loquor esse duas numeri ratione, sed actu,
Urbis et orbis habet solium diadema subactum,
Haec duo continuans omnia Caesar erat.

Quid significant gemmae pretiosae in corona et qui eas instituit.

Julius instituit gemmas superesse coronae,
Ut pretiosa foret lapidum gravidata decore;
Nunc liber exponet, quid sibi gemma volet.

Quattuor in cunctis sunt insita mystica gemmis,

Durities, virtus, splendorque calorque perennis,
Haec, qui Caesar erit, mystica nosse velit.

Duritie constans, virtute refertur honestus,
Est bona fama color, splendor sine crimine quaestus,
[Col.1010D] Quattuor ista geret qui diadema feret.

Quid significat aurum in coronis.

Aurea materies regalibus apta coronis,
Indicat imperium mundi superesse patronis,
Circulus est orbis forma rotunda soli.

Aurum cuncta suo superat fulgore metalla,
Imperium superat quos orbis continet aula,
Et bene Romuleo jure gubernat eos.

Suscipit innumeras aurum tractabile formas,
Suscipit et varias Romana monarchia normas,
Flexibilis, facilis, aurea forma suis.

Quid significat crista in corona imperiali.

Ducitur augusta circulo superaddita crista,
Publica res aucta plane monstratur in ista,
Qui diadema gerit, victor et auctor erit.

GODEFRIDI VITERBIENSIS PANTHEON.

[Col.1011]

PARS VICESIMA.

Catalogus omnium pontificum Romanorum, et omnium imperatorum Romanorum; et etiam omnium regum, qui fuerunt ab initio mundi usque ad papam Urbanum Tertium, et usque ad imperatorem Fridericum Primum, et ad filium ejus regem Henricum Sextum.

PAPAE.

[1KB]

[Col.1011A] Salvator noster, Dominus noster JESUS CHRISTUS sedit in hoc mundo annis triginta duobus, mensibus tribus.

Pontifices Romani.

Petrus Apostolus, sedit annis viginti quinque, mensibus quinque, diebus quatuor.
Linus papa, sedit annis undecim, mensibus tribus, diebus duodecim.
Cletus papa, sedit annis duodecim, mense uno, diebus decem.
Clemens papa, sedit annis novem, mense uno, diebus decem.
Anacletus papa, sedit annis novem, mensibus quinque, diebus undecim.
Evaristus papa, sedit annis novem, mensibus quinque, diebus decem.
[Col.1011B] Alexander papa, sedit annis decem, mensibus septem, diebus quinque.
Xystus papa, sedit annis decem, mensibus quinque.
Telesphorus papa, sedit annis undecim, mensibus quinque, diebus viginti et uno.
Hyginus papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus, diebus tribus.
Anicetus papa, sedit annis decem, mensibus quatuor, diebus tribus.
Pius papa, sedit annis decem, mensibus quatuor, diebus quatuor.
Soter papa, sedit annis novem, mensibus septem.
Eleutherus papa, sedit annis undecim, mensibus novem, diebus tribus.
Victor papa, sedit annis undecim, mensibus septem, **[Col.1011C]** diebus duodecim.
Severinus papa, sedit annis novem, mensibus novem, diebus decem.
Callistus papa, sedit annis quinque, mensibus duobus, diebus decem.
Urbanus papa, sedit annis novem, mensibus decem, diebus duodecim.
Pontianus papa, sedit annis quinque, mensibus sex, diebus duobus.
Anteros papa, sedit annis tribus, mense uno, diebus novemdecim.
Fabianus papa, sedit annis duodecim, mensibus duobus, diebus undecim.
Cornelius papa, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus quatuor.
[Col.1013A] Lucius papa, sedit annis tribus, mensibus quatuor, diebus quinque.
Stephanus papa, sedit annis quatuor, mensibus sex, diebus duobus.
Xystus papa, sedit annis duobus, mensibus sex, diebus octo.
Dionysius papa, sedit annis quinque, mense uno, diebus quatuor.

Felix papa, sedit annis quatuor, mensibus quatuor, diebus quinque.
Eutychianus papa, sedit mensibus decem, die uno.
Gaius papa, sedit annis undecim, mensibus quatuor, diebus duodecim.
Marcellinus papa, sedit annis novem, mensibus quinque, diebus sex.
Marcellus papa, sedit annis quinque, mensibus **[Col.1013B]** octo, diebus viginti et uno.
Eusebius papa, sedit annis duobus, mensibus duobus. Isti omnes martyres fuerunt.
Miltiades papa, sedit annis tribus, mensibus septem.
Sylvester papa, sedit annis viginti tribus, mensibus decem.
Marcus papa, sedit annis duobus, mensibus octo, diebus viginti.
Julius papa, sedit annis undecim, mensibus duobus, diebus sex.
Liberius papa, sedit annis sex, mensibus tribus, diebus quatuor.
Felix papa, sedit anno uno, mensibus quatuor, diebus duobus. Liberius ab exsilio reversus. Nota, Felicem, qui in Catalogo Pontificum positus est, ab haereticis fuisse Liberio subrogatum, vivente Liberio: sed quare in Catalogo stet, interroga Romanos.
Damasus papa, sedit annis quindecim mensibus **[Col.1013C]** quatuor, diebus duobus.
Syricius papa, sedit annis undecim, mensibus undecim.
Anastasius papa, sedit annis tribus, mensibus decem, diebus duodecim.
Innocentius papa, sedit annis undecim, mensibus duobus, diebus viginti et uno.
Sosimus papa, sedit anno uno, diebus undecim,
Bonifacius papa, sedit annis tribus, mensibus octo, diebus septem.
Coelestinus papa, sedit annis septem, mensibus decem, diebus septemdecim.
Xystus papa, sedit annis octo, mense uno.
Leo papa, sedit annis 21, mense 1, diebus 13.
Hilarius papa, sedit a. 7, m. 3, d. 10.
Simplicius papa, sedit annis sex, mense uno, diebus septem.
[Col.1013D] Felix papa, sedit annis octo, mensibus sex, diebus septem.
Geladius papa, sedit annis quatuor, mensibus octo, diebus octodecim.
Symmachus papa, sedit annis novem, diebus septemdecim.
Hormisda papa, sedit annis duobus, mensibus novem, diebus septemdecim.
Joannes papa, sedit annis duobus, mensibus novem, diebus sedecim.
Felix papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus, diebus tredecim.
Bonifacius papa, sedit annis duobus, diebus viginti sex.
Joannes papa, sedit annis duobus, mensibus quatuor, diebus sex.
[Col.1015A] Agapetus papa, sedit annis undecim, mensibus decem, diebus undecim.
Silverius papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus undecim.
Vigilius papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus viginti et uno.
Fabianus papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus tredecim.
Pelagius papa, sedit annis undecim, mensibus decem, diebus viginti septem.
Joannes papa, sedit annis duodecim, mensibus undecim, diebus viginti sex.
Benedictus papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus.
Pelagius papa, sedit annis decem, mensibus duobus, diebus decem.
Gregorius papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus decem.
[Col.1015B] Sabinianus papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus viginti octo.
Bonifacius papa, sedit annis novem, diebus viginti duobus.
Deusdedit papa, sedit annis tribus, mense uno.
Bonifacius papa, sedit annis quinque, mensibus decem.

Honorius papa, sedit annis quinque, mensibus decem.
Severinus papa, sedit annis duobus, diebus quatuor.
Joannes papa, sedit anno uno, mensibus octo, diebus novemdecim.
Theodorus papa, sedit annis sex, mensibus quinque, diebus quatuordecim.
Martinus papa, sedit annis sex, mensibus duobus, diebus viginti septem.
Eugenius papa, sedit annis duobus, mensibus novem, diebus viginti quatuor.
[Col.1015C] Vitalianus papa, sedit annis quatuordecim, mensibus sex.
Adeodatus papa, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus quinque.
Donnus papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus decem.
Agatho papa, sedit annis duobus, diebus quatuor.
Leo Secundus papa, sedit annis decem, diebus tredecim.
Benedictus papa, sedit mensibus decem, diebus duodecim.
Joannes papa, sedit anno uno, diebus novem.
Conon papa, sedit mensibus undecim, diebus viginti duobus.
Sergius papa, sedit annis tredecim, mensibus novem.
Joannes papa Sextus, sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus sexdecim.
Joannes Septimus papa, sedit annis duobus, [Col.1015D] mensibus septem.
Sisinnius papa, sedit diebus triginta.
Constantinus papa, sedit annis septem, diebus viginti.
Gregorius papa, sedit annis quindecim, mensibus viginti duobus.
Gregorius papa, sedit annis decem, mensibus novem, diebus viginti quatuor.
Zacharias papa, sedit annis decem, mensibus octo.
Stephanus papa, sedit annis quinque, mensibus tribus.
Paulus papa, sedit annis decem, mense uno.
Constantinus papa, sedit anno uno, et diebus tribus.
[Col.1017A] Stephanus papa, sedit annis tribus, mensibus sex.
Adrianus papa, sedit annis viginti quatuor, mensibus decem, diebus tredecim.
Leo tertius papa, sedit annis viginti, mensibus sex.
Stephanus papa, sedit mensibus septem.
Paschalis papa, sedit annis octo.
Eugenius papa, sedit annis sex.
Valentinus papa, sedit mense uno, et diebus undecim.
Gregorius quartus papa, sedit annis tredecim.
Sergius secundus papa, sedit annis tribus. Iste papa fuit primus qui nomen suum mutavit;
et sequentes omnes idem fecerunt.
Leo quartus papa, sedit annis octo mensibus quinque.
Papissa Joanna non numeratur.
[Col.1017B] Benedictus papa, sedit annis duobus.
Paulus papa, sedit annis decem.
Nicolaus papa, sedit annis decem, mense uno.
Adrianus papa, sedit annis quatuor, mensibus undecim.
Joannes papa, sedit annis decem, mense uno.
Martinus papa, sedit anno uno.
Adrianus papa, sedit anno uno, mensibus tribus.
Stephanus papa, sedit annis sex.
Formosus papa, sedit annis quatuor, mensibus septem.

Bonifacius papa, sedit annis duodecim.
Stephanus papa, sedit anno uno, mense uno, diebus quindecim.
Romanus papa, sedit annis quatuor.
Theodorus papa, sedit anno uno.
Joannes papa, sedit anno uno.
Benedictus papa, sedit annis quatuor, mensibus sex.
[Col.1017C] Leo quintus papa, sedit mensibus duobus.
Christophorus papa, sedit mensibus sex.
Sergius papa, sedit annis sex, mensibus quatuor.
Anastasius papa, sedit annis duobus, mense uno.
Lando papa, sedit mensibus quinque.
Joannes papa, sedit annis quatuor, mensibus duobus.
Leo sextus papa, sedit annis septem, diebus quindecim.
Stephanus papa, sedit annis duobus, mense uno.
Joannes papa, sedit annis tribus, mensibus decem.
Leo septimus papa, sedit annis tribus, mensibus sex.
Stephanus papa, sedit annis tribus, mensibus quatuor.
Marinus papa, sedit annis tribus, mensibus sex.
[Col.1017D] Agapetus papa, sedit annis novem, mensibus octo.
Joannes papa, sedit annis quatuor, et mensibus tribus.
Benedictus papa, sedit anno uno, mensibus quinque.
Leo octavus papa, sedit annis duobus, mensibus tribus.
Joannes papa, sedit annis quinque, mensibus undecim.
Benedictus papa, sedit anno uno, mensibus quinque.
Donnus papa, sedit anno uno, mensibus sex.
Bonifacius papa, sedit mense uno.
Benedictus papa, sedit annis novem
Joannes papa, sedit mensibus octo.
[Col.1019A] Joannes papa, sedit mensibus quatuor.
Joannes papa, sedit annis decem, mensibus sex.
Gregorius papa, sedit anno uno, mensibus sex.
Joannes papa, sedit mensibus decem.
Silvester papa, sedit annis quatuor, et mensibus quinque.
Joannes papa, sedit mensibus quinque.
Joannes papa, sedit annis tribus.
Sergius papa, sedit annis tribus.
Benedictus papa, sedit annis undecim, mensibus undecim.
Joannes papa, sedit annis novem, mensibus sex.
Benedictus papa, sedit annis quatuordecim.
Silvester papa, sedit mensibus duobus.
Gregorius papa, sedit annis duobus, mensibus duobus.
Clemens papa, sedit mensibus novem.
[Col.1019B] Damasus papa Theutonicus, sedit mense uno.
Leo papa Theutonicus, sedit annis quinque, mensibus quinque.
Victor papa Theutonicus, sedit annis duobus, mensibus quatuor.
Stephanus papa Theutonicus, sedit mensibus octo.

Benedictus papa, sedit annis decem.
Nicolaus papa, sedit annis tribus, mensibus sex, diebus viginti quinque.
Alexander papa, sedit annis novem mensibus sex.
Gregorius papa septimus, sedit annis quindecim, mense uno, et diebus octo.
Victor papa, sedit mensibus quatuor, diebus septem.
Urbanus papa, sedit annis undecim, mensibus sex, diebus octodecim.
Paschalis papa, sedit annis novemdecim.
[Col.1019C] Gelasius papa, sedit anno uno, diebus sex.
Callistus papa, sedit annis quinque, mensibus decem, diebus tredecim.
Honorius papa, sedit annis quinque, mensibus sex, diebus viginti novem.
Innocentius papa, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus quatuordecim.
Coelestinus papa, sedit mensibus quinque, diebus undecim.
Lucius papa, sedit mensibus undecim.
Eugenius papa, sedit annis octo, mensibus quinque, diebus decem.
Anastasius papa, sedit anno uno, diebus quinque.
Adrianus papa, sedit annis quatuor, mensibus novem.
Alexander papa, sedit annis viginti duobus.
Lucius papa tertius, sedit annis tribus.
Urbanus papa, tertius, sedet nunc.

IMPERATORES.

[Col.1012]

[Col.1012A] Julius Caesar, regnavit annis quatuor, mensibus sex.
Octavianus imperator, regnavit annis quinquaginta sex.
Tiberius imperator, regnavit annis tredecim.
Gaius Caligula imperator, regnavit annis tribus, mensibus decem.
Claudius imperator, regnavit annis quatuordecim, mensibus quinque.
Nero imperator, regnavit annis tredecim, mensibus novem.
Hic fuit prima persecutio.
Galba, Vitellius et Otho imperatores, regnaverunt anno uno.
Vespasianus imperator, regnavit annis novem, mensibus undecim.
Titus imperator, regnavit annis duobus, mensibus duobus.
[Col.1012B] Domitianus imperator, regnavit annis quindecim, mensibus quinque, diebus duobus.
Hic fuit secunda persecutio.
Nerva imperator, regnavit anno uno, mensibus quatuor.
Trajanus imperator, regnavit annis novemdecim, mensibus quinque, diebus quindecim.
Hic fuit tertia persecutio.
Adrianus imperator, regnavit annis viginti, mensibus undecim.
Hic fuit quarta persecutio.
Antonius Pius imperator cum filiis suis, regnavit annis viginti duobus, mensibus tribus.

Marcus Verus Antoninus imperator, cum fratre suo Aurelio Commodo, regnavit annis viginti novem, mensibus quatuor.
Hic fuit quinta persecutio.
Commodus imperator, regnavit annis tredecim.
Aelius Pertinax imperator, regnavit mensibus [Col.1012C] sex.
Severus imperator, regnavit annis novem decim.
Antoninus Caracalla imperator, regnavit annis septem.
Alexander imperator, regnavit annis duodecim.
Macrinus imperator, regnavit anno uno.
Marcus Aurelius imperator, regnavit annis quatuor.
Hic fuit sexta persecutio.
Maximinus imperator, regnavit annis tribus.
Gordianus imperator, regnavit annis septem.
Philippus cum filio suo Philippo, primus Christianus imperator, regnavit annis septem.
[Col.1014A] Decius imperator, regnavit anno uno.
Hic fuit septima persecutio.
Gallus imperator, cum filio suo Volusiano, regnavit annis duobus.
Valerianus imperator, cum filio suo, regnavit annis quindecim.
Hic fuit octava persecutio.
Claudius imperator, regnavit anno uno.
Aurelianus imperator, regnavit annis quinque, mensibus sex.
Hic fuit nona persecutio.
Tacitus imperator, regnavit mensibus sex.
Probus imperator, regnavit annis sex, mensibus quatuor.
Carus imperator, cum Carino et Numeriano filiis, regnaverunt annis tribus.
Diocletianus et Maximianus imperatores, regnaverunt [Col.1014B] annis viginti.
Hic fuit persecutio Christianorum decima.
Constantius, et Galerius, et Licinius imperatores, regnaverunt annis duobus, mensibus sex.
Constantinus imperator, regnavit annis triginta, mensibus decem.
Constantius cum Constantino, et Constante fratribus, imperatores, regnaverunt annis triginta quatuor, mensibus quinque, diebus viginti tribus.
Julianus imperator, regnavit annis duobus, mensibus sex.
Jovinianus imperator, regnavit annis octo.
Valentinianus imperator, regnavit annis undecim.
[Col.1014C] Valens imperator, regnavit annis quatuor.
Gratianus cum fratre suo imperatores, regnaverunt annis sex.
Valentinianus imperator, regnavit annis duodecim.
Theodosius imperator, regnavit annis viginti septem: cum utrisque, et post utrosque filios.
Arcadius, et Honorius, Theodosius cum Valentiniano, imperatores, regnaverunt annis triginta duobus.
Honorius et Arcadius imperatores, regnaverunt annis viginti quinque.
Valentianianus cum Martiano imperatores, regnaverunt annis novem.
Marcianus imperator, regnavit annis sex, post Valentinianum.
Leo imperator, regnavit annis septem.
Zeno imperator, regnavit annis septemdecim.

[Col.1014D] Anastasius imperator, regnavit annis septemdecim.
Justinus senior imperator, regnavit annis septem.
Justinianus imperator, regnavit annis triginta quatuor.
[Col.1016A] Justinus minor, imperator, regnavit annis septem.
Tiberius imperator, regnavit annis sex.
Mauricius imperator, regnavit annis triginta et uno.
[Col.1016B] Phocas imperator, regnavit annis octo.
Heraclius imperator, regnavit annis triginta sex, cum Constantino filio suo.
Constantinus filius Heraclii.
[Col.1016C] Constantinus junior.
Justinianus junior.
Leo.
Tiberius.
[Col.1016D] Justinianus imperator.
Philippus imperator.
Anastasius imperator,
Theodosius imperator.
Leo, Constantini filius.
Constantinus, cum filio Leone.
Pipinus jam Francorum rex, et patricius Romanorum.
Leo post mortem patris sui imperator.
Carolus Magnus jam rex Francorum, et patricius Romanorum.
[Col.1018A] Constantinus cum matre Irene, imperatrice post filium suum.

Nunc imperium transfertur ad Francos

Carolus ille imperator Francorum.
Ludovicus, cum Lothario filio.
Lotharius imperator, post patrem suum.
Item Lotharius imperator, cum filio suo Ludovico.
[Col.1018B] Ludovicus secundus imperator, post patrem dum.
Carolus secundus imperator.
Carolus tertius, imperator.
Arnolphus, secundum quosdam.

Secundum Romanos, isti in Italia imperatores sunt.

[Col.1018C] Ludovicus imperator in Italia.
Berengarius in Italia imperator.
Hugo imperator in Italia.
Guido imperator in Italia, et filius ejus Lambertus.
Berengarius in Italia imperat.
Lotharius in Italia.
Berengarius in Italia cum filio suo Alberto.

[Col.1018D] *Nunc imperant Theutonici.*

Otho primus, imperator Theutonicus.

Otho secundus, imperator Theutonicus.

[Col.1020A] Otho tertius, imperator Theutonicus.

Henricus primus, imperator.

Conradus primus, imperator.

Nota quod ante istum Henricum imperatorem fuit alter Henricus rex, Saxo; qui dicitur primus Henricus rex, sed non imperator

Similiter fuit alter rex Conradus primus; sed non [Col.1020B] imperator.

Isti vero sunt, primus Henricus, et primus Conradus imperator Theutonicus. Henricus tertius in regno; sed in imperio est Henricus secundus, ratione Henricorum.

Henricus imperator tertius; sed in regno quartus Henricus est, ratione Henricorum.

Henricus imperator quartus; sed ratione Henricorum [Col.1020C] est quintus. Iste

Henricus cepit papam Paschalem: et iste refutavit Ecclesiae annulum, et baculum episcoporum.

Lotharius secundus.

Conradus tertius.

Fredericus primus.

Henricus sextus, cum patre suo Friderico regnat.

[Col.1019] *Finis catalogi pontificum, et imperatorum Romanorum.*

Catalogus regum Italicorum.

[Col.1019D]

Italus, primus rex Italiae, regnavit annis quadraginta et uno.

Janus, rex Italiae, regnavit annis viginti septem.

Saturnus, rex Italiae, regnavit annis triginta quatuor.

Picus, rex Italiae, regnavit annis triginta et uno.

Faunus, rex in Laurento, id est in Sabinia provincia, regnavit annis viginti novem.

[Col.1020D] Latinus, rex in Latio, regnavit annis triginta duobus.

Aeneas, rex Italiae, regnavit annis triginta sex.

Ascanius, rex Italiae, regnavit annis triginta sex.

Posthumus Silvius, filius Laviniae, regnavit annis triginta novem.

Aeneas Silvius, regnavit annis viginti duobus.

Latinus Silvius, regnavit annis quinquaginta.

Alba Silvius, regnavit annis triginta quatuor.

[Col.1021A] Capetus Silvius, regnavit annis triginta quatuor.

Capys Silvius, regnavit annis viginti septem.

Calpetus Silvius, regnavit annis tredecim.

Tiberinus Silvius, regnavit annis octo.

Agrippa Silvius, regnavit annis quadraginta et uno.

Alladius Silvius, regnavit annis viginti quatuor.

Aventinus Silvius, regnavit annis triginta sex

Procas Silvius, regnavit annis viginti tribus.

Amulius Silvius, rex in Latio ultimus, expulso fratre suo Numitore, in Alba regnavit annis quatuor et quadraginta.

Deinde urbe Roma tempore Numitoris condita, Remus et Romulus Romae regnaverunt: quorum mater fuit Rhea Silvia, virgo Vestalis, quam alii **[Col.1021B]** dicunt Aeliam.

Romanorum tempora.

Roma condita est anno ab Adam ter millesimo quadringentesimo octuagesimo quarto: anno autem ab imperio Nini millesimo trecentesimo: anno vero post eversionem Trojae quadringentesimo decimo quarto; Olympiade tertia, regnante etiam tunc Osee in Israel

Post Romulum autem regnavit Romae Numa Pompilius, annis quadraginta.

Tullus Hostilius, regnavit annis triginta duobus.

Ancus Marcius, regnavit annis viginti quatuor.

Tarquinius Priscus, regnavit annis triginta septem.

Servius Tullius, regnavit annis quadraginta [Col.1021C] quatuor.

Tarquinius Superbus, regnavit annis viginti quinque.

Ejecto Tarquinio Superbo regnaverunt consules, senatores, dictatores, tribuni, magistri militum, per annos quadringentos sexaginta quatuor.

Postea a Julio Caesare, qui his successit, fuerunt imperatores, et Romani pontifices: quemadmodum antea descripsimus.

Jam de regno Assyriorum dicturi sumus, quod coepit anno decimo quinto Saruch, proavi Abrahae. Duravit autem usque ad annum quintum Oziae regis Judaeorum. Illud regnum habuit triginta et octo reges, quorum nomina ordine sequuntur. Duravit autem illorum regnum in suo statu, annis mille trecentis et [Col.1021D] duobus.

Catalogus regum Assyriorum.

Hi sunt reges Assyriorum.

Rex Babyloniae Nembrot, gigas decem cubitorum.

Rex Belus Assyriorum.

Rex Ninus Assyriorum.

Regina Assyriorum Semiramis, uxor Nini post eum.

Rex Assyriorum Zameis, qui et Ninias, filius Nini et Semiramidis.

Rex Arius Assyriorum.

Rex Aralius Assyriorum.

Rex Baleus Xerses Assyriorum.

Rex Armamitres Assyriorum.

[Col.1022A] Rex Belochus Assyriorum.

Rex Baleus junior Assyriorum.

Rex Altadas Assyriorum.

Rex Mamitus Assyriorum.

Rex Mancaleus Assyriorum.

Rex Spherus Assyriorum.

Rex Mancaleus alter Assyriorum.

Rex Sparetus Assyriorum.

Rex Ascatades Assyriorum.

Rex Amyntas Assyriorum.

Rex Belochus junior Assyriorum.

Rex Belopares Assyriorum.
Rex Lamprides Assyriorum.
Rex Sosares Assyriorum.
Rex Lampares Assyriorum.
[Col.1022B] Rex Pannias Assyriorum.
Rex Sosarmus Assyriorum.
Rex Mitreus Assyriorum.
Rex Tautanius Assyriorum.
Rex Teuteus Assyriorum.
Rex Tyneus Assyriorum.
Rex Dercillus Assyriorum.
Rex Eupales Assyriorum.
Rex Laosthenes Assyriorum.
Rex Pyridiades Assyriorum.
Rex Ophrateus Assyriorum.
Rex Ophraganeus Assyriorum.
Rex Astrasapes Assyriorum.
Rex Tonos Concoleros, qui et Sardanapalus vulgariter nuncupatur.

[Col.1022C] Sub isto Sardanapalo periit regnum Assyriorum: et Medi subjugaverunt illud, anno ab imperio Nini millesimo ducentesimo vigesimo sexto, a regno vero partis suis Beli, millesimo trecentesimo quinto; ab initio autem Babyloniae, vel instauratione sub regina Semiramide, millesimo centesimo sexagesimo quarto. Tunc praedictus Sardanapalus novissimus et vilissimus rex Assyriorum, primam culcitram seu prima pulvinaria adinvenit, et suis manibus fecit, ob quam causam principes ejus verecundia moti, voluerunt interficere eum; ille autem dixit eis: «Non habebitis de me triumphum.» Et hoc dicto, projecit in ignem semetipsum, in quo exstinctus est.

Catalogus regum Medorum.

[Col.1022D]

Ista sunt nomina regum Medorum, postquam subjugaverunt sibi regnum Assyriorum:

Primus rex Medorum Arsaces, regnavit annis viginti octo. Cui postea successit
Rex Medorum Sosarmus, cujus regni anno decimo quinto, Olympias primum apud
Aelidem urbem Graeciae coepit nominari. Sosarmo regi successit
Rex Medidus. Post quem fuit
Rex Medorum Cardiceas, cui deinde successit
Rex Medorum Dejoces. Et post eum regnavit
Rex Medorum Phraortes, qui regnavit annis duobus et viginti. Cui successit
Rex Medorum Cyaxares. Et post eum venit
Rex Astyages.

[Col.1023A] Istius Astyagis nepos ex filia, Cyrus, rex Persarum, bello eundem avum suum Astyagem devicit, et regnum Medorum subjugavit; avum suum regem Astyagem Hyrcanis praefecit; et ipse regnum Medorum sub regno Persarum constituit. Duraverat autem imperium Medorum ducentis quinquaginta septem annis.

Catalogus regum Persarum.

Isti sunt reges Persarum:

Rex Persarum Cyrus. Cui successit
Rex Persarum Cambyses, quadrinominis; qui et Xerxes secundum Esdram; qui et Nabuchodonosor secundum historiam Judith; qui et Assuerus secundum historiam libri Esther. Post istum Cambysem successit
[Col.1023B] Rex Persarum Darius, filius Hystaspis, qui templum Domini restauravit.
Dario successit filius ejus
Rex Persarum Xerxes. Cui successit alius
Rex Persarum Artaxerxes, post quem venit
Rex Persarum Darius nothus. Deinde
Rex Persarum Magnus Artaxerxes. Cui successit
Rex Persarum Darius Ochus. Dario isti successit
Rex Persarum Arsames, qui et Arses. Cui successit
Rex ultimus Persarum, Darius Codomanus.

Hunc Darium devicit Alexander Macedo: et subjugavit Persas et totum Orientem.

Mortuo Alexandro Magno, principes ejus sic inter [Col.1023C] se diviserunt imperium: Ptolomaeus accepit Aegyptum; Antipater Graeciam; Seleucus, a quo dicitur Seleucia, accepit Syriam et Babyloniam; Cassander accepit Lyciam et Pamphiliam; Antigonus majorem Phrygiam; quorum unusquisque diadema sibi imposuit:

Catalogus regum Hebraeorum.

Saul.
David.
Salomon rex totius Israel.
Roboam in Juda.

Hieroboam in Israel.
Baasa in Israel.
Abiam in Jerusalem.
Rex Asa in Jerusalem.
[Col.1023D] Rex Josaphat in Jerusalem.
Rex Samariae, Hela.
Rex Zambri in Samaria.
Rex Amri etiam in Samaria.
Rex Achab in Samaria.
Rex Ochozias in Samaria.
Rex Josaphat in Juda.
Rex Joram in Juda.
Rex Azachias in Juda.
Rex Joachim in Juda.
Rex Achas in Juda.
Rex Ezechias in Juda.
Jehu rex Samariae.
Rex Joas in Samaria.
Rex Hieroboam in Samaria.
[Col.1024A] Rex Zacharias in Samaria.
Rex Sellum in Samaria.
Rex Manacho in Samaria.
Rex Phaceja in Samaria.
Rex Osee in Samaria.

Regnante eodem Osee, Salamanassar rex Assyriorum cepit eumdem Oseam, et captivum deduxit cum omni populo Samariae, et posuit eos super fluvium suum Mosim, in terra Medorum.

Rex Ezechias tunc erat in Jerusalem.
Rex Manasses in Jerusalem.
Rex Amon in Jerusalem.
Rex Josias in Jerusalem,
Rex Joas in Jerusalem.
Rex Joachim in Jerusalem.

[Col.1024B] Istum captivum duxit Nabuchodonosor, cum omni populo Judaeorum in transmigratione Babylonis.

Ab hoc loco in antea deficiunt omnes reges Hebraeorum, tam in Jerusalem quam in Samaria, quia in captivitate sunt.

Post quadringentos autem annos iterum reges habuerunt in Jerusalem, post tempora Machabaeorum.

Regem scilicet Joannem Hyrcanum.
Regem Aristobolum.
Regem Alexandrum.
Regem iterum Aristobolum.
Regem Hyrcanum iterum.
Regem Herodem alienigenam, filium Antipatris [Col.1024C] viri pagani, ex matre
Judaea. Cujus tempore natus est Christus Rex regum.

Catalogus regum Trojanorum.

Jupiter rex, et filii ejus.
Dardanus rex primus in Troja.
Trojus, rex secundus in Troja.
Laomedon rex Trojae.
Priamus rex Trojae.
Anchises rex Trojae.
Hector rex Trojae.
Paris rex Trojae.
Priamus junior rex Trojae.
Antenor rex Trojae.
Aeneas rex, e Troja.

Catalogus regum Graecorum.

[Col.1024D]

Rex Jupiter Athenis.
Rex Danaus filius ejus.
Rex Pelops in Graecia.
Rex Atreus in Graecia.
Rex Menelaus in Graecia.
Rex Agamemnon in Graecia.
Rex Philippus, pater Alexandri Magni.
Rex Alexander Magnus.

Tunc subdivisum est ipsum regnum inter duodecim principes Alexandri, usque ad tempora Romanorum, qui omnia regna obtinuerunt.

Catalogus regum Sicyoniorum.

Sicyonia est regio quae prius vocata est Api, [Col.1025A] postea vero mutato nomine, vocata est Peloponnesa.

Regnum Sicyoniorum coepit anno vigesimo quarto Nachor avi Abraham, perduravit usque ad annum Heli sacerdotis Domini in Silo. Duravit autem hoc regnum per annos noningentos sexagita duos. Et habuit hos reges viginti sex.

9. Messapius 24. Polyphides

1. Aegialeus regnavit annis 52
2. Europs 45
3. Selchin 20
4. Apis 25
5. Thelasion 52
6. Aegydius 34
7. Thurimachus 45
8. Leucippus 53

[Col.1025B]

47

10. Heratus 46
11. Plemnaeus 48
12. Orthopolis 63
13. Marathius 30
14. Marathus 20
15. Erichthreus 55
16. Choar 30
17. Epopeus 35
18. Laomedon 40
19. Sicyon 45
20. Polybus 40
21. Inachus 42
22. Phaestus 8
23. Adrastus 4

[Col.1025C]

31

25. Pelasgus 20
26. Zeusippus 32

Catalogus regum Aegyptiorum.

Regnum Aegyptiorum, sub Belo patre Nini coeptum, sub Nino etiam fuit, et sub uxore sua Semiramide: quibus mortuis, remansit inter principes Aegypti; qui per electionem statuere sibi regem, sub nomine isto dynastiae. Cujus etiam successores, singuli vocati sunt similiter, dynastiones. Regnum Aegypti ante tempora Abrahae habuit quindecim dynastiones, id est reges Aegyptiorum.

In nativitate autem Abrahae, jam erant dynastiae septemdecim. Ex tunc reges Aegypti coeperunt vocari [Col.1025D] Thebaei. Rursus postea mutato nomine, reges illi vocabantur pastores.

In vigesima autem dynastia, coeperunt vocari Pharaones. Alio quoque nomine vocati sunt Diapolitae.

Pharaones autem per diversa tempora eorum, fuerunt septemdecim usque ad Cambysem filium Cyri, regis Persarum, qui primus subjugavit Aegyptum. Notandum autem, quod ab illo tempore, quo Joseph descendit in Aegyptum, usque ad nativitatem Mosis, reges, id est Pharaones, quinque in Aegypto fuerunt, quorum nomina sunt haec:

Rex Amois, regnavit annis quindecim.

Rex Nembrot, qui regnavit annis tredecim.

Rex Amenophis, regnavit annis viginti et uno.

Rex Memphres, regnavit annis viginti duobus.

[Col.1026A] Rex Mesphat, regnavit annis viginti sex.

Sub quo rege, Aram filius Levi, anno aetatis suae sexagesimo quinto, genuit Mosen. Quem filia Pharaonis nomine Termut, collectum de flumine educavit. Qui etiam Israel de Aegypto eduxit.

Catalogus regum Aegypti et Antiochiae post mortem Alexandri Magni.

Post mortem igitur Alexandri, successit in Aegypto primus Ptolemaeus, cognominatus Soter. Qui regnavit in Aegypto annis novemdecim. Secundus rex Ptolemaeus Aegypti, vocatus est Philadelphus. Tertius Ptolemaeus, vocatus est Evergetes. Quartus Ptolemaeus, vocatus est Philopator. Adversus istum Philopatorem surrexit Antiochus Magnus, qui et occidit eum, subjugavitque Aegyptum, et Judaeam, [Col.1026B] et Persidem, et regnavit annis triginta sex. Iste habuit duos filios, Seleucum et Soter. Seleuco illo qui erat major natu, Romae existente in

obsidatu, frater ejus Seleucus minor natus, successit Patri in imperio Antiochiae, et est cognominatus Epiphanes. Iste Epiphanes filium fratris sui Demetrium ejecit e regno. Iste Epiphanes usque adeo oppressit Judaeos, ut in templo Domini idola ponerent, et ea adorarent. Tunc surrexit Matathias pater Machabaeorum contra Antiochum, et post eum Judas Machabaeus. Antiochus Epiphanes regnavit annis duodecim: cui successit filius ejus Eupator, et regnavit annis duodecim. Huic successit in Antiochia Demetrius rex, filius Soter. Sub istius Demetrii imperio occisus est Judas Machabaeus. Hunc Demetrium occidit Alexander. **[Col.1026C]** Cujus patrem praefatum Eupatorem ipse occiderat, et ipse regnat pro eo. Istum Alexandrum postea occidit Demetrius Creticus, filius praedicti Demetrii, et regnat pro eo. Postea filius istius Alexandri vocatus Antiochus Magnus, receptus est in regnum Antiochiae, et fugavit inde Demetrium. Tryphon autem princeps Antiochi pueri, occidit ipsum puerum Dominum suum, unde et ipse regnavit pro eo, cum adhuc Demetrius quem ille puer ejecerat, captus apud Artaxem regem Arabum teneretur. Tryphone autem in praelio armis attrito, surgit Demetrius, filius Demetrii captivi, et receptus in regnum Antiochiae, imperat. Tryphon vero isto Demetrio, Joannes Hyrcanus de progenie Machabaeorum, erat **[Col.1026D]** summus sacerdos. Cujus filius Aristobulus, primus rex Judaeorum post captivitatem Babyloniae est constitutus. Cui successit Alexander filius ejus rex Judaeorum. Alexandro autem successit filius Aristobulus.

Et ipse regnavit pro eo, cum adhuc rex Demetrius expulsus, apud Arabes captus detineretur. Tryphone autem a Machabaeis in praelio nimis confecto, Demetrius filius Demetrii captivi recipitur in regnum. Tryphon vero fuga lapsus, abiit in Persidem.

Eo tempore Aristobulus ex genere Machabaeorum, factus est rex Judaeorum primus, scilicet post transmigrationem Babyloniae quadringentis quadraginta septem annis.

[Col.1027A] Aristobulo succedit alter Aristobulus, quem occidit consul Pompeius, et fecit Antipatrem procuratorem Judaeae.

Cui succedit Herodes filius ejus in regnum.

Eo tempore natus est Christus Dominus: et subactum est regnum Judaeorum; Antiochia jamdudum a Romanis subjugata.

Catalogus regum Argivorum.

Regnum Argivorum incoeptum est eo anno, quo natus est Jacob et Esau filii Isaac, sub primo rege eorum Inacho. Duravit autem usque ad annum decimum quintum illius mulieris prophetae, quae vocabatur Debora, in Israel. Permansit etiam regnum Argivorum in suo statu, per annos ducentos sexaginta quatuor. Dissipatum vero est, atque destructum **[Col.1027B]** sub Graecorum rege Danao, a quo omnes Graeci, usque hodie, Danaei sunt vocati.

Eodem tempore rex Phoronaeus, filius Inachi, primi regis Atheniensium et uxor ejus Niobe, primas leges Graecis dederunt apud Athenas, et primi statuerunt causas sub iudice agitari; et locum iudicii appellaverunt forum.

Catalogus regum Babyloniorum.

Regnum Babyloniae computatum est sub regno Aegyptiorum, vel Assyriorum. Verumtamen sub temporibus Nabuchodonosor, qui non fuit de genere regum Babyloniorum vel Assyriorum, sed fuit quasi extraordinarius, ut puta spurius, ex incerto coitu procreatus. Coepit Babyloniae imperium praeeminere usque ad tempora Cyri Regis Persarum et [Col.1027C] Medorum, qui Babyloniam subjugavit, et imperio Persarum adjunxit. Ponemus ergo catalogum regum Babyloniorum ab ipso Nabuchodonosor, usque Cyrum:

Rex Nabuchodonosor, qui Jerusalem destruxit, et Iudaeos omnes captivavit.
Rex Nabuchodonosor filius primi.
Rex Evilmerodach etiam filius illius.
Rex Regusar, filius Evilmerodach.
Rex Labosar, etiam filius Evilmerodach.
Rex Balthasar, etiam filius Evilmerodach.

Iste Balthasar vidit manum scribentem in pariete. Quam visionem Daniel interpretatus est, dicens quia divideretur regnum ejus, et ipse rex [Col.1027D] gladio periret. Quo dicto, sequenti nocte venit Darius rex Medorum, et Cyrus nepos ejus ex filia, rex scilicet Persarum, et occiderunt regem Balthasar, et totum regnum Babyloniae obtinuerunt.

Catalogus regum Francorum.

Regum Francorum genealogiam nobilissimam, multis tamen auctoribus ignotam, per catalogum disponemus, incipientes ab Adam usque ad Noe, et a Noe usque ad primum regem Babyloniae Nembrot, et ab illo de rege ad regem usque ad reges Trojanos; et inde usque ad Carolum Magnum, et ab illo usque ad Fridericum imperatorem, et filium ejus regem Henricum. Igitur ab Adam ordiamur.

Adam, Seth, Enos, Cainan, Malalchel, Jareth, [Col.1028A] Enoch, Mathusalem, Lamech, Noe, Sem filius Noe, Arphaxad filius Sem. Arphaxad genuit Salem, Salem genuit Heber, Heber genuit Phalec, et Irari patrem primi regis Nembrot, in divisione linguarum. Nembrot, primus rex hujus Mundi in Babylonia, genuit octo filios; quorum primus fuit Cres, a quo Creta insula nomen accepit. Cres primus rex Cretensium, genuit Caelium.

Caelius genuit Saturnum.
Rex Saturnus genuit Jovem.
Rex Jupiter genuit Dardanum et Trojum.
Rex Trojus aedificavit Trojam nomine suo, et genuit Laomedonta.
Rex Laomedon genuit Priamum et Anchisen.
Rex Anchises genuit Aeneam, a quo omnis nobilitas [Col.1028B] regum Albanorum et Romanorum descendit.

Rex Priamus major habuit ex sorore sua nepotem Priamum juniorem, qui Priamus, et Antenor cum eo, post Trojae destructionem, transierunt navigio per mare Illyricum, cum tredecim millibus armatorum per Venetias, ibique civitatem Paduam aedificaverunt, in qua etiam Antenor habet honorabilem sepulturam. Inde transierunt in Maeotidas paludes, ibi aedificaverunt urbem Sicambriam, a qua ipsi vocati sunt Sicambri. Deinde processu temporum, obtinuerunt Germaniam, a qua vocati sunt Germani. Postmodum quoque ab imperatore Valentiniano vocati sunt Franci, id est feroces. In Germania igitur regnantes, primum regem suum [Col.1028C] habuerunt filium Priami supra memorati, nomine Priamum, quem imperio Romano rebellem, Romani in praelio occiderunt. Tunc remansit filius Priami, quem vocabant Marcomirum, cujus filium Pharamundum Germani sibi regem creaverunt. Leges etiam tunc, per suos auctores Guisogastaldum et Salagastum compositas, habere coeperunt. Ab illo autem Salagasto Lex Salica nomen accepit. Qua Lege Salica usque hodie usi sunt Franci. Unde et ipsi Franci Salici nuncupantur

Mortuo autem rege Pharamundo, succedit rex Crinitus filius ejus, a quo reliqui Francorum reges omnes Criniti sunt appellati

His temporibus Franci accrescere, Romani vero [Col.1028D] minui coeperunt. Gentes enim quae fuerant Romanis subjectae, per seipsas regnare coeperunt. Romani econtra gentibus servire cogebantur.

Gothi enim, cum ipsam Urbem jam essent depopulati, ultra Ligerim fluvium in Gallia consederunt. Burgundiones tunc regem habere coeperunt. Franci etiam Romanos, qui tunc circa fluvium Rhenum habitabant, fugaverunt. Defuncto rege Crinito, successit rex Gildibertus, qui ex regina nomine Bissina genuit Clodovaeum.

Rex autem Clodovaeus genuit Mirovaeum.

Rex Mirovaeus genuit alium Mirovaeum, a quo reges reliqui omnes Mirovaei sunt appellati in Francia.

[Col.1029A] Rex Ildricus filius Mirovaei, genuit alium Clodovaeum.

Rex iste Clodovaeus, fuit primus Christianus rex Francorum, quem sanctus Remigius baptizavit.

Iste Clodovaeus Alemannos subjugavit, Gothos, id est Vascones, devicit.

Anno ab Incarnatione Domini septingentesimo quinquagesimo primo, reges Francorum solo nomine regnabant. Erat autem apud eos princeps de cognatione eorum, qui vocabatur ex officio suo majordomus: totum enim illud regnum regebat. Quorum primus dicitur fuisse Arnuldus, qui postea fuit episcopus Metensis.

Cujus filius Ansgisus, post eum fuit majordomus. Post quem fuit filius ejus Pipinus, majordomus, **[Col.1029B]** qui cognominabatur Grossus, cujus filius fuit avus Caroli Magni, Carolus Martellus, de quo natus est Pipinus Nanus, dux etiam Francorum et rex, et majordomus, de quo natus est Carolus Magnus, primus Francorum imperator.

Ex tunc fuerunt in Francia imperatores, usque hodie. Quorum

Carolus Magnus, primus imperator fuit.
Ludovicus secundus, Francorum imperator.
Lotharius primus,
Lotharius secundus,
Carolus secundus,
Carolus tertius,
Arnulphus,
Cendebuldu
[Col.1029C] Ludovicus puer,
Conradus primus,
Henricus primus,
Otho primus,
Otho secundus,
Otho tertius,
Henricus secundus,
Conradus secundus,
Henricus tertius,
Henricus quartus,
Henricus quintus,
Lotharius Saxo,
Conradus tertius,
Fridericus primus,
Henricus sextus, filius Friderici.

[Col.1029D] Ecce habes, lector, ab Adam usque ad Fridericum et filium ejus Henricum, plenam genealogiam et plenum catalogum regum, sive imperatorum Francorum. Deo gratias.

Catalogus regum Gothorum.

Gothorum gens est diversa. Sunt enim Wisigothi, quos nos vocamus Wascones, circa provinciam Catalauniam et Aragonam. Sunt etiam Austrogothi, in plaga australi. Quorum omnium una est origo: sed propter diversa climata, eorum nomina seu cognomina sunt diversa. Quorum reges fuerunt isti:

Rex Theodericus primus,
[Col.1030A] Rex Theodericus secundus,
Rex Theobaldus,
Rex Alaricus,
Rex Dalaricus,
Rex Witigous,
Rex Vigivus,
Rex Sigismundus,
Et alii quidam.

Catalogus regum Lombardorum.

Lombardi olim in patria sua, a qua prius venerunt, vocati sunt Vinuli, in plaga Australi in provincia Scatinavia. Unde venientes, in principio duos duces habuerunt, Ivor, et Agion, et matrem eorum Gamaram. Quibus mortuis, creant sibi Lombardi regem Agilmundum, filium Agionis, qui [Col.1030B] regnat annis triginta tribus. Quo defuncto, creant sibi regem Lamisonem. Quo defuncto, Lecha rex regnat pro eo. Qui cum quadraginta annorum spatio regnasset, successit ei filius Gildeoc.

Quo defuncto succedit rex Classo, filius ejus. Quo defuncto, succedit filius ejus Guado. Quo defuncto, succedit filius ejus Gualtaris, octavus in regno Lombardorum.

Rex Gualtaris cum septem annis regnasset, obiit. Cui successit Aldoinus, nonus rex Lombardorum. Iste Aldoinus, primus perduxit Lombardos in Pannoniam. Eo tempore Justinianus imperator legum multipliciter abbreviavit. His diebus sanctus Benedictus abbas erat in Sublacu. Mortuo igitur rege Alduino, filius ejus Alboinus succedit, decimus [Col.1030C] regum Lombardorum. Iste interfecit Cunimundum regem Gepidorum, et filiam ejus Rosimundam accepit uxorem, et de capite ipsius regis Cunimundi, fecit sibi scyphum ad bibendum parari. In quo etiam fecit ut filia propinaret, dicens ei: «Bibe cum patre tuo.» Illa autem ultra injuriam suam et patris, fecit eum occidi, sicut in libri hujus corpore continetur.

Igitur cum ubique Lombardorum victoriae personarent, rege Alboino adhuc in Pannonia manente, Narsis praefectus Italiae, et Carthularius imperialis, vocat ipsum Alboinum cum omnibus Lombardis in Italiam. Ubi mortuo Alboino, succedit Luprandus. Quo mortuo succedit Agistulphus. Quo mortuo, succedit [Col.1030D] Desiderius.

Desiderium illum cepit et in exilium deportavit Carolus Magnus imperator. Extunc imperatores et reges Francorum tenuerunt Lombardiam sibi subjugatam, usque ad tempora Friderici imperatoris, et filii ejus regis Henrici Sexti.

Quorum temporibus, ego Gotfridus, istiusmodi librum composui et conscripsi, ad honorem Dei, et Ecclesiae atque imperii, et ad omnium lectorum perpetuam utilitatem. Precor igitur omnes hujus libri lectores, ut amore Dei et summae charitatis intuitu, benedicant animae meae et parentum meorum. Amen.

[Col.1029] *Finis catalogorum omnium regum.*

CATALOGUS PAPARUM ET IMPERATORUM SYNCHRONUS.

[Col.1031]

[Col.1031A] Dominus Jesus Christus, primus et summus pontifex, sedit in hoc mundo, annis triginta duobus, et mensibus tribus, ante ascensionem suam.

Petrus apostolus in partibus Orientis praedicando, sedit annis quatuor. In episcopatu vero Antiochiae, sedit annis octo. Romae autem in papatu, sedit annis viginti quinque, mensibus duobus, diebus quatuor.

Distinctio temporum.

Octavianus imperator Augustus fuit tempore Petri apostoli, et imperat annis quinquaginta sex.

Tiberius provignus Octaviani fuit tempore Petri, et imperat annis tredecim.

Gaius Galigula fuit tempore Petri, et imperat annis tribus, mensibus decem, diebus octo.

[Col.1031B] Claudius imperat tempore Petri, annis quatuordecim, mensibus octo. Tempore Claudii venit Petrus apostolus Romam, ubi sedit annis viginti quinque. Et cum eo Linus fuit coadjutor Petri in papatu annis novem, mensibus tribus, diebus duodecim.

Cletus cum Lino coadjutor Petri, sedit annis duodecim, mense uno, diebus decem. Isti duo, Linus scilicet et Cletus, fuerunt coepiscopi, et coadjutores Petri. Unde Joannes apostolus tertio scribit omnibus episcopis Galliae et Germaniae, sic: «Petrus princeps apostolorum, adjutores sibi ascivit Linum et Cletum; non tamen pontificium aut potestatem ligandi atque solvendi tradidit eis, sed in [Col.1031C] exterioribus eum juvabant.»

Nero imperator, tempore Petri fuit, et imperavit annis tredecim, mensibus novem.

Galba et Vitellius, et Otho, post Neronem invadunt imperium, et se invicem bellis et contentionibus cito extinguunt. Quibus succedit Vespasianus.

Distinctio temporum.

Clemens primus papa, post Petrum, sedit annis novem, mense uno. Tunc cessavit papatus diebus viginti uno, post obitum suum.

Vespasianus tempore Clementis, imperat annis novem, mensibus undecim, diebus viginti duobus. Cujus tempore colossus erectus est, qui fuit altus centum et octo pedum. Tunc urbs Adventia condita [Col.1031D] est apud Allobrogos, super Ararim fluvium. Vespasianus obiit fluxu ventris.

Titus tempore Clementis, imperat annis duobus, mensibus duobus, et facundissimus fuit.

Domitianus frater Titi, tempore Clementis imperat annis quindecim, mensibus quinque, diebus duobus. Iste superbus praecepit Deum et Dominum se vocari; christianos persecutus est, et Joannem evangelistam in Patmum insulam relegavit. Omne genus David regis interfecit. Eo tempore capitolium Romae, et forum, et porticus, et stadium, et thermae Trojanae, et Pantheon, aedificata sunt. Domitianus [Col.1032A] a suis in palatio occiditur. Cadaver ejus in plateas turpiter tractum est a populo Romano.

Nerva tempore Clementis, imperat anno uno, mensibus quatuor. Iste omnia quae Domitianus fecerat, damnavit: et quae ille damnaverat, absolvit. Unde Joannes tunc ab exsilio rediit, ubi scripserat Apocalypsim.

Distinctio temporum.

Anacletus papa, sedit annis novem, mensibus duobus, diebus undecim. Cessat diebus tredecim.

Trajanus tempore Anacleti, imperat annis novemdecim, mensibus sex, diebus quindecim.

Distinctio temporum.

Evaristus papa, sedit annis novem, mensibus decem, diebus duobus. Cessat diebus novemdecim.

[Col.1032B] Adrianus imperator tempore Evaristi, regnat annis viginti, mensibus undecim. Tunc tertia persecutio fuit Christianorum, satis gravis.

Distinctio temporum.

Alexander papa, sedit annis decem, mensibus septem. Cessat diebus viginti quinque papatus Romae post eum.

Aelius imperator tempore Alexandri papae, regnat annis viginti, mensibus undecim. Iste Jerosolymam a se reparatam, vocavit nomine suo Aeliam; et Judaeos omnes, in remotissimis partibus, exsilio relegavit, ne in ea amplius habitarent, et ne civitas Jerusalem vocaretur in aeternum, sed Aelia.

Distinctio temporum.

[Col.1032C] Xystus papa, sub Decio imperatore, sedit annis decem, mensibus quinque. Cessat diebus duobus.

Decius imperator, tempore Xysti, regnavit anno uno. Orosius dicit, annis tribus.

Distinctio temporum.

Telesphorus papa, sedit annis undecim, mensibus quinque, diebus viginti et uno, sub Antonino. Cessat diebus septem.

Antoninus Pius imperator, sub Telesphoro papa, imperat annis viginti duobus, mensibus tribus. Eo tempore Galenus medicus claruit, Pergami natus.

Hyginus papa, sub Antonino imperatore, sedit [Col.1032D] annis quatuor, mense uno, diebus quatuor.

Distinctio temporum.

Marcus Antoninus tempore Aniceti, annis novemdecim, mensibus quatuor, die uno, cum fratre suo Lucio Aurelio. Lucius iste apoplexia moritur. Antoninus vero filium suum Commodum vocat ad imperium. Isti leges asperas temperaverunt, et scripta fiscalia omnia in foro publico incenderunt.

Anicetus papa, sub Marco imperatore, sedit annis undecim, mensibus sex, diebus tribus. Cessat papatus diebus decem.

Item sub Marco Pius papa, sedit annis decem, [Col.1033A] mensibus quatuor, diebus quatuor. Cessat cathedra post obitum ejus, diebus tredecim.

Item sub eodem Marco imperatore, Soter papa, sedit annis novem, et mensibus septem. Cessat diebus viginti et uno.

Eleutherus papa sedit annis quindecim, mensibus novem, diebus tribus. Cessat diebus decem post eum cathedra papalis, sub Commodus.

Commodus imperator, tempore Eleutheri, regnat annis tredecim.

Aelius imperator Pertinax, sub Eleuthero, infra sex menses occiditur. Post hunc, Julianus mensibus septem imperat, eumque Severus occidit, et ipse fit imperator.

Distinctio temporum.

[Col.1033B] Victor papa sedit annis undecim. Cessat diebus duodecim sub Severo, cathedra Petri.

Severus imperator, sub papa Victore, regnat annis novemdecim. Iste in Britannia partem insulae, a mari usque ad mare, vallo munivit, quod erat in longitudine centum triginta milliarium, et multis turribus communitum. Severus ille imperator, apud Eboracum sepultus est.

Distinctio temporum.

Severinus papa sedit annis octo, mensibus septem, diebus decem, sub Aurelio. Cessat diebus sex.

Antoninus Aurelius Caracalla, tempore Severini, imperat annis septem. Iste asperior Severo patre suo fuit, et a Persis occisus est.

[Col.1033C] *Distinctio temporum.*

Callistus primus, papa, sedit annis sex, mensibus duobus, diebus decem. Cessat diebus sex.

Alexander imperator, tempore papae Callisti Primi, regnat annis duodecim. Iste vicit Xersem, magnum regem Persarum, in praelio.

Distinctio temporum.

Urbanus papa, primus, sedit annis quatuor, mensibus decem, diebus duodecim. Cessat cathedra, diebus triginta post obitum ejus.

Macrinus, tempore Urbani, imperat anno uno. Cujus historia non habetur.

Distinctio temporum.

Pontianus papa sedit annis novem, mensibus [Col.1033D] sex, diebus duobus. Cessat diebus decem.

Marcus Aurelius Antoninus, tempore Pontiani, imperat annis tribus. Iste in stupro et in omni turpitudine mortuus est, et turpem famam reliquit.

Anteros papa, sedit annis duodecim, mense uno, diebus duodecim. Cessat diebus octo.

Maximus imperator, tempore Anteri, regnat annis tribus, et persequitur Christianos.

Distinctio temporum.

Fabianus papa sedit annis quatuordecim, mensibus undecim, diebus undecim.

Gordianus, tempore Fabiani, imperat annis septem. Iste puer a suis deceptus, in Parthico bello occisus est. Eo tempore claruit Origenes.

[Col.1034A] *Distinctio temporum.*

Cornelius papa sedit annis duobus, mensibus duobus, diebus tribus. Cessat post illum cathedra, diebus triginta et uno.

Philippus imperator, cum filio suo Philippo, est primus Christianus imperator, tempore Cornelii papae, imperat annis septem. Anno autem ejus quarto completus est annus millesimus ab Urbe condita, propter quod facti sunt Romae ludi theatrales in Campo Martio tribus diebus, et tribus noctibus. Istum Philippum, et filium ejus Philippum occidit Decius in dolo, et ipse factus est imperator, et persecutor Christianorum, in odium ejus Philippi.

Distinctio temporum.

[Col.1034B] Lucius papa, primus, sedit annis tribus, mensibus quatuor, diebus tribus. Cessat diebus triginta et uno.

Decius imperator, tempore Lucii, regnat annis tribus, et persequitur Christianos. Fuit autem septima persecutio.

Distinctio temporum.

Stephanus papa sedit annis octo, mensibus sex, diebus duobus. Cessat diebus duodecim.

Gallus cum Volusiano, tempore Stephani primi papae, imperat annis duobus, mensibus quatuor. Isti duo imperatores in dolo sunt occisi ab Aemiliano. Ipse quoque Aemilianus postea occisus est, quarto mense. Eo tempore Cornelius papa corpora sanctorum de Catacumba levavit et dedicavit.

[Col.1034C] *Distinctio temporum.*

Xystus papa secundus sedit annis duobus, mensibus sex, diebus quindecim. Cessat diebus triginta quinque.

Valerius cum filio suo Galieno, nunc regnat annis quindecim. Et est persecutio octava in Christianos facta per illos. Eo tempore Germani, id est Theutonici, Galliam pervagati Italiam devastant. Nunc etiam gens Gothorum Macedoniam, Graeciam, Pontum et Asiam depopulantur. Imperator Valerius a Sapore Persarum rege capitur et caecatur. Qui, dum vixit, talem poenam portavit, ut regem Persarum equum ascensurum ipse proprio suo [Col.1034D] dorso semper levaret super equum.

Dionysius papa, sub eodem Valerio, sedit annis quinque, et mensibus duobus. Cessat post eum pontificatus, diebus quinque.

Felix papa, sub eodem Valerio imperatore, sedit annis quatuor, mensibus quatuor, diebus quinque. Cessat post eum cathedra papalis, diebus quinque.

Distinctio temporum.

Eutychianus papa sedit mensibus decem, et die uno, tempore imperatoris Claudii.

Claudius, tempore Eutychiani, imperat anno uno, mensibus novem. Iste Gothos, Macedoniam et Illyricum vastantes, incredibili strage delevit. Et propter hoc, ei clypeum aureum, et hastam auream senatus in Capitolio dare decrevit.

[Col.1035A] *Distinctio temporum.*

Gajus papa sedit annis undecim, mensibus quatuor, diebus duodecim. Cessat papalis cathedra post eum diebus sex.

Aurelianus, tempore Gaji papae, imperat annis quinque, et mensibus sex. Iste Gothos summa virtute depressit, et Romam muris firmioribus cinxit, et Solis templum construxit. In Christianos ille nonam persecutionem concitavit. Et ipse tandem occisus est.

Tacitus imperator, similiter Gaji papae tempore, regnat mensibus sex.

Item Florianus, sub eodem Gajo, regnat mensibus tribus.

Probus, sub eodem Gajo papa, imperat annis sex, **[Col.1035B]** et mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Marcellinus papa sedit annis novem, mensibus quinque, diebus duodecim. Cessat diebus sex.

Carus imperator, cum filiis suis Carino, et Numeriano, tempore Marcellini papae, imperat annis tribus. Iste devictis Persis cum esset supra fluvium Tigridem, cum duobus filiis suis, ictu fulminis occisus est.

Marcellus papa sedit annis novem, mensibus quinque, et diebus viginti uno. Cessat sedes papalis, diebus viginti.

Diocletianus et Maximianus, tempore Marcelli, imperat annis viginti. Diocletianus socium suum **[Col.1035C]** Maximianum suscepit in imperium, eumque in Africam direxit, ut eam defenderet a Quingentianis. Praeterea plures Caesares sibi elegit, videlicet Constantium, Licinium, et Galerium. Ipse etiam Diocletianus tanquam Deum se adorari praecepit, et ipse prior gemmas in vestibus, et in calceamentis portavit. Prius enim reges alii, sola purpura utebantur. Diocletianus iste in Oriente, et Maximianus in Occidente, omnes ecclesias Christianorum praecipunt devastari, et libros comburi, et Christianos omnes occidi. Ista persecutio decima, omnibus aliis immanior, et diuturnior fuit. Diocletianus ille apud Nicomediam, et Maximianus Mediolani, purpuram deposuerunt.

Distinctio temporum.

[Col.1035D] Eusebius papa sedit annis duobus, mensibus duobus. Ipse autem et suprascripti papae omnes martyres fuerunt.

Constantius et Galerius, et Licinius Caesares, Diocletiani, tempore Eusebii papae fuerunt, et imperium Romanum rexerunt.

Distinctio temporum.

Miltiades papa sedit annis septem, mensibus septem in papatu.

Valerius, et Constantius, et Licinius Caesares supra memorati, regnant, tempore Miltiadis papae, annis duobus, quorum Constantius Hispaniam subegit, et de Alemannis triumphavit, et filiam regis Britanniae, nomine Helenam, defuncto prius patre [Col.1036A] ejus, nomine Johel, accepit uxorem, de qua genuit Constantinum. Quamvis alii asserant ipsum Constantinum fuisse spurium filium Helenae, puellae tabernariae, in finibus Persarum genitum; dum pater ejus Constantius, pro colligendis tributis publicis, legatione in Perside fungeretur. Ipse Constantius pater, in Anglia apud Eboracum dicitur esse sepultus.

Eodem tempore Maxentius filius Maximiani, Romae creatus est imperator: quem Constantius postea a Romanis vocatus, juxta pontem Milvii interfecit; et ipse regnavit annis triginta, mensibus decem. Regnum vero Britanniae Tacherio avunculo suo reliquit. Et prius quidem Christianos persecutus est, postea vero per Sylvestrum papam accepit [Col.1036B] sacrum baptismum.

Sylvester papa sedit annis viginti tribus, mensibus decem. Cessat diebus quindecim.

Iste Sylvester, anno quarto imperii Constantini, factus est papa, et eum baptizavit. Sed, sicut Tripartita narrat historia, et Eusebius Caesariensis in Chronicis testatur, ipse postea rebaptizatus est a quodam Eusebio Ariano, episcopo Nicomediae, in villa quae vocatur Aquilona.

Constantinus, tempore Sylvestri et Martini papae, imperat annis triginta, mensibus decem. De quo satis diffuse in corpore hujus libri, sub tractatu imperatorum, locuti sumus.

Marcus papa sedit annis duobus, mensibus octo, [Col.1036C] diebus viginti. Cessat diebus quindecim. Iste Marcus papa, fuit temporibus Constantini imperatoris.

Distinctio temporum.

Julius papa sedit annis undecim, mensibus duobus, diebus sex. Cessat diebus quindecim.

Constantius cum Constantino et Constante, imperant, tempore Julii papae, annis viginti quatuor, mensibus quinque, diebus viginti tribus; quorum Constans, edomitis Gallis, et in pace receptis, in Hispania occisus est. Constantinus autem, dum fratri suo Constantio bellum inferre pararet, juxta Aquileiam est occisus. Sic ad Constantium monarchia pervenit: qui in haeresim Arianorum lapsus, et ab eis rebaptizatus, gravissimam Catholicis intulit persecutionem. Cujus auxiliis,

Ariani omnes Catholicos [Col.1036D] episcopos carceribus et aliis variis tormentis sunt demoliti. In qua persecutione, Athanasius Alexandrinus episcopus, Hilarius Pictaviensis, et Eusebius Vercellensis, constantissimi et invincibiles apparuerunt. Eo tempore claruit Basilius Caesariensis, Victorinus rhetor, et Priscianus et Donatus grammatici.

Distinctio temporum.

Felix papa, vivente Liberio papa, et in exilio posito, ab haereticis constitutus, sedit anno uno, mensibus quatuor, diebus duobus. Cessat cathedra diebus triginta octo.

Liberio autem ab exilio Constantii imperatoris, post biennium reverso, et in papatum restituto, Felix qui ei viventi fuerat subrogatus, aliae civitati [Col.1037A] praelatus est. Quare autem idem Felix in Catalogo catholicorum apostolicorum scriptus sit, ego ignoro. Vos autem, Romanos interrogate, si placet

Distinctio temporum.

Julianus apostata, temporibus Liberii et Felicis pap., imperavit annis duobus, mensibus sex. Iste a puero fuit Christianus, et Ecclesiae Romanae subdiaconus. Sed postmodum ad idolorum cultum conversus, et apostata pessimus factus, persecutus est Christianos, et in odium Christi templum Hierosolymis reparari praecepit. De Juliani autem vita et morte, in corpore hujus libri largius continetur. Tempore Juliani claruit Didymus, et Basilius Caesariensis episcopus.

[Col.1037B] *Distinctio temporum.*

Damasus papa sedit annis octodecim, mensibus quatuor, die uno. Cessavit sedes papalis post eum diebus viginti.

Jovianus, tempore Damasi papae, imperat annis octo. Iste omnem exercitum Constantii ad fidem catholicam revocavit.

Distinctio temporum.

Syricius papa sedit annis quindecim, mensibus undecim. Cathedra non cessat.

Valentinianus tempore Syricii, imperat annis undecim.

Valens, filius Valentiniani, sub eodem papa Syricio, imperat annis quatuor.

Gratianus imperator, cum fratre suo Valente, imperat, [Col.1037C] sub eodem papa, annis sex.

Distinctio temporum.

Anastasius papa sedit annis tribus, mensibus decem, diebus duodecim. Cessavit post eum pontificatus diebus viginti et uno.

Valentinianus secundus imperat, tempore Anastasii papae, annis duodecim.

Distinctio temporum.

Innocentius papa sedit annis undecim, mensibus duobus, diebus viginti uno. Tunc Roma ab Alarico rege Gothorum capta est, ipso papa tunc Ravennae commorante.

Theodosius imperavit annis viginti septem, tempore Innocentii papae primi.

[Col.1037D] *Distinctio temporum.*

Sosimus papa sedit anno uno, diebus undecim. Cessat diebus undecim.

Arcadius, cum Honorio et Theodosio et Valentiniano, imperat annis triginta duobus sub eodem papa.

Distinctio temporum.

Bonifacius papa sedit annis tribus, mensibus octo, diebus septem. Cessat diebus novem.

Honorius et Arcadius, tempore Bonifacii papae, imperant annis viginti uno.

Coelestinus papa sedit annis septem, mensibus decem, diebus septemdecim. Cessat diebus viginti. Iste vero Scotis in Christo credentibus primum mittit episcopum, nomine Palladium.

[Col.1038A] *Distinctio temporum.*

Valentinianus cum Martiano, imperat annis novem.

Xystus papa, sub eodem Valentiniano, sedit annis octo, mense uno. Cessat diebus viginti duobus.

Distinctio temporum.

Leo papa sedit annis undecim, mense uno, diebus tredecim. Cessat diebus septem. Tunc facta est quarta synodus sexcentorum triginta Patrum sub Martino imperatore contra Eutychen: ubi concessum est Theotocon, id est Dei matrem esse Mariam, et prohibitum est dicere duas in Christo esse personas. Eo tempore Atila intrat Italiam: ad quem egressus Leo papa, ut Urbem non ingrederetur, obtinuit: unde Atila frenum retro convertit.

[Col.1038B] *Distinctio temporum.*

Martianus post Valentinianum sub Leone papa, imperat annis sex.

Distinctio temporum.

Hilarius papa sedit annis septem, mensibus tribus, diebus decem. Cessat diebus decem

Leo imperator regnat annis septem in Constantinopoli.

Distinctio temporum.

Simplicius papa sedit annis quindecim, mense uno, diebus septem.

Zeno imperator, tempore Simplicii papae, regnat annis septemdecim.

Felix papa sedit annis octo, mensibus sex, diebus septem. Cessat diebus quinque. Iste fuit sub **[Col.1038C]** Zenone.

Distinctio temporum.

Gelasius papa sedit annis quatuor, mensibus octo, diebus octodecim. Cessat diebus septem. Hoc tempore, Gensericus, rex Gothorum, capit urbem Romam, et per dies quatuordecim omnibus bonis exspoliat; sed hominibus ad ecclesias confugientibus parcat; et ita locupletatus recedit.

Anastasius imperator, tempore Gelasii, regnat annis septemdecim.

Symmachus papa sub Anastasio, sedit annis novem, diebus septemdecim.

Distinctio temporum.

Hormisda papa sedit annis novem, diebus septemdecim. Cessat diebus sex.

[Col.1038D] Justinus Senior, sub Hormisda, regnat annis septem

Joannes papa sub Justino, sedit annis duobus, mensibus novem, diebus sedecim. Cessat diebus quinquaginta octo. Iste a Theoderico Gothorum rege carcerali inedia maceratus, post diuturnam poenam peremptus est.

Mercurius papa sedit sub Justiniano.

Bonifacius papa sedit annis duobus, diebus viginti sex. Cessat diebus septuaginta sex

Distinctio temporum.

Joannes papa secundus, sub Justiniano, sedit annis duobus, mensibus quatuor, diebus sex. Cessat diebus sex.

[Col.1039A] Agapetus papa sub illo sedit annis undecim, mensibus decem, diebus undecim. Cessat diebus viginti septem.

Silverius papa sedit anno uno, mensibus quinque, diebus undecim. Cessat diebus sex.

Vigilius papa sedit annis septemdecim, mensibus sex, diebus viginti et uno. Cessat diebus viginti quinque. Nunc fit quinta synodus sub Justiniano, contra Theodorum.

Fabianus papa, sedit anno uno, mensibus quinque, diebus tredecim.

Distinctio temporum.

Pelagius papa, sub Justino imperatore, sedit annis undecim, mensibus decem, diebus viginti septem.

[Col.1039B] Benedictus papa, sub eodem Justino, sedit annis quatuor, mensibus duobus. Cessat mensibus tribus.

Justinus imperat annis septem.

Joannes papa, sub Justino, sedit annis duodecim, mensibus undecim, et diebus viginti sex.

Distinctio temporum.

Tiberius imperat annis sex.

Benedictus papa, sub Tiberio, sedit annis quatuor, mensibus duobus.

Distinctio temporum.

Mauricius imperat annis viginti uno.

Pelagius papa, secundus, sub Mauricio, sedit annis decem, mensibus duobus, diebus decem. Cessat [Col.1039C] mensibus septem.

Gregorius papa, sub Mauricio, sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus decem. Cessat mensibus quinque. Iste convertit Anglos.

Distinctio temporum.

Phocas imperator regnat annis octo.

Bonifacius papa, tertius, sedit annis novem, diebus viginti duobus. Cessat diebus triginta sex. Tunc consecratum est Pantheon.

Distinctio temporum.

Heraclius imperator, cum filio suo Constantino, imperat annis triginta sex. Per eundem Heraclium facta est exaltatio sanctae crucis.

Bonifacius quartus, papa, sub Heraclio, sedit annis quinque, mensibus decem. Cessat diebus quatuordecim.

[Col.1039D] Deusdedit papa, sub Heraclio, sedit annis tribus, mense uno. Cessat diebus sexaginta septem.

Honorius papa sedit annis duodecim, mensibus undecim, diebus sexdecim. Cessat anno uno, mensibus septem, diebus octodecim.

Severinus papa sedit annis duobus, diebus quatuor. Cessat mensibus quatuor, diebus viginti sex.

Joannes papa sedit anno uno, mensibus octo, diebus novemdecim. Cessat diebus quadraginta tribus.

Distinctio temporum.

Constantinus imperator filius Heraclii.

Theodorus papa sedit annis sex, mensibus quinque, [Col.1040A] diebus octodecim. Cessat anno uno, diebus duobus

Martinus papa sedit annis sex, mensibus duobus, diebus viginti septem. Cessat anno uno, diebus viginti.

Eugenius papa sedit annis duobus, mensibus novem, diebus viginti quatuor. Cessat mensibus duobus, die uno.

Vitallianus papa sedit annis quatuordecim, mensibus sex. Cessat anno uno, diebus tredecim.

Distinctio temporum.

Constantinus junior, imperator.

Deodatus sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus quinque. Cessat diebus octo.

Donnus papa sedit anno uno, mensibus quinque, [Col.1040B] diebus decem. Cessat diebus duobus. Iste construxit locum qui dicitur Paradisus ante ecclesiam S. Petri.

Agatho sedit annis duobus, diebus quatuor. Cessat anno uno, mensibus quinque, et diebus quinque. Nunc sexta synodus celebratur Constantinopoli centum quinquaginta episcoporum, sub Constantino pronepote imperatoris, contra Georgium patriarcham.

Leo papa sedit mensibus decem, diebus sexdecim. Cessat diebus duodecim.

Benedictus papa sedit mensibus duobus, diebus viginti.

Joannes papa sedit anno uno, diebus novem. Cessat mensibus duobus, diebus octodecim.

[Col.1040C] Conon papa sedit mensibus undecim. Cessat mensibus quatuor, diebus viginti duobus

Distinctio temporum.

Justinianus junior, imperator.

Sergius papa sedit annis tredecim, mensibus novem.

Leo papa sedit sub Justiniano Juniore annis duobus, mensibus novem.

Distinctio temporum.

Joannes papa sedit annis tribus, mensibus duobus, diebus sedecim. Cessat mense uno, diebus tredecim.

Joannes alius, papa, sedit annis duobus, mensibus septem. Cessat mensibus octo.

[Col.1040D] Sisinnius papa, sedit diebus viginti. Cessat mense uno, et diebus novemdecim.

Distinctio temporum.

Justinianus imperator.

Constantinus papa sedit annis septem, diebus viginti. Cessat anno uno et diebus quadraginta.

Philippus imperator regnat tempore ipsius Constantini papae.

Distinctio temporum.

Anastasius imperator regnat tempore Gregorii papae.

Gregorius papa, sub ipso Anastasio, sedit annis quindecim, diebus viginti duobus. Cessat diebus triginta quinque.

[Col.1041A] *Distinctio temporum.*

Theodosius imperator. Sub eo sedit Gregorius papa, tertius, annis decem, mensibus novem, diebus viginti quatuor. Cessat diebus octo.

Leo imperator, cum Constantino filio suo, regnat tempore ipsius Gregorii papae.

Distinctio temporum.

Constantino cum filio suo Leone imperante.

Zacharias papa sedit annis decem, mensibus octo.

Distinctio temporum.

Stephanus papa sedit annis quinque, mensibus tribus. Cessat diebus triginta quinque. Tempore ipsius Stephani papae, Pipinus dux Francorum factus **[Col.1041B]** est rex Galliarum et patricius Romanorum. Hildericus vero qui prius fuerat rex Francorum, ignavus et inutilis, tonsus et monachus est.

Paulus papa, tempore Pipini regis et patricii, sedit annis quinque, mense uno. Cessat anno uno. Tempore ipsius Pauli et Pipini, Leo imperat.

Distinctio temporum.

Stephanus papa, tempore Caroli regis Francorum et patricii Romanorum, sedit annis tribus, mensibus sex.

Adrianus papa, tempore Caroli regis et patricii, sedit annis quatuordecim, mensibus decem, diebus viginti septem.

Leo papa, tertius, imperante Constantino in Graecia, cum matre sua Irene, et regnante Carolo Magno **[Col.1041C]** in Francia, sedit annis viginti, mensibus sex. Iste primum Carolum Magnum pro imperatore suscepit, et laudes imperiales solemniter ei Romae cantavit. Nunc septima synodus Nicaena sub Constantio, et Irene imperatrice, matre ejus, celebrata est de imaginibus sanctorum. Carolus Magnus imperator, tempore papae Leonis, et deinceps tertii, imperat annis quadraginta sex.

Distinctio temporum.

Ludovicus imperator, filius Caroli Magni, imperat post patrem cum filio suo Lothario.

Stephanus papa, tertius, sub Ludovico et Lothario, sedit annis septem.

Paschalis papa, sedit annis sex.

Eugenius papa, sedit annis sex.

[Col.1041D] Valentinus papa, sedit annis undecim, sub eodem imperatore.

Distinctio temporum.

Lothario imperante, post patrem suum Ludovicum.

Gregorius quartus, papa, sedit annis quatuordecim.

Sergius papa sedit annis tribus.

Leo papa sedit annis octo, mensibus quinque, sub eodem Lothario et filio ejus Ludovico.

Benedictus papa, sub eodem, sedit annis duobus.

Distinctio temporum.

Ludovicus imperator, regnat post patrem suum.

[Col.1042A] Paulus papa, sub eodem Ludovico, sedit annis decem, mensibus duobus. Cessat anno uno.

Stephanus papa sedit annis quatuor.

Nicolaus papa sedit annis decem, mense uno.

Adrianus papa sedit annis quatuor, mensibus undecim.

Distinctio temporum.

Carolus secundus, imperator, post Ludovicum secundum regnat.

Joannes papa sedit annis decem, mense uno, sub Carolo secundo.

Distinctio temporum.

Carlomannus imperat post Carolum secundum.

Marinus papa, sub Carlomanno, sedit anno uno, [Col.1042B] mensibus tribus.

Adrianus tertius, papa, sedit anno uno, mensibus tribus.

Stephanus papa, sedit annis quatuor.

Distinctio temporum.

Arnulpho imperatore, secundum quosdam.

Formosus papa sedit annis quatuor, mensibus septem.

Bonifacius papa sedit annis duodecim.

Stephanus papa sedit anno uno, mense uno, diebus octodecim.

Romanus papa sedit annis quatuor.

Theodorus papa sedit anno uno.

Joannes papa sedit annis duobus.

Distinctio temporum.

[Col.1042C] Ab hoc loco in antea ponimus, secundum sententiam Romanorum, illos imperatores, qui in sola Italia leguntur regnasse. Ludovicus imperat in Italia.

Christophorus papa, sub Ludovico, sedit mensibus sex.

Sergius papa, sub eodem Ludovico, sedit annis sex, mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Berengario imperante in Italia, Anastasius papa sedit anno uno, mense uno.

Lando papa sedit mensibus quinque, sub isto Berengario.

Joannes papa sedit annis quatuor, mensibus duobus, [Col.1042D] sub Berengario primo.

Distinctio temporum

Hugone imperante in Italia.

Leo papa sedit annis septem, diebus quindecim.

Distinctio temporum.

Guidone imperante in Italia, et filio ejus Lamberto.

Stephanus papa, sedit annis duobus, mense uno.

Joannes papa, sub eisdem, sedit annis quatuor, mensibus decem.

Distinctio temporum.

Berengario secundo, imperante in Italia, Leo papa sedit annis tribus, mensibus sex.

[Col.1043A] *Distinctio temporum.*

Lothario imperante in Italia.

Stephanus papa sedit annis tribus et mensibus IV.

Distinctio temporum.

Berengario tertio imperante in Italia, cum filio suo Alberto.

Marinus papa sedit annis tribus, mensibus sex.

Distinctio temporum.

Ab hoc tempore in antea incipiunt soli Theutonici imperare.

Othone primo Theutonico imperatore

Benedictus sedit anno uno, mensibus quinque.

Leo papa, sub eodem Othone primo, sedit anno uno, mensibus tribus.

Joannes papa, sub eodem Othone, sedit annis [**Col.1043B**] quinque, mensibus undecim.

Dictinctio temporum.

Othone secundo, imperatore, Benedictus papa, sedit anno uno, mensibus quinque.

Donnus papa sedit anno uno, mensibus sex.

Bonifacius papa sedit mense uno.

Benedictus papa sedit annis novem.

Joannes papa sedit mensibus octo.

Joannes papa sedit mensibus quatuor.

Distinctio temporum.

Othone tertio Theutonico imperatore.

Joannes papa sedit annis decem, mensibus sex.

Gregorius papa sedit anno uno, mensibus sex.

Joannes papa sedit mensibus decem.

[**Col.1043C**] Silvester papa sedit annis quatuor, mensibus quinque. Iste vocabatur Gilbertus.

Joannes papa sedit mensibus decem

Joannes papa sedit annis tribus.

Sergius papa sedit annis tribus.

Distinctio temporum.

Nota quia plures sunt Henrici reges quam Henrici imperatores. Unde, cum legitur Henricus imperator primus, ratione imperii, primus quidem est; sed ratione Henricorum, secundus est; fuit enim unus rex Henricus ante istum. Idem intellige de Conradis.

Henricus primus imperator, cognomine Claudus, qui inter Henricos notatur secundus. Cujus tempore Benedictus papa sedit annis undecim, mensibus [Col.1043D] undecim. Joannes papa sedit annis VI, mensibus IX.

Distinctio temporum.

Conrado primo imperante, qui inter Conrados notatur secundus, Benedictus papa, sedit annis XIV.

Silvester papa, sub eodem Conrado, sedit mens. II.

Gregorius papa, sub eodem, sedit anno uno, mensibus sex.

Clemens papa, sub eodem Conrado, sedit mens. IX.

Damasus papa, Theutonicus, sedit mense uno.

Leo papa, Theutonicus, sedit annis V, mens. V.

Victor papa, Theutonicus, sedit annis duobus, mensibus quatuor.

Stephanus papa, Theutonicus, sedit mensibus octo. Omnes sub eodem Conrado secundo.

[Col.1044A] *Distinctio temporum.*

Henricus secundus imperator: sed, ratione Henricorum regum, tertius numerandus est. Fuerat enim ante omnes Henricos et ante omnes Othones, quidam Henricus rex, ut diximus, sed non imperator, de gente Saxonica; cognominatur Auceps. Similiter fuit ante omnes Conrados primus Conradus, rex Theutonicorum: sed non erat imperator. Tempore autem istius Henrici secundi imperatoris, Benedictus papa sedit annis decem.

Nicolaus papa sedit annis tribus, mensibus sex, diebus viginti quinque.

Distinctio temporum.

Henricus imperator tertius: sed, ratione Henricorum, quartus est numerandus. Tempore istius [Col.1044B] Henrici, Alexander papa sedit annis novem, mens. VI.

Gregorius septimus, papa, sedit annis quindecim, mense uno, diebus octo.

Victor papa sedit mensibus quatuor, diebus VII.

Urbanus papa sedit annis undecim, mensibus sex, diebus octodecim

Distinctio temporum.

Henricus imperator quartus, qui ratione Henricorum numeratus est quintus. Iste est Henricus qui cepit papam Paschalem Romae, et iste refutavit Ecclesiae Romanae annulum et baculum episcoporum.

Paschalis papa, sub eo, sedit annis novemdecim.

Gelasius papa sedit anno uno, diebus sex

Callistus papa sedit annis quinque, mensibus [Col.1044C] sex, diebus tredecim.

Honorius papa sedit annis quinque, mensibus sex, diebus viginti octo.

Distinctio temporum.

Lotharius secundus, imperator, regnavit annis duodecim, fuit Saxo.

Innocentius papa sedit annis tredecim, mensibus sex, diebus quatuordecim.

Coelestinus papa sedit mensibus quinque, diebus XI.

Lucius papa, sedit mensibus undecim.

Distinctio temporum.

Conradus, rex Theutonicorum et Romanorum, regnat annis quatuordecim.

Eugenius papa, tempore Conradi tertii, sedit annis octo, mensibus quinque, diebus decem.

[Col.1044D] *Distinctio temporum.*

Fridericus primus, imp. imperat nunc an. XXXVII.

Anastasius papa, tempore Friderici, sedit anno uno, diebus quinque, vivente etiam Eugenio suprad.

Fridericus secundus regnat.

Adrianus papa sedit annis quatuor, mensibus novem. Iste unxit Fridericum in imperatorem.

Alexander papa sedit annis XXII, imperante Friderico, et regnante cum patre filio ejus Henrico VI.

Lucius papa, imperante Friderico, et filio ejus Henrico regnante, sedit annis tribus.

Urbanus tertius, papa, sedit similiter imperante Friderico, et regnante filio ejus Henrico: sedet nunc feliciter. Amen.